

T.C.
ANAkkALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**ANAkkALE MUHAREBELERİ ESNASINDA OSMANLI
DEVLETİ'NDE ASKER ALMA HİZMETİ VE ASKERLİK ŞUBELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. MUHAMMET ERAT

Hazırlayan
MEHMET ARSLAN

anakkale – 2014

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak unduğum “Çanakkale Muharebeleri Esnasında Osmanlı Devleti’nde Asker Alma Hizmeti ve Askerlik Şubeleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilim selahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

06./08./2014

Adı ve Soyadı

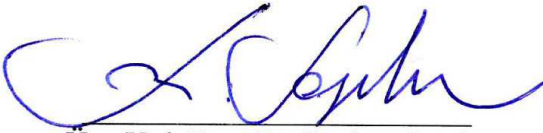
Mehmet Arslan

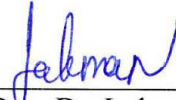
İmza

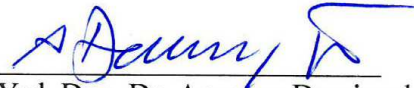
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
**Mehmet ARSLAN' na ait ÇANAKKALE MUHAREBELERİ ESNASINDA OSMANLI
DEVLETİ'NDE ASKER ALMA HİZMETİ VE ASKERLİK ŞUBELERİ** adlı çalışma,
jürimiz tarafından TARİH Anabilim Dalı,
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üye Doç. Dr. Muhammet Erat
(Danışman)

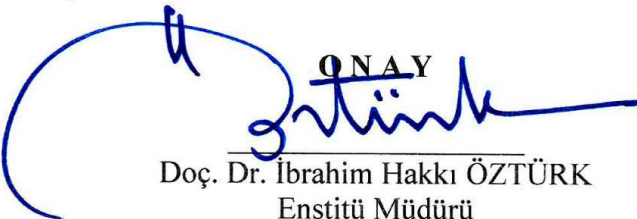

Üye Yrd. Doç. Dr. Mithat Atabay

Üye Yrd. Doç. Dr. Burhan Sayılır

Üye Yrd. Doç. Dr. Lokman Erdemir

Üye Yrd. Doç. Dr. Anzavur Demirpolat

Tez No : 10047231
Tez Savunma Tarihi : 01.07.2014

ONAY
Doç. Dr. İbrahim Hakkı ÖZTÜRK
Enstitü Müdürü

14/08/2014

ÖZET

Balkan Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı Devleti, Almanya'nın yardımlarıyla Ordu içerisinde yenileşme hareketlerini gerçekleştirirken, Avrupa ülkelerindeki silahlanma yarışı, Avusturya-Macaristan veliahdının öldürülmesiyle I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine neden oldu. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla beraber Osmanlı Devleti, seferberliğini ilan etti ve seferberliğe uygun olarak ordunun kuruluş teşkilâtlanmasını yeniden düzenledi. Çıkarılan *Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkati* ile askerlik hizmetinin yerine getirilmesinde uygulanacak kriterler belirlendi. Bunun yanı sıra 13 kolordu asker alma bölgesi oluşturuldu. Yapılan düzenlemeler neticesinde *silahaltı* 'na alınan yükümlüler, askerlik şubelerinden, depo denilen eğitim merkezlerine gönderilip, buralarda askeri eğitimlerini aldıktan sonra, menzil müfettişlikleri vasıtasıyla, Çanakkale Cephesi'ne belirlenen güzergâhlar üzerinden sevk edildi.

ABSTRACT

After the Ottoman Empire emerged defeated from the Balkan War, it started modernization movements within the Army. In the meanwhile, the industrialization race in European countries led to the start of World War One, triggered with the assassination of the Crown Prince of the Austro-Hungarian Empire. Following the beginning of the war, the Ottoman Empire declared mobilization and it reorganized the foundation organization of the Army in accordance with the mobilization. Criteria necessary for military service were determined according to the Obligatory Military Service Temporary Law. In addition to this, thirteen Army Corps Recruiting Zones were established. As a result of the reorganizations, the recruited men were taken from the induction centers to the training centers named depots and after receiving military training there, through the agency of destination inspectors, they were sent to the fronts, the Gallipoli Front being primarily, via designated routes.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na katılması, seferberlik ilanı, seferberlik hazırlıkları, asker alımları ve Çanakkale Cephesi'ne gönderilen askerlerin hangi askerlik şubelerinden gönderiliğini tespit etmektir.

Tez dört bölüm'den oluşmaktadır. Tezin giriş bölümünde: Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nde asker alma işlemleri, depo birlikleri, askerlik daireleri ve ordu kuruluşları anlatılmaktadır.

Birinci Bölüm'de: Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması ana başlığı altında: Osmanlı Devleti'nin siyasi durumu ve askeri reform hareketleri, Osmanlı-Alman ittifakı ve İngiltere'nin Osmanlı savaş gemilerine el koyması, Osmanlı-Alman İttifak anlaşmasının içeriği ve I. Dünya Savaşı'nın başlaması, Osmanlı Devleti'nin savaşa girip girmemesi konusunda yapılan tartışmalar, Goben ve Breslav gemileri'nin alınışı, kapitülasyonların kaldırılması, Goben ve Breslav gemileri'nin Karadeniz'deki faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması ve cihad'ın ilan edilmesi ele alınmıştır.

İkinci Bölüm'de: Osmanlı Devleti'nin savaş hazırlıkları ana başlığı altında Osmanlı Devleti'nin, seferberlik ilanı ve yapılan hazırlıklar, seferberlik zamanında ordunun kuruluş teşkilatlanması, 1. Ordu'nun seferberlik kuruluşu, 3. Kolordu'nun seferberlik kuruluşu, 3. Kolordu bölgesinde bulunan jandarma birliklerinin seferberlik kuruluşu, Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı'nın sefer kuruluşu, 9. Tümen'in sefer kuruluşu, 3. Kolordu ve Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin seferberlik kuruluşlarında yapılan değişiklikler, seferberlik kuruluşlarının değerlendirilmesi ve menzil müfettişliklerinin kurulması başlığı altında da menzil müfettişlikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü Bölüm'de: Çanakkale Muharebeleri sırasında asker alma işlemleri ve askerlik şubeleri konusu belgeler eşliğinde ayrıntılı bir şekilde irdelenmeye çalışılmıştır.

Dördüncü Bölüm'de; Çanakkale Cephesi'ne ulaşım ana başlığı altında: Çanakkale Cephesi'nin menzil müfettişliği, Çanakkale Cephesi'nin ikmal yolları ve birliklerin cephe'ye intikalleri ele alınmıştır.

Tezin sonunda yer alan “Ekler” kısmında, tezde kullanılan *Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkatı*’nın ve diğer bazı ilgili kanunların tam metinlerine yer verilmiştir

Tezde Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi’nden ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nden yararlanılmıştır. Bunun dışında Genelkurmay Başkanlığı’nın hazırlamış olduğu Birinci Dünya Savaşı ile ilgili eserlerinden ve Çanakkale Cephesi’ne katılan bazı asker ve subayların hatıralarından da faydalanılmıştır.

Çalışma esnasında Milli Savunma Bakanlığı’ndan gerekli izinler verilmediği için Çanakkale’ye asker gönderen askerlik şubelerini ve Çanakkale Cephesi’ne gönüllü olarak gelenlerin tespitinde yine Milli Savunma Bakanlığı’nın yayınladığı ve 5 ciltten oluşan “*Şehitlerimiz*” eserinden yararlanılmıştır.

Çalışmam sırasında maddi-manevi desteğini esirgemeyen Aileme, beni yönlendiren ve yardımcı olan Sayın Doç.Dr. Muhammet Erat Hocam’a ve haritalarıyla tezime destek veren Hasan Altuntaş’a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	x
HARİTA LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

GİRİŞ

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ ASKER ALMA HİZMETİ /İŞLEMLERİ/ VE ORDU'NUN KURULUŞ TEŞKİLATLANMASI

1- BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ'NDE ASKER ALMA HİZMETİ /İŞLEMLERİ/, DEPO BİRLİKLERİ, ASKERLİK DAİRELERİ VE ORDU KURULUŞLARI.....	1
1.1. Asker Alma İşlemleri.....	1
1.2. Depo Birlikleri.....	3
1.3. Askerlik Daireleri.....	5
2- BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ORDU'NUN KURULUŞ TEŞKİLATLANMASI.....	6
2.1. Ordunun Genel Kuruluş Teşkilatlanması.....	6
2.2. 1. Ordunun Barış Kuruluşu.....	8
2.3. 3. Kolordu'nun Barış kuruluşu	8
2.4. Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin Barış Kuruluşu.....	9

BÖLÜM I

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'DAN ÖNCEKİ GELİŞMELER

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLAMASI, OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA KATILMASI.....	10
1.1. Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu ve Askeri Reform Hareketleri.....	10
1.2. Yapımları Devam Eden Sultan Osman ve Reşadiye Savaş Gemilerinin Denetlenmesi ve Avusturya–Macaristan Arşidük'ü Ferdinand'a Düzenlenen Suikast.....	11
1.3. Osmanlı'nın Almanya İle İttifak Kurma Çabaları ve İngiltere tarafından Osmanlı Savaş Gemilerine El Konulması.....	12
1.4. Osmanlı-Alman İttifak Anlaşması ve I. Dünya Savaşı'nın Başlaması.....	13
1.5. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girip Girmemesi Konusunda Yapılan Tartışmalar.....	13
1.6. Goben ve Breslav Gemilerinin Alınışı.....	14
1.7. Kapitülasyonların Kaldırılması.....	15
1.8. Goben ve Breslav Gemilerinin Karadeniz'deki Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Katılması.....	17
1.9. Cihadın İlân Edilmesi.....	18

BÖLÜM II

OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞ HAZIRLIKLARI

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN SEFERBELİK İLÂNI VE ORDU KURULUŞU.....	20
1.1. Seferberlik İlânı ve Yapılan Hazırlıklar.....	20
1.2. Seferberliğin Başlamasıyla Birlikte Asker Alımlarının Yapılması.....	23
1.3. Seferberlik Zamanında Ordunun Kuruluş Teşkilâtlanması.....	24
1.4.1. Ordu'nun Seferberlik Kuruluşu.....	26
1.5. 3. Kolordu'nun Seferberlik Kuruluşu.....	27

1.6. 3. Kolordu Bölgesinde Bulunan Jandarma Birlikleri'nin Seferberlik Kuruluşu.....	27
1.7. Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı'nın Sefer Kuruluşu.....	28
1.8. 9. Tümenin Sefer Kuruluşu.....	28
1.9. 3. Kolordu ve Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin Seferberlik Kuruluşlarında Yapılan Değişiklikler.....	29
1.10. Seferberlik Kuruluşlarının Değerlendirilmesi.....	29
2. MENZİL MÜFETTİŞLİKLERİNİN KURULMASI.....	30
2.1. Menzil Müfettişlikleri.....	30

BÖLÜM III

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ SIRASINDA ASKER ALMA HİZMETİ

/İŞLEMLERİ/

ASKERLİK ŞUBELERİ

1. MÜKELLEFİYET-İ ASKERİ KANÛN-I MUVAKKATI'NA GÖRE ASKE ALMA İŞLERİ.....	32
1.1. Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkatı'nın Kabul Edilme Süreci.....	32
1.2. Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkatı (Geçici Asker Alma Kanunu).....	34
1.2.1. Genel Hükümler.....	34
1.2.2. Asker Alma Daireleri.....	34
1.2.3. Muayene Başlangıcı.....	34
1.2.4. Muayene Sonu ve Numara Çekilişi.....	36
1.2.5. Askeri Hizmeti Silahlı veya Silahsız Yerine Getirecek Olanlar.....	39
1.2.6. Kısa Hizmet.....	39
1.2.7. İzinli Fert.....	40
1.2.8. Muamele ve Muayeneleri Seneye Bırakılan Fert.....	40
1.2.9. Asker Hizmetini Yerine Getiremeyecek ve Getirtilmeyecek Olanlar.....	40

1.2.10. Yardıma Muhtaç Asker Aileleri Hakkında Hükümler.....	41
1.2.11. Denetleme Komisyonun Görevleri.....	41
1.2.12. Ferdin Celp ve Sevki.....	42
1.2.13. Vergi-i Askeriye.....	44
1.2.14. Bir Sene Gönüllü.....	45
1.2.15. İzinli Ferdin ve İhtiyatiye ve Müstahfazaya ait Muamele.....	45
1.2.16. İzinli Fert, İhtiyatiye ve Müstahfaza'nın Celp ve Sevki.....	47
1.2.17. İzinli Fert, İhtiyatiye ve Müstahfaza'nın Yoklamalarının Yapılması Hakkında Kanunlar.....	47
1.2.18. Yükümlünün Seyr ü Seferi (Gidiş ve Gelişleri).....	49
1.2.19. Ceza Hükümleri.....	49
1.2.20. Bedelli Askerlik.....	52
1.2.21. Mevâdd-ı Mevkûte (Belirli Aralıklarla Çıkan Maddeler).....	54
1.2.22. Kanunların Zamanları.....	56
2. MÜKELLEFİYET-İ ASKERİ KANÛN-I MUVAKKATİ'NDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER, ÇANAKKALE CEPHESİ ZAYİYATINI KARŞILANMASI...	56
2.1. Çanakkale Deniz Harekâtı'ndan Önce Enver Paşa Tarafından Yayınlanan Asker Alma Genelgesi.....	56
2.2. Çanakkale Muharebeleri Sırasında Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati'nde Yapılan Değişiklikler.....	58
2.3. Çanakkale Cephesi Zayıyatının Karşılanması.....	59
3. ASKERLİK DAİRELERİ.....	62
3.1. Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Heyeti ve Kalemlerinin Merkezleri.....	65
3.2. Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Daireleri ve Şubelerinin Bulundukları Yerler.....	66
3.3. Çanakkale Cephesi'ne Asker Gönderen Askerlik Şubeleri.....	80
3.3.1. Anadolu Coğrafyası'na Göre Dağılımı.....	80
3.3.2. Arap Coğrafyası'na Göre Dağılımı.....	85

3.4. Çanakkale Cephesi'ne Gönüllü Gelen Askerler ve Cephe Gerisinde Görev Yapan Gayrimüslimler.....	86
3.5. Çanakkale Cephesi'ne Gönüllü Gelen Askerlerin Geldikleri Yerler.....	88
3.5.1. Rumeli Coğrafyas'ına Göre Dağılımı.....	88
3.5.2. Kafkasya ve Asya'ya Göre Dağılımı.....	89
3.5.3. Afrika Yarımadası'na Göre Dağılımı.....	89
4. ÇANAKKALE CEPHESİ'NE ASKER GÖNDEREN DEPO BİRLİKLERİ.....	93
4.1. Kolordu Depo Birlikleri'nin Yerleri.....	93
4.2. Çanakkale Cephesi'ne Asker Gönderen Depo Birlikleri.....	95

IV. BÖLÜM

ÇANAKKALE CEPHESİ'NE ULAŞIM

1. ÇANAKKALE CEPHESİ'NİN İKMAL YOLLARI.....	97
1.1. Çanakkale Cephesi'nin Menzil Müfettişliği	97
1.2. Çanakkale Cephesi'nin İkmal Yolları	97
1.3. Birliklerin Cephe'ye İntikalleri.....	100
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA.....	114
EKLER.....	120

KISALTMALAR

ATASE: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BDHTH: Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Deniz Harekâtı, Cilt: VIII, I. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi, Cilt: I, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Cilt:V, I. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi, Amfibi Harekât, Cilt: V, II. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Cilt: V, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1980.

BDS: Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914 – 25 Nisan 1915), Cilt: V, I. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915-9 Ocak 1916) Cilt: V, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012.

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 6. Kısım (1908-1920), Cilt: III, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985.

HARİTA LİSTESİ

Harita-1. Osmanlı Devleti'nin Coğrafi Bölümleri.....	90
Harita-2 Kolordu Asker Alma Bölgeleri.....	91
Harita-3. Çanakkale Cephesi'ne Asker gönderen Askerlik Daire ve Şubelerinin Osmanlı Coğrafyası'ndaki Dağılımı.....	92
Harita-4. Çanakkale Cephesi'nin 1915'deki Menzil Teşkilatı ve Konuşu.....	106
Harita-5. 1914 Yılı Demiryolları'nın Güzergâhı.....	107
Harita-6. Erlerin Askerlik Şubelerinden Sevk Yerlerine Gönderilmesi.....	108
Harita-7. Deniz ve Demiryolu İkmal Yolları.....	109
Harita-8. Uzunköprü'den İtibaren Ulaşım Yolları.....	110
Harita-9. Marmara Bölgesi'nden Yapılan Deniz İkmal Yolları.....	111

GİRİŞ

OSMANLI DEVLETİ'NİN, I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ ASKER ALMA HİZMETİ /İŞLEMLERİ/ ve ORDU'NUN KURULUŞ TEŞKİLATLANMASI

1- BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ OSMANLI DEVLETİ'NDE ASKER ALMA HİZMETİ /İŞLEMLERİ/, DEPO BİRLİKLERİ, ASKERLİK DAİRELERİ VE ORDU KURULUŞLARI

1.1. Asker Alma İşlemleri

Osmanlı Devleti'nde 1846, 1870 ve 1886 yıllarında *kuraya* dayalı asker alma sistemi uygulandı. 1886 yılında uygulanan kura sistemine bakıldığında müslüman olmayanların, Galata, Eyüp ve Üsküdar'da yaşayanların askeri yükümlülüğünden muaf tutulduğu, ayrıca bedelli askerlik ve kadro fazlalığı gibi nedenlerden dolayı da çok sayıda insanın askere gitmediği görülmüştür.

II. Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilan edilmesinden sonra Osmanlı Devleti, askeri alanda yeniden yapılanma sürecine girdi. Girilen bu süreçte yeni asker alma kanunu çıkarıldı. 1909 yılında çıkarılan yeni kanun hükümlerine göre İstanbul'da üç kadılığın bulunduğu ve *Bilâd-ı Selâse* olarak adlandırılan Galata, Eyüp ve Üsküdar'da yaşayanların ve müslüman olmayanların askerlik yapmaları zorunlu hale getirildi.¹ Ayrıca, askeri yükümlülüğün her erkek için 20 yaşına girdiği Mart ayının ilk gününde başlatılması, 1304 (1888) yılında doğanların, 1325 (1909) yılının Mart ayının birinci günü askeri yükümlülüğe tabi tutulması, kara ordusunda görev alan askerlerin yükümlülük sürelerinin üç yılı *muvazzaflık*², altı yılı *ihtiyatlık*³, dokuz yılı *rediflik*⁴, yedi yılı *mustahfazlık*⁵ olmak üzere 25 yıla çıkartılması, deniz

¹Faruk Aydın, *Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra Asker Alma Kanunları (1839-1914)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 46-47.

²Silahlı kuvvetlerde görev başında olan subay ve astsubaylarla askerlik hizmetini yapan erler.

³Gereğinden fazla olup saklanan yedek er.

⁴Son dönem Osmanlı ordusunda, askerlik görevini bitirdikten sonra yedeğe ayrılan er.

⁵Yeniçerilik kaldırıldıktan sonra 40 yaşını aşmış kimselerin, yedek asker hizmetlerinden sonra gelen dört yıllık askerlik süresi.

kuvvetlerinde de askerlik yükümlülük süresinin 20 yıla çıkartılmasına karar verildi.⁶ Bunun yanı sıra yükümlülüğünü yerine getirecek olan askerler iki *tertime* ayrılıp, birinci tertip, sağlık sorunları olmayan ve hiçbir özrü bulunmayanlardan, ikinci tertip ise sağlık sorunları olan, özürlü ve ailelerine bakacak yardımcıları olamayanlardan oluşturuldu. İkinci tertipte yer alanlar kendilerine yardımcı bulana kadar evlerinde izinli sayıldı. Bunlardan tam sakat olanlar, asker alma meclislerinin kararıyla askerlik hizmetinden süresiz olarak muaf tutuldu.⁷ Ayrıca “*Birinci kısmı teşkil eden erler, birinci ve ikinci tertip erler olmak üzere ikiye ayrılmakta idiler. Birinci tertipler, her yıl orduya lâzım olan kadro eratını teşkil ediyorlardı. Yani ordudan her yıl istibdâle (terhis mahiyetinde izinli bırakılan erler) veya terhise tabi olacak erlerin yerlerini doldurmak üzere ihtiyacı karşılayacak erler olacaklardı. Meselâ orduya yılda 100.000 er lâzımsa ve yılbaşında askerlik çağına giren erlerin miktarı 150.000 ise, bu miktarın hepsi celp edilmeyecekti. Fazla olan 50.000 erden 30.000’i indirilmekte ve 120.000 erin 100.000’i birinci tertibe alınırken geri kalan 20.000 er ikinci tertibe alınıyordu. Bu hale göre her celpde ihtiyaçtan fazla ne kadar erin birinci tertibe alınacağı Harbiye Nezareti’nce tespit ve emrolunmakta idi. Buna göre askerlik daireleri de askerlik çağına giren erlerini birinci ve ikinci tertibe ayırabilmek için numara çekmekte idiler. Tespit olunan kadar numara çekenler birinci tertip ve tayin olunan miktardan fazla kalan numaraları çekenler de ikinci tertip oluyorlardı.*” (TSK, 6. Kısım: 232-233)

Getirilen bu kuralların yanı sıra *süvari alayları nizamnamesi* ile aşiret süvari alayları için askeri yükümlülük süresi 27 yıl olarak kabul edildi. Her aşiretin erkek ferdi, 18 yaşına girdiği yılı takip eden Mart ayının birinci günü esas alınarak, 45 yaşına kadar asker kabul edildi. Aşiret süvarilerinin görev süresinin ilk üç yılı *iptidaiye*⁸, onu izleyen 12 yıllık süre *nizamiye*⁹ ve son 12 yıllık devre de *redif* devresi olarak adlandırılırdı.¹⁰

Asker alma kanununda sakat olup, asker alma meclislerinin kararıyla askerlik hizmetinden muaf tutulanlar dışında; Padişah’ın fermanı ile askerlikten af olunanlar ve bizzat Padişah’ın yakın hizmetlerinde bulunan hizmetliler, saray’da ve sarayın

⁶*Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 6. Kısım (1908-1920), Cilt: III, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971, s. 232.*

⁷TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 232.

⁸Başlangıç anlamında kullanılır.

⁹İlk askerlik devresi için kullanılır.

¹⁰TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 233.

daire ve şubelerinde kullanılan ve *Hazine-i Hasa*'ya isimleri kayıtlı bulunan memurlar, hademeler ile *Musika-i Hümayun* mensupları, Padişah'ın çiftliklerinde çalışanlar, *Memurin-i İlmiye* ve mezhebiyeden *mevali-i kiram* olanlar, *şer'îye* hakimleri, din ilimleriyle uğraşan *ders-i âm* hocaları, sınavla diploma ve müsaade almış olanlar, müritler (şeyhlerinin yârânı) hariç tarikat şeyhleri, camii ve mescitlerde imamlık edenler ve hutbelere çıkanlar, *Harem-i Şerif* in beratlı hademeleriyle *Resul-ü Ekrem*'in ve büyük peygamberlerin beratlı bulunan türbedarları, yabancı devlet uyruğunda olup, Osmanlı ülkesinde evlenen ve yerleşenlerin evlatları, geçici olarak affa tabi olanlar, mülkiye okulu yüksek sınıflarıyla, tıp fakültesi, veteriner ve mühendis okullarında öğrenimde bulunan taşralı öğrencilerden birinci tertip numarası çekmiş olanlar, öğrenimlerini tamamlayarak diploma alanlardan devlet hizmetine girenler, hizmette bulundukları sürece veya maarif nezareti'nin onayı ile çeşitli okullarda öğretmen olarak çalışanlar, öğretmen oldukları sürece ikinci tertipte olanlar, tıp fakültesinde okuyan taşralı hekim, eczacı, cerrah, veteriner ve medreselerde bulunan öğrenciler de askerlik hizmetinden muaf tutuldu.¹¹

1909 yılında bahsi geçen düzenlemelerle asker alma işlemlerini gerçekleştiren Osmanlı Devleti, 18 Ekim 1912 tarihine gelindiğinde Trablusgarp'ın İtalyanlara bırakılmasıyla neticelenen Uşi anlaşmasını imzaladı. 8 Ekim 1912'de başlayan ve 29 Eylül 1913 tarihinde Bulgarlarla imzalanan İstanbul anlaşması ile son bulan Balkan Savaşı sonucunda da Osmanlı Devleti'nin, Avrupa'daki varlığı sadece Doğu Trakya ile sınırlı kaldı.¹² Ordu içerisinde yeni düzenlemelerle alınan bu ağır yenilgilerin altından kalkmak isteyen Osmanlı Devleti, ilk olarak 27 Kasım 1913'te seferber olan birliklerin asker ve hayvan ihtiyacının karşılanmasına yönelik, asker eğitim merkezleri olarak da adlandırılan depo birliklerini kurdu.

1.2. Depo Birlikleri

27 Kasım 1913 tarihinde kurulan depo birliklerinin görevi, seferi birliklerin asker ve hayvan zayıyatını karşılayarak, asker ve depo hayvanlarını eğitmek ve sevk etmek, harekât alanında bulunan birliklerin noksanı yoksa ve depo garnizonlarında gerektiği kadar asker birikmiş ve bunlar yeteri kadar eğitim görmüşse bu askerlerden geçici tabur ve bölükler oluşturularak savaş alanına göndermekti.

¹¹TSK, 6. Kısım (1908-1920), ..., s. 234- 235.

¹²Muhammet Erat, "20. Yüzyıl Başında Avrupa, Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Editör: Muhammet Erat, Kriter Yayınevi, İstanbul 2013, s. 32-36.

Yukarıda belirtilen görevlerin yapılabilmesi için; her piyade alayında bir tabur, her süvari alayında bir bölük, her 3 sahra topçu taburunda bir batarya (her tabur için 1 takım), her süvari topçu taburunda bir batarya, her ağır topçu taburunda bir batarya, her ulaştırma taburunda bir bölük, her istihkâm taburunda bir bölük, telgraf bölüklerinde bir bölük (Müfettişlik Dairesi'nde) ve üç ağır makineli tüfek bölümünde bir bölük oluşturuldu. Gerekli subay ve astsubayın $\frac{1}{4}$ 'ü de bağlı oldukları birlik kadrosundan ikmal edilerek, kalanı dışarıdan sağlandı. Ayrıca depo birliklerinin asker kaynağı, acemi eğitimi bitmeden savaş başlamış ise birlikteki acemilerden, savaş acemi eğitimi sonunda başlamış ise silahlata alınacak bir yıl sonraki askerden, seferberlik sırasında hastanelerde bulunup da iyileşenlerden, birliğe hareket edeceği zaman ufak bir rahatsızlık nedeniyle gidemeyenlerden, birliklere seferi ihtiyacından fazla gelen askerden, hastanelerden iyileşerek çıkan yaralılarından ve eğitim görmemiş gönüllülerden (bunların yeteneklileri subay noksanını ikmal edeceklerdir) karşılandı.¹³ Hayvan zayıtında ise acemi ve seferberlik sırasında hasta ve zayıf bulunan hayvanlardan faydalanılmayarak, yurt içinden mümkünse yurt dışından hayvan getirildi. Giyim, kuşam ve başka malzemeler de depo birliklerinin tesis edildiği yerlerde hazırlandı. Her kolordu da genellikle kendi askerlik daire bölgesinde ve kolaylıkla asker bulabileceği merkezlerde, toplanma bölgelerinin gerisinde bulunmak şartıyla, piyade taburları alay merkezinde, sahra bataryaları tümen merkezinde, süvari ve ağır topçular kolordu merkezinde, istihkâm ve ulaştırma bölümü kolordu merkezinde, telgraf bölükleri de müfettişlik merkezlerinde oluşturuldu.

Askeri birlikler, imkân dâhilinde demiryolu güzergâhında bulundurulmakla beraber, düşman tehdidi altındaki bölgelerden uzak tutuldu. Buna bağlı olarak; 1.ve 2. Kolordulara bağlı depo birlikleri İstanbul'da, 3. Kolordu'ya bağlı olup, Rumeli'de bulunan birliklerin depoları Bandırma, Mudanya ve Çanakkale'de, 4. 6. ve 8. Kolordu'ya bağlı birliklerin depoları barış merkezlerinde, (bu bölgede muharebe olduğu zamanlarda merkezlerin daha iç taraflarına alınması ayrıca kararlaştırıldı) 9. Kolordu'ya bağlı birliklerin depoları, bu harekât alanında muharebe olduğu zamanlarda toplanma bölgesi gerisinde, savaş başka harekât alanlarında ise birlik merkezlerinde, 10. Kolordu'ya bağlı birliklerin depoları bu harekât alanında muharebe olduğu zamanlarda toplanma bölgesi gerisinde, savaş başka harekât alanlarında ise birlik merkezlerinde, 11. Kolordu'ya bağlı birliklerin depoları bu

¹³ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi; Klasör 64, Dosya 323, Fihrist 1.

harekât alanında muharebe olduğu zamanlarda toplanma bölgesi gerisinde, savaş başka harekât alanlarında ise birlik merkezlerinde bulundurulmasına karar verildi.¹⁴ Bu depo birliklerindeki eğitime kolordu komutan vekili bakmaktaydı. Bununla birlikte kolordu komutanı, emrindeki birliklerin eksikliklerini vekiline de bildirirdi.

Depo birliklerinde verilen eğitimlerde, en az 2 ay eğitim almayan asker ve hayvanlar savaş alanına gönderilmedi. Ayrıca seferberlik planlarına göre depo birliklerinin seferberliğini; merkezlerinden ayrılmadan önce kendi bağlı oldukları birlikler, ayrıldıktan sonra ise tümen komutan vekili ile kolordu komutan vekilleri yapardı.¹⁵

Yukarıdaki uygulamalarla depo birliklerinden yararlanma yoluna giden Osmanlı Devleti, Aralık ayına girildiğinde ise askerlik dairelerinin teşkilatlanmasını belirleyen “*Teşkilât-ı Umumi-yi Askeriye Nizamnamesi*”ni yayınladı.

1.3. Askerlik Daireleri

Balkan Savaşı’ndan ağır bir yenilgiyle çıkılması Osmanlı Devleti’nin, ordu teşkilâtlanmasında değişiklik yapmasına neden oldu.¹⁶ Bu çerçevede 11 Aralık 1913 tarihinde *Sultan V. Mehmet Reşad*’ın iradesiyle yayınlanan “*Teşkilât-ı Umumi-yi Askeriye Nizamnamesi*” ile ordu; kolordu ve tümenler olmak üzere iki kısma ayrıldı. Kolordu ve tümenler ordu müfettişliklerine bağlandı. Oluşturulan ordu müfettişlikleri 1. 2. 3. ve 4. Ordu Müfettişlikleri diye adlandırıldı. 13 bölgede oluşturulan kolordularda; iki veya üç nizamiye tümeni, bir nişancı alayı, iki veya üç alaylı bir süvari tugayı, bir istihkâm taburu, bir telgraf bölüğü, bir nakliye taburu ve ağır topçu taburu yer aldı. 3. Ordu Müfettişliği’ne bağlı 9. ve 11. Kolordular bölgesinde bulunan aşiret tümenleri ve tugayları da bu kolordulara bağlandı.

Yeni sistemle asker alma işlemleri kolordu asker alma dairelerine verilip, 13 asker alma dairesi oluşturuldu. Oluşturulan bu daireler: 1. Kolordu Asker Alma Dairesi, 2. Kolordu Asker Alma Dairesi, 3. Kolordu Asker Alma Dairesi, 4. Kolordu Asker Alma Dairesi, 5. Kolordu Asker Alma Dairesi, 6. Kolordu Asker Alma Dairesi, 8. Kolordu Asker Alma Dairesi, 9. Kolordu Asker Alma Dairesi, 10. Kolordu Asker Alma Dairesi, 11. Kolordu Asker Alma Dairesi, 12. Kolordu Asker Alma Dairesi, 13. Kolordu Asker Alma Dairesi diye adlandırıldı. 7. Kolordu ile Asir ve Hicaz tümenleri

¹⁴ATASE Arşivi; Klasör 64, Dosya 323, Fihrist 1-1.

¹⁵ATASE Arşivi; Klasör 64, Dosya 323, Fihrist 1-1a.

¹⁶TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 192.

ise hiçbir kolorduya bağlı olmayıp, jandarma, bahriye ve *imâlatı harbiye*'deki ihtiyaçları, diğer kolordu komutanlıkları tarafından karşılanmasına karar verildi. Kolordu asker alma daireleri kolorduların bulunduğu nizamiye tümenleri sayısınınca tümen asker alma dairelerine ayrıldı. Tümenler de asker alma dairesi ve asker alma şubelerine bölündü.¹⁷ Bununla birlikte kısmende olsa asker alma daireleriyle aynı işlevi gören Piyade Daireleri kaldırıldı. Piyade dairelerinin kaldırılmasıyla birlikte buralarda görev yapan birçok albay, yarbay ve binbaşı açıkta kaldı.¹⁸

Yapılan düzenlemelerle 11 Aralık 1913 tarihinde askerlik daireleri, sistem içerisinde kolordu asker alma dairesi ve tümen asker alma dairesi olarak ikiye ayrıldı.¹⁹ 6 Ocak 1914 tarihine gelindiğinde ise kolordu asker alma dairesinin kadrosu belirlendi.²⁰ Belirlenen kadroda: bir kolordu asker alma başkanı, tuğgeneral veya albay, bir *erkân-ı harp* subayı, yarbay veya binbaşı, bir alay emini²¹, bir yardımcı subay, bir 3.Sınıf *mümeyyiz*²², iki yazıcı çavuş; tümen asker alma kadrosu'nda da bir tümen asker alma başkanı, albay veya yarbay, bir alay yazıcısı, 1 üstteğmen, subay yardımcısı, bir sivil yazıcı (3. sınıf) ve iki yazıcı çavuş yer aldı.²³

Sonuç olarak bu düzene göre kurulan asker alma daireleri ve asker alma dairelerine bağlı kurumlar, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına kadar büyük değişiklikler göstermeyerek devam etti.²⁴

2- BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ORDUNUN KURULUŞ TEŞKİLATLANMASI

1. Ordunun Genel Kuruluş Teşkilâtlanması

İkinci Meşrutiyet'ten sonra 1910 yılından itibaren Ordu Komutanlıkları, Ordu Müfettişliklerine dönüştürüldü ve bölgelerindeki bütün kuruluşların eğitim ve seferberliklerinden sorumlu tutuldu. Bu uygulamayla üç veya dört tümen bir komuta altına alınarak kolordulara bırakıldı. Yapılan değişikliklerle üçlü örgüt sistemi getirildi. Bu sisteme göre barışta piyade alayları iki tabur halinde kurulup, seferde

¹⁷Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3.

¹⁸Behiç Erkin, *Hâtırat 1876-1958*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, s. 120.

¹⁹ATASE Arşivi, Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-9.

²⁰*Osmanlı Ordu Teşkilâtı*, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 1999, s. 157.

²¹Bir alayın hesap işlerine bakan, yüzbaşı ile binbaşı arasındaki subay.

²²İyi, kötü, doğru ve yanlış ayıran seçen

²³BOA, İHB., Dosya 148, Gömlek 3.

²⁴TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 238.

kadro halinde olan taburlar, seferberliğe hazır hale getirildi. Bunların yanı sıra kolordu bölgelerinde ağır topçu, inzibat, demiryolu, itfaiye, sanayi, muhafız ve deve süvari bölükleri gibi çeşitli birlikler kuruldu.²⁵ Müfettişlik adı altında belirtilen kolordu, tümen, nizamiye merkezlerinin yerleri de aşağıdaki gibi oluşturuldu.²⁶

Ordu Müfettişlik Numarası	Ordu Müfettişlik Merkezi	Kolordu Numarası	Kolordu Merkezi	Tümen Numarası	Tümen Merkezi
1	İstanbul	1	İstanbul	1, 2, 3	İstanbul, Hadımköy, Üsküdar
		2	Edirne	4, 5, 6	Edirne, Edirne, Kırk Kilise
		3	Kal'a-i Sultaniye	7, 8, 9	Tekfur dağı, Balıkesir, Gelibolu
		4	İzmir	10, 11, 12	İzmir, Denizli, Burdur
		5	Ankara	13, 14, 15	Ankara, Kastamonu, Yozgat
2	Şam	6	Halep	26, 16	Halep, Adana
		8	Şam	25, 27	Şam, Hayfa
				22	Hicaz (Mekke, Medine)
3	Erzincan	9	Erzurum	28,29, 17	Erzurum, Erzurum, Bayburt
		10	Erzincan	30, 31, 32	Erzincan, --, Sivas
		11	Mamuratülaziz (Elazığ)	33, 34, 18	Van, Muş, Mamuratülaziz
4	Bağdat	12	Musul	35, 36	Musul, Kerkük
		13	Bağdat	37, 38	Bağdat, Basra
		7	Sa'na (Yemen)	19, 20	Sa'na, Hudeyde
				21	Asir

²⁵Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s. 91.

²⁶ATASE Arşivi; Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-8.

2. 1. Ordunun Barış Kuruluşu

1. Ordu, dört kolordulardan oluşmaktadır. 1. Kolordu'da yer alan 1., 2. ve 3. Tümenler, İstanbul ve çevresinde; 2. Kolordu da yer alan 4., 5., 6. Tümenler, Edirne ve çevresinde; 3. Kolordu da yer alan 7., 8. Tümenler, Tekirdağ ve çevresinde; 10., 11., 12. Tümenleri içerisinde barındıran 4. Kolordu ise 3-4 Kasım 1914 tarihleri arasında 1. Ordu'dan ayrılarak İzmir'e doğru hareket etti.²⁷

3.3. 3. Kolordunun Barış kuruluşu

1 Mart 1914 tarihinde Susurluk'taki ulaştırma taburu ve ulaştırma depo bağlı birlikleri Tekirdağ'da, 7. Tümeni, (19. Piyade Alayı'nın Muratlı'daki 1. Taburu dışındaki tüm birlikler) Yerçekme'de, 8. Tümeni ve bunun 22. Piyade Alayı Bandırma'da, tümenin 23. ve 24. Piyade Alayları, Ayvalık ve Balıkesir'de, 9. Tümeni ve bunun 25. Piyade Alayı Çanakkale'de, tümenin diğer 26. ve 27. Piyade Alayları Eceabat ve Gelibolu'da, kolordu'nun 3. Süvari Tugayı 7. ve 15. Süvari Alayları ile birlikte Çorlu'da, 4. Süvari Alayı ise Lüleburgaz'da olmak üzere 3. Kolordu'nun barış kuruluşu düzenlendi.²⁸

31 Temmuz 1914 tarihine gelindiğinde ise 3. Kolordu: Akdeniz Bölge Komutanlığı (Çanakkale Müstahkem Mevkii) 7., 8., 9. Tümenler ve 3. Süvari Tugayı'ndan, 3. Kolordu bağlı birlikleri de 7. Piyade Tümeni: 19., 20., 21. Piyade Alayları ve 7. Sahra Topçu Alayı'ndan oluşturuldu. (7. Sahra Topçu Alayı'nda 1. ve 2. Sahra Topçu Taburları bulunmaktadır.) 19. ve 21. Piyade Alayları dörder ağır makineli tüfekten ve birer ağır makineli tüfek bölüğünden oluşmaktadır. 8. Piyade Tümeni: 22., 23., 24. Piyade Alayları ile 8. Sahra Topçu Alayı'ndan oluşmaktadır. Bu tümenin piyade ve topçu alaylarının kuruluşu, 7. Piyade Tümeni alaylarının kuruluşu gibidir. 9. Piyade Tümeni ise 25., 26., 27. Piyade Alayları ile 9. Sahra Topçu Alayı'ndan meydana gelmektedir. Bu tümenin piyade ve topçu alaylarının kuruluşu öteki tümenlerin kuruluşu gibi olmakla beraber 26. Piyade Alayı'nın 1. Taburu yoktur. 25. ve 27. Piyade Alaylarının birer makineli tüfek bölüğü bulundurmaktadır. 9. Sahra Topçu Alayın kuruluşu öteki topçu alayları gibidir. 3. Süvari Tugayı 4., 7., 15. Süvari Alayları ve 4 ağır makineli tüfekli 6. Ağır Makineli Tüfek Bölüğü'nden oluşmaktadır. 3. Kolordu'ya bağlı birlikleri ise astsubay numune taburu, 105 mm

²⁷Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Cilt:V, I. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993, s. 31.

²⁸BDHTH, Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap,... , s. 33.

çağında dörder obüslü iki bataryalı 3. Obüs Taburu, dört bölüklü 3. İstihkâm Taburu, 3. Telgraf Bölüğü, Hizmet Kıt'ası, 3. Ulaştırma Taburu, Ulaştırma Depo ve Sanayi Takımların'dan oluşmaktadır.²⁹

4. Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin Barış Kuruluşu

Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı Karargâhı Çimenlik Tabya'da, 2. Ağır Topçu Tugayı: 5. Ağır Topçu Alayı, karargâhıyla: Seddülbahir Tabyasında; 1. Ağır Topçu Taburu Seddülbahir ve Ertuğrul tabyalarında mevziilerde, 2. Ağır Topçu Taburu Kumkale ve Orhaniye tabyalarında, 3. Ağır Topçu Alayı iki taburlu olup, Akyarlar-Nara-Tabya arasında mevziilerde, 4. Ağır Topçu Alayı Karargâhı Namazgâh Tabyası'nda olup, 1. Taburu Bolayır mevziinde, 2. Taburu, Havuzlar-Değirmenburnu Tabyası arasındaki mevziide yer almaktadır. Bolayır Cephane Depo Müfrezesi Bolayır'da olup, bunun dışındakiler Çanakkale ve çevresindedir. 3. Kolordu'ya bağlı olup, karargâhıyla Çanakkale'de bulunan 9. Piyade Tümeni ise emrinde jandarma birlikleri olduğu halde, Gelibolu Yarımadası ve Anadolu yakasında gözetleme ve emniyet hizmetiyle görevlidir.³⁰

²⁹BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap*,... , s. 31-32.

³⁰BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı I. Kitap*,..., s. 33-34.

BÖLÜM I

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'DAN ÖNCEKİ GELİŞMELER

1. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLAMASI, OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA KATILMASI

1.1. Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu ve Askeri Reform Hareketleri

Kapitülasyonlar nedeniyle çöken bir ekonomi, Haliç'te çürümeye terk edilen donanma, birbiri ardına gelen isyanlar, savaşlar ve son olarak Balkan Savaşı faciası Osmanlı Devleti'ni çözülme sürecine götürdü. Yaşanılan bu çözülme sürecini halk içerisinde ortak bir bilinç oluşturarak engellemek isteyen devlet, *Turancılık*, *İslamcılık* ve *Osmancılık* gibi düşünce akımlarını yayma faaliyetlerinde bulundu. Ortak bir bilinç oluşturma gayesi ile ortaya atılan *Turancılık* ve *İslamcılık* akımları başta Hükümet ve *İttihat ve Terakki* içerisinde olmak üzere edebiyat dünyası ve basın yayın organlarında ayrışmalara neden oldu. *Osmancılık* akımı ise hayata geçirilemedi.³¹ Ülke içerisindeki fikir ayrılığı *İttihat ve Terakki* ile *Hürriyet ve İtilaf* partileri arasındaki ilişkilere de yansyarak bu iki partinin taban tabana zıt politikalar izlemelerine neden oldu. İki partinin uzlaştıkları tek konu ise devletin içinde bulunduğu çözülme sürecinden ancak yabancı devletlerin yardımıyla kurtarılabilceğine inanmalarıydı. *İttihat ve Terakki* Almanya'nın, *Hürriyet ve İtilaf* partisi ise İngiltere'nin yanında yer almanın gerekliliğine inanıyordu.

Tüm bu olumsuzluklar askeri alanda yetersiz olan Osmanlı Devleti'ni ordu içerisinde reform hareketlerine sevk ederek, eksikliklerin giderilmesi yönünde adımlar atmasına neden oldu. Bu yönde atılan ilk adım ise *Hakkı Paşa* sadrazamlığındaki hükümet'in *Amiral Limpus*'un başkanlığındaki İngiliz heyetine, Osmanlı donanmasının düzenlenme görevinin verilmesi oldu. *General Baumann* başkanlığındaki Fransız heyetine de Jandarma kuvvetlerinin düzenlenmesi görevi

³¹Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı Anıları Cihan Harbine Neden Girdik? Cihan Harbine Nasıl Girdik? Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik: Irak Cephesi Erzincan ve Erzurum'un Kurtuluşu Sarıkamış, Kars ve Ötesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 147.

verildi.³²Almanya ile anlaşma yapılarak, Ordu ve *Erkân-ı Harbiye*'nin ıslahı Almanlara bırakıldı.³³ 14 Aralık 1913'te *General Liman von Sanders* komutasındaki 42 kişilik subay heyeti ordunun ıslah çalışmaları için İstanbul'a geldi. Harbiye Nazırlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'na atanan *Enver Paşa* da 1914 yılının Ocak ayında subay kadrolarında değişikliğe gitti.³⁴

1.2. Yapımları Devam Eden Sultan Osman ve Reşadiye Savaş Gemilerinin Denetlenmesi ve Avusturya-Macaristan Arşidük'ü Ferdinand'a Düzenlenen Suikast

1914 yılının Haziran ayında Osmanlı Bahriye Nezareti, 1912 yılında *Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Millîye Cemiyeti* tarafından sipariş edilen ve 1914 yılının ortalarında bitmesi planlanan *Sultan Osman* ve *Reşadiye* savaş gemilerinin İngiliz deniz subaylarınca gerektiği gibi yapılıp yapılmadığı konusunda Londra Büyükelçisi *Tevfik Paşa*'dan bilgi istedi. Londra Büyükelçisi *Tevfik Paşa* 24 Haziran 1914 tarihinde teftişlerin gemi yapım işini uzattığını Harbiye Nezareti'ne telgrafla ilettili.³⁵ Londra Büyükelçisi ile yazışmalar sürerken, 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan ordusu, taht adayı ve ordu'nun başkumandanı *Arşidük Fransuva Ferdinand* denetiminde, Bosna'da askeri manevralar düzenledi. Sırbistan'a karşı güç gösterisinde bulunmak üzere düzenlenen bu askeri manevraların ardından *Arşidük*, eşi ile birlikte resmi ziyaret için gittiği şehirde, otomobil ile dolaşırken, yirmi yaşındaki *Gavrilo Princip* adındaki bir sırp gencinin tabancasından çıkan iki kurşunla öldürüldü.³⁶ Suikastın ardından Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a (kabul edilmeyecek) bir ültimaton verdi. Bu ültimatonla birlikte sanayileşme yarışıyla başlayan ayrışmanın daha da belirginleştiği Avrupa'da kurulan ittifak bağlarından dolayı Almanya, Avusturya-Macaristan'a, Rusya Sırbistan'a, Fransa ve İngiltere de müttefik oldukları için Rusya'ya destek verdi.³⁷

³²Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918) Dördüncü Bölüm Birinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nın Çıkması ve Osmanlı İmparatorluğu*, Cilt. IX, Türk Tarih Kurumları Yayınları, Ankara 1996, s. 374-375.

³³Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı ...*, s. 49.

³⁴Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi ...*, s. 375-376.

³⁵Yusuf Hikmet Bayur, *1914-1918 Genel Savaşı Kısım: I Savaşın Başından 1914-1915 Kışına Kadar*, Cilt: III, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 65.

³⁶Ali İhsan Sâbis, *Birinci Dünya Harbi, Birinci Dünya Harbi'nden Evvelki Hadiseler, Harbin Zuhuru ve Seferberlik ilanı, Harbe Nasıl Sürüklendik*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991, s. 45.

³⁷İ. Hakkı Sunata, *Gelibolu'dan Kafkaslara I. Dünya Savaşı Anılarım*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 18-19.

1.3. Osmanlı'nın Almanya İle İttifak Kurma Çabaları ve İngiltere tarafından Osmanlı Savaş Gemilerine El Konulması

Avrupa'da savaşın artık yakın olduğu kanaatini uyandıran ultimatomen verilmesi ve İngilizlerin de *Sultan Osman* ve *Reşadiye* gemilerini verme konusunda izlediği oyalama politikası, Boğazlar ve buna paralel olarak da devlet güvenliğinin tehlikeye girdiğini düşünen *Enver Paşa*'yı, 20 Temmuz 1914'te *Babıâli*'de Sadrazam *Sait Halim Paşa* ve Dâhiliye Nazırı *Talat Bey*'i ikna ederek, Almanlarla ittifak yapma yönünde karar aldırmasına neden oldu. Alınan karar doğrultusunda *Enver Paşa* ile *Talat Bey*, Almanya Büyükelçisi *Wangenheim*'e ittifak isteklerini ilettiler. Bunun üzerine *Wangenheim* konuyu Alman hükümetine bildirerek, gelecek cevabın kendilerine hemen iletileceğini bildirdi. 23 Temmuz 1914'te Almanya Büyükelçisi *Wangenheim* Alman hükümetinden aldığı cevabı sadrazama ileterek Almanya hükümeti adına ittifak teklifinde bulundu.³⁸ Sadrazam *Halim Paşa* teklifi kabul etti ve iki devlet arasında ilişkileri genişletmek hususunu içeren iki üç satırlık bir anlaşma imzalandı. İmzalanan bu anlaşma herkesten gizli tutuldu.³⁹ Anlaşmadan beş gün sonra 28 Temmuz 1914'te, verilen ultimatona karşılık alamayan Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a savaş ilan etti. Savaş ilanından üç gün sonra 31 Temmuz 1914 tarihinde Rusya genel seferberliğini ilan etti.⁴⁰

1 Ağustos 1914'te Almanya, Rusya'ya savaş ilân ederken aynı gün *Rauf Orbay Bey* bitirilen *Sultan Osman* gemisini teslim almak için İngiltere'nin Newcastle şehrine gitti. Savaş gemilerini yapan *Armstrong* şirketi'ne verilmek üzere, o gün içerisinde İngiltere bankasına yatırılan son taksidin ardından, *Sultan Osman* gemisinin teslim alınarak gemiye bayrak çekilmesi konusunda anlaşma olmasına rağmen İngiliz amirallliği gemiye el konulduğunu bildirdi. Osmanlı tarafından gelen tepkiler üzerine İngiltere Dışişleri Bakanlığı, Osmanlı Londra Büyükelçisi *Tevfik Paşa*'ya, gemiye el konulmasının genel bir tedbir olduğu, gemiye bayrak çekilmesinin bir şeyi değiştirmeyeceğini ve İngiliz hükümetinin, İngiliz tersanelerinde yapılmış olan hiçbir yabancı geminin kendi kara sularından dışarı çıkartılmamasına karar verdiğini bildirdi. Osmanlı Devleti ise bu duruma tepki göstererek *Armstrong* şirketi'ne

³⁸Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı*, ... s. 49-50.

³⁹Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İstittiklerim*, 5. Baskı, Türk Tarih Kumu Yayınları, Ankara 2010, s. 114.

⁴⁰Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2009, s. 136- 137.

protesto telgrafi çekerken, yapımı henüz tamamlanamayan *Reşadiye* gemisi de İngilizler tarafından el konuldu.⁴¹

1.4. Osmanlı- Alman İttifak Anlaşması ve I. Dünya Savaşı'nın Başlaması

Savaş gemileri İngilizler tarafından el konulan Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914'te, daha önceden kararlaştırdığı üzere, Almanya ile ittifak anlaşması imzaladı. İmzalanan bu anlaşma içerisinde; Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki anlaşmazlığa taraf olunmaması, Rusya'nın Avusturya-Macaristan'a saldırması durumunda Almanya savaşa girme mecburiyetinde kalırsa Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi, Alman Islah Heyeti'nin Osmanlı Devleti'nin emrinde olması, bunun yanında Harbiye Nazırlığı ile Islah Heyeti'nin ordu içerisinde aynı yetkiye sahip olması, saldırıya maruz kalması durumunda Almanya'nın Osmanlı topraklarını savunması, anlaşmanın 31 Aralık 1918 tarihine kadar yürürlükte olması ve bu tarihten önce altı ay içerisinde aksi bir durum söz konusu olmadığı takdirde anlaşma hükümlerinin beş sene daha geçerli olması, anlaşmanın Alman İmparatoru ve Prusya kralı ile Osmanlı Devleti tarafından onaylanması ve onaylanan nüshaların imzaların atıldığı tarihten itibaren bir ay içerisinde karşılıklı alınıp verilmesi ve son olarak bu anlaşmanın gizli tutulması konuları yer almaktaydı. Bunun yanı sıra aynı gün içerisinde Avusturya-Macaristan'la da ittifak anlaşması imzalandı.⁴² Osmanlı Devleti bu anlaşmaları imzalamasının ardından seferberliğini ilân etti. Devlet seferberliğini ilan ederken 3 Ağustos 1914 tarihinde Almanya, Fransa ve Belçika'ya, 4 Ağustos 1914 tarihinde İngiltere, Almanya'ya, 6 Ağustos 1914 tarihinde de Avusturya-Macaristan Rusya'ya savaş ilân etti.⁴³

1.5. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Katılıp Katılmaması Konusunda Yapılan Tartışmalar

Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan'nın Rusya'ya savaş ilân ettiği 6 Ağustos 1914 tarihinde Alman Büyükelçisi aracılığıyla Rusya'ya karşı savaşa girilmesi durumunda Almanya'nın neler vaat ettiği hususunda bilgi istedi. Bunun üzerine Alman Büyükelçisi *Wangenheim*, *Sait Halim Paşa*'ya mektup yazarak Almanya'nın taahhütlerini bildirdi.⁴⁴ Neticede yapılan anlaşmalar gereği Rusya ile

⁴¹Yusuf Hikmet Bayur, *1914-1918 Genel Savaşı ...*, s. 72.

⁴²Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı, ...*, s. 51.

⁴³Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl, ...*, s. 137.

⁴⁴Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı, ...*, s. 51.

savaş halinde olan Almanya'nın yanında yer alıp, savaşa girmek gerekiyordu. Ancak Sadrazam *Halim Paşa* seferberliğini tamamlamamış bir orduyla savaşa girmek istemediğinden Almanya ve Avusturya-Macaristan elçiliklerini oyalamaktaydı. Yapılan toplantılarda *Talat Bey* ve arkadaşları böyle bir tutumun yanlış olduğunu, yapılan anlaşmayı çiğnediklerini savunmaktaydı. Sadrazam *Halim Paşa* ise her iki elçiliğin, Osmanlı Devleti'nin hemen savaşa girmesinde ısrar etmediklerini sadece antlaşmaya sadık kalınmadığını bildirdiklerini, bu bildirimle de Osmanlı Devleti'ne karşı yükümlülüklerinin de ortadan kalktığını, böylece onların da bize karşı hiçbir yükümlülüklerinin kalmamış olduğunu anlaşıldığını ifade etmekteydi. *Enver Paşa* ise hemen savaşa girilmesinden yanaydı. Savaşa girilip girilmemesi yönünde yapılan tartışmalar çoğunlukla geceleri sadrazamın yalısında yapıldı. Nazırlar heyetinin bu toplantılarının birinde Bulgaristan ve Romanya'nın tutumlarının kesin olarak anlaşılmadan Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasının müttefikleri olan Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın çıkarlarına uygun olmadığının bildirilmesi yönünde karar alındı.⁴⁵ Alınan karar müttefiklere iletilirken, Alman savaş gemileri *Goben* ve *Breslav* da Akdeniz'den Çanakkale Boğazı'na doğru ilerlemekteydi.

1.6. Goben ve Breslav Gemilerinin Alınışı

11 Ağustos 1914'te her zamanki gibi Sadrazamın yalısında yapılan nazırlar toplantısında *Enver Paşa*, *Goben* ve *Breslav* gemilerinin o sabah Çanakkale Boğazı önüne geldiğini ve İngiliz donanması tarafından takip edildiklerinden bu iki gemiye Boğaz'dan geçmelerine izin verdiğini söyledi ve bu mesele için bir karara varılması gerektiğini belirtti. Toplantıda gemilerin geçici olarak ve görünüşte, silahtan arındırılmasının Almanya'dan rica edilmesine karar verildi. *Talât* ve *Halil Beyler*, alınan kararı Büyükelçi *Wangenheim*'a bildirdilerse de Büyükelçi tarafından bu karar kabul edilmedi. Elçilik tarafından kabul edilmeyen plandan sonra tekrar toplantı yapıldı. Yapılan toplantıdan çıkan karar gemilerin satın alınması fikri oldu. Alınan karar, Alman Büyükelçisi *Wangenheim*'a sadrazam yalısına çağrılarak iletili. Büyükelçiyle yapılan uzun müzakerelerin ardından Alman hükümetine bilgi verildi. Alman hükümeti de *Amiral Souchon*'un Osmanlı askeri hizmetine kabul edilmesi şartıyla kendilerine iletilen teklifin kabul edildiğini, yapılacak olan satışın gerçek değil görünürde olacağını, harp donanmasına ait gemilerin kesin satışının ancak

⁴⁵Mehmed Talat Paşa, *Talât Paşa'nın Anılar*, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 26.

Alman Parlamentosunun onayıyla, savaştan sonra olabileceğini bildirdi. Kararın bildirilmesiyle, saatlerdir süren nazırlar heyeti toplantısı da son buldu. Ertesi gün *Cemal Paşa* toplantıda alınan kararlar doğrultusunda gazetelere resmi bildiri verdi ve bu iki gemi hakkında olumlu birçok makale yayınlamasını istedi.⁴⁶ Bu girişimlerin hemen sonrasında *Goben* ve *Breslav* gemilerine *Yavuz* ve *Midilli* isimleri verildi. Amiral *Souchon*, Osmanlı donanmasının birinci kumandanı sıfatıyla göreve getirildi.

Osmanlı sancağı altındaki *Yavuz* ve *Midilli* gemileri bir süre sonra İstanbul Limanı'na gelerek Moda açıklarında demirledi. *Goben* ve *Breslav* gemilerinin Osmanlı donanmasına dahil edilmesi İngilizlerin *Sultan Osman* ve *Reşadiye* gemilerine el koymasıyla halkta oluşan moral bozukluğunu gidererek büyük bir sevince neden oldu. İngiltere ve Fransa büyükelçileri ise bu iki geminin Alman mürettebatından arındırılması gerektiği ve mürettebatın geri gönderilmesini, aksi takdirde bu durumun Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığına gölge düşüreceğini bildirdi.⁴⁷

1.7. Kapitülasyonların Kaldırılması

Goben ve *Breslav* gemilerinin donanmasına dahil eden Osmanlı Devleti 5 Eylül 1914 tarihinde *Meclis-i Vükelâ* aracılığıyla adli ve ekonomik bütün kapitülasyonları kaldırdı. 8 Eylül 1914 tarihinde de Padişah'ın alınan karar hakkında beyannamesi yayınlandı. Yayımlanan beyannamede, Osmanlı Devleti'nde uygulanan *Adlî ve İdarî Kapitülasyonlar* adı altındaki bütün ayrıcalıkların *Meclis-i Vükelâ* kararıyla kaldırıldığı bildirildi ve yabancı büyükelçiliklere verilmek üzere bir nota hazırlandı. Notada, kapitülasyonların sakıncaları sayıldıktan sonra devlet'in her türlü ilerlemesine engel olan bütün ayrıcalıkların 1 Ekim 1914'ten itibaren ortadan kaldırıldığı ve devletlerle olan ikili ilişkilerde uluslararası hukukun esas alındığı bildirildi.⁴⁸ “Bu kaldırıştan sonra onu ameli alana intikal ettirmek için bir takım tedbirler alınır. Bunlar arasında:

a) 7/20 Eylül günlü bir irade ile gümrük tarifeleri değiştirilir. Yüzde 11 ve yüzde 8 gümrük veren eşyadan yüzde 15 ve 11 alınmasına karar verilir. Bu kararda kapitülasyonlar için olduğu gibi 17/30 Eylül günün sonu olan gecenin yarısından itibaren yürürlüğe girecektir.

⁴⁶Cemal Paşa, *Hatıralar İttihat ve Terakki I. Dünya Savaşı Anıları Cemal Paşa Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Komutanı*, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 144-145.

⁴⁷Cemal Paşa, *Hatıralar*,..., s. 148.

⁴⁸Yusuf Hikmet Bayur, *1914-1918 Genel Savaşı ...*, s. 161-164.

b) 30 Eylül/ 13 Ekim tarihli bir irade ile “ mahakim-i şer’iye ve nizamiyenin tefrik-i vezaifi hakkında nizaname” çıkarılır. Bu nizamname birkaç gün sonra çıkacak olan “kavanin-i mevcude de uhud-u atikaya müstenit ahkâmının lağvı hakkında kanun-u muvakkat” ve “Tebe’a-i Osmaniye ile tebe’a-i ecnebiye” arasındaki dâvalara ait kanun-u muvakkati hazırlamaya yaramak için çıkarılmıştır. Amaç yabancıların şer’i mahkemeler önüne gitmeleri ihtimalini ortadan kaldırmak, kendilerine din üzerine kurulmuş kanunların tatbik edileceğini ve bilhassa dini kültürle yetişmiş yargıçlar (kadılar) tarafından yargılanmayacaklarını inancalamak ve böylelikle adli kapitülasyonların kalkması aleyhindeki itirazları kısmen önlemektir.

Üzerinde durduğumuz nizamnamenin birinci maddesinde şöyle denilmektedir:

“Ticaret ve ceza ve enval-i gayr-ı menkulenin tasarruf ve intikal ve taksimine ve ikraz ve istikraza ve güzeşte ve zarar-ü ziyan ve iltizamat ve imtiyazat ve mukavelâta ve kitab-ı hacr’dan maada keyfiyet-i halli mecelle-i ahkâm-ı adliye veya diğer kavanin ve nizamat ile muayyen mevad-ı saireye ait bilcümle deavi mehakim-i nizamiyede ve bunların haricinde kalan... ile sair hukuk-u şer’iye dâvaları mehakim-i şer’iyede rüyet olunur.”

c) Bu nizamnamenin teşkil ettiği inanca altında 2/15 Ekim’de “Kavanin-i mevcudedde uhud-u atikaya müstenit ahkâmın lağvı hakkında kanun-u muvakkat çıkarılır. İlk maddesi”.... Kapitülasyonların mülga olduğu 18 Eylül 1330 (1 Ekim 1914) tarihinden itibaren bilumum kavanin ve nizamat-ı devlet-i aliyede uhud-u atikaya müstenit olarak istisnaen münderiç bulunan ahkâm mefsuttur.” der.

d) 4/17 Ekim’de “Tebe’a-Osmaniye ile tebe’a-i ecnebiye arasında mütekevvîn olup 18 Eylül 1330 tarihinde derdest-i rüyet olan deavinin fasl-ü hasmında takip edilecek usul-ü muhakemeye dair kanun-u muvakkat” çıkar.

Amaç yabancılara ait dâvalara onların konsolosluk memurlarının da karışması gibi usulleri ortadan kaldırmaktır.”(Bayur 1991:162-164).

Sonuç olarak 9 Eylül 1914’te Avrupa’nın içinde bulunduğu durumdan yararlanan Osmanlı Devleti, kapitülasyonların tek taraflı olarak kaldırıldığını yabancı devletlerin büyükelçiliklerine bildirdi. Böylece yıllardır Osmanlı Devleti’nde sorun teşkil eden kapitülasyonların kaldırılması ülkenin her yerinde törenlerle kutlandı.⁴⁹

⁴⁹Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi* ..., s. 391.

1.8. Goben ve Breslav Gemilerinin Karadeniz'deki Faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Katılması

Kapitülasyonların, Osmanlı Devleti tarafından kaldırmasının tepkileri devam ederken 27 Eylül 1914'te Çanakkale Boğazı'nda çıkışları kontrol eden İngiliz savaş gemileri, Boğaz'dan çıkış yapmak isteyen Osmanlı torpidosunu geri dönmeye zorlayınca, Osmanlı Devleti, Boğaz'a torpil döşeyerek Boğaz'ı ticaret ve savaş gemilerine tamamen kapattı.⁵⁰

Boğaz'ın ticaret ve savaş gemilerine kapatılmasından sonra 5 Ekim 1914'te *Amiral Souchon*, *Enver Paşa*'dan Osmanlı filosuna Karadeniz'de talim yaptırmak için izin aldı. 20 Ekim 1914'te Almanya, 5 milyon Türk Lirası tutarındaki parayı Osmanlı Devleti'ne savaşta kullanması için borç verdi. Bu tarihte ayrıca, *Enver Paşa* ile Alman Genelkurmay Başkan Vekili *Bronzart* Türk askeri kurmaylarından gizlice hazırladığı savaş planının uygulanması konusunda uzlaştı. 24 Ekim 1914'te *Enver Paşa* Osmanlı donanmasının Karadeniz'de Ruslara savaş ilan edilmeksizin saldırması emrini verdi. Bahriye Nazırı *Cemal Paşa* da Karadeniz'deki donanmanın başında bulunan *Amiral Souchon*'un talim için verdiği her türlü emre uyulmasını istedi. 27 Ekim 1914 sabahı *Amiral Souchon*, aralarında *Yavuz* ile *Midilli*'nin de bulunduğu 11 parçadan kurulu Osmanlı donanması ile talim yapmak amacıyla Karadeniz'e çıktı. 29 Ekim 1914'te Osmanlı donanması talim yaptığı sırada, Rus donanması tarafından rahatsız edildi. Bunun üzerine Osmanlı donanması, *Purut* adlı mayın gemisini batırdı. Bir torpido hasara uğratılarak, bir kömür gemisi de ele geçirildi. Daha sonra, Odessa ve Feodosya Novorossisk'deki askeri tesisler bombalandı ve bir ganbot hasara uğratıldı. Bombardıman olayından iki gün sonra Osmanlı devleti tarafından 31 Ekim 1914'te Rusya'ya verilen notada, Karadeniz çatışması hakkında özür belirtildikten sonra çatışmaya Rus filosunun sebep olduğu, Osmanlı hükümeti'nin tarafsızlığını devam ettirmek istediği ve bu maksatla donanmasını geri çektiği ve bir daha Karadeniz'e çıkmasına müsaade edilmeyeceği, buna karşılık, Rusya'nın da Karadeniz'de düşmanca hareketlerden sakınacağına ümit edildiği ifade edildi.⁵¹

⁵⁰Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi ...*, s. 392

⁵¹Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi ...*, s. 392-398.

1 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'nin notasına karşılık veren Rusya, 2 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.⁵² İngiltere ve Fransa da elçiliklerini çekmesinin ardından 5 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.⁵³ Bunun üzerine 11 Kasım 1914 tarihinde de Osmanlı Devleti İtilaf devletlerine savaş ilan etti.⁵⁴

1.9. Cihadın İlan Edilmesi

Osmanlı Devleti'nin İtilaf devletlerine savaşa ilan ettiği 11 Kasım 1914'te *Sultan V. Mehmet Reşad*'ın, ordu ile donanmaya hitaben yazdığı bildirisi yayınlandı. Bildiride, İngilizlerin Çanakkale ile Akabe'de, Rusların da Kafkasya'da Osmanlı yurduna saldırdıkları, Rusya'nın yüzyıllardan beri Osmanlı Devleti'ne karşı zararlı hareketlerinin bulunduğu anlatılarak kutsal yerler olan Mekke ve Medine ile 300 milyon müslümanın hayat ve varlığını korumak için cihadın ilan edildiği bildirildi.⁵⁵

Ordu ve donanmaya hitaben yazılan bu bildirinin ardından 14 Kasım 1914 cumartesi günü Fatih Camisi'nde, Şeyhülislam *Mustafa Hayri Efendi*'nin cihadın "*farz-ı ayn*" olduğunu vurgulayan fetvası Beyazıt Meydanı'nda toplanan halkın önünde Türkçe, Arapça nutuklarla okundu.⁵⁶ Beş bölümden oluşan fetva'nın birinci bölümü'nde: müslümanlığa karşı birleşen düşmanların müslüman memleketlerini ele geçirip müslüman halkı esir etmeleri halinde, İslam Padişahı'nın cihad buyurması üzerine genç ve ihtiyar, yaya ve atlı olarak bütün müslümanların mal ve canları ile cihada katılmalarının farz olunduğu, İkinci bölüm'de: halifelik makamına ve Osmanlı topraklarına saldıran Rusya, İngiltere, Fransa ve onların topraklarında yaşayan, onların yardımlarını alan bütün müslümanların da bu hükümlere karşı cihada katılmalarının farz olduğu, üçüncü bölüm'de: fetvanın bu hükümlerine karşı çıkacak kimselerin Allah'ın gazabına uğrayıp, cezalandırılacağı, dördüncü bölüm'de: müslüman hükümeti olan Osmanlı hükümeti ile sözü geçen hükümetlerin müslüman halkı, bu hükümetlerin zoru ile de olsa islam hükümeti olan Osmanlı hükümeti askerleri ile savaşmalarının şeriat bakımından kesin olarak haram olduğu, savaşanların ise katil olup, cehennem ateşinde yanacağı, beşinci bölüm'de: İngiltere, Fransa ve Rusya ile Sırbistan ve Karadağ'daki müslümanlar, müslümanların dostu

⁵²Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi...*, s. 398-399.

⁵³Pierre Renouvin, *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, (çev. Örgen Uğurlu), İstanbul 2004, s. 295.

⁵⁴Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi...*, s. 399.

⁵⁵Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi...*, s. 400.

⁵⁶Kâzım Karabekir, *I. Dünya Savaşı, ...*, s. 378.

olan Almanya ve Avusturya ile savaşmaları halinde azaba uğrayacakları anlatıldı. Ayrıca fetvaya kutsallık kazandırılması için de *Kur'an'ı Kerim'in Tövbe Suresi*'nin 41. Ayeti kullanıldı.⁵⁷

Neticede bu savaşın, bütün dünya müslümanları için farz olduğu bildirilerek “*Cihad-ı Ekber*” ilân edildi. Ayrıca Osmanlı Devleti, İslâm âlemine, devlet'in en yetkili din bilginleri sayılan ve “*Meclis-i âli-i ilmi*” çerçevesi içinde toplanmış gösterilen 29 kişinin imzaları ile bir de uzun beyanname yayınlandı. Bu beyannamede müslümanlara “*Ey Ümmet-i Muhammed!*” “*Ey Allah'ın itaatli kulları olan Müslümanlar!*” diye hitap edildi. Kur'an'dan alınan âyetlere uyularak, Müslümanların din yolunda hayatlarını feda etmeleri istendi. Bu yolda ölenler şehit, kalanlar gazi ve mutlu olacakları, din düşmanları ile Allah yolunda çarpışarak onları öldürmeleri gerektiği belirtildi.⁵⁸

⁵⁷Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi...*, s. 401. Kuran-ı Kerimin Tövbe Suresi'nin 41.ayettinde: “*Gerek yaya olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz bu sizin daha hayırlıdır.*”denmektedir.

⁵⁸Şevket Süreyya Aydemir *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa Üçüncü Cilt (Son) (1914-1922)*, Remzi Kitabevi İstanbul 1972. s. 16.

BÖLÜM II

OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞ HAZIRLIKLARI

1. OSMANLI DEVLETİ'NİN SEFERBELİK İLÂNI VE ORDU KURULUŞU

1.1. Seferberlik İlânı ve Yapılan Hazırlıklar

Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914'te seferberliğini ilan etti. Aynı gün yayınlanan bildiriyle mebusan meclisi'nin kapatıldığı ilan edildi.⁵⁹ 3 Ağustos 1914'te ise Ordu için seferberliğin birinci günü olduğu emri verildi. Ordu teşkilatlanmasında seferberliğe uygun yeni bir yapılanma yoluna gidilerek Başkomutanlık Karargâhı kuruldu. Başkomutanlık vekâleti görevine de Harbiye Nazırı *Enver Paşa* atanarak bütün ordu, Başkomutanlık Vekaleti'nin emri altına girdi. Deniz kuvvetleri ise Bahriye Nezareti'ne bağlı olmasından dolayı, yalnızca Başkomutanlık Karargâhı'nda bir denizcilik şubesi ve müşavir bulunduruldu.⁶⁰

Ordunun barış kuruluş teşkilatlanmasında seferberlikle birlikte değişiklikler yapılarak, 1. ve 2. Ordular İstanbul ve çevresinde, 3. Ordu Kafkas Cephesi'nde, 4. Ordu da Mısır'a taarruz etmek üzere Suriye ve Filistin'de toplandı.⁶¹ Başkomutanlığa bağlı makam birlikleri de; Başkomutanlık Karargâhı, Genelkurmay Başkanlığı, Harekât Şubesi (şube bir), İstihbarat ve Basın Şubesi (şube iki), Demiryolu Şubesi (şube üç), Menzil Genel Müfettişliği (şube dört), Sağlık Genel Müfettişliği (şube beş), Karargâh Komutanlığı (şube altı), bunlara ek olarak Süvari At bölüğü, Piyade Atış Okulu (esas bölüğü bağlı), Evrak Müdürlüğü ve Havacılık Okulu olarak oluşturuldu. Başkomutanlık Karargâh'ında görevli kişiler ise; *Erkân-ı Harbiye* (Genelkurmay) 1. Yarbaşkanı *General Bronzart*, Genelkurmay Başkanlığına vekalet eden *Von Shellemdorff*, 2. Yarbaşkanı Kurmay Albay *Hafız Hakkı*, 1. (Harekât) Şube Müdürü, Yarbay *Von Kress*, 1. (Harekât) Şube Müdürü Yardımcısı Kurmay Binbaşı *Ali İhsan Sabis*, 2. (İstihbarat) Şube Müdürü Kurmay *Yüzbaşı Kâzım Karabekir*, 3. (Demiryolu ve Ulaştırma) Şube Müdürü *Binbaşı Potrih*, 3. (Demiryolu ve Ulaştırma) Şube Müdürü Yardımcısı *Binbaşı Refik*, 4. Şube (Menzil Genel Müfettişliği) Kurmay

⁵⁹Yusuf Hikmet Bayur, *1914-1918 Genel Savaşı ...*, s. 64.

⁶⁰TSK, 6. Kısım (1908-1920), ..., s. 225.

⁶¹TSK, 6. Kısım (1908-1920), ..., s. 227.

Yarbay Nihat (Kolordu yetkisinde), ve 5. Şube (Sağlık Genel Müfettişliği) Doktor *Albay Süleyman Numan*'dan oluşturuldu. 6. Şube Karargâh Kumandanlığı emniyet, ikamet ve iâşe ile görevli, 7. Şube Evrak ve Harita Müdürlükleri de daha önceki görevlerine devam etti. Ayrıca kıyı tahkimat ve mayın birlikleri müfettişliği, Başkomutanlık Karargâhı'nın Akdeniz delegesi, Başkomutanlık Karargâhı'nın Karadeniz delegesi, Okmeydanı telsiz istasyonu, bağımsız 7. Kolordu, bağımsız Hicaz tümeni, bağımsız Asir tümeni, istihkâm birlikleri ve müstahkem mevkiiler genel müfettişliği, ulaştırma genel müfettişliği, muharebe ve ulaşım genel müfettişliği de oluşturulan diğer birlik ve makamlardır.

Başkomutanlık karargâhı kurulmasından sonra ise devletin sivil idari makamlarına başkomutanlığın kurulduğunu, harp harekâtına, yabancı hükümetlerin ordularına ve dış siyasî haberleşmelere dair bütün işlemlerin artık Başkomutanlık Karargâhı tarafından yürütüldüğü, bu konularda karargâha müracaat edilmesini, seferberlik ikmalî, teçhizata, malî işlere ait bütün görevlerin de eskiden olduğu gibi Harbiye Nezareti'nde yazılmaya devam edildiğini belirten bir genelge gönderildi.⁶²

7 Ağustos 1914'te Başkomutan Vekilliği uygulanacak sansürle ilgili bildiri yayınladı. Bu bildiriyle, Osmanlı ordu ve donanması, ülkenin iç ve dış politikası, yabancı diplomat ve konsoloslar, ülkenin mali ve ticaret durumu, Osmanlı veya yabancı gemilerinin gidip gelişi, ordu ve halkın sağlık durumu, içerde ve dışarıda kötü etki yapabilecek demiryolu, vapur kazaları, yangınlar gibi haberler ile tüccarlar arasında çekilecek yiyecek ve yakacaklara ait telgrafların her biri için hükümet makamlarından yazılı izin alınması; imzasız makaleler, kısaltılmış adresler ve şifreli telgrafların da sansür edilmesi; ayrıca yeniden hiçbir gazete veya ajansın çıkarılmaması ve kurulamaması, gazetelerin her türlü ilâve ve özel sayı çıkarmalarının yasaklanması, her gazetenin günde bir defa çıkarılması, ajansların sansürden geçmeyen hiçbir haberi yayınlamaması, içeri ve dışarıyla telgraflaşmanın yalnız Türkçe, Arapça ve Fransızca dilleriyle olması kararı alındı.⁶³

Sansürle ilgili kararların alındığı 7 Ağustos 1914'de *Enver Paşa*'nın Başkomutanlık Genelkurmayı 1.Yarbaşkanı *General Bronzart*'a Karadeniz'de Osmanlı ve Rus donanmalarının savaşa neden olması halinde ne yapılması gerektiği

⁶² *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi*, Cilt:I, Genelkurmay, Ankara 1970, s. 169-170.

⁶³ Yusuf Hikmet Bayur, *1914-1918 Genel Savaşı ...*, s. 64.

sorusu üzerine 20 Ağustos 1914'te Başkomutanlık Genelkurmayı 1.Yarbaşkanı *General Bronzart*; Balkanlar'dan Rusya'nın yan ve gerilerine taarruz edilmesinin ancak Bulgaristan ve Romanya'nın Osmanlılar tarafında olmasına bağlı olduğu, eğer sadece Bulgarların Osmanlı tarafına katılması durumunda, Bulgarların Sırlara karşı hareketine Osmanlı'nın iki kolorduyla yardım etmesinin, Romanya bu harekete engel olmak isterse Osmanlı ordusunun Romanya üzerine yürümesi gerektiği, Odesa kıyılarına çıkarma hareketi için de; Türk donanmasının Karadeniz'de üstün olması ve Romanya'nın Osmanlı Devleti'ne dost ve tarafsız kalması gerektiği, Kafkasya'dan Rusya'ya karşı yapılacak bir harekâtın, büyük savaşın akışına etki etmeyeceği, bu cephede yalnızca 3. Ordu'yla yapılacak taarruzun Rus kuvvetlerince durdurulacağı 3. Ordu kış harbine hazır olmadığı bundan dolayı 3. Ordu'nun şimdiden bütün hazırlıklarını yaparak Kafkasya'dan gelecek taarruzlara karşı koyabilecek hale getirilmesi gerektiği, Rusların, Kafkasya'daki kuvvetlerini azaltması durumunda 3. Ordu'nun Kafkasya istikametinde ilerlemesi gerektiği, 8. Kolordu'nun oluşabilecek duruma göre 12. Kolordu ile birlikte Mısır'a taarruz etmesi, bu suretle de İngiltere'nin en hassas yerine vurulacağından büyük savaşa etkisinin büyük olacağını ayrıca mevcut antlaşma ve görüşmelere rağmen Bulgarlara güvenilmeyeceği, Yunanlıların da donanmalarıyla Gelibolu Yarımadası'yla İzmir'e bir çıkarma ile İtilâf devletlerine yardım edebileceklerini, bu yüzden Balkan hükümetlerinin durumları anlaşılınca kadar, Trakya, İstanbul civarında, Marmara bölgesinde büyük kuvvetlerin bırakılması gerektiğini dile getirdi.⁶⁴ *Enver Paşa*'ya cevaben verilen bu bildiri Almanlarla ittifak yapıldıktan sonra hazırlanan ilk seferberlik planı olması açısından önemlidir.

11 Ağustos 1914 tarihine gelindiğinde Harbiye Nezareti Edirne, Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Basra, Bağdat, Beyrut, Hüdavendigar, Halep, Suriye, Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Mamû'letü'laziz, Musul, Van vilayetlerine ve Urfa, İzmit, Bolu, Canik, Çatalca, Zor, Karesi, Kudüs, Kal'a-i Sultaniye mutasarrıflıklarına gönderdiği şifreli emirle, seferberlik nedeniyle silahaltına alınan gayrimüslim askerlerin zaman kaybetmeksizin ellerinden silahlarının alınarak yol hizmetlerinde çalıştırmaları bildirildi.⁶⁵

⁶⁴BDHTH,*Siyasi ve Askeri Hazırlıkları*,..., s. 214.

⁶⁵BOA, DH.ŞFR, 43/214.

1.2.Seferberliğin Başlamasıyla Birlikte Asker Alımlarının Yapılması

Seferberlik başladığında ordunun barış kadrolarındaki nizâmiye askerlerinin doğum tarihleri 1891, 1892, 1893'tü. Bu askerler 1911, 1912, 1913 yıllarında askere alındı. Seferi kadroların eksikliklerinin giderilmesi için çağrılan 1894 doğumlulardan bir kısmı yeni çıkarılan geçici asker alma kanununa göre 1914 yılında ordu'ya katıldı. Bunlar kolordu ve tümenlerin telsiz telgraf bölüklerinin bir kısmında ikmal edilip, yükümlü olmaksızın oto ve telsiz telgraf birliklerinde askerlik hizmetlerini yerine getirdi.⁶⁶ Seferberlik başladığında yapılan ilk hazırlıklardan bir diğeri de kolorduların sınırları belirtilerek, her kolordu bölgesinde asker alma heyetleri oluşturuldu. Oluşturulan asker alma heyetleri seferberliğin uygulanmasından sorumlu tutuldu. Böylece seferberlik hazırlıkları bölge esasına göre yapılarak her kolordu sefere ait insan, hayvan ve araçları kendi bölgesinden karşıladı.⁶⁷

Bu hazırlıkların yanı sıra askere çağrılanların yedi gün içinde askerlik şubelerine gitmedikleri takdirde kaçak sayılarak kurşuna dizilecekleri ilan edildi. Yedek subaylar kanunu çıkarılarak lise mezunları, üniversite, yüksekokul ve bir kısım medrese okulu öğrencileri yedek subay yapıldı.⁶⁸ Yapılan bu gibi düzenlemelerin ardından asker alımlarına başlamasıyla birlikte gençler, harbiye mektebinde, *ihtiyat zabıt namzetleri* talimgâhına girmek için koşmakta ve bütün kapılar, avlular, koridorlar gençlerle dolmaktadır. Kalabalıklar o kadar fazladır ki subaylar kayıt işlemlerine yetişememektedir.⁶⁹

3 Ağustos 1914'te ilan edilen seferberlik, eksiklerine rağmen 25 Eylül 1914'te yani 53 günde tamamlandı. 53 günlük bu devre hızlı bir seferberlik olmamakla birlikte Balkan Savaşı sefereberliğinden daha iyi ve çabuk uygulandı. Buna göre Osmanlı Ordusu'nun 25 Eylül 1914 tarihindeki 7. Bağımsız Yemen Kolordusu ile 21.Asir ve 22. Bağımsız Hicaz Tümenleri haricindeki kolorduların başta asker

⁶⁶ TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 163.

⁶⁷ TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s.287-288.

⁶⁸ İ. Hakkı Sunata, *Gelibolu'dan Kafkaslara I. Dünya Savaşı Anıları*, Yayına Hazırlayan: Kansu Şarman, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 20.

⁶⁹ Münim Mustafa, *Cepheden Cepheye (1914-1918) İhtiyat Zabiti Bulunduğum Sırada Cihan Harbinde Kanal ve Çanakkale Cephelerine ait Hatıralarım*, Cilt:III Çanakkale Hatıraları, Arma Yayınları, İstanbul 2003, s. 335.

mevcutları olmak üzere hayvan, tüfek vb. seferberlik durumları da aşağıdaki gibi oluştu.⁷⁰

Kolordular	İnsan	Hayvan	Tüfek	Ağ. Mt.	Top
1. Kolordu	86.500	17.897	50.547	28	84
2. Kolordu	75.000	14.726	46.611	24	80
3. Kolordu	53.200	14.543	37.306	19	48
4. Kolordu	52.450	15.356	35.194	20	64
5. Kolordu	72.883	16.137	35.777	24	65
6. Kolordu	50.335	15.611	36.690	8	60
8. Kolordu	49.855	17.905	36.894	12	64
9. Kolordu	71.474	17.865	42.456	24	72
10. Kolordu	63.700	16.197	35.326	20	56
11. Kolordu	49.017	12.147	24.251	16	60
12. Kolordu (iki tümenli)	17.077	5.992	10.364	4	48
13. Kolordu (iki tümenli)	9.590	3.546	7.075	4	20
Irak ve Havalisi K.	23.334	1.099	15.963	3	36
Süvari Tümenleri	23.998	26.072	18.500	16	16
Seyyar Ordu genel toplamı	698.413	195.093	432.954		773
Karadeniz	6.394		4.634		147
Akdeniz	33.636		21.949		264
Edirne Kalesi	9.070		2.224		154
Erzurum Kalesi	32.769		2.947		323
Menzil teşkilâtı hariç genel toplam	780.282	195.093	464.708	222	1661

1.3. Seferberlik Zamanında Ordunun Kuruluş Teşkilâtlanması

2 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı Devleti'nin seferberlik ilanı ile birlikte ordu, barış zamanındaki konuşlanışını değiştirip 4 ordu, birisi bağımsız olmak üzere 13 kolordu, ikisi bağımsız olmak üzere 38 tümen, 4 ihtiyat süvari tümeni, bir süvari tümeni, bir Van İhtiyat Süvari Tugayı, bir Van Jandarma Tümeni, Karadeniz, Akdeniz, Çatalca, İzmir (İzmir Havalisi Komutanı'nın emrinde) olmak üzere müstahkem mevki, 3. Ordu emrinde Erzurum ve İzmir, Irak Havalisi Komutanlığı ile Donanma Komutanlığı olarak düzenlendi. Ordunun seferberlik konuşlanışı bu şekilde olmakla beraber 1. Ordu Komutanlığı'na *Mareşal Liman Von Sanders*, 2. Ordu

⁷⁰TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 289-290.

Komutanlığı'na Bahriye Nazırı *Mirliva Cemal Paşa*, 3. Ordu Komutanlığı'na *Mirliva Hasan İzzet Paşa*, 4. Ordu Komutanlığı'na *Tümg. Zeki Paşa* atandı.⁷¹

Seferberlik hazırlıklarında ordu konuşlanmasına önem verilmekle beraber ordu birliklerinin düzenlemesi yoluna da gidilerek eldeki mevcut birliklerin artmasına hem de yeni birliklerin oluşmasına izin verilmedi. Bu durum ordu, kolordu ve tümenlerin kuruluşlarında değişiklik oluşturmamakla birlikte tümenlerin piyade alaylarını üçer tabura, taburların da dörder bölüğe çıkarılmasına neden oldu. Alayların büyük bir kısmında ise ikişer tüfekli makineli tüfek bölükleri kuruldu. Tümenlerde de bağlı birliklerle beraber cephane kolları kuruldu. Seferberlik teşkilâtlanmasında 9. ve 11. Kolorduların süvari tugaylarından Kafkas Cephesi'nde bir nizamiye süvari tümeni, batı da ise bir süvari tugayı oluşturuldu.⁷² 6 Eylül 1914'te ordular kuruluşunda değişiklikler yapılarak, Şam'da bulunan Tümgeneral *Zeki Paşa* komutasında bulunmak üzere 8. ve 12. Kolordulardan 4. Ordu kuruldu. 6. Kolordu, 2. Ordu Komutanlığı'na bağlandı. 29. Tümen dahil olmak üzere 9. ve 11. Kolordular bütün birlik ve kolları ve menzil teşkilleriyle 3. Ordu Komutanlığı'na bağlandı. 2 Kasım 1914'te 10. Kolordu 3. Ordu'ya bağlandı. 12. ve 13. Kolordular bir aydan fazla süren seferberlik süresince yerlerinde kaldı. Basra'daki tümen yerinde bırakılarak, 13. Kolordu Karargâhı ve 37. Tümeniyle 3. Ordu'ya, 12. Kolordu da 4. Ordu'ya katıldı.⁷³

Hudut birlikleri barışta bölükler halinde ve komiserliklere bağlıydı. Seferde ise her bölük iki bölüklü bir tabur haline getirildi. Bu teşkilât sistemi ile en geniş sınırı olan 3. Ordu bölgesinde 22 hudut taburu kuruldu. Seyyar jandarma birlikleri barışta taburlar halindeydi. Seferberlik planına göre alaylar, bazı bölgelerde de tümenler kuruldu. Büyük mavzer tüfeği ile silahlandırılan top ve ağır makineli tüfekleri ve teknik birlikleri olmayan bu tümenler, eski redif birliklerine benzemekteydi. Doğu bölgesinde sadece Van Seyyar Jandarma Tümeni kurulabildi. Diğer Jandarma tümenleri ise taburlar ve alaylar halinde, kıyı korumasına ve müstahkem mevkiilere verildi. Kısmen de hudut birlikleri takviye edildi. Her kolordu bölgesinde 5-10 Seyyar Jandarma taburu vardı. Doğu'da yalnız 3. Ordu bölgesinde 22 seyyar jandarma taburu kuruldu. Hudut taburları ile beraber ikinci derecede olan birliklerin

⁷¹TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 226.

⁷²TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 96.

⁷³BDHTH, *Siyasi ve Askeri Hazırlıkları*,..., s. 172.

tutarı 250.000 kişiye, yani seyyar ordunun yarısı derecesine ulaştı.⁷⁴ Seferberliğin ilan edilemesinden sonra ordunun seferberlik kuruluşu da şu şekilde oluşturuldu.⁷⁵

Ordu Numarası	Ordu Merkezi	Kolordu Numarası	Kolordu Merkezi	Tümen Numarası
1	İstanbul	1	İstanbul	1, 2, 3
		2	Edirne	4, 5, 6
		3	Tekirdağ	7, 8, 9
		4	Bandırma, Balıkesir bölgesi	10, 11, 12
2	İstanbul	5	İzmit	13, 14, 15
		6	Çatalca	16, 24, 26
3	Erzurum	9	Erzurum	17, 28, 29
		10	Samsun, Giresun bölgesi	30, 31, 32
		11	Hasankale	18, 33, 34
		13	37. Tümen Bitlis, Muş üzerinden Erzurum bölgesine yürüyüşte	37
4	Şam	8	Şam ve Kudüs Bölgesinde	23, 25, 27
		12	Halep ve Humus Bölgesinde	35, 36
	Asir			21. Bağımsız Tümen
	Hicaz			22. Bağımsız Tümen

1.4. 1. Ordunun Seferberlik Kuruluşu

Merkezi İstanbul'dur. 1. Ordu seferberlik kuruluşu; 1., 2., 3.ve 4. Kolordulardan oluşmaktadır. 1. Kolordu'da, 1., 2.ve 3. Tümenler; 2. Kolordu'da 4., 5., 6. Tümenler; 3. Kolordu'da 7., 8., 9. Tümenler; 4. Kolordu'da 10., 11., 12. Tümenler yer almaktadır.⁷⁶

⁷⁴BDHTH, *Siyasi ve Askeri Hazırlıkları*,..., s. 174-175.

⁷⁵TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 95. Kolordu merkezleri kısmındaki yerler için bkz. sayfa 111-112.

⁷⁶BDHTH, *Siyasi ve Askeri Hazırlıkları* ,...,s. 173.

1.5. 3. Kolordunun Seferberlik Kuruluşu

5 Ağustos 1914'te 3. Kolordu'nun kuruluşu tamamlandı. 5 Ağustos 1914 tarihli Başkomutanlık emriyle; Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı 9. Tümen'in emrinde Başkomutanlığa bağlandı. İdari işler ve seferberlikle ilgili işlerin Harbiye Nezareti'ne, emir komuta yönünden ise Başkomutanlığa başvurulması istendi. Buna göre 3. Kolordu, 7., 8. Piyade Tümenleri ile kolordu bağlı birlikleri ve lojistik birlikleri oluşturuldu. 7. Piyade Tümeni, 19., 20., 21. Piyade Alayları ile 7. Sahra Topçu Alayı ve bağlı birlikleri, piyade alaylarında birer ağır makineli tüfek bölüğü bulundurulması, piyade alayları üçer piyade taburundan, taburları dörder piyade bölüğünden; 7. Sahra Topçu Alayı, iki sahra, bir dağ taburundan; taburlar da dörder toplu ikişer bataryadan, topçu taburlarında 3. Bataryalarında oluşturulması düşünüldü; 8. Piyade Tümeni, 22., 23., 24. Piyade Alayları ile sahra topçu alayı ve bağlı birliklerden; 8. Sahra Topçu Alayı, kuruluşu 7. Sahra Topçu Alayı gibidir; 3. Kolordu bağlı birlikleri, süvari bölüğü, 4. İstihkâm Bölüğü ve 3. Telgraf Bölüğü, köprücü bölüğünden oluşturuldu.⁷⁷

3. Kolordu'nun 19 Eylül 1914'te toplam 15 cephane kolu vardır. Bu kollardan altı sahra topçu cephane kolu arabalı, altı piyade cephane kolu da *mekkâreli* olarak kuruldu. 7. ve 8. Tümenlerden oluşan 3. Kolordu'da toplam olarak seferberliklerini tamamlayan altı hafif, altı ağır erzak koluyla üç ekmekçi takımı, üç hayvan deposu ve iki seyyar hastane mevcuttu.⁷⁸

1.6. 3. Kolordu bölgesinde bulunan jandarma birliklerinin seferberlik kuruluşu

Çanakkale Muharebeleri'nde önemli katkıları olan jandarma birliklerinin seferberliği 15 Haziran 1914 tarihinde Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı'nın verdiği emirle, sahilin korunması ve düşman askerinin Boğaz'dan geçip karaya çıkışının engellenmesi olduğu, bu birliklerin düşmanın karaya çıkmak için yapacağı her türlü teşebbüsü zamanında görüp anlamak ve düşmanın çıkarma yaptığı bölgedeki sahil bataryalarının ele geçirilmesini engellemek olduğu belirtildi. 19 Temmuz 1914'te jandarma taburlarının gözetleme görevine son verilerek bölgelerine dönmeleri istendi. Ancak sahilin gözetlenmesi jandarmanın bölgeden çekilmesi ile boş bırakıldığından bu durum karşısında ne yapılması gerektiği Harbiye

⁷⁷BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap, ...*, s. 34-35.

⁷⁸*Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915)*, Cilt: V, I. Kitap Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012, s. 46.

Nezareti'ne soruldu. 3 Ağustos 1914'te jandarma birliklerinin seferberliği ile ilgili 3. Kolordu Komutanlığı tarafından verilen emirle, jandarma birlikleri bir ay önce olduğu gibi seferberliğini tamamladıktan sonra derhâl demiryolu ve sahil korumasında görevlendirilmek üzere sevk edilip, düzenli birliklerin toplanmaya hazır bulundurulması gerektiği bildirildi. Seyyar jandarmanın nakliyat ile ilgili verdiği emirler düzenlenip gönderildi. Uşak, Akhisar bölüklerinin seferberliği tamamlanıncaya kadar Soma-Bandırma hattının korunması 8. Tümen'e ait olduğu, Çayağzı-Ayvalık sahil mıntıkası daha önce bildirildiği üzere 23. Alay tarafından gözetlenip, Seyyar Edremit Jandarma Alayı veya Edremit Taburu seferber oluncaya kadar bu görevi yapmaya devam edeceği, 72. Tümen 2. Kolordu seyyar jandarması'nın seferberliği tamamlanıncaya kadar doğu hattının Çerkezköy-Lüleburgaz kısmını Muratlı'daki taburun bir bölümü ile koruma altına alındığı ve jandarmayı tümenler seferber ettiğinden jandarma komutanlarının doğrudan doğruya kolorduya müracaatları uygun olmadığı bildirildi.⁷⁹

1.7. Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı'nın Sefer Kuruluşu

5 Ağustos 1914'te Başkomutanlığın verdiği emirle Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı, 9. Tümen'in emrinde başkomutanlığa bağlandı. Başkomutanlığa bağlanana Müstahkem Mevkii Komutanlığı seferberlik kuruluşunu; 9. Piyade Tümeni, 2. Ağır Topçu Tugayı, İstihkâm İnşaat Taburu ve bağlı birlikler. 2. Ağır Topçu Tugayı ikişer taburlu olmak üzere üç ağır topçu alayı (3., 4. ve 5.) 'ndan kuruludur. Bu tugayın, 15 Haziran 1914 öncesinde 32'si Çanakkale Boğazı'nda, 3'ü de Bolayır mevziinde olmak üzere toplam 35 bataryası vardı. Bir aralık 13 batarya seferberlik kuruluşundan çıkarılarak toplam batarya sayısı 22'ye indirildi.⁸⁰

1.8. 9. Tümenin Sefer Kuruluşu

9. Tümen'nin seferi kuruluşu; üçer taburlu 25., 27. Alaylar ile iki taburlu 26. Alay, üç taburlu 9. Sahra Topçu Alayı, tümen bağlı birlikleri ve iki jandarma taburu ve bir amele taburuyla bu tümene ayrılmış bulunan lojistik destek birliklerinden oluşmaktadır. Ayrıca 9. Tümen, lojistik destek birliklerinden ayrı olarak iki menzil kolunu seferber etmekle görevlidir.⁸¹

⁷⁹BDS, *Çanakkale Cephesi, I. Kitap, ...*, s. 45-46.

⁸⁰BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap, ...*, s. 36.

⁸¹BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap, ...*, s. 37.

1.9. 3.Kolordu ve Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin Seferberlik Kuruluşlarında Yapılan Değişiklikler

7. Tümen'in 29 Ekim – 4 Kasım 1914 tarihlerinde Gelibolu'ya gelmesi ve 3. Kolordu Komutanlığı'nın 4 Kasım 1914'te Çanakkale'ye gelerek, Boğaz'a deniz ve karadan yapılacak saldırılara karşı savunma görevini üstlenmesinden dolayı Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin kuruluşunda değişiklikler yapıldı. Buna göre; 9. Tümen, Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu ve Bolayır Ağır Topçu Taburu 3. Kolordu kuruluşuna alındı ve Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı da kolordu kuruluşuna girdi. 11 Kasım 1914'te Başkomutanlığın verdiği emirle, Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı, kuruluşunda 9. Tümen olmasına karşın, yeniden Başkomutanlığa, 3. Kolordu Komutanlığı da 1. Ordu Komutanlığına bağlandı. Ayrıca 19 Ocak 1915 tarihine kadar 7., 8., Tümenler ile Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu, Bolayır Ağır Topçu Taburu, kolordu bağlı birlikleri ve kolordu kuruluşlarında değişiklik olmadı. 8. Tümen, Sina Cephesi'ne 4. Ordu emrine gönderilmesinden dolayı bu tümenin yerine Tekirdağ'da 19. Tümen'in kurulmasına başlandı.⁸²

1.10. Seferberlik Kuruluşlarının Değerlendirilmesi

Barış ve sefer kuruluşlarını karşılaştırdığımız zaman genel olarak ordu, kolordu, tümen kuruluşları arasında fark yoktur. Böyle olmakla birlikte genel olarak her iki teşkilât arasında, 5., 6., 8., 12., 13. Tümenleri'nin bazı alayları ikişer taburludur. Bütün tümen alaylarının taburlarının 4. bölükleri yoktur. Sefer tümenlerinde ise piyade alayları üçer taburlu, taburlar dörder bölüklüdür. Bazı kolordularda subay ve silah eksikliğinden 3.Taburlar ve bazı 4. bölükler kurulamadı. Seferî piyade alaylarının çoğunda ikişer tüfekli birer makineli tüfek bölüğü olmasına rağmen barış kuruluşlarında yoktu. Barışta tümen bağıl birlikleri yoktu. Barışta tümenlerin cephan ve erzak kolları yoktu. Seferî teşkilatta 9. ve 11. Kolorduların süvari tugaylarından Kafkas Cephesi'nde bir nizamiye süvari tümeni, batıda da ayrıca bir süvari tugayı vardı.⁸³

24 Mart 1915'te Osmanlı Devleti, Çanakkale Boğazı'na yapılan saldırıların ardından karadan yapılabilecek bir çıkarma harekâtına karşı, bölgedeki kara birliklerinin güçlendirmesine karar verdi. Bu amaçla Mareşal *Liman von Sanders*'i 5.

⁸²BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap, ..., s. 37.*

⁸³BDHTH, *Siyasi ve Askeri Hazırlıkları, ..., s. 174.*

Ordu Komutanlığı'na atadı. Bu atamanın ardından, birliklere Çanakkale Müstahkem Mevkii dolayında ve Gelibolu Yarımadası'nda bulunan birliklerden 9. Tümen'in dâhil olduğu 3. Kolordu, 11. ve 5. Tümenlerle, jandarma alayları, 64. Piyade Alaylarından oluşan 5. Ordu'nun kurulduğu ve Komutanlığına da Mareşal *Liman von Sanders* atandığı bildirildi.⁸⁴ Ayrıca Çanakkale Boğazı'nın Anadolu ve Rumeli taraflarında sahilin korunması için de beş tümen oluşturuldu. Bu tümenler, 9-12 taburlu olup, mevcudu 800-1000 kişilikti.⁸⁵ Bununla birlikte 5. Ordu'nun 25 Nisan 1915 durumuna göre; 3. Kolordu, Gelibolu Yarımadası'nda: 5., 7. ve 9. Tümenler, 15. Kolordu Anadolu yakasında 3. ve 11. Tümenler ile Beyoğlu Jandarma Alayı, 3. Kolordu emrinde (ihtiyat): 19. Tümen Bigalı'da, bağımsız süvari tugayı Saroz kuzeyinde, Keşan, Gelibolu ve Bursa jandarma taburları Anadolu yakasında yer aldı.⁸⁶ Komuta kademesinde ise; 5. Ordu Başında Mareşal *Liman Von Sanders*, 3. Kolordu başında *Esat Paşa*, 15. Kolordu başında *Weber Paşa*, Çanakkale Müstahkem Mevkii başında *Emin Paşa*, 5. Tümen başında *Albay Hasan Basri*, 7. ve 9. Tümen başında *Albay Halil Sami*, 19. Tümen başında *Yarbay Mustafa Kemal*, 3. Tümen başında *Albay Nikolai*, 11. Tümen başında *Albay Refet* bulunmaktadır.⁸⁷

2. MENZİL MÜFETTİŞLİKLERİNİN KURULMASI

2.1. Menzil Müfettişlikleri

5 Ağustos 1914 tarihinde kurulan Menzil Genel Müfettişliği, ordularla genel Karargâh şubeleri arasındaki bağlantıyı sağlamaktaydı. Bu nedenle demiryollarının, ordu bölgelerine ulaşan son istasyonlar ile ordu harekât bölgesinin gerisinde kalan ordu ikmal noktalarına uzanan hat üzerinde yer alması ve bu gibi hatların menzil genel müfettişliği'ne bağlı olup, menzil hat komutanlığınca sevk ve idaresi yönetmelikle karara bağlandı.

Menzil Müfettişliği'nin kuruluş teşkilâtlanması; menzil genel müfettişi emir subaylığı, menzil kurmay başkanlığı, kurmay başkan yardımcıları, genel levazım hizmetleri uzmanları, silah ve mühimmat şubesi, muharebe şubesi, sıhhiye hizmetleri şubesi ve sekreteryâ kurumlarından oluşmaktaydı. Ordu bölgelerinde oluşturulan ordu

⁸⁴BDS, *Çanakkale Cephesi, I. Kitap,...*, s. 193.

⁸⁵Liman Von Sanders, *Türkiyede Beş Yıl*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 88.

⁸⁶*Çanakkale-1915: Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 122.

⁸⁷*Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi, Amfibi Harekât*, Cilt: V, II. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978, s. 539.

menzil müfettişliklerinde ise; menzil bölge müfettişlikleri, menzil hat komutanlıkları, birinci ve ikinci sınıf menzil nokta komutanlıkları, konak komutanlıkları, menzil yiyecek ve teçhizat ambarları, insan ve hayvan hastaneleri gibi kol ve katarlardan oluşmaktaydı.⁸⁸

13 Ağustos 1914 tarihi itibarıyla 1. Ordu Menzil teşkilatlanmasında 1. Kolordu; 4 Menzil Komutanlığı, 3 Menzil İstasyon Komutanlığı, 2 Menzil Ambar Heyeti, İstanbul Selimiye’de seberliğin 7. ve 17. günleri arasında hazır duruma geldi. 2. Kolordu; Edirne, Dimetoka, Babaeski, Kırklareli’de 4 Menzil Komutanlığı, Lüleburgaz, Alpullu, Çerkezköy’de 3 Menzil İstasyon Komutanlığı ve Dimetoka ve Çorlu’da 2 Menzil Ambar Heyeti kurmaya çalıştı. 3. Kolordu; Bandırma, Soma, Çanakkale ve Mudanya’da, 4 Menzil nokta Komutanlığı, Uşak, Bandırma, Tekirdağ’da 3 Menzil İstasyon Komutanlığı kurmaya çalıştı. 4. Kolordu; İzmir, Bandırma, Tekirdağ ve Lüleburgaz’da 4 Menzil Komutanlığı, İzmir, Manisa ve Soma’da 3 Menzil İstasyon Komutanlığı, Bandırma ve Tekirdağ’da 2 Menzil Ambar Heyeti kurmaya çalıştı. 6. Kolordu; Halep’te 4 Menzil Nokta Komutanlığı, 3 Menzil İstasyon Komutanlığı, 2 Menzil Ambar Heyeti’ni kurmaya çalıştı.⁸⁹ 26 Kasım 1914 tarihi itibarıyla 2. Ordu Müfettişliği de; müfettişlik karargâhı İstanbul olmak üzere, 1. Menzil Nokta Komutanlığı Maltepe’de; 3., 4., 5., 6., 7., 8. Menzil Nokta Komutanlıkları ve 1., 2., 3., 4. İstasyon ve İskele Komutanlığı Kağıthane Kışlası’nda; 5.İstasyon ve İskele Komutanlığı Ankara’da, 6.İstasyon ve İskele Komutanlığı Eskişehir’de, 7. İstasyon ve İskele Komutanlığı da Ulukışla’da yer aldı.⁹⁰

Seferberlik hazırlıklarını böylece tamamlamış olan Osmanlı Devleti asker alma işlemlerini de 12 Mayıs 1914 tarihinde *Takvim-i Vekayi* Gazetesi’nde yayımlanarak yürürlüğe konan *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati*’ne göre gerçekleştirdi.

⁸⁸TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 115-116.

⁸⁹TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 121.

⁹⁰TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 124.

BÖLÜM III

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ SIRASINDA ASKER ALMA HİZMETİ /İŞLEMLERİ/ VE ASKERLİK ŞUBELERİ

1.MÜKELLEFİYET-İ ASKERİ KANÛN-I MUVAKKATİ'NE GÖRE ASKER ALMA İŞLERİ

1.1. Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati'nin Kabul Edilme Süreci

Balkan Savaşı yenilgisi, Osmanlı Ordu teşkilâtlanmasının yeniden yapılandırılmasını ve 1909 yılında çıkartılan asker alma kanunun değiştirilmesini zorunlu kıldı.⁹¹ Bu zorunluluktan dolayı 1914 yılının Mart ayı içerisinde asker alma kanunun yeniden yapılması emir verildi.⁹² Verilen emir doğrultusunda asker alma kanunun yapılmasına ait çalışmalar *Binbaşı Behiç Bey* ile *Yüzbaşı Yusuf Bey* tarafından yürütüldü. Yürütülen çalışmalar sırasında, Balkan Savaşı'nda asker olma yaşına gelmeyenlerin, yani 20 yaşında olanların silahaltına alınması nedeniyle 1914 senesinde terhis olunacak askerin yerini alacak asker yoktu. O derecede ki, asker atlı sınıflarında dahi hayvanlara bakacak kadar adam kalmaması gibi önemli bir sorunla karşılaşıldı. Bu soruna çare olarak, bundan sonra 21 yaşını değil, 20 yaşını ikmal edenlerin askere alınması yönünde kanunda değişiklik yapıldı. Bu, henüz vücudu olgunlaşmamış gençlerin silahaltına alınması gibi sakınca oluşturan bir anlama gelmekteydi.⁹³

Binbaşı Behiç Bey ile *Yüzbaşı Yusuf Bey*, çalışmaları sırasında kamu yararına hizmet eden müesseselere, kimlerin askerlikten muaf tutulacağına dair sorularını ilettiler. İletilen sorulara karşılık bakanlıkların kimi çok, kimisi az istemek suretiyle bu işe pek önem vermedi. Sadaret Müsteşarı ise herkesin askere alınması taraftarı idi. Bakanlıklardan görüş alındıktan sonra Şeyhülislâm Hayri Efendi'ye gidildi. Kanun, Şeyhülislâmdan çıkarılanların askerlikten muaf tutuyordu. Hayri Efendi,

⁹¹TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 236.

⁹²Behiç Erkin, *Hâtırat*,..., s. 121.

⁹³Behiç Erkin, *Hâtırat*,..., s. 122.

şeyhülislamlıktan kendisi dahi çıkarılmış ise askere alınması gerektiğini belirterek, kanunun kendi kurumunu ilgilendiren bu kısmı sildi.

Mükellefiye-i Askeriye Kanunu olarak hazırlanan kanun *lâyihası*⁹⁴, yapılan çalışmaların ardından *Şûrâ-yı Devlet*'e (Danıştay) gönderildi. Danıştay Tanzimat Dairesi başkanı *Mahmud Esad Bey*'e gönderilen kanunun sorunlu noktaları ve özellikle 20 yaşında askere alınma meselesi *Behiç Bey* tarafından anlatıldıktan sonra bu maddelerin düzeltilmesi Danıştay'da yapıldı. Danıştay'da yapılan düzeltmelerin ardından *Mebusân Meclisi* çalışmadığı için, kanunun geçici olarak çıkarılmasına karar verildi. *Binbaşı Behiç Bey*, daha doğru düzgün kağıda dökülmemiş olan tasarıyı, *Vekiller Heyeti*'ne götürmeden önce etraftan birkaç kâtip toplayıp, her kâtime aynı anda birkaç sayfa yazdırarak, *Vekiller Heyeti*'nin huzuruna çıktı. Henüz kararlaştırılmamış bir madde de açık bırakıldı. Bunu da Said Halim Paşa'nın konağında *Behiç Bey* kendi yazdı. *Lâyiha*, üzerinde yapılan incelemenin ardından *Vekiller Heyeti*'nce kabul edildi. Daha sonradan Padişah sunulmak üzere Sadaret'e gönderildi.⁹⁵

Sultan V. Mehmed Reşad, idam cezası ile dolu olan bu *lâyiha*'nın bazı yerlerini beğenmemesinden dolayı *lâyiha* birkaç gün saray'da kaldı. Bunun üzerine *Enver Paşa*, *Şeyhülislâm Hayri Efendi*'yi Padişah'ı ikna için göndererek ikna ettirmeyi başardı.⁹⁶ 12 Mayıs 1914'te de *Padişah V. Mehmed Reşad*'ın iradesiyle *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-i Muvakkati* yürürlüğe girdi.⁹⁷

12 Mayıs 1914 tarihinde *Takvim-i Vekayi Gazetesi*'nde yayınlanarak yürürlüğe giren *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati*, seferberliğini ilan edip, kuruluş teşkilatlanmasını tamamlayan Osmanlı Devleti'nin, genel asker alma usullerini belirlemesi ve eski kanun hükümlerine göre askere alınan erkek nüfus oranını %35'ten, %95'e çıkartması açısından önemlidir.⁹⁸

⁹⁴Herhangi bir konuda bir görüş ve düşüncüyü bildiren yazı.

⁹⁵*Behiç Erkin, Hâtırat*, ..., s. 122-123.

⁹⁶*Behiç Erkin, Hâtırat*, ..., s. 123.

⁹⁷Osman Köksal, Osmanlı Devleti'nde Askerliğin Vatandaşlık Mükellefiyetine Dönüşüm Evrimi, "On İkinci Askeri Sempozyumu Bildirileri I Kuruluşundan Günüme Türk Ordusu" Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009, s. 266.

⁹⁸*Behiç Erkin, Hâtırat*, ..., s. 123.

1.2. Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati (Geçici Asker Alma Kanunu)

1.2.1. Genel Hükümler

Osmanlı topraklarında, Osmanlı ailesi dışındaki her erkek kanun gereği askerlik yapmakla yükümlüdür. Askerlikle yükümlü olan her erkek 18 yaşını doldurduğu seneyi takip eden Mart ayı başında askerlik görevini yapmaya başlar. 19 ve 20 yaşlarında bulunan erkekler ise ancak bir savaş halinde silahaltına alınabilir. Zorunlu askerlikle yükümlü olanlar için de piyade ve nakliye de görev alacakların 20 sene *muavazaf*, bu süresinin 5 senesini de *mustahfaz* olmak üzere 25 sene, mızıka ve jandarma için 20 sene ve donanma içinde 17 senedir.⁹⁹ Yükümlünün askeriye de geçireceği süreye *silahaltı müddeti* veya *hizmet-i fiilliye-i askeriye* müddeti denir. Bu süre askerin birliğine katılmasından başlayarak, piyade ve nakliye sınıfları için 2 sene, mızıka ve jandarma sınıfı için 3 sene donanma için de 5 senedir. Harbiye Nazırı şartlar gereği bu süreleri uzatmaya yetkilidir.¹⁰⁰

Her sene Mart ayı başlangıcına kadar 20 yaşını doldurmuş olan yükümlünün, Harbiye Nezareti'nce Ekim ayı içerisinde kıt'ada bulunmak üzere, sene içerisinde ordunun ihtiyacına göre tamamen veya kısmen silahaltına tekrardan çağrılır. Askerlik hizmetini yapıp terhis olanlar ve bunların izinli kabul edilenleri ile açıklandığı gibi kısa dönem veya bedelli yapanlar *ihtiyat* sınıfına nakil edilir.¹⁰¹

1.2.2. Asker Alma Daireleri

Osmanlı Devleti'nde askerlik daireleri, kolordu asker alma dairelerine, kolordu asker alma daireleri tümen asker alma dairelerine ve tümen asker alma daireleri de asker alma şubelerine ayrılır. Bu şube ve dairelerde askerlikle yükümlü erkeklerin kayıtları yaptırılır. Her sene Mart ayı başlangıcında bu dairelerde 18 yaşını dolduranlar ilk yoklamalarını, 20 yaşını dolduranlar da son yoklamalarını yaptırır.¹⁰²

1.2.3. Muayene Başlangıcı

Her sene Mart ayı başında, her asker alma meclisinde, 19 yaşına girenlerin kaydı nüfus memurlarınca yapılır ve örneğine uygun olarak ismini içine alan ayrı ayrı cetveller oluşturularak, o ay içerisinde adı geçen köy ve mahalleye gönderilir. Bu

⁹⁹*Takvim-i Vekayi Gazetesi*; Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkati, 18 Cumadilahir 1332, 1 Mayıs 1330, madde 1-3, Numara 1815, s. 18.

¹⁰⁰*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 4- 6, numara 1815, s. 19.

¹⁰¹*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 7-9, numara 1815, s. 19.

¹⁰²*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 10-11, numara 1815, s. 19.

cetveller ait oldukları mahalle ve köylerde herkesin görebileceği yerler olan cami, kilise ve havra kapılarına asılır. Meclis idaresi tarafından her köy ve mahalle için oluşturulan asker alma cetvellerinin muayene başlangıçlarına ait haneleri, nüfus ve mal kaydı esas olmak üzere örneğine uygun olarak yazılır. Sabıka defterinde muayene ve muamelesi seneye bırakılan yükümlünün isimleri ve işlemleri cetvellere aynen yazılıp, asker alma cetveline bağlanır. Meclis idaresi bu görevi yerine getirmek için kendi içerisinde komisyon oluşturabilir. Ayrıca her sene Mart ayı başlangıcında 18 yaşını doldurmuş olanlar, o senenin Ekim ayı sonuna kadar köy veya mahalle muhtarları eşliğinde meclis idarelerine başvurarak 13. madde de belirtilen cetvele kayıtlarını yaptırır. Kişinin ailesinden kanunen yardıma muhtaç olanlar var ise yazılı ve sözlü olarak beyan eder. Mazeretlerinden dolayı gelemeyen yükümlünün muamele kaydı anne ve babası veya köy mahallesi muhtarları tarafından yaptırılabilir.¹⁰³

Meclis idaresi, muayene defterine kayıt olunan her yükümlüye mazeretleri durumunda ise anne ve baba veya muhtarına kaydı takiben özel deftere imza veya mühürleterek bedeli olmayan bir *mükellefiyet-i askeriye* cüzdanı vermeye ve yükümlünün bu cüzdanları muhafaza ile muayene başlangıcında meclis idaresine sunmaya mecburdur. *Mukelefiyet-i askeriye* cüzdanı devletçe gerekli hallerde talep edilebilir.

14. maddede yazılı olan cetvellerin muayene başlangıçları kısmından birer örnek çıkarılarak kaydı takip eden senenin Mart ayı içinde köy ve mahalle muhtarlarına gönderilir ve örneği herkesin görebileceği yerlere hemen asılır. Her şahıs bu örneklerde göreceği hatayı kendisine ait olsun olmasın o senenin Ağustos'u sonuna kadar ait olduğu meclis idaresine bizzat veya başkası aracılığı ile bildirmeye mecburdur. Bu hususta gerçekleşecek müracaatlar, meclis tarafından incelenir. Meclis idaresi sabıka kaydında yazılanlarda düzeltmeleri doldurduktan sonra cetvellerin doğruluğu onaylanmış bir örneğini Ekim ayı sonuna kadar asker alma şube başkanına ve nüfus memuruna bildirmeye mecburdur. 18. maddede yazılmış olan sürenin sonuna kadar kaydını yaptırmayanların müracaatlarında 102. madde gereğince ceza verilmekle beraber meclis'teki cetvellere kayıtları yapılır ve cüzdanları verilir. 18. madde gereğince kopyası gönderilmiş ise ilave edilmek üzere asker alma şubeleriyle nüfus memurlarına bilgi verilir. Asker alma şube başkanı meclis idaresine ulaşan cetvel kopyalarının haneye uygun yazılıp yazılmadığını, silinti bulunup

¹⁰³ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 12-14, numara 1815, s. . 19.

bulunmadığını ve çeşitli sebeplerden dolayı muameleleri 13. madde gereğince geçen seneden devir edenlerin yazılıp yazılmadığını araştırır ve eksiklikler görülürse meclis idaresi tarafından tamamlanır.¹⁰⁴

1.2.4. Muayene Sonu ve Numara Çekilişi

Her sene Mayıs ayının birinci günü asker alma meclisleri tarafından 18. ve 20. maddelerde yazılı cetveller gereğince Mart ayı başlangıcına kadar 21 yaşına girenlerin ve geçen sende devir edilenlerin muayene sonuna başlanır. Muayene sonuna her tarafta birden başlanılması için Harbiye Nezareti asker alma tebliğini Mart ayı başlangıcında kolordulara gönderir ve kolordular da asker alma tebliğini zamanında mahallerine gönderme, asker alma meclisinde bulunacak doktor askerleri tayin etme, bunların yetersizliği halinde ise mülkiye memuru ile sivil doktor tayin etmede görevlidir. Haziran ayı sonunda muayene sonu ile numara çekilmesine dair muameleler her tarafta tamamlanması gereklidir.

Asker alma meclislerinde, mahallin en büyük mülkiye memuru, asker alma şube başkanı, mal memuru, müftü ve *edyan-ı saire rüesa-yı ruhaniyesi*, belediye ve meclis idaresi üyesinden ikişer kişi (bunlardan en büyük mülkiye memuru meclise başkanlık eder asker alma şubesi başkanı da muameleyi denetler) ve ferdi muayene etmek ve yalnız bu hususta oy kullanmak üzere bir doktor (bu doktor sivilde olabilir), hazır bulunur. Bunlardan başka jandarmaya fert ayırmak için bir jandarma subayı, bahriye'ye de fert ayırmak için asker alma meclisinde bir bahriye subayı bulunur. Bunlar yalnız kendi sınıflarına alınacak ferdin seçiminde oy kullanır.

İstanbul ve *Bilâd-ı selâse*'de birer asker alma meclisi bulunur. Buralardaki asker alma meclisleri, Vali, İstanbul vilayeti'nin mensup olduğu kolordu kumandanı ve ayrıca ilgili kişilerden oluşturulur. Asker alma meclislerince kabul olunan kararlar çoğunluğun onayı ile verilir. Genellikle de başkanın bulunduğu taraf tercih edilir. Azınlıkta kalanlar oylarını sebeplerini muayene defterine katmak veya bağlamak üzere yazı ile ortaya koyabilirler.¹⁰⁵

Davet edilen yükümlü ile bunların askerliğinde sakatlıkları sebebiyle yardıma muhtaç olduklarını iddia edenler, meclisin huzurunda bizzat ispat etmeye mecburdurlar. İspat edemeyecek derecede hastalık veya sakatlıkları köy veya mahalle

¹⁰⁴ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 15-20, numara 1815, s. 19-20.

¹⁰⁵ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 21-25, numara 1815, s. 20.

şehadetnamesiyle sabit olanlar ve 46. maddenin 3. ve 4. fıkralarında yazılı bulunanlar bizzat ispat etmek yükümlülüğünden muaftırlar. Hastalıkları veya sakatlıkları sebebiyle meclis'te ispat edemeyenler, asker alma muamelesinden sonra gönderilecek meclis doktoru tarafından muayene ettirilir ve hastalıklarına dair verilecek rapor üzerine asker alma şubesi başkanı tarafından durumları soruşturulur. Sağlıklarını geri kazananları için de 31. madde gereğince numara çekilişi yaptırılır.

Ferman-ı Hümayun alenen okunup, Padişah'a dua edildikten sonra muamele sonuna başlanır. Meclis önce muayene defterlerinin usulünün imla edilip edilmediğini ve muayene kayıtları seneye terk ve geciktirenlerin cetvele dahil olup olmadığını ve 32. madde gereğince tanzim olunacak *adem-i icabet* defterinde kayıtlı olanlar hakkında yapılan araştırmanın derecesini araştırır. Hangi köy veya mahalle ferdinin muayenesi icra edilecek ise ona ait cetveldeki ismi alenen okunur. İsimleri okunanların mevcut olup olmadıkları belirlenir ve birer birer görülür. Buların her birinden cüzdanları talep edilerek eldeki bilgilerle karşılaştırılır. Her yükümlüğe ailesi ve maliyesi hakkında sorular sorulur. Cetveldeki muamele ile zıtlıklar görülürse araştırma yapılır. İşlemlerin yerine getirilmesinden sonra yükümlünün kabiliyeti ölçüsünde askeriye içerisinde hangi sınıfa elverişli oldukları belirlenerek, meclis huzurunda doktorlar tarafından birer birer muayene edilir. Muayene sonu neticesinde meclis tarafından kabul edilecek kararlar muayene cetvelinin üç nüshasında bulunmakla beraber, yükümlünün künyesine ve cüzdanlarına kaydedilir. Eğer ferdin hastalığı var ise doktorlar, hastalığın hastalık derecesini ve bunun *kabiliyet-i bedeniye nizamname*'sinin hangi maddesine denk geldiğini bizzat cetvellere yazar ve imza atarlar. Askerlik süresi içerisinde sakatlık iddiasında bulunanların muayeneleri mecliste bulunan doktorlar tarafından bakılır ve 29. madde gereğince cetvellere yazılıp, imza edilir. Muayene neticesine göre de ferdin askere alınıp alınmamasına meclis tarafından karar verilir.¹⁰⁶

Ticaret ve tahsil yada başka bir sebeple kendi kazası haricinde bulunanlar *mükellefiyet-i askeriye* cüzdanları ve bulundukları mahallin belediyesinden alacakları kimlik belgesi ile bulundukları kazanın asker alma meclisinde sağlık muayenelerini yaptırır. Bu gibilerin muayene bilgileri, yapılması gereken numara çekilişinden önce meclis başkanı tarafından, yükümlünün mensup bulunduğu kaza asker alma meclisine bildirilir. Eğer yükümlünün bilgileri numara çekilişinden sonra gelir ise asker alma

¹⁰⁶ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 26-30, numara 1815, s.20-21.

şube başkanının katılımıyla meclis huzurunda adı geçenin silahlı veya silahsız hizmet etmek üzere tahsis olunacakları kısım için numara çektirilir. O sene mensup oldukları kazada numara çeken fert için de ayrı ayrı numaraları içine alan masuralar hazırlanarak 38. madde gereğince numara çektirilir. Çekilen numaralar önce çekilmiş ise cetveldeki isimleri hizasında tekrar işaretiyle o numara yazılır. 26. ve 31. maddeler gereğince ispat etmeyen ve mazeretini bildirmeyen yükümlü ele geçtiklerinde bu kanunun 106. ve 109. maddeleri uygulanmak üzere künyeleri hizasına şerh konulur ve örneği tutulacak *adem-i icabet* defterine açıklaması ile beraber kaydedilir. Bu defterin bir kopyası *hükümet-i mahalliyeye* iletilir.¹⁰⁷

Muayene sonu esnasında nüfus ve muayene cetvelleri arasında farklılık görülürse asker alma meclisince araştırılır ve kenarına kurallar gereği bu durum yazılır ve onaylanır. Muamele ve muayeneleri yapılan fert; silahlı olarak askerlik görevini yerine getirmeye kabiliyetli olanlar, silahsız olarak askerlik görevini yerine getirenler, askerlik görevi seneye bırakılanlar ve bedenen askerlik görevini yerine getiremeyecek olanlar olarak dört kısma ayrılır. Askerlik görevini silahlı olarak yerine getireceklerin isimleri hizasına kalın kalemle (s) (a) ve silahsız olarak yerine getireceklerin isimleri hizasına (a) işareti konulur. İsminin izasına (s) (a) işareti konulan ferdin adedine göre meclis'te dört köşeli kağıtlar kesilerek bir numaradan başlanır ve her birine sırasıyla numaralar yazılır. Bu kağıtlar meclisin ve herkesin gözü önünde bükülerek masuralar içine alınır ve masuralarda bir torbaya konularak meclis başkanına teslim edilir. Uygun bir duayı takiben asker alma meclis başkanı elindeki torbayı ağzından tutup içindeki masuraları¹⁰⁸ iyice karışacak şekilde salladıktan sonra asker alma meclis nazırı tarafından muayene cetvelindeki sırasıyla isimleri okunan her ferde torbadan bir masura çektirilir.¹⁰⁹ İsmi okunan her fert meydana çıkıp parmakları açık ve kolu sığanmış halde sağ elini masura torbasına sokarak çıkardığı bir masurayı meclis üyesinden birine verir. Meclis üyesi de masuradan kağıdı çıkarır ve yazılı numarayı açık bir şekilde okur ve bu numara yükümlünün ismi hizasındaki özel yere kayıt ve işaret edilir. Silahla askeri görevini yerine getirecek ferdin numaraları çekildikten sonra silahsız askerlik görevini yerine getirecekler, başka renk mürekeple yeniden ve birden itibaren adetlerine göre numara yazılarak numaraları çekilir ve

¹⁰⁷ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 31-32, numara 1815, s.21.

¹⁰⁸ Koni veya silindir biçimde olup üzerine şerit, iplik vb sarılan karton, tahta, plastik vb.den yapılan araç.

¹⁰⁹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 33-36, numara 1815, s. 21.

çektikleri numara isimleri hizasına kayıt edilir. Her iki kısım ferdin numaralarını içine alan masuraların bitmesiyle de numara çekilişi işlemi son bulur.¹¹⁰

Muayene sonu işlemleri yerine getirildiği halde numara çekilişi sırasında meclis'te bunu kanıtlayamayanların numaralarını ebeveyni veya akrabalarından biri yada köy ve mahalle muhtarı çeker. Muayene sonu numara çekiliş işlemi bu şekilde son bulduktan sonra muayene cetvelinin üç nüshası *muayene ve numara çekilişi işlemleri kanuna* uygun olarak yerine getirildiğini onaylayan belge örneğine bir şerh konularak, asker alma meclisini oluşturan başkan, nazır ve üyeler tarafından imza edilir. İmzalanan bu belge asker alma meclis başkanına, nazıra ve nüfus memurlarına teslim edilir. Asker alma şube başkanı kendisine iletilecek cetvellerden bir örneğini bir istatistik düzeniyle Temmuz ortasına kadar tümen'e göndermeye mecburdur. Tümen kumandanları bu istatistikleri Temmuz sonuna kadar kolordulara ve kolordu kumandanları Eylül'den önce ulaştırmak şartıyla Harbiye Nezareti'ne gönderir.¹¹¹

1.2.5. Askeri Hizmeti Silahlı veya Silahsız Yerine Getirecek Olanlar

Askerlik görevini silahlı veya silahsız yerine getirecek olanlar hizmet sürelerini eksiksiz, kısa veya bedellini vermek şartıyla yerine getirir yada bu süreyi izinli geçirir. Kısa hizmet ile askerlik görevini yerine getirecekler de Yemen, Asir ve Hicaz'daki Bahriye ve Jandarma birliklerine verilmez. Askerlik bedelini nakit verenler, belirlenen kurarlar içersinde işleme tabi tutulur.¹¹²

1.2.6. Kısa Hizmet

Kısa süreli hizmet bir senedir. Muayene sonu sırasında medreselerde eğitim alan öğrenciler, öğretmenler ve eğitim kademesinde memur olanlar kısa hizmetten faydalanır. Kısa hizmete tabi bulunan fert tahsilleriyle ilgili ve kabiliyetlerine uygun kara ve deniz sınıfına seçilirler. Bunlardan hizmetlerini yerine getirenlerden 7. ve 77. maddeler gereğince yaşlıları ile birlikte *ihtiyat* sınıfına nakledilmek ve silahaltı süreleri içerisinde seferberlik ve tatbikat olmadıkça tekrar celp edilmemek üzere terhis edilebilirler. İçlerinden subaylığa özgü koşulları taşıyanlar *ihtiyat zabiti kanunnamesi* hükümlerine tabi tutularak daha sonradan subaylığa dahil edilebilir. Tıp fakültelerinin asker ve sivil öğrencileri 20 yaşını doldurduğu seneyi takip eden senede yaşlıları ile birlikte silahaltına alınır ve kıt'alarda altı ay istihdâm edilerek okullarına iade edilir.

¹¹⁰*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 37, numara 1815, s. 21.

¹¹¹*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 38-40, numara 1815, s. 22.

¹¹²*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 41, numara 1815, s. 22.

Ayrıca bu öğrenciler, altı ayda askeri hastanelerde istihdâm edilebilir. Eczacılar ile dişçilere de aynı işlem uygulanır.¹¹³

1.2.7. İzinli Fert

Numaraları çekilen her iki kısım fertten devletçe istenilen miktar alındıktan sonra fazla kalanlar, lüzum görüldükçe silahaltına alınmak üzere geçici olarak izinli bırakılır. Bu izinler piyade sınıfından sayılır. İzinli fert, izinleri sırasında lüzum görülmesi durumunda silahaltına alınır.¹¹⁴

1.2.8. Muamele ve Muayeneleri Seneye Bırakılan Fert

Muamele ve Muayeneleri seneye bırakılan fertten vücutlarının yeteri derecede gelişmemiş olduğunu 29. madde gereğince tıbben kanıtlayanlar, zamanla yok olacak illet ve hastalığa tutulduklarını kanıtlayanlar, hapis ve geçici *nefi* ve geçici *kalebendlik* ve beş seneye kadar kürek cezasıyla mahkum olup ceza süresini doldurmamış olanlar, yatılı *mekteb-i askeriye* öğrencileri, muamele ve muayeneleri seneye bırakılacağı kayıtlarda yazılı olanlardan birinci ve ikinci fıkralarda yazılı olanlar, dört sene, üçüncü fıkra da yazılı olanlar tahliyelerine kadar ve 4. fıkra da yazılı olanlar tahsil süresince muamele ve muayeneye tabidir. Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı olanlardan son muayenede hastalığı devam edenler, son muayenelerinden itibaren ve 3. fıkra da yazılı olanlardan 35 yaşını doldurdıkları halde *nefi* veya *kalebendlik* cezasını bitirmeyenler tahliyelerini takip eden seneden itibaren *vergi-yi askeri* hükümlerine tabi tutulur.¹¹⁵

1.2.9. Asker Hizmetini Yerine Getiremeyecek ve Getirtilmeyecek Olanlar

Askerlik hizmetini bedenen yerine getirmeye engel herhangi bir hastalığa yakalandığını asker alma meclisinde ayrıca muayene edilerek kanıtlayanlar, askerden ihracını gerektirenler, 57. maddede yazılı teftiş komisyonlarınca onaylananlar, müebbet *nefi* ve müebbet *kalebendlik* ve beş seneden fazla kürek cezalarıyla mahkum olanlar askerlikten ihraç edilir.¹¹⁶

¹¹³ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 42-43, numara 1815, s. 22.

¹¹⁴ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 44-45, numara 1815, s. 22.

¹¹⁵ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 46-47, numara 1815, s. 22-23.

¹¹⁶ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 48, numara 1815, s. 23.

1.2.10. Yardıma Muhtaç Asker Aileleri Hakkında Hükümler

Yardımsızlık nedeniyle *mükellefiyet-i askeriye*'den muafiyet usulu iptaldir.¹¹⁷ Bakım ve beslenmeleri silahaltına alınacak yükümlüğe özel olup da yardıma muhtaç olan ebeveyn ve akrabasına, yükümlünün davete icabetiyle asker alma şubesi merkezinde ispat ettiği tarihten terhis emri verildiği ayın sonuna kadar geçen süre içerisinde, hükümet tarafından nüfus başına 30 kuruştan aşağı olmamak üzere verilecek maaşla bakılır. 41 günden fazla süreyle silahaltına alınan izinli fert, *ihtiyatiye* ve *mustahfaza* hakkında aynı muamele uygulanır. Adı geçen maaşın tahsis ve alınmasına ait muamele ve evrak her çeşit harç ve resimden muaf olacak ve muhtarlar tarafından verilecek resmi belge için ücret aranılmayacaktır.¹¹⁸

Yardıma muhtaç olduğu kanunen kabul edilenler için muayene sonundan önce yapılması gereken işlemlerin, yükümlü tarafından yerine getirilmesi şarttır. Ayrıca bir kişi kendi ailesinden başka ancak bir şahsa yardımcı sayılabilir.¹¹⁹ Meclisin yardıma muhtaç gördüğü ferdin ismi muayene cetvelinden çıkarılıp, meclis tarafından onaylandıktan sonra 49. madde gereğince muamele edilmek üzere mal memuruna bırakılır. Asker alma meclisinin toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda adı geçen husus mahallin meclis idaresince yerine getirilir. Ayrıca aile'ye tahsis olunacak maaş mahalle veya köylerde ihtiyar heyeti huzurunda ve adı geçen heyetçe onaylanan makbuz karşılığında kendilerine teslim edilmek üzere maliye tahsildarlarınca verilir.¹²⁰

1.2.11. Denetleme Komisyonun Görevleri

Asker alma muamelesine ve asker alma meclislerinin kararlarına itiraz edenlerin şikâyetini araştırmak için her tümen dairesinde bir teftiş komisyonu bulunur. Bu komisyon; tümen asker alma kalemi başkanı, tümen kumandanı tarafından üstsubaylardan olmak üzere tayin edilecek bir kişi, valiler ve bağımsız mutasarrıflar tarafından tayin edilecek bir kişi ve yalnız sağlık ile ilgili hususta oy kullanabilecek iki askerî doktor'dan oluşur. Komisyon başkanlığını da içlerinden en

¹¹⁷ Yeniden yapılan kanunla, Muinsiz usulü kaldırıldı. Muinsiz, ailesine bakacak kimsesi olmayan anlamında olup, askere alınmamaktaydı. Muinsiz diye bilinen askerlerden Rumeli'ye özel olmak üzere ikinci sınıf redif oluşturuldu. Talim ve terbiye görmemiş olan bu kıtalar Balkan Savaşı'nın kaybedilme sebeplerinden biridir. Bu redifler kağıt üstünde 170 taburluk bir kuvvete sahiptir. Bkz. Behiç Erkin, *Hâtırat*,..., s. 121.

¹¹⁸ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 49, numara 1815, s. 23.

¹¹⁹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 53, numara 1815, s. 24.

¹²⁰ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 54-55, numara 1815, s. 24.

büyük rütbeli asker ve tümen kumandanı tarafından oy sahibi olmamak üzere seçilecek bir subay tarafından yerine getirilir.

Teftiş komisyonları, tümenleri dahilindeki kaza merkezlerinde numara çekiliş işlemlerinin sonundan itibaren 15 Eylül'e kadar bütünlemeyi yerine getirmiş olacaktır. Ayrıca her tümen dairesinde teftişe hangi tarihte ve nereden başanılacağı tümen kumandanı, vali ve bağımsız mutasarrıflarca kararlaştırılarak gerek görülenlere bildirilir. Ayrıca teftiş heyeti başkanının gelişinden 15 gün önce hangi gün nerelerde bulunacağını mahalle memuru aracılığıyla halka ilan edilir.¹²¹

Teftiş komisyonlarında; asker alma meclisinde, yapılan itirazı araştırma, hasta olduklarını iddia edenlerin sağlık kontrolünden geçirme, yardıma muhtaç olmadıkları asker alma meclisince karar verilenlerin tekrardan iddialarını araştırma, asker muamelesine dair şikayet ve iddaları araştırma, celp ve sevk esnasında firar etmeleri dolayısıyla yakalanmaları için ismi mahalli hükümete iletilen fert hakkındaki soruşturmayı araştırma gibi konular incelenir.¹²²

Askerlik görevini yerine getirmeye elverişli olmadıkları asker alma meclislerince karar verilenlerden, kontrol sırasında teftiş heyeti huzurunda ispat etmemekle beraber, mazeretlerini beyan etmeyenlerin mülkiye idaresince celp edilerek, sağlık kontrolleri yerine getirildikten sonra en yakın alay merkezlerine gönderilir. Araştırmalar neticesinde muayene cetvellerinin özel hanelerine kayıt yapılır. Her asker alma şube dairesi, yapılan kayıt ve kontrollerin sonunda iki nüsha olarak tanzim olunacak mazbatayı teftiş heyetine imzalatır. İmzalanan nüshaların biri tümen kumandanına diğeri de vali ya da mutasarrıfa gönderilir. Ayrıca asker alma şubesiyle asker alma meclis başkanlarından alınan cetveller iade edilir. Tümen kumandanları, bu cetvelleri Ekim ayının sonuna kadar Harbiye Nezareti'ne gönderir. Valiler de kendilerine gelecek tutanaklar üzerine gereken işlemleri yapar.¹²³

1.2.12. Ferdin Celp ve Sevki

Silahlı ve silahsız hizmette bulunup her sene kurallara uygun şekilde terhis edilen fert miktarıyla, kadroyu doldurmak üzere lüzum görülen silahlı veya silahsız hizmette istihdâm edilecek kullanılmamış fert sayısını gösteren ihtiyaç cetvelleri, bütün kolordu ve tümen kumandanlıklarıyla, bahriye nezareti, *imalat-ı harbiye*

¹²¹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 56, numara 1815, s. 24.

¹²² *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 57, numara 1815, s. 24.

¹²³ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 58-59, numara 1815, s. 25.

müdüriyeti ve jandarma kumandanlığı tarafından Mayıs ayı sonuna kadar Harbiye Nezareti'ne sunulması gereklidir. Kolordu kumandanları Harbiye Nezareti'nden alacakları emre bakarak, kolordu asker alma dairesinden silahlı ve silahlı olmayan fert miktarıyla o sene numara çeken yükümlüden silahlı ve silahlı olmayan hizmete seçilenler miktarı arasındaki orana göre, her tümen asker alma dairesinden yüzde kaç oranında fert celp edileceğini tümenlere ve tümenlerde aynı şekilde asker alma şubelerine ve alay kumandanlarına bildirir.¹²⁴

Asker alma şube başkanı, sevk olması gereken silahlı ve silahlı olmayan hizmette istihdâm edilecek ferdin, köy ve mahalle itibarıyla isminin iki nüshasını içinde bulunduran cetveller oluşturarak, bu cetvellerde yazılı olanların hangi gün asker alma şubesi merkezinde bulunacağını altlarına işaret konarak o mahallin en büyük mülkiye memuruna bırakır. Mülkiye memuru aldığı cetvelleri jandarma kumandanına iletir. Jandarma kumandanı da ferdin hangi tarihte şube merkezinde bulunacaklarını ferde, ferde ulaşılamıyorsa ferdin ebeveyn ve akrabalarına bildirmek üzere bu cetvellerden birini köy veya mahalle heyetine bırakır diğerini de bu heyete onaylattırarak asker alma şubesine gönderilmek üzere mülkiye memuruna iade eder.

Günlük muayeneye davet edilen fertten gelemeyenler olduğu takdirde ferdin gelememe sebebinin hastalık ve tutukluluk gibi bir mazeret olup olmadığını, asker alma meclisi heyeti (heyetin isteğine bağlı olarak) arkadaşlarına sorarak araştırır. Mazeretsiz gelmeyenler olur ise bu kişiler hakkında 110. madde gereğince işlem yapılmak üzere künyelerine şerh konulur ve bunların ismi cetvelden çıkarılarak, yakalanmaları *hükümet-i mülkiyeye* iletilir.¹²⁵

Sevk olunacak ferdin sevk tarihi ve mahalli tertibi cüzdanlarına işaret edilerek gidecekleri mevkiye göre ayrı ayrı iki örneği sevk defterlerine yazılır ve fert ile beraber sevk memurlarına iletilir. Sevk memuru subaylardan seçilir ve yeteri miktarda görevli jandarma (küçük kabileler yalnızca jandarma eşliğinde sevk edilir) ferdin yanına verilir. Sevk memuru yol sırasında ferdi yorgunluk çekmeyecek biçimde konak konak sevk edip, konak mahallerine ulaştıklarında uygun yerlere yerleştirir ve günlükleri elden verilir ve ihtiyaç görüldüğü zaman gerekli olan yardımı yerine

¹²⁴ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 60-61, numara 1815, s. 25.

¹²⁵ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 62-64, numara 1815, s. 25.

getirir. Fertten firar ederek tutulanlar veya firar edeceği his olunanlar bulunursa bunlar mahalli tertiplerine gönderilmek üzere jandarma kumandanına teslim edilir.¹²⁶

Fert kıtasına, sevkine memur olanların götürdükleri defterlerle teslim edilir ve isimleri hizasına işaretle durumunu kapsayan iki nüsha cetvellerden birisi onaylanarak asker alma şubesine verilmek üzere sevk memuruna iade edilir. Teslim edilen ferdin sağlık muayeneleri yapılır. Muayene esnasında sakatlıklarını belli edenlerin sakatlık sebepleri araştırılır. Askerlikten muafiyet amacıyla kendilerini yaralama ve hasta edenler olursa bunlar hakkında 108. madde gereğince işlem yapılmak üzere raporuyla beraber askeri makamlara bırakılır.

Kullanılmamış ferdin belirtilen kıtaya ulaşmasından 15 gün sonra her alay ve kıta kumandanı, alayı ve kıtasına gelen yeni ferdin genel sağlığı ve ferdin kişisel bilgilerini içeren cetveli tümene ve tümen de kolorduya gönderir. Kolordular bu cetvelleri esas kabul ederek yıllık silahaltına alınan ferdin nitelikleri hakkında bir istatistik oluşturur. Sevk muamelesinin sonuna doğru da sevk olunanlar ile izinli ferdin ismi, meclis idaresince ayrı ayrı oluşturulacak defterlerle birlikte *cihet-i maliyeye* iletilir. Sevk tarihinden itibaren iki ay içinde izinli ferdin celbi, izinli oldukları cüzdanlarına işaret edilir.¹²⁷

1.2.13. Vergi-i Askeriye

46. maddenin 1. ve 2. fıkralarıyla 106. Maddenin 2. fıkrasında yazılı olup, asker hizmetini yerine getiremeyeceklerini belli ederek asker yükümlülüğünden ihraç edilenlerle, 46. maddenin 3. fıkrasında yazılı olanlardan 35 yaşını doldurdukları halde henüz *nefi* ve *kalebendlik* cezasını doldurmamış olanlar, 48. maddenin 1. fıkrasında yazılı olanlar ile 2. fıkrasında yazılı 5 seneden fazla kürek cezasıyla mahkumiyetten dolayı askeri yükümlülükten ihraç edilenler, *Kura* numrası sırasıyla istenilenden fazla kalarak izinli ve geçici olarak hanelerine bırakılanlar, geçici hapis ve *kalebendlikle* mahkum olmak yada göçmen olması sebebiyle 35 yaşını doldurduğu halde henüz silahaltına alınmadığı anlaşılanlar *vergi-yi askerîye'ye* tabi tutulacaklardır.

69. madde gereğince *vergi-yi askerîye* tabi olanların vergi ile yükümlülüğü, haklarındaki muamelenin dolduğu seneyi takip eden seneden başlar. Adı geçen maddenin 1. fıkrasında açıklanmış olanlar, belli sürelerde görevli 20 sene ve 2.

¹²⁶ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 65-66, numara 1815, s. 25.

¹²⁷ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 67-68, numara 1815, s. 25-26.

fikrasında açıklanmış olanlar, yalnız silahaltından izinli olacakları 2 sene ve 3. fikrasında yazılı olanlar, yaşlılarına göre geriye kalan ihtiyatlar devamınca adı geçen vergiye tabi bulunanlar, 69. madde gereğince *vergi-yi askeriye* tabi olanlardan daha önceden bedeni, genel sağlığı veya akli dengesi yerinde olmamakla beraber kazaları dahilindeki *rayic-i mahalliye* göre fazla gelire sahip olmayanlar, Askeri görev sırasında askerlik görevini yerine getiremeyenler ve *bedel-i nakit* verenler vergiden muaftırlar.¹²⁸

Vergi-yi askeri kesilme ve ekleme olmak üzere iki çeşittir. Kesilmiş vergi yıllık 50 kuruştur. Eklenmiş vergi ise: malların *vergi-yi asliyesinin* yüzde beşi, *temettü vergi-yi asliyesinin* dörtte biri, *muvazene-i umumiye*ye dahil olan ve olmayan bütün devlet daireleri ve resmi müesseseden alınan maaş, ödeneğin adı geçen maaş ve ödeneğin tamamı olan yıllık yüzde biridir. Verginin tahsili maliye nezaretince ayrıca bir nizamname ile açıklanıp, belirlenecektir.¹²⁹

1.2.14. Bir Sene Gönüllü

19 yaşını doldurup, 20 yaşına giren yükümlüden asker alma meclisine müracaatla askerlik görevini seneye bırakılanlar için bir sene gönüllülük esası uygulanır. Bir sene gönüllüler 25 lirayı yaşlılarının numara çekilişlerine kadar birden veya iki taksitte ile mal sandıklarına teslim ederek arzu ettikleri *kıtaat-ı nizamiye*'de bir sene müddetle görevlerini yerine getirir. Uygunluk gösterenler *ihtiyat küçük zabiti* olarak terhis olur, hizmet süresince önemli işler gerçekleştirenler sonradan *ihtiyat zabiti nizamnamesine* uygun olarak askere alınır. Daha sonradan bir hizmette kullanılmak üzere bu fertler alay kumandanlarına bildirilir. Görülecek lüzuma göre fertler *ihtiyat zabiti* de yapılabilir.¹³⁰

1.2.15. İzinli Ferdin ve İhtiyatiye ve Müstahfazaya ait Muamele

7. madde gereğince kara sınıfı ve donanmada silahaltı hizmetini doldurup, terhis edilenler, *ihtiyat* sınıfına ve *ihtiyat* süresini dolduranlar, *mustahfaza*'ya nakil olanlar ve sınıfına göre *ihtiyat* veya *mustahfaz* süresini dolduranlar asker yükümlülüğünden çıkartılırlar. Bu nakil işlemleri için yükümlünün 20 yaşını dolduruğu seneyi takip eden senenin Martı ayı başında yapılır. Silahaltı hizmetini dolduran ferdin terhisi Harbiye ve Dahiliye Nezaretleri'nden, kumandanlıklara

¹²⁸ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 69-71, numara 1815, s. 26.

¹²⁹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 72, numara 1815, s. 26.

¹³⁰ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 73-75, numara 1815, s. 26.

bildirilerek yerine getirilir. Terhis oluncak ferdin cüzdanlarına bölük ve kurumlar veya mensup bulundukları gemi kumandanlarınca terhis olduklarına dair işaret konulur.

Terhis olunan fertten memleketlerine gidenler memleketlerine vardıklarından itibaren iki ay içinde mensup oldukları asker alma şubesine, memleketleri dışında kalanlar nerede ikamet edecekler ise yine iki ay içinde ikametgâhlarının bulunduğu mahallin asker alma şubesine, asker alma teşkilâtı olmayan mahallerde en büyük mülkiye memuruna müracaatla terhis edildiklerini bildirip, cüzdanlarını ayrıca kayıt ettirir. Memleketleri haricinde kalanların mahalli ikâmetleri kaydoldukları asker alma şubeleri veya mülkiye memurları tarafından mensup oldukları asker alma şubelerine bildirilir. Adı geçen fertten yabancı ülkelere gidecek olanlar herhangi bir asker alma şubesine kaydını yaptırdıktan sonra gönderilir.¹³¹

78. madde gereğince kısa hizmet yapmış veya bedel vermiş olup daha önce muayenesini yaptıran veya izinli bulunan ferdin, mensup olduğu asker sınıfına göre gıyaben numraları çekilerek, bu numaralar sırasınca askeri birlikte, sınıflar arasında bölünür. Sınıflar arasında bölündükten sonra bir defter içinde bulunmak üzere örneği matbu defterlere kayıt edilir. Herhangi bir sebeple terhisleri yaşitlarından sonraya kalan fert, yaşitlarına ve sınıflarına göre özel *ihtiyat* defterlerine numara çekilişinden sonra kayıt edilir. Bu suretle hazırlanacak defterlerde ihtiyatıyedeki mevcut ferdin miktarı ilk tanzim olunacak *kuvve-i umumiye* cetvellerine dahil edilir. Cetveller de tümenlere, tümenlerden kolordulara, kolordulardan da Harbiye Nezareti'ne gönderilir.

Her sene *ihtiyat*'a nakledilen ve 21 yaşına girdiği sene *ihtiyat* ve *mustahfaza* nakil olunan fert yine 21 yaşına girdiği senenin *mustahfazı* adıyla askere alınır. Mesela 1330 senesinde terhis edilen 1307 doğumlu ferdin *ihtiyata* naklinde 1328 senesi *ihtiyatı* namı verilir.¹³² Her sene *ihtiyata* nakil edilen fert için tutulacak defter, ferdin *mustahfaz* defterini oluşturur ve kayıt muamelesi daima bu defter üzerinde yapılır. Her ne sebeple yapılmış olursa olsun yaşitlarından sonra *ihtiyat* ve *mustahfaza* nakil edilenler, defterdeki sınıflarının sonuna kayıt olunarak, kendilerine son numarayı takiben bir numara verilir.¹³³

¹³¹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 76-80, numara 1815, s. 27.

¹³² *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 81-82, numara 1815, s. 27.

¹³³ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 83, numara 1815, s. 27.

1.2.16. İzinli Fert, İhtiyatiye ve Mustahfazanın Celp ve Sevki

Kısa hizmete tabi veya gönüllü olarak bir sene hizmet ettikten sonra terhis edilen fert, izinli fert, *ihtiyatiye* ve *mustahfaza* genel ve özel seferberlikte lüzum ve ihtiyaca göre kısmen veya tamamen silahaltına alınabilir. Genel ve özel seferberlik için ferdin celbi *irade-i seniyye*'ye, manevra ve talim için celbi Harbiye Nezareti'ne, *asayiş-i dahili* için celbi de kolordu kumandanlarının emriyle yerine getirilir. Ferdin celbine asker memur, subay, köy, mahalle muhtarı, vali (kendi isteğine bağlı), mutasarrıf, kaymakam, nahiye müdürleri memurdur.

Silahaltına celp olunacak ferde doğrudan doğruya kıtaya katılma emri verilmemiş ise fert asker alma şube merkezinde toplanacaktır. Mahalli asker alma şubesine gelenler ile gelmeyenler hakkında 64. madde gereğince muamele yapıldıktan sonra gelenler 65. madde gereğince künye defterleriyle mahalli tertiplerine sevk olunacaktır. Seferberliğin gerçekleşmesi sırasında kabahatle şüpheli ve mahkûm olanlar ile suç ile şüpheli ve bir sene ve daha aşağı hapis ile mahkum olanlar, terhislerinden sonra mahkemeleri icra veya mahkumiyetleri sürecince ikmal olmak üzere hemen silahaltına alınır. Bu gibilerden güzel hizmet görülenlerin kişiliğine zarar gelmemesi kaydıyla kalan mahkumiyetlerinin affı söz konusu olabilir. Hastalık ve bir seneden fazla tutukluluk gibi mazeretlerden dolayı yaşlılarıyla birlikte silahaltına alınmayanları, sağlıklarını geri kazanacağı kadar veya fertlerin tahliyelerinde bir hizmette kullanılması gibi kararlar Harbiye Nezareti'nce belirlenir.¹³⁴

1.2.17. İzinli Fert, İhtiyatiye, Mustahfazanın Yoklamalarının Yapılması Hakkında Kanunlar

Yükümlülüğünü, kısa süreli olarak yerine getirmiş veya başka nedenle izinli bırakılmış olanlar ile *ihtiyat* ve *mustahfaz* sınıflarında bulunanların Harbiye Nezareti'nce tayin olunacak zamanlarda, senede iki defa asker alma şubesi subayı tarafından yoklamaları yapılır. Yoklama yapan subaya *askeri yol harcı nizamnamesiyle* yol masrafı ve günlüğü verilir.

Yapılan yoklama muameleleri: vefat edenlerin vefa tarihlerini araştırmak ve nüfus memuruyla ayrıca kayıtlarını silmek, asker hizmetini yerine getiremeyeceklerden sakat olduklarını beyan edenleri asker alma şube başkanına bildirmek, seferberlik ve talim manevralarda kanunen silahaltına alınmayacakları

¹³⁴*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 84-88, numara 1815, s. 27-28.

seçmek, hava değişikliğinde bulunan ferdin süreleri hakkında araştırma yapmak, sağlıklarını geri kazananların süre dolumlarında kıtalarına sevkini sağlamak, sağlıklarını geri kazanmayanların muayene en yakın sağlık heyetine gitmesini sağlamak, gidemeyecek halde olanları asker alma şube başkanına bildirmek ve yoklamaların sonunda ortaya çıkacak netice asker alma şubesi başkanı tarafından örneği bir *kuvve-i umumiye* cetveli oluşturularak tümenlere göndermektir. Bu cetvelleri tümenler kolordulara ve kolordular da Harbiye Nezareti'ne bildirir.¹³⁵

İhtiyatiye ve *mustahfaza*'dan oldukları halde memuriyetlerinin devamı süresince seferberlik, talim ve manevra için yapılacak yoklamalarda: müsteşarlar, *meclis-i a'yan* ile *meclis-i meb'usan* başkâtipleri, elçilik müsteşarları, elçilik başkâtipleri, konsoloslar, konsolos vekilleri, valiler, *mutasarrıflar*¹³⁶, fetva emini, *meclis-i tedkikat-ı şer'iyeye reisi*, kadılar, müftüler, *harem-i şerife*'nin çalışanları, Padişah'ın hizmette bulunanlar, askerlikte istihdama mani sakatlıklarını belli edenler, patrik, baş hahamlar, baş rahibler, manastırlarda ikamet eden rahib ve keşişler, protestan, latin ve musevi cemaatlerinin vekilleri, musevi cemaat başları ve kiliselere memur protestan va'izleri askerlikten muaf tutulurlar.¹³⁷

İhtiyatiye ve *mustahfaza*'dan oldukları halde memuriyetlerinin devamı süresince seferberlik, talim ve manevra için meydana gelecek yoklamalarda: telgraf fen müfettişleri, posta ve telgraf müdürleri, muharebe memurları, posta memurları, yükümlü ihtiyat memuru, telgraf sınırlarının korunmasında görevli çavuşlar, kaymakamlar ve ilçe müdürleri, polis müdürleri, polis komiserleri, polis komiser yardımcısı, polisler; kömür madende çalışıp, silahaltına alınmaları kömür ihracatına engel olacağı şirketçe belirtilen isimler, defterdârlar, muhasebeciler, muhasebe baş kâtipleri, mal müdürleri, mal müdür yardımcısı, tahsil memurları ile yardımcısı, tahsildarlar, müfredat kâtipleri, vilâyet, liva ve kaza tapu kâtipleri; ziraat bankası genel müdürü, merkez muhasebecisi ve veznedarıyla şube ve sandık memur ve veznedarları, baş müdürler, demiryolları *idare-i umumiyesi* memurları, liman komiseri, rıhtım komiseri, demiryolu gelir kâtibi, türbedarlık hizmetinde bulunanlardan yalnız biri, her cami için elinde belgesi bulunanlardan yalnız birer imam, birer hâtip, birer müezzin birer cami hademesi ile belgesi olmadığı halde hizmet etmeye devam eden birer imam askerlikten muaf tutulurlar.

¹³⁵ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 89-90, numara 1815, s. 28.

¹³⁶ Tanzimattan sonra, Osmanlı yönetim örgütünde sancakların yöneticisine verilen ad.

¹³⁷ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 91, numara 1815, s. 28.

İhtiyatiye ve *mustahfaza*'dan oldukları halde memuriyetlerinin devamı süresince seferberlik, talim ve manevra için meydana gelecek yoklamalarda: istasyon memur ve yardımcısı, makasçılar, tren müdür ve yardımcısı, makinistler, su memurları, yol mühendisleri, yol gardiyanları (bunlar seferberlikle birlikte demiryolu hizmetinde asker olarak istihdam olunur).¹³⁸ Genel ve özel hastaneler ve hilali ahmer memuru ve hademesi, Osmanlı vapur şirketleri memurları da askerlikten muaf tutulurlar.¹³⁹

1.2.18. Yükümlünün Seyr ü Seferi (Gidiş ve Gelişleri)

Vilâyetleri dışına çıkacak bütün yükümlüler, seferleri sırasında kendilerine verilen cüzdanları taşımak zorundadırlar ve kendilerinden cüzdanları her talep edildiğinde göstermek zorundadır.

İkametgâhları yabancı ülkede olanlar en yakın bulunan konsolosluklara, Trablusgarp'ta ise sultan vekiline, Mısır'da ise *devlet-i aliyye* komiserliğine ve Kıbrıs'ta ise Beyrut vilâyeti valiliğine, Osmanlı ülkesinde ise asker alma şubeleri ile asker alma teşkilatı olmayan mahallerde en büyük mülkiye memurlarına sözle veya mektupla bildireceklerdir. Bu işlem fertlerin ikametgâhlarını değiştirdikçe tekrarlanacaktır. Bununla birlikte numara çeken yükümlü sevk tarihine kadar asker alma şube bölgesinin dışına çıkamaz. Yabancı asıllı yükümlünün silahaltına celp ve sevkleri hususunda asker alma başkanları, kendi şubelerinde diğer yükümlüler hakkında yerine getirmeye mecbur oldukları muameleyi aynen yerine getirmek zorundadır. Her mahalle veya köye gelen yabancıları, köyün yaşayanları tarafından o köy ve mahallenin mensup olduğu asker alma şubesine ihbar etmek zorundadır.¹⁴⁰

1.2.19. Ceza Hükümleri

Mart ayı başlangıcında 18 yaşını doldurmuş olup, o senenin Ekim ayının sonuna kadar bu kanun gereğince ismini muayene başlangıcı defterine bizzat veya aracı vasıtasıyla kayıt ettirmemiş bulunan yükümlülerden bir *rub*'u yüzlük Osmanlı altınından üç yüzlük Osmanlı altınına kadar altın alınır. Muayene sonuna kadar kayıt ettirmemiş olanlardan iki kat ceza nakdi alınır. Terhis olunan fertten olup da 80. madde gereğince iki ay içinde cüzdanlarını kaydettirmeyenlerden bir *rub*'u yüzlük Osmanlı altınından üç yüzlük Osmanlı altınana kadar ceza nakdi alınır. Yükümlüden

¹³⁸ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 92-93, numra 1815, s. 29.

¹³⁹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 94-95, numra 1815, s. 30.

¹⁴⁰ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 96-100, numara 1815, s. 30.

olup da gidecekleri yerde 97. madde gereğince 15 gün içinde ikametgâhını bildirmeyenlerden bir *rub*'u yüzlük Osmanlı altınından dört *rub*'u yüzlük Osmanlı altınına kadar ceza nakdi alınır.¹⁴¹ Elllerinde asker alma cüzdanı olmayan yükümlünün her çeşit resmi hizmetini yapanlardan bir yüzlük Osmanlı altınından on beş yüzlük Osmanlı altınına ve her çeşit özel hizmeti yapanlardan da yarım yüzlük Osmanlı altınından beş yüzlük Osmanlı altınına kadar ceza nakdi alınır.

Herhangi bir yükümlü muayene başlangıç defterine ismini kayıt ettirmemekle beraber muayene sonunda da asker alma meclisine gelmez veya mazeretini bildirmezse 35 yaşını dolduruncaya kadar ele geçtiği tarihten itibaren yaşlıları defterindeki kaydına işaret konulur. Asker alma meclisi bu durumda ferdi yakalayıp *kura* ile asker eder. Bu gibiler üç sene inşaat hizmetinde bulundurulduktan sonra iki sene de bir kıtada istihdâm edilir. Üçüncü seneyi doldurmadan önce yeni ferdin sevk zamanı geldiğinde inşaat süresinin dolmasına bakılmayarak yeni fert ile kıtaya sevk edilir. Bunlardan genel beden yapıları nedeniyle askerlik görevini yerine getiremeyecekler asker alma meclisi veya teftiş heyeti doktorlarınca (bunlar vatani görevlerini doldurmuş oldukları takdirde tümen heyeti sıhhiyesince) onaylananlar mahalli meclis idaresince servetlerine göre beş yüzlük Osmanlı altınından yüz yüzlük Osmanlı altınına kadar tayin edilecek ceza nakdi ile beraber yirmi sene müddetle *vergi-yi askeriye* tabi tutulmak üzere *mükellefiyet-i askeriye*'den ihraç olunurlar. 35 yaşından sonra ele geçenler asker hizmetini yapmaya elverişli olsalar bile silahaltına alınmayıp yalnız beş sene inşaat hizmetinde istihdâm olunurlar ve *vergi-yi askeriye* tabi tutulurlar.¹⁴²

20 yaşını doldurdukları halde isimlerini nüfus defterine kayıt ettirmemiş olanların meclis idaresince takdir edilecek yaşlara göre yaşlıları defterine kayıtları yapılır ve bunlara cüzdanları verildikten sonra haklarında 106. madde gereğince işlem yapılır. Askerlik hizmetinden kısmen veya tamamen kurtulmak maksadıyla uzvunu sakat eden veya ettirenler hakkında 106. madde ile işlem yapılır. Muayene başlangıç defterine ismini kaydettirdiği halde muayene sonunda bunu ispat etmeyen, 26. madde gereğince mazeretini beyan etmeyen, resmi belge göndermeyen, yaşlılarının sevkine kadar sığınan veya ele geçenler *kura* ile asker edilerek yaşlılarıyla celp ve sevk edilirler ve bunlardan bir yüzlük Osmanlı altınından beş yüzlük Osmanlı altınına

¹⁴¹*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 102-104, numara 1815, s. 30.

¹⁴²*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 105-106, numara 1815, s. 30.

kadar ceza nakdi alınır. Askerlik görevini yerine getirmeye uygun olmayanlardan yalnız ceza nakdi alınarak *vergi-yi askeriye* tabi tutulur. Yaşıtlarının sevkinden sonra her ne suretle olursa olsun ele geçenler hakkında da 106. madde gereğince işlem yapılır.¹⁴³

Kura çekilişiyle veya kurasız asker olmuş bulunan bir yükümlü yaşıtlarının sevkinde gelen davet uymaz ve bu da 64. madde gereğince *mazereti kanuniyeye* dayanak olmazsa veya sevk esnasında firar eder ise bir ay içinde gelenler veya yakalananlar kıt'alarınca *inzibat* cezalarıyla cezalandırılır. Üç ay içerisinde gerek kendileri gelsin gerek yakalanarak sevk edilsin ertesi sene yeni ferdin sevkine kadar inşaat hizmetinde istihdâm olunduktan sonra sınıfına göre askerlik görevini yerine getirir. Üç aydan fazla davete icabet etmeyenler ele geçtiklerinde 106. madde gereğince işlem yapılır. İzinli fertten olup da silahaltına davet edilenlerden mazeret bildirmeyenler bir ay içerisinde gelir veya yakalanırsa kıt'asınca *inzibat* cezasıyla cezalandırılır. Bir aydan fazla gelmeyenler ele geçtiklerinde arkadaşları kadar *kıt'atı nizamiyede* belirtildiği gibi görev süresinin bir misli inşaat hizmetinde kullanılır. Bir yükümlü muayene sonunda yerine bir başkasını sevk eder ya da *kura* çekilişinden sonra askerlik görevini yerine getirmek için bir başkasını gönderir veya asker muamelesinde sahte resmi belge ve evrak kullanma gibi askerlikten kısmen veya tamamen kurtulmak maksadıyla yaptığı her türlü davranış 106. maddeye göre cezalandırılır. Bu davranışlarda gerek yükümlü gerek yardımcı veya ortakları hakkında da ceza uygulanır.¹⁴⁴

Asker almaya ilişkin defterlerde ihmal ve özenden yoksun tutanlardan bir yüzlük Osmanlı altınından beş yüzlük Osmanlı altınına kadar ceza nakdi alınır. Kasıt var ise sahtekârlık olarak nitelendirilerek yapan veya ortakları hakkında ceza işlemleri uygulanır. Yükümlü hakkında aykırı hakikat olarak ihbar ve beyanda bulunanlar hakkında kanunen gereken ceza ile cezalandırılır. 62. maddedeki cetvele kaydı lazım gelen fertten birinin ismini kayıt etmeyen memur hakkında *askeri ceza kanunnamesi* gereğince işlem yapılır.¹⁴⁵

¹⁴³ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 107-109, numara 1815, s. 31.

¹⁴⁴ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 110-111, numara 1815, s. 31

¹⁴⁵ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 112-114, numara 1815, s. 31

Seyr ü sefer esnasında 96. madde gereğince askerlik cüzdanlarını yetkililere göstermeyen yükümlüler inzibatlar tarafından yakalanarak mahalli hükümete teslim edilir. Bu gibilerden bu kanunun maddeleri gereğince bir *rub*'u yüzlük Osmanlı altınından üç yüzlük Osmanlı altınına kadar ceza nakdi veya yirmi dört saatten bir aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Yükümlü olanlar *hükümet-i mahalliye* tarafından yakalandığı mahallin asker alma şubesine teslim edilir. Bu kısımda belirlenen fiillerden hapis, *kalebendlik* ve kürek cezalarıyla 106. maddede yazılı ceza nakdini ve geçmiş kayıtlarında yazılı cezayı gerektiren fiillerde, yetkilerine göre askeri mahkemede veya asker alma meclislerinde bu meclislerin bulunmadığı durumlarda meclis idaresi tarafından işlem yapılır.¹⁴⁶

1.2.20. Bedelli Askerlik

Asker hizmetini fiillen yerine getirmeye karşılık *bedel-i nakdi* elli adet yüzlük Osmanlı altınıdır. Yükümlü veya kişi namına başkası tarafından verilecek bu *bedel-i nakdi* Osmanlı sınırları içinde mal sandıklarınca, Mısır'da komiserlik, Trablusgarp'ta *naibü's-sultan* ve yabancı ülkelerde elçilik ve konsolosluklar tarafından makbuz karşılığında alınır. 106. maddede yazılı olup yaşlılarının sevkîyatında meydana gelen davete icabet etmeyen veya sevk esnasında firar eden yükümlüden bir aydan sonra ele geçenler ile 106. madde ile muamele göreceklere *bedel-i nakdi* kabul olunmaz. Ayrıca bedel kabulü yükümlünün adı geçen madde gereğince bedellerinin kabulünü mani bir halleri olmadığına dair asker alma şubelerinden belgeler alıp, ibraz etmeleri şartına bağlıdır.¹⁴⁷

Bedel-i nakdi verdiklerine dair makbuz gösteren veya bedelinin ödendiğini resmen yazı ile bildiren yükümlünün bulunduğu bölgeye en yakın bir piyade kıta'sında altı ay yaşlılarıyla *ihtiyat* sınıfına nakil edilmek ve silahlı müddetinde kolordusunun genel seferberliği olmadıkça tekrar celp edilememek üzere altı ayın son günü izin isteyerek terhis edilir. Bu gibiler izin süreleri zarfında kolordusunun genel seferberlik dışında hiçbir sebep ve suretle silah altına alınmaz. Seferberlik ilanı tarihinden itibaren barış hali geri gelinceye kadar *bedel-i nakdi* kabul olunmaz. Kıt'ada hizmette bulunan fertten *bedel-i nakdi* verecekler piyade, nakliye, istihkam ve jandarma sınıflarına mensup iseler birliğe dahil oldukları tarihten itibaren altı ayı doldurduklarında terhis olurlar.

¹⁴⁶*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 115-117, numara 1815, s. 31

¹⁴⁷*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 118-119, numara 1816, s. 1.

Çeşitli hizmetlerde görevli olanlar, izinli olanlar, hava değişimi alanlar, firar edenler ve tutuklu bulunanlar geçirmiş olduklar sürede askerlik görevini yerine getirmiş sayılmaz.¹⁴⁸ Ferdin *ihtiyatiye* ve *mustahfaza*'dan *bedel-i nakdi* kabul olunmaz. *Bedel-i nakdi* verenler memur iseler görevleri süresince izinli kabul edilirler. Gerek Osmanlı vatandaşı gerek yabancı ülke vatandaşı olsun *bedel-i nakdi* veren fertlerin talimleri Ekim ayı içinde başlar. Bunlardan arzu edenlerin ertesi sene aynı zamanda gelmek üzere tecil edilir. Ertesi sene Ekim ayı içinde mazeret bildirmeyenlerin görev süreleri iki katına çıkar. İki sene geçinceye kadar mazeretsiz talime gelmeyenler tam iki sene yükümlü tutulurlar ve *bedel-i nakdileri* iade edilmez.¹⁴⁹

Bedel-i nakdilerin iadesi için: Silahaltında veya hava değişimde veya askerden ihracı gerektiren sakatlık edinmek, Bedeli verip talimleri ertesi seneye bırakanlardan bedellerinin verildiği tarihten itibaren altı ay geçmeksizin vefat etmiş olmak veya askerden ihracını gerektiren sakatlığın belli olması ve *Bedel-i nakdi*'nin verilmesinden itibaren altı ay geçmeksizin seferberlik ilanından dolayı silahaltına alınmış(bu gibilerin silahaltı süresi doldurulur) olmak gereklidir.

Bedelin iadesi yükümlünün veya varisleri tarafından meydana gelecek talep üzerine kolordu mürettebatı için bir ay ve mürettebat dışı için üç ay içerisinde araştırılarak kolordusunca *cihet-i maliyeye* tebliğ edilir. Tarihin tebliğ edilmesinden itibaren de bir ay içinde ikmal olunur. *Bedel-i nakdi* verenlerden asker alma işlemleri mensup olduğu kolordu mıntıkasında talim görenlerin memleketlerine dönüş masarfi kendilerine, kolordusu mıntıkası haricinde ise talim görenlerin masrafı askeriye aittir.¹⁵⁰ *Bedel-i nakdi* verenlere talimleri müddetince maaş, tayin ve elbise verilir. Silahaltından firar eden fertten *bedel-i nakdi* kabul edilmez, verilmiş ise iade edilir. 21 yaşına girmeden önce silahaltına alınanlar, terhislerinde yaşlılarıyla beraber muamele görmek ve *vergi-yi askeriye* tabi olmamak üzere izinli kabul edilir.¹⁵¹

Önce ve sonra gelmiş ve gelecek bütün göçmenlerin hicret ettikleri tarihten itibaren altı sene sonra yaşlarına göre askeri işlemlere tabi tutulurlar. Aşiret kervanlarında bulunanlar asker hizmetinden muaftırlar. Osmanlı Devleti'nde yaşayan bir kadın İran halkından biriyle evlenmiş ise bu çiftlerden doğanlar askeri görevini

¹⁴⁸ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 120-123, numara 1816, s. 1-2.

¹⁴⁹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 124-126, numara 1816, s. 2

¹⁵⁰ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 127-129, numara 1816, s. 2.

¹⁵¹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 130-134, numara 1816, s. 2.

yerine getirmekle yükümlüdür. Üç veya daha fazla oğlu olup da bunlardan ikisi askerlik görevi sırasında vefat etmiş olan bir baba veya dul annenin üçüncü ve geri kalan oğulları kısa hizmete tabidir. Bu hususta hava değişikliğinde vefat etmiş olanlar asker hizmetinde vefat etmiş sayılır. Hava değişimi için gönderilip, sağlığını kaybederek kıtasına dönenlerin hava değişimi müddetinden yalnız bir senesi asker hizmet süresi olarak kabul edilir.¹⁵² Ayrıca gayrimüslim topluluğundan askerliğini yerine getirmeyenlerin, askerlikçe hangi ünvana sahip olduğu dikkate alınmayarak, askerlik görevleri yerine getirtilir. Askerlikle görevli öğrencilerin ilk dört senelik sınavları da *medaris-i ilmiye nizamnamesi* gereğince kurulacak imtihan meclislerinde, tümen kumandanlarınca tayin edilecek gözetmenler eşliğinde yapılır.¹⁵³

1.2.21. Mevâdd-ı Mevkûte (Belirli Aralıklarla Çıkan Maddeler)

Bu kanun 1331 senesi Mart ayına kadar Harbiye Nezareti'nce kısım kısım uygulanmak üzere ilan edilen tarihten itibaren geçerlidir. Ancak kanunun yayınlanan tarihinden önce *bedel-i nakdi* verenlerin kanunda kayıtlı hukuku kalıcıdır. Bakaya olup, bu kanunun yayınlanmasından itibaren silahaltında bulunan fert hakkında geçerli kanuna göre işlem yapılır. Zorunlu hizmette beş seneyi dolduranlar terhis edilir. Bu kanun yayınlandığı tarihten önce *bedel-i nakdi* verenlerden başka bütün yükümlünün 20 yaşını doldurdukları seneyi takip eden Mart ayında askerlik görev süresi sınıf ve senelere devir edilir.

Çok önceden asker hizmetinden istisna olan veya her ne sebepten olursa olsun muaf olmuş bulunan müslüman erkeklerden 1299 ve ondan sonraki sene doğumluları kanunun yayımlanması ve ilanından itibaren yaşitlarının bulundukları sınıflara kayıt edilir. Bunlardan bedenlen asker hizmetine yapmaya uygun olmadıkları muayene sonucunda belli olanlar ile 1299 senesinden önce doğmuş bulunanlar 40 yaşını doldurana kadar 72. madde gereğince *vergi-yi askeriye* tabi tutulur.¹⁵⁴ 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309 doğumlu yükümlüden olup da her ne sebepten olursa olsun asker hizmetlerini bedenlen yerine getirmemiş olanlar kanunlara uygun olduğu takdirde yardımcılı veya yardımcısız olduklarına bakılmaksızın silahaltına alınırlar.

¹⁵² *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 135-140, numara 1816, s. 2.

¹⁵³ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 141-143, numara 1816, s. 2.

¹⁵⁴ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 144-146, numara 1816, s. 2-3.

*Darülfünun*¹⁵⁵, *medresetü'l-kuzat*¹⁵⁶, *medresetü'l-vaizin*¹⁵⁷, kadastro okulu, *darül-muallimin-i âliye* kısmı, maliye okulu ve diğer resmi, özel, yabancı ve yerli ve okullarda tahsillerini bitirmiş olanlar, *mekteb-i sultaniye* ve yedi senelik *mekteb-i idadiye resmiye* ile bu derecedeki özel ve yabancı okullardan belge almış olanlarla son iki sınıflarında tahsilde bulunma nedeniyle tecil edilenler, *talebe-i ulum*'dan askeralma kanunu gereğince 6. sene imtihanını vermiş olanlar, birinci fıkrada yazılı *mekteb-i aliye resmiye* ile özel ve yabancı *talebe-i ulum*'dan henüz 6. sene imtihanını vermemiş olanlar, *medaris-i ilmiye nizamnamesi* gereğince adı geçen imtihanlarını verilmesini takiben bunlardan 1.,2. ve 3. fıkrada yazılı olanların bir sene hizmetleri 1330 senesi Eylül'ünde, 4., 5. fıkrada yazılı olanların tahsillerini doldurmaları veya *medaris-i ilmiye nizamnamesi* ile 6. sene imtihanlarının verilmesini takiben yerine getireceklerdir. Adı geçen öğrencilerden okul tarafından kayıtları silinenlerle muayene süreleri içerisinde 6. sene imtihanını vermemiş olanlar iki sene süreyle silahaltına alınacaktır.¹⁵⁸

Kayıtlı maddeler gereğince silahaltına alınacak olanlardan memur bulunanlar askerlikleri süresince izinli kabul edilir. 147. maddedeki niteliklere ve kanunlara uygun bulunanlardan kanunun yayınlanma gününde öğretmenlik hizmetinde bulunanlar, adı geçen maddedeki bir senelik asker hizmetinden muaftırlar. Kayıtlı maddeler gereğince silahaltına alınacak yükümlünün tahsillerine ve kabiliyetlerine göre askeriye alınacak ve subaylığa mahsus nitelik ve kanuna uygun bulunanlar *ihtiyat zabitanı kanunnamesi* hükümlerine uygun olarak ihtiyat zabıtlığına dahil edilir. Adı geçen niteliklere uygun olamayanlar kabiliyetlerine göre *ihtiyat küçük zabiti* yapılır.

147. maddedeki niteliklere uygun olanlar adı geçen maddede hangi sene silah altına alınmaları gerekiyorsa adı geçen senenin Eylül ayı sonuna kadar mensup oldukları asker alma şube merkezinde askerlik görevini yerine getirebileceğini ispat etmeğe mecburdur. İspat edemeyecek derecede hasta olanlardan Mısır'da komiserlikçe, Trablusgarp'ta *naibüs-sultan*'ca ve Osmanlı topraklarında bulundukları mahallin asker alma şubelerince, yabancı ülkelerde ise elçilik veya konsolosluklar aracılığıyla onaylı vesika göndereceklerdir. Silahaltına alınmaları gerekenlerin onaylı

¹⁵⁵Üniversite.

¹⁵⁶Kadılar Medresesi.

¹⁵⁷Vaiz Medresesi.

¹⁵⁸*Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 147, numara 1816, s. 3.

vesikayı göndermemesi halinde ihtiyat zabıtlığı hakkıları düşmüş olacaktır. Muayene süresinden itibaren ve mazeretsiz iki sene zarfında ispat etmeyenler de iki sene *neferlik*'te istihdâm edilecektir.¹⁵⁹

1.2.22. Kanunların Zamanları

Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkatı 1915 yılının Mart ayına kadar Harbiye Nezareti'nce kısım kısım yerine getirilir. Bakaya olup, kanunun ilanında silah altında bulunan yükümlü hakkında daha önce yürürlükteki uygulamalar yerine getirilir. Zorunlu hizmette beş seneyi dolduranlar terhis edilir.¹⁶⁰ Kanuna ters olan tüm kanun ve nizamlar kaldırılıp, kanunun yerine getirilmesinden *Heyet-i Vükela* sorumlu tutulur.¹⁶¹

2.MÜKELLEFİYET-İ ASKERİ KANÛN-I MUVAKKATİ'NDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER, ÇANAKKALE CEPHESİ ZAYİATININ KARŞILANMASI

2.1. Çanakkale Deniz Harekâtı'ndan Önce Enver Paşa Tarafından Yayınlanan Asker Alma Genelgesi

Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkatı'nde belirlenen usullerle asker alımlarını yapmaya çalışan Osmanlı Devleti, 1914 yılının sonlarına doğru Batı Cephesin'de sıkışan Almanya'nın Kafkas Cephesi'nin açılması yönündeki baskısıyla karşılaştı. Ağır geçen kış şartları ve askeri yetersizliklerden dolayı Kafkas Cephesi'nin açılmasına karşı çıkan başta 3. Ordu Komutanı *Hasan İzzet Paşa* olmak üzere 9. Kolordu ve 10. Kolordu Komutanları görevlerinden istifa etti. İstifaların ardından Asya'ya açılma fırsatını kaçırmak istemeyen *Enver Paşa*, Kafkas Cephesi'nin komutasını ele aldı.

22 Aralık 1914 tarihinde *Enver Paşa* komutasında başlatılan Sarıkamış harekâtı soğuk, açlık ve hastalıklardan dolayı geride binlerce şehit bırakılarak 9 Ocak 1915 tarihinde sonlandırıldı.¹⁶² Başkumandan Vekili *Enver Paşa* 1915 yılı başlarında sarıkamış taarruzu'ndaki başarısızlıktan sonra asker alımıyla ilgili yeni bir çalışma başlatarak, genelge yayınladı. Yayınlanan genelgeyle: "*Bir er askerlik şubesinde askerlik kararı almış olursa olsun; izinli bulunması ihtiyâta geçirilmiş olması veya mustahfaza götürülmesi hallerinde, barış ve seferde silah altına çağıldığı anda, hangi*

¹⁵⁹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 148-152, numara 1816, s. 3.

¹⁶⁰ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 144, Numara 1816, s. 3.

¹⁶¹ *Takvim-i Vekayi, Mükellefiyet-i Askeriye*,..., madde 152-153, Numara 1816, s. 3-4.

¹⁶² Muhammet Erat, "20. Yüzyıl Başında ...", s. 58.

asker alma dairesi ve şubesi bölgesi içerisindeyse o şubenin malı ve şubenin bağlı bulunduğu kolordunun tertip eri olacağını, böylece kolordularca, komutaları altındaki birliklerin sefer kadrolarını veya zayıatın kendi asker alma bölgelerinden, görecekleri lüzum ve ihtiyaca göre ikmal yapabileceklerini, kolordu ve tümen komutanları ya da vekillerince, yalnız kendi asker alma bölgeleri içerisindeki eratin doğrudan doğruya emir altındaki birlik ve tesislere, lüzum göreceği oranda, tertip ve dağıtımını yapmakla kayıt ve Kabul işlemlerine geçebileceğini, bir kolordu dairesinden diğerine veya deniz ve jandarma sınıflarıyla kolordulara bağlı bulunmayan birlik ve müesseselere VII. Kolordu, Hicaz ve Asir tümenleri ihtiyacı için herhangi bir kolordu veya tümen asker alma bölgesinden, er tertip ve yollanmasının barış ve seferde olsun ilgili makamlarca yapılabileceğini, yetki ve tertip dışında er kabul ve kullanacaklar hakkında cezai işlemlerin uygulanacağı hükme bağlamıştı.”(TSK, 6. Kısım 1971: 204-205)

1915 yılının Ocak ayı başlarında İngiltere Deniz Bakanı *W. Churchill* ve Savaş Bakanı *Lord Kitchener*, Osmanlı Devleti’nin Kafkas Cephesi’ne asker göndermesini engellemek için Çanakkale Boğazı’na harekât düzenlenmesinin gerekliliğine inanıyordu. Bu çerçevede 6 Ocak 1915’te *W. Churchill*, *Amiral Garden*’dan deniz harekâtı için ayrıntılı bir plan istedi. 11 Ocak 1915’te *Amiral Garden*’nın hazırladığı plan Savaş Konseyi’ne sunuldu. 18 Ocak 1915’te hazırlanan plan Fransa’ya iletilti. 28 Ocak 1915 tarihinde ise Savaş Konseyi Çanakkale Boğazı’nı denizden, savaş gemileriyle, geçme kararı verdi.¹⁶³ 18 Mart 1915’te Çanakkale Boğazı’nı savaş gemileri ile geçmek isteyen İngiliz ve Fransız donanmasına ait birkaç büyük geminin mayınlara çarpması ve sahillerdeki bataryalardan açılan top ateşiyle de batması, deniz harekâtının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden oldu. Alınan bu başarısızlıktan sonra İtilaf devletlerinin, karadan da geçmek isteyeceğinden emin olan Osmanlı Devleti, birçok askeri birliğini bölgeye kaydırmaya başladı. Bütün illerden, ilçelerden köylerden eli silah tutan yüz binlerce insan bölgeye akın etti. Köylerinden eline aldıkları çifteleri ve hafif av silahlarıyla yola koyulanlar oldu. Bazıları atıyla katılarak, süvari birliklerine alındı. Askerlik şubelerinin önünde her gün on binlerce genç toplandı.¹⁶⁴

¹⁶³ Muhammet Erat, “20. Yüzyıl Başında....”, s. 46-47.

¹⁶⁴ Zafer Güler, *Gelibolu Müfrezesi Yüzbaşı Mustafa Teyfik’in Ölüm Kalım Mücadelesi*, Truva Yayınları, İstanbul 2007, s. 103-104.

2.2. Çanakkale Muharebeleri Sırasında Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkatî'nde Yapılan Değişiklikler

Osmanlı Devleti, Başkumandan Vekili *Enver Paşa*'nın asker alımıyla ilgili genelgesinin ardından *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı* Muvakkatî'nde da birtakım değişiklikler giderek, Çanakkale Cephesi'nin asker ihtiyacını karşılama yoluna gitti. Bu yönde atılan ilk adım, muharebeler başlamadan önce 14 Mart 1915'te, asker alma kanunu'nda yer alan 144. maddedeki kanunun yürürlük süresinin 1331 (1915) Mart ayından 1332 (1916) Mart ayına alınması oldu.¹⁶⁵ 2. madde değiştirilerek 19 ve 20 yaşındaki erkeklerden askere alınmasına gerek görülmeyenleri de kapsayacak şekilde zorunlu askerlik dışında silah kullanma kabiliyeti olanların, sınır başta olmak üzere belirli yerlerde görev yapmaları ve bunların askerliğe alınması Harbiye Nezareti'nin görevi olarak belirlendi.¹⁶⁶ 5 Nisan 1915 tarihinde Harbiye Nezareti savaş nedeniyle oluşacak ve ihtiyaç gördüğü takdirde, seferberlik hali kapsamında göçmenlerin Osmanlı topraklarına giriş yaptıkları tarihten itibaren yaşlarına göre silahaltına alınabileceği ayrıca bedelli askerlik yapmak isteyenlerin de ücret karşılığında bedelliden yararlanabileceği kararlaştırıldı.¹⁶⁷ 29 Nisan 1915 tarihinde asker alma kanunun 2., 3., 4. ve 5. maddelerinde değişiklikler yapılarak her bireyin 18 yaşını doldurdıkları senenin ertesi yılı Mart ayında askerlik görevine başlayacağı ve 45 yaşını doldurduğu Ekim ayı sonunda biteceği şeklinde değiştirildi. 19 ve 20 yaşlarına girenler ve 20 yaşı doldurdurdukları halde silahaltına alınmayanların ise ancak bir savaş halinde veya Padişah'ın emriyle silahaltına alınacağı, askerlik sürelerinin piyade ve nakliye sınıflarında bulunanların için 40, mızıka, jandarma gibi kara ordusunda görev yapanların için 38, Donanmada görev yapanların için 30 yaşına kadar olduğu, Asker hizmetini fiili olarak yerine getirecek olan askerlerden piyade ve nakliye sınıflarında bulunanların 2, diğer kara ordusunda görev yapanlar ile mızıka ve jandarmada görev yapanların 3, donanmada görev yapanların hizmet süresi ise 5 yıl olarak belirlendi.¹⁶⁸

¹⁶⁵ *Düstur, 16 Cumadilahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye-i Kanuni Muvakkatî'nin 144. maddesinin Fikra-i Evveliyesine Muaddel Kanun-ı muvakkat, numro 155, Cilt: II, 7. Tertip, s. 465.*

¹⁶⁶ *Düstur, Hizmet-i Askeriye Haricinde Bulunan Efraddan Silah İsti'maline Kabiliyetli Olanların Suret-i Celb ve İstihdamı Hakkında Kanun-ı Muvakkat, numro 198, Cilt: II, 7. Tertip, s. 545.*

¹⁶⁷ *Düstur, 16 Cumadilahir 1333 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatına Müzeyyel Kanun-ı Muvakkat, numro 199, Cilt: II, 7. Tertip, s. 546.*

¹⁶⁸ *Düstur, 16 Cumadilahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye-i Kanuni Muvakkatinin 2,3,4,5. maddelerine muaddel kanun-ı muvakkat, numro 226, Cilt: II, 7. Tertip, s. 589.*

17 Mayıs 1915 tarihinde askerlerin muayeneleri ilgili 140. Madde yer alan kanun maddesinde değişikliğe gidilip, asker muayene işlerinde izlenecek yol ve muayenelerde asker şubeleri ve asker meclislerinin ilgileneceği yönünde düzeltmeye gidildi.¹⁶⁹ 27 Mayıs 1915 tarihinde 42. maddede yapılan değişiklik ile asker yoklamaları sırasında *Mekteb-i Sultaniye* 10. Sınıf öğrencilerinin yardımcı hizmette yer verilmesine karar verildi.¹⁷⁰ 30 Mayıs 1915 tarihinde 46., 48., 69. ve 70. maddelerde değişikliğe gidilerek, yoklamaları bir sonraki seneye bırakılanlar için belirlenen kanunlar değiştirilip, sağlık ve verilen cezalarla ilgili yeni düzenlemelere gidildi. Henüz silahaltına alınmayan ve askerlik yapmalarına engel bir hastalığın var olduğu asker meclislerince onaylananlar da iki asker doktor tarafından tekrardan muayene edilip, askerliğe alınacağı, askerlik görevini yerine getiremeyeceklerin ise ihraç edileceği ve fiilen askeri görevini yerine getiremeyenlerin ve askerlikten ihraç edilenlerin *vergi-yi askeriye*'den faydalabileceği yönünde karar alındı.¹⁷¹

19 Temmuz 1915 tarihinde gayrimüslimlerin liderleri konumundaki peder ve hahamlar hakkında 91. madde değişikliğe gidilerek dini önderlerin kimler olduğu belirtildi.¹⁷² 18 Temmuz 1915 tarihinde 50. madde de yer alan askere gidecek olan kişinin ailesinin yardıma muhtaç olup olmadığı konusunda hazırlanan madde değiştirildi.¹⁷³ 8 Ağustos 1915 tarihinde ise 51. madde de değişikliğe gidilerek yoklamalara gelecek kişilerin 18 yaşından küçük olmaması yönünde karar alındı.¹⁷⁴

2.3. Çanakkale Cephesi Zayıflığının Karşılanması

1915 Yılıının ilkbaharında başlayan taarruzun bir türlü sonu gelmiyor, yapılan kanlı boğuşmalara ara verilmeden devam ediliyordu. Her gün yeni bir tümen veya bir kıt'a ve birlik siperlere girerek ya şehit ya yaralı olarak kaybediliyor ve yerleri yeni birlik ve tümenlerle tekrar dolduruluyordu.

¹⁶⁹Düstur, 16 Cemaziyelahir 1332 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 140. maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat, numro 237, Cilt: II, 7. Tertip, s. 600.

¹⁷⁰Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 42. maddesine Müzeyyel ve Mekatib-i Sultaniye 10. Sınıf Müdaviminine Mütedair Fıkra Hakkında Kanun-ı Muvakkat numro 242, 2. Cilt: II, 7. Tertip, s. 608.

¹⁷¹Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 46, 48., 69. ve 70. Maddelerine Muaddel kanun-ı Muvakkat numro 247, Cilt: II, 7. Tertip, s. 612-613.

¹⁷²Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 46., 48., 69. ve 70. maddelerine Muaddel kanun-ı Muvakkat, numro 287, Cilt: II, 7. Tertip, s. 672.

¹⁷³Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 50. maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat, numro 289, Cilt: II, 7. Tertip, s. 673.

¹⁷⁴Düstur, 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 51. maddesinin Fıkra-i Ulasını Muaddel Kanaun-ı Muvakkati, numro 307, Cilt: II, 7. Tertip, s. 693.

İtilaf devletlerinin taarruzları devam ederken, Ruslar da donanmalarıyla Karadeniz'e taarruz edip, Boğaz'ın ağzında bulunan Anadolu ve Rumeli Fenerlerini bombardıman ederek, ateş sahasını Beykoz ve Yüşa'ya kadar uzatmaktaydı. Çanakkale dört beş defa dolup boşalmış, İstanbul hastaneleri ve hatta kışlaları, bazı apartmanlar yaralıları ile dolup taşmakta, hafif yaralıları derhal tedavi edilerek geri cepheye sevk edilmekteydi. Kısacası Çanakkale'nin daima taze kuvvetlerle takviyesi gerekiyordu.¹⁷⁵ Bu bakımdan 5. Ordu'nun asker ihtiyacının karşılanması için emekliye ayrılan subaylar, sınıf ve rütbelerine göre çağrılıp, daha sonraları Beylerbeyi'nde faaliyet gösteren Yedek Subay Okulu'nda, çavuşken subay niteliği gösterenler ve talimgâhlarında yetiştirilip subay olanlar, kadrolara alınarak küçük rütbedeki eksikliğin giderilmesine çalışıldı. Ayrıca cephedeki kayıpların karşılanması için birliklerin mevcutlarında %20 daha fazla asker barındırıldı.¹⁷⁶

Halep'te konuşlanmış olan 6. Kolordu, 5. Ordu'ya asker sevkıyatı yapan 1. Ordu'nun emrine verilerek, yavaş yavaş Ayastefanos(Yeşilköy) civarına intikal ettirildi.¹⁷⁷ 14 Nisan 1915'te 1. Kolordu'dan 2.000 asker gönderildi.¹⁷⁸ Nisan ayının sonlarına doğru 1., 3. ve 5. Kolordu bölgelerinden eğitimli 20.000'er Gelibolu'ya gönderildi. 3., 4. ve 6. Kolordulardan da 6.500'erin gönderilmekte olduğunu bildirildi. 14 Mayıs 1915 tarihine kadar da 25.000 asker sevkıyatı yapıldı.¹⁷⁹ 20 Haziran 1915'te 10.000 asker 1. Kolordu'dan 5. Ordu'ya sevk edildi.¹⁸⁰ 29 Temmuz 1915'te 6. Kolordu'dan 800 asker 5. Ordu'ya sevk edildi.¹⁸¹

Anafarta bölgesinde yapılan çıkarmadan sonra şiddetlenen çarpışmalar üzerine 5. Ordu'nun şehit ve yaralı olmak üzere zayıfladığının artması, asker ikmaline öncelik tanınarak, 1. ve 2. Ordu depo taburlarından ve birliklerinden faydalanma yoluna gidildi. 5. Ordu'nun asker ihtiyacı, 1. ve 5. Kolordu asker alma bölgelerine bağlı askerlik daire ve şubelerince sağlandı. Bunlardan eğitim görüp, önceden kıt'a hizmetini yaparak terhis edilenler, Haydarpaşa, Bandırma, Karabiga, Lapseki'deki Asker Yollama Merkezleri veya Nokta Komutanlıkları aracılığıyla doğrudan

¹⁷⁵ Mülâzım Mehmet Sinan, *Harp Hatırlarım Çanakkale-Irak-Kafkas Cephesi*, Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 27-29.

¹⁷⁶ Nilüfer Hatemi, *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, Cilt: I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 319.

¹⁷⁷ Liman Von Sanders, *Türkiyede Beş Yıl*,..., s. 40.

¹⁷⁸ *ATASE Arşivi*; Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 001-6.

¹⁷⁹ TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s.214.

¹⁸⁰ *ATASE Arşivi*; Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 001-15.

¹⁸¹ *ATASE Arşivi*; Klasör 633, Dosya 210, Fihrist 6.

Tekirdağ, Gelibolu veya Maydos’a gönderildi. Uzunköprü-Keşan yoluyla da her gün 2.000 asker bölgeye sevk edildi.¹⁸² 1915 yılında 4. Ordu’da muharebe olmadı. Bu devrede 4. Ordu’nun görevleri arasında Çanakkale’ye mümkün olduğu kadar çok kuvvet göndermek vardı.¹⁸³ Ayrıca *Cemal Paşa*, *Enver Paşa* ile iletişime geçerek, Çanakkale Muharebeleri’ndeki subay kayıplarını gidermek için Suriye’deki kıtalar ve müesseselerden, iki yüz kadar subayın Çanakkale’ye gönderilmesinin Harbiye Nezareti tarafından 4. Ordu’ya emredilmesi ve bu subayların hepsi gittikten sonra onların yerine muhtelif ordulardan ve İstanbul’dan aynı miktarda subayın 4. Ordu’ya gönderilmesi gerektiğini *Enver Paşa*’ya bildirdi.¹⁸⁴

“ *Ordu Dairesi*; 23 Mart 1331 (5 Nisan 1915) tarihli yasa hükmüne göre, bu seferberliğe özel olmak üzere, gerektiğinde silah altına alınacak 1290-1310 doğumlular içerisinde göçmen olarak yurda gelmiş ve yerleşmiş olanlardan 1. ve 5. kolordu askeralma bölgelerinde bulunan yükümlülerin 20 Eylül 1331 (3 Ekim 1915) tarihinden geçerli olarak çağrılmalarını ilgililere duyurmuştu. Ayrıca bu doğumlulardan İslam savaş birlikleri kadrolarında hizmet görebilecek usta er olmayanların eğitim görmek üzere, bu gücü vermekte olan kolordu depo taburuyla, İstanbul’da kurulması tasarlanan eğitim merkezlerine gönderilmelerini, Bu arada sözü edilen doğumlulardan İslam ve Türk olan eğitim görmüş piyade sınıflarında silah altına girebileceklerin ise, Çanakkale Savaşlarının başlamasıyla önem kazanmış bulunan 5.Ordu’ya, yine bunlardan sahra, dağ, ağır topçu ve süvari sınıflarıyla teknik sınıflarından olanların, Ordu Dairesi’nce tertip yerleri belirlenmek üzere, 1. Kolordu Depo bölüğüne, sağlık ile ilgili olanların sıhhiye deo taburu adına İstanbul’a keza belirlenen doğumlular içerisinde bulunup ihtiyât zâbiti ya da küçük zâbiti olabilecek nitelikleri bulunan yetenekli erlerin, o tarihte Yakacık’ta bulunan ihtiyât zâbiti eğitim merkezine gönderilmelerini, geri hizmetlere ayrılacakların ise levazım okuluna, Almanca bilenlerin Ordu Dairesi’ne gönderilmelerini, ancak bunlardan geri hizmetlere ayrılanların tertipleri yapıncaya kadar izinli bırakılmalarını 1, 2, 3. ve 5. kolordu komutanlıkları vekâletlerine gönderdiği talimât ile istemişti (Kolordu

¹⁸² *Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914 – 25 Nisan 1915)*, Cilt: V, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012. s. 496.

¹⁸³ Ali Fuad Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 64.

¹⁸⁴ Ali Fuad Erden, *Birinci Dünya Harbinde Suriye Hatıraları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003, s. 89.

komutan vekâletleri o kolordunun geri hizmetleriyle uğraşan örgütlerdi)'' (TSK, İdari Faaliyetler ve Lojistik: 205-206)

Yayınlanan bu genelgeyle 40.000 asker toplanacağı tahmin edildi. 5. Ordu'ya gönderilecek usta erlerden 2. Kolordu bölgesi içerisindekiler, asker alma şubelerinde giydirilip donatıldıktan sonra Uzunköprü üzerinden cepheye sevk edildi. İstanbul çevresindeki 1. ve 5. Kolordu bölgelerinde bölgesinde eğitim gören askerler ise 1. Kolordu Komutanlı Vekâleti'nce giydirilip teçhiz edildikten sonra 5. Ordu bölgesine gönderildi. Askerlik çağına gelmemiş gönüllüler ise bulundukları bölgede askerlik şubelerine başvurarak bedenen ve ahlaken yeterli görüldükleri takdirde ihtiyaca göre ya birliklere gönderildi ya da depo taburlarında tutuldu.¹⁸⁵

1915 yılında düşmanla savaş halinde olan 3. ve 5. Ordular savaşın başından beri asker ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadı. Kendilerine asker bulsalar bile yeterince eğitim veremedi. Bundan dolayı Başkumandanlık Vekâletinin de uygun görmesiyle askerlik çağına girmeyen gençlerin silahaltına alınması için genelgeler hazırlandı. Bir kolordu bölgesinin asker alma dairesi ve şubeleriyle, depolarında yedekte bulunan askerler aktararak, eksikliklerin giderilmesine çalışıldı.¹⁸⁶

Genel itibarıyla baktığımızda zayıflığın karşılanmasına yönelik yapılan çalışmalar neticesinde 18 Mart 1915 tarihinde Çanakkale harekât alanında bulunan Türk birliklerinin kuvveti, Müstahkem Mevkii sınırları içinde 50.000, Çanakkale harekât alanı içinde ise 95.000 iken, takviyelerle birlikte 5. Ordu'nun personel mevcudu 137.599'a çıktı. 28 Temmuz 1915 tarihinde de bu sayı 250.823'i buldu.¹⁸⁷ Eylül ayında 261.015'i, Ekim ve Kasım aylarında da bu sayı 315.500'e ulaştı.¹⁸⁸

3. ASKERLİK DAİRELERİ

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki her kolordu, orduların eğitim görmüş ve savaş tecrübesi bulunan askerleri, ihtiyaçları oranında, askerlik daireleri ve askerlik şubeleri kanalıyla toplayıp, depo alaylarıyla depo taburlarına sevk etti. Askerler burada, kısa bir uyum eğitimine tabi tutulup, birliklerin ihtiyacına göre dağıtıldı. Çağırılan doğumlulardan olmayıp gönüllü olarak silahaltına alınmasını isteyenler de ihtiyaca göre "*gönüllü asker*" olarak askere alındı. Askerlik

¹⁸⁵TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 206.

¹⁸⁶TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 207-208.

¹⁸⁷*Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı*, Cilt: V, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1980, s. 484.

¹⁸⁸BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 435.

daireleri, kolordu kuruluşundaki tümen adedine göre tertip edildi. İhtiyacını kendi kaynaklarından sağlayamayan kolordu asker alma bölgeleri, Harbiye Nezareti Ordu Dairesi'nce düzenlenen esaslara göre diğer kolordu asker alma bölgelerince desteklendi.¹⁸⁹

Osmanlı coğrafyasındaki mevcut asker alma teşkilatı Irak hariç olmak üzere Anadolu ve Rumeli'deki erkek nüfusun toplamına yani 12 kolordu asker alma bölgesine eşit olarak bölündü. Irak'taki mevcut erkek nüfus ayrıca bir kolordu halinde kalmaya devam etti. Irak'ın bu şekilde tutulmasının sebebi ise nüfusun büyük bir kısmının asker kaçağı olması ve nüfus defterlerine kayıt edilmemiş olmalarıydı.¹⁹⁰

Yapılan yeni asker alma teşkilâtında her kazada bir asker alma şubesi kuruldu. Bir asker alma şubesinin kurulabilmesi için de belirlenen sınır 30.000 erkek nüfus olarak kabul edildi. Bu rakamın aşıldığı yerlerde şube sayısının ikiye ayrılması uygun görüldü. 5.000 nüfusa kadar olan şubeler için 4. sınıf şube, 10.000 nüfusa kadar olan şubeler için 3. sınıf şube, 20.000 nüfusa kadar olan şubeler için 2. sınıf şube, 20.000'den fazla nüfusa sahip şubeler için 1. sınıf şube, önceden kurulmuş daimi şubelerin sahip olduğu nüfus 5.000'den az ise o şubeler de kaldırılmayıp, 4. sınıf şube olarak kabul edildi. Aynı kaza dahilinde oluşturulan birden fazla şube, kaza merkezinden çevreye doğru bölünerek, bir kazada kaç şube bulunursa bulunsun bütün şubelerin merkezi kaza merkezi olarak kabul edildi.¹⁹¹

Kolordu asker alma daireleri, her kolordunun kuruluşunda nizamiye tümenleri sayısınca tümen asker alma dairelerine ayrıldı. Bu daireler, nizamiye tümenlerinin numaraları ile de anılmaktaydı. Yalnız nüfusunun dercesine göre, bir nizamiye tümenine tahsis olunan asker alma şubelerinin, bir merkezden idaresi mümkün olmayan yerlerde, o tümene bağlı olmak üzere birden fazla asker alma kalemleri bulunduruldu. Bunların ayırt edilmesi için numaralarıyla birlikte merkezleri de söylendi. 25. Tümen Şam Asker Alma Dairesi gibi.¹⁹²

14 Haziran 1914'te Ordu Şubesi, Ordu Dairesi şeklini aldı ve başkanlığına, İkmâl Şubesi Müdürlüğü de sorumluluğunda olmak üzere, Alman *Albay Kannengisser* tayin edildi. Bu tarihte ayrıca Ahz-ı Asker (asker alma) kısmının ismi,

¹⁸⁹BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s.495-496.

¹⁹⁰Şenol Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Asker Alma Usulleri (Ahz-ı Asker)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014, s. 62-63.

¹⁹¹Şenol Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e*,..., s. 64.

¹⁹²TSK, *6. Kısım (1908-1920)*,..., s. 238.

İkmal Şubesi'ne dönüştürüldü. Teşkilat, talim ve terbiye, ordulara asker ikmali, yeni oluşturulan kıtaların sevki, kısaca Genelkurmay'ın barış zamanındaki diğer işlerini yapmak üzere Ordu Şubesi oluşturuldu. Ordu Şubesi Müdürlüğü'ne Alman *Yarbay Von Kress* getirildi. İkmal Şubesi Müdür yardımcılığına da *Binbaşı Behiç Bey* getirildi.¹⁹³ 5. Ordu Komutanı *Mareşal Liman von Sanders*, *Enver Paşa*'dan *Albay Kannengiser*'i, Gelibolu Yarımadası'nın güney kısmına gönderilmesini rica etmesi üzerine de Ordu Dairesi'nin başkan vekilliğine *Binbaşı Behiç Bey* getirildi. Ordu Şubesi müdürü olan *Von Kress* de başka bir göreve atandığından, Ordu Şubesi Müdürlüğü'ne Alman *Binbaşı Baare* getirildi.¹⁹⁴

Yapılan bu gibi düzelemelerin ardından Genel Karargâh'tan verilen emir üzerine, *Behiç Bey*'in hazırlamış olduğu plan doğrultusunda, Çanakkale Cephesi'nin asker ihtiyacının karşılanmasına yönelik, Marmara'nın Avrupa ve Asya sahillerinde, 6 kolordunun bulunduğu bölgede 300.000 nüfusluk bir seferberlik dairesi kuruldu. Oluşturulan kolordulara bağlı olmak üzere, Anadolu içlerine de 300.000 nüfusluk birer ikmal bölgesi ayrıldı.¹⁹⁵

Askerlik dairelerinde *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati*'nin uygulanmasında çeşitli yerlerde yeteri kadar önem verilmemesinden dolayı da seferberlik ilânından savaşın sonuna kadar ortalık alt üst oldu ve birçok asker alma dairesinin tamamen kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalındı.¹⁹⁶ Diğer taraftan asker alma dairelerinde, *Enver Paşa*'nın çıkarmış olduğu yeni yazıya alışılmamış olmasından savaşa ilişkin işlerin eski yazı ile yazılmasına izin verildi.¹⁹⁷

¹⁹³Behiç Erkin, *Hâtırat*, ..., s. 123.

¹⁹⁴Behiç Erkin, *Hâtırat*, ..., s. 125.

¹⁹⁵Behiç Erkin, *Hâtırat*, ..., s. 129.

¹⁹⁶Behiç Erkin, *Hâtırat*, ..., s. 123.

¹⁹⁷Behiç Erkin, *Hâtırat*, ..., s. 122.

3.1. Osmanlı Devleti'nde Asker Alma Heyeti ve Kalemlerinin Merkezleri

Asker Alma Heyeti ve Kalemlerinin Merkezlerini gösteren cetvel aşağıdaki gibidir.¹⁹⁸

Kolordu Numarası	Kolordu Asker Alma Heyetlerinin Bulunacağı Yerler	Tümen Numaraları	Tümen Asker Alma Kalemlerinin Bulunacağı Yerler
1	İstanbul	1,2,3	Konya, Eskişehir, İzmit
2	Edirne	4, 5, 6	Edirne, Fatih, Selimiye
3	Çanakkale	7, 8, 9	Bandırma, Soma, Kale-i Sultaniye (Çanakkale)
4	İzmir	10, 11, 12	İzmir, Denizli, Burdur
5	Ankara	13, 14, 15	Ankara, Kastamonu, Yozgat
6	Halep	26, 16	Halep, Gaziantep, Adana
8	Şam	25,27	Şam, Trablusşam, Hayfa ve Kudüs
	Müstakil Hicaz		
9	Erzurum	28,29, 17	Erzurum, Erzurum, Trabzon
10	Erzincan	30,31, 32	Sivas, Amasya, Samsun
11	Mamuratülaziz	33, 34, 18	Van,Muş, Mamü'letü'laziz
12	Musul	35, 36	Musul, Kerkük
13	Bağdat	37, 38	Bağdat, Hille
7		19, 20	
		21	

¹⁹⁸ ATASE Arşivi; Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-7.

2. Osmanlı Devletinde Asker Alma Daireleri ve Şubelerinin Bulundukları Yerler

Osmanlı Devleti'nin, 1914 yılı teşkilatındaki asker alma daireleri ve şubelerinin bulundukları yerler aşağıdaki gibidir.¹⁹⁹

1.Kolordu Merkezi (Dersaadet) (İstanbul)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
Dersaadet (İstanbul) 1. Tümen	1-Konya 2-Sille 3-Beyşehir 4- Seydişehir 5-Bozkır 6-Karaman 7-Ermanak 8- Ereğli 9-Niğde 10-Aksaray 11-Ürgüp 12-Nevşehir 13-Şereflikoçhisar	Dersaadet	Alayı 1(70)	
		Dersaadet	Alayı 2 (71)	
		Dersaadet	Alayı 3 (124)	
		Dersaadet	Nişancı Taburu 1	
		Dersaadet	Topçu	
Hadımköy 2. Tümen	1-Bilecik 2-Söğüt 3-Eskişehir 4-Seyitgazi 5-Kütahya 6-Tavşanlı 7-Emet 8-Afyonkarahisar 9-Sandıklı 10-Bolvadin 11-Sincanlı 12-Kırşehir 13-İlgın	Hadımköy	Alayı 4	
		Hadımköy	Alayı 5	
			Alayı 6	
		Hadımköy	Nişancı Taburu 2	
		Hadımköy		
	Muhtelif asker alma dairelerinden	Dersaadet	Nişancı Alayı 1	
		Dersaadet	...	
		Dersaadet	...	
		Dersaadet	Telgraf	
		Dersaadet	Nakliye Taburu	
		Dersaadet	...	
		Dersaadet	...	

¹⁹⁹BOA, İ.HB., Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 47, 49. Belgenin Transkripsiyonunu yapan Muzaffer Albayrak'a teşekkür ederiz.

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	
3. Tümen İzmit	1-İzmit 2-Karamürsel 3-Adapazarı 4- Geyve 5-Taraklı 6-Düzce 7-Bolu 8- Gerede 9-Ereğli(Karadeniz Ereğlisi) 10-Devrek 11-Çaycuma 12-Bartın	İzmit	Alayı 7	
		İzmit	Alayı 8	
		Adapazarı	Alayı 9	
		Adapazarı	Nişancı Taburu 3	
		Adapazarı	Topçu	

2. Kolordu Merkezi (Edirne)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
4. Tümen Edirne	1-Edirne 2-Karaağaç 3-Dimetoka 4- Uzunköprü 5-Kırkkilise 6-Babaeski 7-Lüleburgaz 8- Vize 9-Çorlu 10-Tekfurdağı 11-Hayrabolu 12-Malkara 13-Keşan	Edirne	Alayı 10	
		Edirne	Alayı 11	
		Edirne	Alayı 12	
		Edirne	Nişancı Taburu 4	
		Edirne	Alayı	
5. Tümen Edirne	1-Fatih 2-Eyüp 3-Aksaray 4-Süleymaniye 5-Sultanahmet 6-Kılıçali 7-Hırka-ı Şerif 8Kocamustafapaşa 9-Makrıköy 10-Çatalca	Edirne	Alayı 13	
		Edirne	Alayı 14	
		Dimetoka	Alayı 15	
		Edirne	Nişancı Taburu 5	
		Edirne	Topçu	
6. Tümen Kırkkilise (Kırklareli)	1-Üsküdar 2-Kadıköy 3-Anadoluboğaziçi 4-Cihangir 5-Beşiktaş 6-Rumeli boğaziçi 7-Kasımpaşa 8-Teşvikiye 9-Hasköy 10-Şile	Kırkkilise	Alayı 16	
		Kırkkilise	Alayı 17	
		Vize	Alayı 18	
		Kırkkilise	Nişancı Taburu 6	
		Kırkkilise	...	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Edirne	Nişancı Alayı 2	
		Edirne	...	
		Edirne	...	
		Edirne	Telgraf	
		Edirne	...	
		Edirne	Ağır Topçu	

3. Kolordu Merkezi (Kal'a-i Sultaniye) (Çanakkale)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümen Mensup Kıtaât	Açıklama
7. Tümen Tekfurdağı (Tekirdağ)	1-Bandırma 2-Balıkesir 3-Kepsüt 4- Kirmastı 5-Mihalcık 6-Bursa 7-Çekirge 8- Gemlik 9-Atranos 10-Gönen 11-Karabey	Tekfurdağı	Alayı 19	
		Tekfurdağı	Alayı 20	
		Çorlu	Alayı 21	
		Çorlu	Nişancı taburu 7	
		Çorlu	Topçu	
		Çorlu		
8. Tümen Balıkesir	1-Soma 2-Akhisar 3-Demirci 4-Sındırgı 5-Alaşehir 6-Eşme(Takmak) 7-Uşak 8-Gedus 9-Simav	Balıkesir	Alayı 22	
		Balıkesir	Alayı 23	
		Ayvalık	Alayı 24	
		Balıkesir	Nişancı Taburu 8	
		Balıkesir	...	
9. Tümen Gelibolu	1-Gelibolu 2-Kala'ı Sultaniye 3-Lapseki 4-Biga 5- Karabiga 6-Karacabey 7-Ezine 8-Ayvacık 9-Edremit 10-Kemer (Burhaniye)	Gelibolu	Alayı 25	
		Gelibolu	Alayı 26	
		Maydos	Alayı 27	
		Gelibolu	Nişancı Taburu 9	
		Gelibolu	...	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Kal'a-i Sultaniye (Çanakkale)	Nişancı Alayı 3	
		Kal'a-i Sultaniye	...	
		Kal'a-i Sultaniye	...	
		Kal'a-i Sultaniye	Telgraf	
		Kal'a-i Sultaniye	Nakliyetaburu	
		Kal'a-i Sultaniye	Ağır topçu	

4. Kolordu Merkezi (İzmir)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
10. Tümen İzmir	1-İzmir 2-Bornova 3-Kuşada 4- Manisa 5-Menemen 6- Kasaba(turgutlu) 7-Bergama 8- Dikili 9-Ödemiş 10-Tire	Bergama	Alayı 28	
		Buca (izmir)	Alayı 29	
		Kuşada	Alayı 30	
		İzmir	Nişancı Taburu 10	
		Buca (İzmir)	Topçu	
11. Tümen Aydın	1-Aydın 2-Nazilli 3-Çine 4-Bozdoğan 5-Karacasu 6-Sarayköy 7-Denizli 8-Honaz 9-Çal 10-Tavas(?) 11-Muğla 12-Milas 13-Marmaris 14-Mekri	Aydın	Alayı 31 (125)	
		Denizli	Alayı 32 (126)	
		Muğla	Alayı 33 (127)	
		Aydın	Nişancı Taburu 11 (42)	
		Aydın	Topçu	
12. Tümen Isparta	1-Isparta 2-Egridir 3-Uluborlu 4-Yalvaç 5-Çivril 6-Burdur 7-Tefenni 8-Elmalı 9-Antalya 10-Akseki 11-Alâiye	Isparta	Alayı 34	
		Burdur	Alayı 35	
		Antalya	Alayı 36	
		Isparta	Nişancı Taburu 12	
		Isparta	Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	İzmir	Nişancı Alayı 4	
		...	Telgraf	
		İzmir	Nakliye taburu	
		İzmir	Ağır topçu taburu	

5. Kolordu Merkezi (Ankara)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtâât	Açıklama
13. Tümen Ankara	1-Ankara 2-Kalecik 3-Bala 4-Yabanabad 5-Ayaş 6-Beypazarı 7-Sivrihisar 8- Haymana 9-Kengirı 10-Koçhisar 11-Çerkeş 12-Kırşehir 13-Keskin 14-Mucur	Ankara	Alayı 37	Ankara ve Kastmonu vilâyetleri 5. Kolordu Asker Alma mıntıkasıdır.
		Kengirı	Alayı 38	
		Kırşehir	Alayı 39	
		Ankara	Nişancı Taburu13	
		Ankara	Topçu	
14. Tümen Kastamonu	1-Kastamonu 2-Araç 3-Daday 4-Taşköprü 5-Boyabad 6-Sinop 7-Ayancık 8-İnebolu 9-Gerede (?) 10-Cide 11-Safranbolu	Develi	Alayı 40	
		Taşköprü	Alayı 41	
		Safranbolu	Alayı 42	
		Kastamonu	Nişancı Taburu 14	
		Develi	Topçu	
15. Tümen Yozgat	1-Yozgat 2-Akdağmadeni 3-Alaca 4-Sungurlu 5-Kayseri 6-İskilib 7-Tavulson 8-Boğazlıyan 9-Çorum 10-İskilib 11-Osmancık 12-Develu(?)	Yozgat	Alayı 43	
		Kayseri	Alayı 44	
		Çorum	Alayı 45	
		Yozgat	NişancıTaburu 15	
		Yozgat	Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Ankara	NişancıAlayı 5	
		Ankara	Süvari Alayı	
		Ankara	...	
		Ankara	Telgraf	
		Ankara	Nakliye taburu	

6. Kolordu Merkezi (Halep)

Açıklama	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Tümen Merkezi
Adana ve Halep vilayetiyle Dirzor ve Urfa... 6. Kolordu asker alma mıntıkasıdır.	1-Adana 2-Karaisalu 3-Mersin 4-Tarsus 5-Silifke 6-Anamur 7-Misis 8- Sis(Kozan) 9-Feke 10-Osmaniye(Cebelibereket)	Adana	Alayı 46	16. Tümen Adana
		Kozan(Sis)	Alayı 47	
		Osmaniye	Alayı 48	
		Adana	Nişancı Taburu16	
		Adana	Topçu	
Halep Asker Alma Dairesi 1-Birinci Halep 2-İkinci Halep 3-Üçüncü Halep 4-Harim 5-Antakya 6-Mar'a 7- İdlip 8-Ordu(Muradiye) 9-Bab 10-İ'zaz 11-Kilis 12-Dirzor	Antep Asker Alma Dairesi 1-Antep 2- Kızılhisar 3-Nizip(Rumkale) 4-Birecik 5-Suruç 6-Urfa 7-Harran 8-Maraş 9-Elbistan 10-Zeytun 11-Pazarcık	Halep	Alayı 76	26. Tümen Halep
		Maraş	Alayı 77	
		Antep	Alayı 78	
		Halep	Nişancı Taburu 26	
		Halep	Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Halep	Nişancı Alayı 6	
		Halep	Süvari Alayı	
		Halep	...	
		Halep	Telgraf	
		Halep	Nakliye Taburu	

7. Kolordu Merkezi (San'a)

Açıklama	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtâât	Tümen Merkezi
<i>“Bu Kolordunun San’a da bulunan 19. Hudeyde’de bulunan 20. Tümenleri ile Asir’de bağımsız bulunan 21. Tümenle Hicaz’da (Mekke) bulunan 22. Tümen için Kolordu Asker Alma Heyetleri(Asker Alma Daireleri), tümen ahz-ı asker kalemleri ve bunların askerlik şubeleri yoktur. Bu Kolordu ile bağımsız tümenler, erlerini diğer kolordu askerlik daire ve kalemlerinşn tertibi üzere anavatan askerlik şubelerinden alırlar.”²⁰⁰</i>			Alayı 55	19. Tümen Sana
			Alayı 56	
			Alayı 57	
			Nişancı Taburu19	
			Topçu	
			Alayı 58	20. Tümen Hudeyde
			Alayı 59	
			Alayı 60	
			Topçu	
			NişancıAlayı	
			...	
			Telgraf	

²⁰⁰TSK, 6. Kısım (1908-1920),..., s. 500.

8. Kolordu Merkezi (Şam)

	Asker Alma Dairesi	Bulunacak ları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Tümen Merkezi
Şam Asker Alma Dairesi 1-Meydan(Birinci Şam) 2-Kanavat(İkinci Şam) 3-Salhiye(Üçüncü Şam) 4-Duma 5-Nebik 6-Zibdani 7-Katana(?) 8-Baalbek 9-Der'a(Havran) 10-Aclun(?) 11-Ezr'a(?) 12-Basri eski şam 13-Süveyde	Trablusşam Asker Alma Dairesi 1-Trablusşam 2- Hasinülekrat 3- Safiye 4-Humus 5-Hama 6-Ümraniye 7-Lazkiye 8-Ceyhun 9-Cibli	Şam	Alayı 73	25. Tümen Şam
		Süveyde	Alayı74	
		Humus	Alayı75	
		Şam	Nişancı Taburu 25	
		Şam	Topçu	
Hayfa Asker Alma Dairesi 1-Beyrut 2-Sayda 3-Sur 4-Ata 5-Hayfa 6-Cenin 7-Nablus 8-Cemaîn	Kudüs Asker Alma Dairesi 1-Kudüs 2-Bire 3-Halilürahman (?) 4-Yafa 5-Remle 6-Benisa'ıb 7-Gazze 8- Mecdel	Hayfa	Alayı 79	27. Tümen Hayfa
		Nablus	Alayı 80	
		Kudüs	Alayı 81	
		Beyrut	Nişancı taburu 27	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Şam	Nişancı Alayı 8	
		Şam	...	
		Şam	...	
		Şam	Telgraf	
		Şam	Nakliye taburu	

9. Kolordu Merkezi (Erzurum)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
28. Tümen Erzurum	1-Erzurum 2-Pasinler(hasankale) 3-Hınıs 4-Kığı(?) 5Tercan(Mamahatun) 6-Erzincan 7-Plümür(?) 8- Kemah(?) 9-Refahiye(?) 10-Karakilise(?)	Erzurum	Alayı 82	Erzurum ve Trabzon vilâyetleri 9. Kolordu Asker Alma mıntıkasıdır.
		Erzurum	Alayı 83	
		Hasankale	Alayı 84	
		Erzurum	Nişancı Taburu 28	
		Erzurum	Topçu	
29. Tümen Erzurum	1-Bayburt 2-İspir 3-Keskin 4-Tortum(Tortum ve... kazalarından) 5-Aşkale(?) 6-Gümüşhane 7-Kelkit(?) 8-Şiran(?) 9-Karahisar 10-Mesudiye	Erzurum	Alayı 85	
		Erzurum	Alayı 86	
		Erzurum	Alayı 87	
		Erzurum	Nişancı Taburu 29	
			Topçu	
17. Tümen Bayburt	1-Trabzon 2-Polathane 3-Büyük Liman(?) 4-Maçka(?) (?) 5-Sürmene 6-Of 7-Rize 8-Mapavri(Çayeli) 9-Atina	Bayburt	Alayı 49	
		Bayburt	Alayı 50	
		Trabzon	Alayı 51	
		Bayburt	Nişancı Taburu17	
		Bayburt	Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Erzurum	Nişancı Alayı9	
		Erzurum	...	
		Erzurum	...	
		Erzurum	Telgraf	
		Erzurum	Nakliye Taburu	
		Erzurum	Ağır Topçu	

10. Kolordu Merkezi (Erzincan)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
30. Tümen Erzincan	1-Sivas 2-Yıldızeli(?) 3-Hafik(?) 4-Zara(?) 5-Divrik 6-Kangal (?) 7-Gürün 8- Sarkışla 9-Aziziye	Erzincan	Alayı 88	
		Erzincan	Alayı 89	
		Erzincan	Alayı 90	
		Erzincan	Nişancı Taburu 30	
		Erzincan	Topçu	
31. Tümen Erzincan	1-Tokat 2-Reşadiye(?) 3-Niksar 4-Zila 5-Amasya 6-Mecitözü 7-Merzifon 8-Köprü 9-Havza (Havza ve vilayetleri kazalarından)(?)	Erzincan	Alayı 91	
		Erzincan	Alayı 92	
		Erzincan	Alayı 93	
		Erzincan	Nişancı Taburu 31	
			Topçu	
32. Tümen Sivas	1-Samsun 2-Bafra 3-Çarşamba 4-Ünye 5-Fatsa 6-Perşembe 7-Ordu 8-Giresun 9-Tirebolu	Sivas	Alayı 94	
		Tokat	Alayı 95	
		Merzifon	Alayı 96	
		Sivas	Nişancı Taburu 32	
		Sivas	Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Erzincan	Nişancı Alayı 10	
		Erzincan	...	
		Erzincan	...	
		Erzincan	Telgraf	
		Erzincan	Nakliye taburu	

11. Kolordu Merkezi (Mamü'letü'laziz) (Elazığ)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	
18. Tümen Mamuretülaziz (Elazığ)	1-Mamü'letü'laziz(Mezra) 2-Harput 3-Arapkir 4-Malatya 5-...(akçadağ)(?) 6-Adıyaman(?) 7-Besni 8- Hozat(?) 9-Mazgirt(?)	Mamü'letü'laziz	Alayı 52	
		Malatya	Alayı 53	
		Hozat	Alayı 54	
		Mezra(Elazığ)	Nişancı Taburu 18	
		Mezra	Topçu	
33. Tümen Van	1-Van 2-Başkale 3-Gevar 4-Erciş(?) 5-Telis 6-Hizan(?) 7-Semerad 8-Mardin 9-Midyat 10-Nuseybin(?)	Van	Alayı 97	
		Van	Alayı98	
		Başkale	Alayı99	
		Van	Nişancı Taburu 33	
		Van	Topçu	
		(...)		
34. Tümen Muş	1-Muş 2-Malazgirit 3-Genç 4-Palo 5-Lice (?) 6-Silvan(?) 7-Erganimağdeni 8-Diyarbakır 9-Derik(?) 10-Siverek	Muş	Alayı 100	
		Diyarbakır	Alayı 101	
		Malazgirit	Alayı 102	
		Muş	Nişancı Taburu 34	
		Muş	Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Mamü'letü'laziz	Nişancı Alayı11	
		Mamü'letü'laziz	Süvari Alayı	
		Mamü'letü'laziz	Telgraf	
		Mamü'letü'laziz	Nakliyetaburu	

12. Kolordu Merkezi (Musul)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
35. Tümen Musul	1-Birinci Musul 2-İkinci Musul 3-Üçüncü Musul 4-Begsika 5-Dehük 6-Akra 7-Erbil 8- Revandız	Musul	Alayı 103	Musul vilâyeti 12. Kolordu Asker Alma mıntıkasıdır
		Revandız	Alayı 104	
		Musul	Alayı 105	
		Musul	Nişancı Taburu35	
		Musul	Topçu	
36. Tümen Kerkük	1-Kerkük 2-Köysancak 3-Dahuk 4-Selâhiye (Kefri) 5-Birinci Süleymaniye 6-İkinci Süleymaniye	Kerkük	Alayı 106	
		Kerkük	Alayı 107	
		Süleymaniye	Alayı 108	
		Kerkük	Nişancı Taburu 36	
			Topçu	
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Musul	Nişancı Alayı	
		Musul	Süvari...	
		Musul	Telgraf	
		Musul	Nakliye	
		Musul	...	
		...	...	

13. Kolordu Merkezi (Bağdat)

Tümen Merkezi	Asker Alma Dairesi	Bulunacakları Mevkiiler	Tümene Mensup Kıtaât	Açıklama
37. Tümen Bağdat	1-Mercaniye(BirinciBağdat) 2-Haydarhane(İkinciBağdat) 3-Kerh(Üçüncü Bağdat) 4-İtaye (DördüncüBağdat) 5-Kazamiye 6-Delnave 7-Samra 8- Yakubiye 9-Memdeli	Bağdat	Alayı 109	Bağdat ve Basra vilâyetleri 13. Kolordu Asker Alma mıntıkasıdır
		Hille	Alayı 110	
		Amara	Alayı 111	
		Bağdat	Nişancı Taburu 27	
		Bağdat	Topçu	
38. Tümen Basra	1-Kerbela 2-Delim 3-Hille 4-Hindiye 5-Necef 6-Basra 7-Amasra 8-Diyale			
	Asker, tümen dairelerinden alınacaktır.	Bağdat	Nişancı Alayı	
		Bağdat	...	
		Bağdat	...	
		Bağdat	Telgraf	
		Bağdat	Nakliye	

3.3. Çanakkale Cephesi'ne Asker Gönderen Askerlik Şubeleri

Çanakkale Cephesi'ne asker gönderen askerlik şubelerin Osmanlı coğrafyasındaki dağılımı aşağıdaki gibidir.²⁰¹

3.3.1. Anadolu Coğrafyası'na Göre Dağılımı

AFYON	ADANA	ADIYAMAN	AKSARAY
Afyonkarahisar	Adana	Adıyaman	Aksaray
Karahisar	Mersin (İçel)	Ereğli	
Sandıklı	Ceyhan	Besni	
Akşehir	Osmaniye		
Bozkır	Misis (Yakapınar)		
Bolvadin	Bahçe		
Dinar	Feke		
Emirdağ	Haçin(Saimbeyli)		
Aziziye	Kozan		
İhsaniye	Karsi (Kadirli)		
Sincanlı	Ciceli (Karaisalı)		
Şuhut	Karataş		
Taraklı	Mağara(Tufanbeyli)		
BAYBURT	BİNGÖL	BİTLİS	BOLU
Bayburt	Bingöl	Bitlis	Bolu
Taşköprü	Kiğı		Akçakoca
			İnebolu
			Düzce
			Mudurnu
			Göynük
			Gerede
			Taraklı
ANKARA	AMASYA	ANTALYA	ARTVİN
Ankara	Amasya	Antalya	Artvin
Yabanabat(Kızılcı hamam)	Merzifon	Elmalı	
Ayaş	Gümüşhacıköy	Akseki	
Bala		Alanya	
Nallıhan		Kaş	
Beypazarı		Korkuteli	
Çorba(Çamlıdere)		Manavgat	
Çubuk		Serik	
Haymana			
Vize			
Kalecik			
Koçhisar			
Kalaycık			

²⁰¹Şehitlerimiz, Cilt: I-II-III-IV-V, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 1999.

AYDIN	BALIKESİR	BARTIN	BİLECİK
Aydın	Balıkesir	Bartın	Bilecik
Yeni Pazar	Tire	Çaycuma	Pazarcık
Bozdoğan	Susurluk	Safranbolu	Karamürsel
Buldan	Kepsut		Söğüt
Karacasu	Gönen		Ertuğrul
Çine	Sındırğa		İnönü
Kuyucak	Balya		Bozhöyük
Kuşadası	Edremit		Muğla
Karahayt	Bandırma		Avanos
Nazilli	Karacabey		Gölpazarı
Söke	Edincik		Yarhisar
	Bigadiç		Pazaryeri
	Burhaniye		Çerkeş
	Balat(Dursunbey)		Kümle
	Erdek		
	Havran		
	İvrindi		
	Boyabat		
BURDUR	BURSA	ÇANAKKALE	ÇANKIRI
Burdur	Bursa	Çanakkale	Çankırı
Tefenni (Karaağaç)	Çekirgen(Nilüfer)	Ayvacık	İlgaz
Bucak	Gemlik	Biga	Karacaviran
	Karacabey	Bayramiç	Çerkeş
	Orhaneli(Etranos)	Ezine	Orta
	Büyükorhan	Lapseki	Şabanözü
	İnegöl	Karabiga	Tosya
	Yenişehir	Eceabat	
	Mustafakemalpaşa (Kirmasti)	Gelibolu	
	Karamürsel	Karabey	
	Yıldırım	Agonya	
	Orhaniye		
	Hüdvendigar		
	Mudanya		
	İnebolu		

ÇORUM	DENİZLİ	DİYARBAKIR	EDİRNE
Çorum	Denizli	Diyarbakır	Edirne
Sungurlu	Acıpayam(Acıbadem)	Kasab	Keşan
İskilip	Çal	Çermik	Uzunköprü
Alaca	Buldan	Maden	Eğridir
Osmancık	Tavas(Yarengüme)		Mustafapaşa
Kargı	Honaz		Cisri ergene
Mecitözü	Tefenni		Dimetoka
	Sarayköy		Enez(İtoz)

	Çivril		Havza
	Çine		İpsala
	Karahayt		Lalapaşa
	Kuyucak		
ELAZIĞ	ERZİNCAN	ERZURUM	ESKİŞEHİR
Elazığ	Erzincan	Erzurum	Eskişehir
Ağın	Kemaliye(Eğir)	Mamahatun (tercan)	Seyitgazi
Harput	Fırat	Aşkale	Sille
Tophane	Kemah	Hasköy	Sivrihisar
Palu	Refahiye	İspir	Emirdağ
	Tercan	Narman	Aziziye
		Tortum	Mihalıççık
GAZİANTEP	GİRESUN	GÜMÜŞHANE	HATAY
Gaziantep	Giresun	Gümüşhane	Hatay
Rumkale(Nizip)	Alucra(Mesudiye)	Kelkit	Merziye
İslahiye	Tirebolu		Antakya
Kilis	İbadeli		Bilan(Belen)
	Görece		İskenderun
	Şebinkarahisar		Dört Yol
			İdlib
			Ceyhan
			Hassa

ISPARTA	İSTANBUL		İZMİR
Isparta	İstanbul	Beykoz	İzmir
Uluborlu	Birecik	Üsküdar	Bornova
Eğirdir	Kasımpaşa	Anadolu Boğazı	Menemen
Gelendost	Sülemaniye	Derliyye	Bergama
Keçiborlu	Beşiktaş	Çatalca	Bayındır
Sütçüler	Fatih	Bakırköy	Tire
Şarkikarağaç	Hasköy	Kılıçalıpaşa	Dikili
Yalvaç	Hırka-ı Şerif	Solaksınan	Kozak
İÇEL	Eyüp Sultan	Kadıköy	Ödemiş
İçel	Sultanahmet	Bakır	Çeşme
Feke	Şehir Emini		Karaburun
Anamur	Erenköy		Karşıyaka
Silifke	Bayezit		Nif (Kemalpaşa)
Tarsus	Ortaköy		Kınık
Gülnar	Sultanhamamı		Değirmendere
Karasu	Kılıçalı		Torbalı
Mut	Çatalca		Seydiköy
	Silivri		Urla

	Kuzguncuk		
	Ebrucu		
	Çengelköy		
	Rumeli Boğaziçi		
	Hasköy		
	Kartal		
	Şile		
	Haydarpaşa		
	Teşvikiye		
	Paşa limanı		
	Kapıağası		
	Cihangir		
	Nişantaşı		
	Eyüp		
	Zeyrek		
	Kabataş		
	Topkapı		
	Küçük Ayasofya		
	Çarköy		

KONYA	KARAMANMARAŞ	KARAMAN	KASTAMONU
Konya	Karamanmaraş	Karaman	Kastamonu
Akşehir	Elbistan	Ermenek	Zeylbeyli
Karatay	Andırın	Sultaniye	Cide
Birecik	Göksun		Mudurnu
Bozkır			Tosya
Sille			İnebolu
Seydişehir			Abana
İlgin			Küre
Beyşehir			Araç
Şereflikoçhisar			Devrakani
Belviran			Taşköprü
Emirdağ			
Sarayönü			
Sultaniye			
Karapınar			
Ereğli			
Kadınhanı			
KIRIKKALE	KIRKLARELİ	KIRŞEHİR	KOCAELİ
Kırıkkale	Kırklareli	Kırşehir	Kocaeli
Keskin(Maden)	Babaeski	Mecidiye	Düzce
Kalecik	Lüleburgaz	Mucur	İzmit
	Pınarhisar		Karamürsel
	Vize		Kandıra
			Taraklı
			Göynük
			Gebze(Gekboza)

			Gölcük
KÜTAHYA	MALATYA	MARDİN	MUĞLA
Kütahya	Malatya	Mardin	Muğla
Karacaviran, Tavşanlı	Arapgir		Bodrum
Altıntaş	Darande		Milas
Burhaniye	Pütürge		Marmaris
Emet			Fethiye (Mekri)
Örencik			Köyceğiz
Gediz			
Simav			

MANİSA	NEVŞEHİR	MUŞ	NİĞDE
Manisa	Nevşehir	Muş	Niğde
Soma	Ürgüp	Malazgirt	Ortaköy
Kırkağaç	Avanos		Bor
Kav	Kırşehir		Ulukışla
Turgutlu	Pangalatı		
Salihli	Arapsun(Gülşehir)		
Akhisar			
Gördes			
Alaşehir			
Kula			
Demirci			
Keltebe			
ORDU	RİZE	SAKARYA	SAMSUN
Ordu	Rize	Sakarya	Samsun
Akkuş	Mapavri	Taraklı	Vezirköprü
Ünye	Pazar	Adapazarı	
		Gevye	
		Hendek	
		Karasu	
		Sapanca	
		Mudurnu	
SİİRT	SİNOP	SİVAS	ŞANLIURFA
Siirt	Sinop	Sivas	Urfa
Şirvan	Boyabat	Divriği	Birecik
	Ayancık	Hafik	Suruç
	Gerze	Zara	
	Durağan	Şarkışla	
TEKİRDAĞ	TOKAT	TRABZON	TUNCELİ
Tekirdağ	Tokat	Trabzon	Tunceli
Şarköy	Niksar	Vakfikebir	Mazgirt
Çorlu	Reşadiye	Akçaabat	Pülümür
Hayrabolu	Menemen	Polathane	Çemişgezek
Malkara	Zile	Maçka	
		Yomra	

		Of	
		Sürmene	
UŞAK	VAN	YOZGAT	ZONGULDAK
Uşak	Van	Yozgat	Zonguldak, Safranbolu
Gediz	Adilcevaz	Akmağdeni	Bahrisiyah, Eflani
Ulubey		Boğazlıyan	Ereğli, Daday
Karahisar		Alaca	Çaycuma, Karabük
Eşme			Devrek

3.3.2. Arap Coğrafyasına Göre Dağılımı

BAĞDAT	BASRA	BEYRUT	KERKÜK
Bağdat	Basra	Akka	Kerkük
Süleymaniye		Hayfa	
		Soyda	
KUDÜS	MUSUL	YEMEN	SURİYE
Kudüs	Musul	Yemen	Şam
Yafa			Hama
Halilürrahman			Aclun
Araç			Duma
			Dera
			Kuneytır
			Muarrem
HALEP	NABLUS	RAKKA	LAZKİYE
Cisr-i Şugu	Ben-i sa'b	Rakka	Lazkiye
Harem			
İdlip			
Halep			
Maretünnuman			
Cebel-seman			
Mare	HİCAZ	TRABLUSŞAM	
DİRZOR	Hicaz	Trablusşam	
Dirzor	Mekke-i Mükerreme		

3.4. Çanakkale Cephesi'ne Gönüllü Gelen Askerler ve Cephe Gerisinde Görev Yapan Gayrimüslimler

Çanakkale Muharebeleri boyunca orduya ne kadar gönüllü insanın katıldığı tam olarak bilinmemekle beraber, gazetelerde çıkan konu ile ilgili haberlerden, orduya birçok gönüllü insanın katıldığı anlaşılmaktadır. 22 Mart 1915 tarihinde yayınlanan gazete haberinde, Bursa gönüllülerinin 300 kişilik üçüncü kafilesinin *Müdâfaa-ı Milliye Cemiyeti* şubesinde her türlü ihtiyacı karşılandıktan sonra *mülkî erkan*, şehrin ileri gelenleri ve halk tarafından dualar, mızıkalar ve alkışlarla istasyona kadar uğurlandığı ve Mudanya yoluyla İstanbul'a hareket ettiği bildirilmektedir. Bunu takip eden günlerdeki haberlerde Bursa civarında tertip edilen gönüllü alayından birçok kafilenin İstanbul'a gönderilmesine devam edildiği belirtilmektedir. Osmanlı Devleti'nin resmen I. Dünya Savaşı'na girmesini takip eden günlerde de Burgaz ve Bodrum'daki mahkumlar, askere alınmaları için gönderdikleri telgraflarla, Dâhiliye Nezâreti'nden cihada katılmak ve vatan savunması gerçekleştirmek için izin istedi. Ayrıca medreselerin yoklama defterleri incelendiğinde Batum, Dağıstan ve Bosna'dan medrese eğitimi için gelen talebelerin askere gittiği görülmektedir. Bayezid Medrese'si *Kısm-ı Âlî* 1. Sınıf 1. Şube'nin talebe künyesini gösteren defterdeki kayıtlara bakıldığında da defterde kaydı bulunan 30 kişi'den 9'unun askere gittiği görülmektedir.²⁰²

13. Kolordu Asker Alma Dairesini içine alan Irak bölgesindeki Aşiretlerin bulunduğu yerlerde de asker yükümlülerinin büyük bir kısmının kayıtlı olmaması ve kaydı olanların da firar etme girişiminde bulunmaları, aşiretler içerisinde gönüllü birliklerin oluşturulmasına neden oldu.²⁰³ Osmanlı devleti, bunu da *Teşkilât-ı Mahsusa* aracılığı ile gerçekleştirmeye çalıştı.²⁰⁴

Almanya'daki müslüman esir kamplarından, firarilerden, aşiretlerden, ülke içindeki göçmen, sığınmacı ve tarikatlardan gelen gönüllüler, devletin asker kaynağı idi. Bunun yanı sıra ülke sınırları dışında kalan müslüman halktan da önemli sayıda gönüllü asker toplandı.²⁰⁵

²⁰²Lokman Erdemir, *Çanakkale Savaşı Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2009, s. 230-234.

²⁰³Şenol Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e*,..., s. 73-74.

²⁰⁴Şenol Çöklü, *I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e*,..., s. 96.

²⁰⁵Hasip Saygılı, "Birinci Dünya Harbi'nde Rumeli'nden Osmanlı Ordusuna Müslüman Gönüllü Katılımları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı: 18, 2013, s. 233.

Cihad ilanından kısa bir süre sonra 21 Kasım 1914 tarihinde Romanya'nın Köstence şehrinde bulunan Osmanlı konsoloslugu, yabancı ülkelerde yaşayıp, “*Cihad-ı Ekber*”e katılmak isteyenlere ne tür kolaylıklar gösterileceği konusunda merkezden bilgi istedi. İstenilen bilgi üzerine 29 Kasım 1914 tarihinde *Meclis-i Vükela*, konsolosluğa müracaat edenlere her türlü kolaylığın gösterilmesiyle birlikte kendilerine pasaport verilmesi yönündeki kararını Hariciye Nezareti'ne ilettiler. Ayrıca yurtdışından 20 yaşından küçük gönüllü gelen gençler kabul edilmeyerek, orduya alınmaması bildirildi. Yaşları tutmayan bu gençler orduya alınmazken, bunların göçmen olarak Osmanlı topraklarında durmaları ve kendi ülkelerine iade edilmeleri de sorun olacağından, belli yaştan daha küçük olanlara Osmanlı konsolosluklarından pasaport verilmemesi için Harbiye Nezareti tarafından ilgili makamlara talimat verildi. 20 yaşından küçük gönüllüler hakkında Harbiye Nezareti, kişilerin istemeleri halinde, bunların eğitim merkezlerine gönderilecekleri ve ileride ordu içerisinde gerekli görülecek yerlerde kullanılacakları da ayrıca bildirdi. Bu bildirden kısa bir süre sonra ise Harbiye Nezareti gönüllüler için yaş sınırını 18 yaş olarak belirleyerek, bunların askere alınmasına başlandı. Alımlarına başlanan bu gönüllülerin yol masrafları konsolosluklarca karşılanarak, günü gününe trenlerle İstanbul'a yollandı. 16 Aralık 1914 ile 18 Ocak 1915 tarihleri arasında 1.206 gönüllü bu şekilde İstanbul'a gönderildi.²⁰⁶

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu bir yapıya sahip olmasından dolayı, Çanakkale Muharebeleri'nde savaşmak üzere bölgeye sevk edilen askerler içinde Türk ve Arap gibi müslüman askerlerin yanı sıra, sayıları çok olmamakla birlikte, Rum, Musevi, Ermeni, Keldani, Yezidi ve Nusayri gibi gayrimüslim askerler de vardı. Çanakkale Cephesi'nde görev alan bu gayrimüslim askerlerle ilgili bazı özel önlemler alınmaya başlanarak başta Ermeni ve Rumlar olmak üzere diğer gayrimüslimler, ordunun içinde yazışmada, terzilik ve marangozluk gibi teknik hizmet alanlarında kullanıldı.

Birinci hatta ve top başında görev yapan Rum ve Ermeni gibi gayrimüslim askerler ile ilgili sıkıntılar çekildi. Bu sıkıntıların temel nedeni, özellikle İtilâf devletleri'nin Yunanistan'ı kullanarak bunları istihbarat kaynağı olarak kullanmak istemeleriydi. Ermenilerin de aynı şekilde yıllardır devam eden huzuru ihlal etmeleri ve Anadolu'da Ruslar, Fransızlar ve İngilizlerle işbirliği yapmalarından dolayı çeşitli yerlere nakledilmelerinden kaynaklanan intikam hisleri ve bu hissi İtilaf devletleri'nin

²⁰⁶Hasip Saygılı, *Birinci Dünya Harbi'nde*,..., s.234-236.

de devamlı bir şekilde körüklemesi söz konusuydu. Balkan Savaşı'nın üzüntü uyandıran deneyimleri, Türklerin, Rumlar'ı, Ermeniler'i ve Yahudiler'i ileri cepheden geri hizmete almalarına neden oldu. Onların ordudan tamamen uzaklaştırılmalarının zor olduğu görüldüğü için de böyle bir yola başvuruldu.²⁰⁷

3.5. Çanakkale Cephesi'ne Gönüllü Gelen Askerlerin Geldikleri Yerler

Çanakkale Cephesi'ne gönüllü gelen fertlerin doğum yerlerine göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir.²⁰⁸

3.5.1. Rumeli Coğrafyasına Göre Dağılımı

ROMANYA	SELANİK	MİDİLLİ	MANASTIR
Romanya	Köprülü	Midilli	Manastır
	Aynaruz		Florina
	Vodina		
	Usturumca		
KOSOVA	İŞKODRA	GİRİT	ERGİRİ
Üsküp	İşkodra	Girit	Ergiri
Köprülü		Kandiye	
Pireşova			
Prizen			
Senice			
Taşlıca			
İşitip			
Kalkandelen			
Akova			
Volçetrin			
Senice			
ELBASAN	DRAMA	DEBRE	BULGARİSTAN
Elbasan	Drama	Debre-i Zir	Ruşuk
		Debre-i Bala	Pazarcık (Tatarpazarcık)
SİLİSTRE	SİROZ	YANYA	SERFİCE
Silistre	Siroz	Yanya	Cuma
Eski Zağra			Naslıç
Şumnu			
Vidin			

²⁰⁷ Burhan Sayılır, *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekât Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Bulundukları Koşullar (Mart 1915- Ocak 1916)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 20.

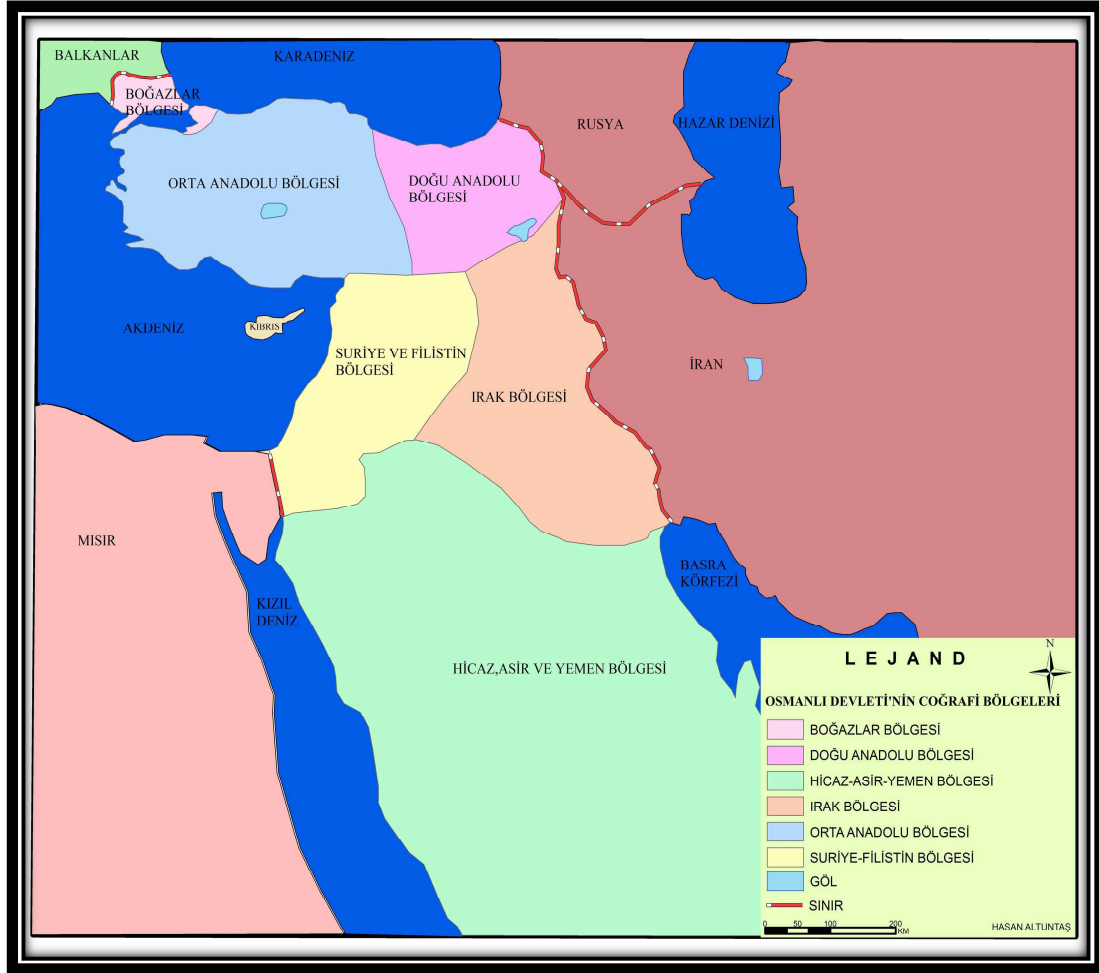
²⁰⁸ *Şehitlerimiz*, Cilt: I-II-III-IV-V, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 1999.

3.5.2. Kafkasya ve Asya'ya Göre Dağılımı

AZERBAYCAN	AFGANİSTAN	BATUM	İRAN
Azerbaycan	Afganistan	Batum	İran
TİFLİS	TEBRİZ	KIRIM	
Tiflis	Urmiye	Kırım	

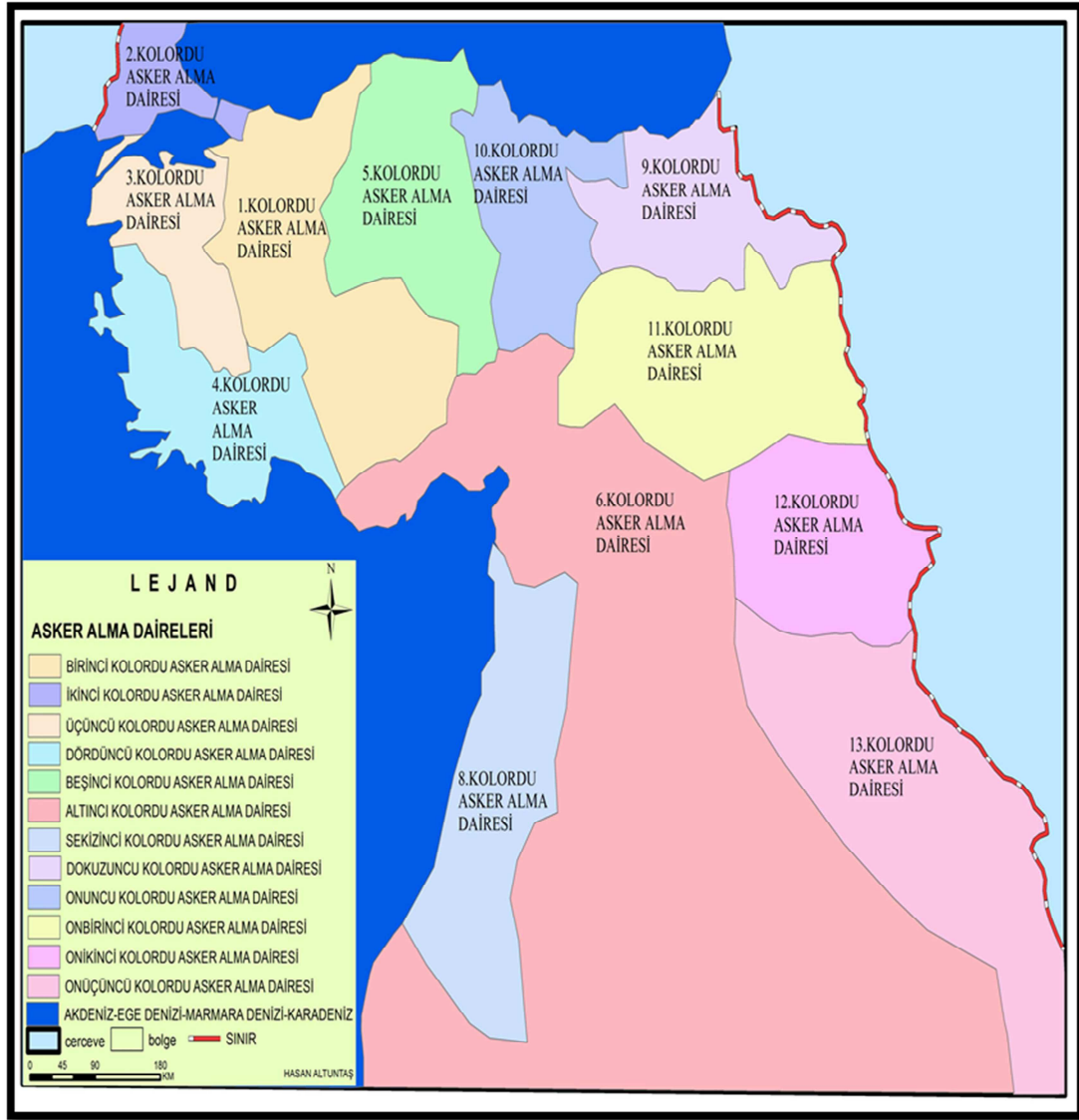
3.5.3. Afrika Yarımadasına Göre Dağılımı

TUNUS	TRABLUSGARP	MISIR	BİNGAZİ
Tunus	Trablusgarp	Mısır	Bingazi

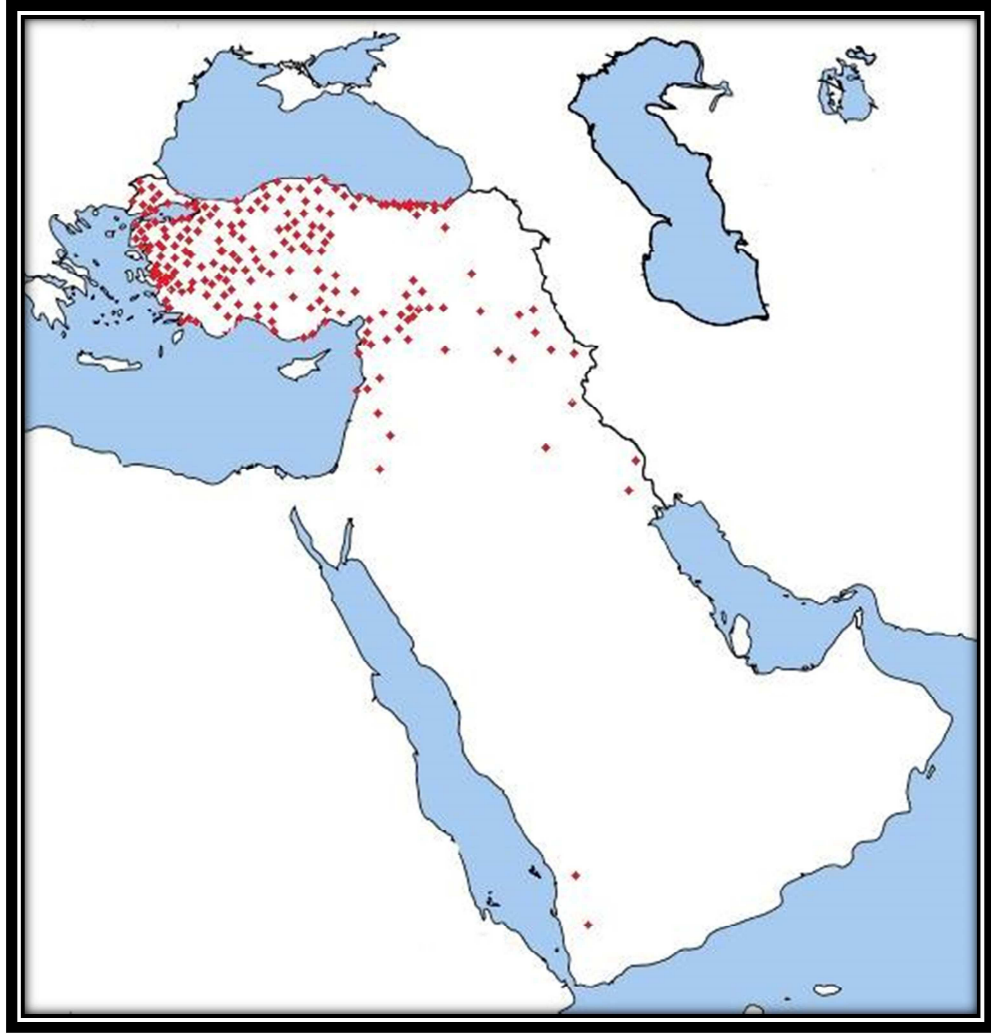
Harita-1: Osmanlı Devleti'nin Coğrafi Bölümleri²⁰⁹

²⁰⁹ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s. 795.

Harita-2: Kolordu Asker Alma Bölgeleri²¹⁰

²¹⁰ ATASE Arşivi; Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-9.

Harita-3: Çanakkale Cephesi'ne Asker gönderen Askerlik Daire ve Şubelerinin Osmanlı Coğrafyasındaki Dağılımı²¹¹

²¹¹Harita, Milli Savunma Bakanlığı'nın, *Şehitlerimiz* eserinin, Cilt: I.-II.-III.-IV.-V.'lerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

4. ÇANAKKALE CEPHESİ'NE ASKER GÖNDEREN DEPO BİRLİKLERİ

4.1. Kolordu Depo Birliklerinin Yerleri

Osmanlı Devleti'nde, depo birliklerinin piyade, süvari ve ulaştırma yerleri aşağıdaki gibi olmakla birlikte,²¹² 2. Kolordu'nun 4., 5., 6. tümenlere ait depo birlikleri ve 8. Kolordu'nun 23. Tümen depo birlikleri, diğer depo birliklerinden önce kuruldu.²¹³

1. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
1. Tümen	Konya	1. Alay Yıldız	Ulaştırma Depo Tb.
2. Tümen	Eskişehir	2. Alay Ortaköy	Rami
3. Tümen	Adapazarı	3. Alay Davutpaşa	

2. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
4. Tümen	Edirne		Ulaştırma Depo Tb.
5. Tümen	Karaağaç		
6. Tümen	Kırklareli		

3. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
7. Tümen	Bandırma	Mürettep 7. Alay	3 Bölüklü
19. Tümen	Bandırma	Çorlu Mürettep	Depo Taburu Gelibolu
9. Tümen	Çanakkale	42. Alay Eksamil (Ortaköy)	

4. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
20. Tümen			
11. Tümen	126. A. Bergama, 127. A. İzmir	12. Alay Manisa	Depo Tb. Ankara
12. Tümen	4. A. Söke, 35,36 A. İzmir		

²¹² ATASE Arşivi, Dosya 325, Klasör 65, Fihrist 16-5.

²¹³ TSK, İdari Faaliyetler ve Lojistik, ..., s. 626.

5. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
13. Tümen	46. A. Ankara, 38. A. Güre, 4. A. Kırşehir	11. Alay Ankara	Depo Tb. Ankara
14. Tümen	55. A. Kastamonu 41. A. Sinop 42. A. Safranbolu		
15. Tümen	56. A. Yozgat 60. A. Kayseri 45. A. Çorum		

6. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
16. Tümen	125. A. İstanbul 47. A. Tarsus 48. A. Dört Yol	27. Alay Halep	
24. Tümen			
26. Tümen			

7. (Depo Birlikleri Yok, %20 fazla erat olacak) – 8. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
25. Tümen	Şam	29. Alay Şam	
23. Tümen	68. A. Hınıs 69. A. Hama		
26. Tümen			

9. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
17. Tümen Kelkit		21. Alay Erzurum	
28. Tümen Aşkale		22. Alay Erzurum	Erzurum (ılıca)
29. Tümen Erzincan		25. Alay Erzincan	

10. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
30. Tümen Sivas		19. Sv. A. Sivas	
31. Tümen Zara			
32. Tümen Muş		34. Alay	

11. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
18. Tümen Harput		20. Sv. A. Viranşehir	
33. Tümen Muş		24. Sv. A. Erçiş	Elazığ
34. Tümen			

12. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
35. Tümen	Musul Revandiz	33. Alay Halep	
36. Tümen	Süleymaniye		

13. Kolordu

Birlikler	Piyade	Süvari	Ulaştırma
37. Tümen		31. Sv. A. Bağdat	
38. Tümen			

4.2. Çanakkale Cephesi'ne Asker Gönderen Depo Birlikleri

Eğitim merkezlerine gelen ve 6 hafta süreyle eğitim aldıktan sonra depo alaylarına veya taburlarına gönderilen askerler, önce sağlık muayeneleriyle temizliği yapıldıktan sonra ilk olarak 15 günlük uyum eğitimi, uyum eğitimini tamandıktan sonra 5. Menzil Komutanlığı'nın düzenine göre birliklerine gönderildi.²¹⁴ Savaşta kayıpları karşılamak üzere de İstanbul'da acemi er eğitimi yapılmaya başlandı. Bunlar içerisinde; Yedek subay adayları eğitim merkezinde 5.000 er, Genel Karargâh

²¹⁴BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 495- 496.

Muhafız Bölüğü'nde 6. Kolordu için 1.500 er, Astsubay Okulu'nda 1.500 er, Saray Muhafız Bölüğü'nde 500 er, Millet Meclisi Muhafız Bölüğü'nde 500 er, İtfaiye Alayı'nda 500 er, Silah Fabrikalarında 500 er ve Beylerbeyi Saray Muhafız Bölüğünde 500 er bulunduruldu.²¹⁵

1915 yılının Mart ayı sonlarına doğru, 1310 doğumluların depo taburlarında toplanılmasına başlandı. 1311 ve 1312 doğumluların da Nisan ayının son haftasında depo taburlarında bulunması için asker alma daire ve şubelerine emir verildi. 1915 yılının Temmuz ayında, çeşitli depolarda eğitim gören 50.000 erin 30.000'i 5. Ordu Saros Grubu'na, diğer geri kalanında 3. Ordu'ya aktarılması planlandı.²¹⁶ Muharebelerde verilen kayıplar nedeniyle birliklerin usta ere olan ihtiyacının artması üzerine, İstanbul Anadolu yakasında Üvezli'de bir acemi er eğitim merkezi kuruldu. Daha sonradan bu eğitim merkezine Soma, Akhisar ve Karaağaç'ta kurulan eğitim merkezleri de dahil edildi. Savaşın sonlarına doğru ise İstanbul Davutpaşa'da 3. Konya'da, 7., Eskişehir'de, 8. Adapazarı'nda da 9. Er Eğitim Merkezleri kuruldu.²¹⁷ Müstahkem Mevkii Komutanlığı emrinde Çanakkale'de Esas Depo Taburu kuruldu. Daha sonra 12. Depo Taburu olarak adlandırılan bu tabur, Tekirdağ'a alındı.²¹⁸

5. Ordu Menzil Komutanlığı'na bağlı depo birlikleri de Hasköy'de İstihkâm Depo Taburu, Hadımköy'de Ağır Topçu Depo Taburu, Edirne'de Nakliye (Ulaştırma) Depo Taburu, Tekirdağ'da Nakliye Depo Taburu, Takism'de Ağır Topçu Depo Taburu, Kandilli'de 11. Depo Alayı, Yıldız'da 1. Süvari Depo Bölüğü, Yıldız'da Nakliye Depo Taburu, Tekirdağ'da Depo Taburu, Yıldız'da 13. Süvari Depo Bölüğü, Eskişehir'de 8. Depo Alayı, Erenköy'de 4. Depo Alayı ve Tekirdağ'da bulunan 3. Nakliye Depo Taburu'dur (Bunlar aynı zamanda 3. Kolorduya bağlıdır). Bunların yanısıra Kadıköy (Evreşe)'de 1. Depo Alayı, Ayastefanos (Yeşilköy)'ta da sanayi Depo Taburu oluşturuldu.²¹⁹

²¹⁵TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 208-209.

²¹⁶TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 212-213.

²¹⁷BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 496.

²¹⁸BDHTH, *Çanakkale Cephesi I. Kitap*,..., s. 278.

²¹⁹BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 497.

IV. BÖLÜM

ÇANAKKALE CEPHESİ'NE ULAŞIM

1. ÇANAKKALE CEPHESİ'NİN İKMAL YOLLARI

1.1. Çanakkale Cephesi'nin Menzil Müfettişliği

27 Mart 1915'te 5. Ordu Menzil Müfettişliği kuruldu. 5. Ordu Menzil Müfettişliği'nin kurulmasıyla, Boğazlar bölgesinde görev alan 2. ve 5. Orduların menzilleri arasındaki hattın, Sazlıliman-Galata köyünden geçen hat olması kabul edildi. Uzunköprü-Keşan- Gelibolu yolunun 1. ve 5. Ordular tarafından kullanılması sağlandı.²²⁰ 1. ve 5. Orduların menzil komutanlıkları arasındaki ara hat, Gelibolu batısındaki Galata köyü-Sazlı limanı hattıydı. Bölgenin dar ve kaynaklarının çok kısıtlı olmasından dolayı bu hat değiştirilip, çatalca mevziinin batısındaki Podima-Silivri hattı (1. Menzil Bölgesine dâhil) yeni hat olarak kullanıldı. Yapılan düzenlemeye göre 5. Ordu Menzil Müfettişliği'nin sınırları, Podima-Silivri hattının batısında kalan Trakya bölgesi ile Anadolu yakasındaki Biga (dâhil)-Edremit (hariç) hattı olarak belirlendi. Bu hat ile birlikte 5. Ordunun menzil sınırları Bandırma-Tekirdağ hattına kadar uzandı. Uzanan yeni hat, yurdun en verimli ve olanakları en zengin olan Trakya bölgesi ile Marmara havzasının büyük bir kısmını içine aldı. Deniz yollarıyla da o dönemde Türkiye'nin endüstri merkezi olan İstanbul, İzmit, Mudanya ve Bandırma'yla bağlandı.²²¹

14 Mayıs 1915'ten itibaren de 5. Ordu Müfettişliği'nde: 2 Cephane Deposu, 4 Erzak Ambarı, 6 Nokta Komutanlığı, 1 Hamal Taburu, 9 Öküz Kolu, 16 Eşek Kolu, 7 Deve Kolu ve sağlık tesisleri bulunduruldu.²²²

1.2. Çanakkale Cephesi'nin İkmal Yolları

5. Ordu'nun, 26 Mart 1915 tarihli konuş durumuna göre, Saros bölgesiyle Gelibolu Yarımadası'ndaki birlikler, ana ikmal yolu olarak İstanbul'dan Uzunköprü'ye demiryolunu, Uzunköprü-Keşan-Bolayır-Gelibolu-Galata-Bigalı-

²²⁰TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 221.

²²¹BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 484.

²²²TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 222.

Seddülbahir üzerinden de karayolunu kullandı. İstanbul'dan veya Marmara Denizi kıyılarındaki iskelelerden yapılan sevkiyatlarda da Şarköy, Gelibolu, Galata, Ilgardere, Akbaş, Kilya, Maydos (Eceabat), Kilitbahir gibi liman ve iskeleler kullanıldı.²²³ Şarköy'de bulunan menzil kolları, bu iskele ve istasyonlara getirilen ikmal maddelerini, birliklerin civarında bulunan ileri menzil depolarına ulaştırdı. Gerek menzil kollarının ve gerekse birlik kollarının görevlerinin rahatlıkla yapabilmeleri için, indirme bindirme yerlerinde amele taburları bulunduruldu. İnşaat taburları da bozulan yolların onarımını veya altyapı tesislerini yaparak yolları takviye etmekte idi.²²⁴ Seddülbahir için ikmal noktası olarak Soğanlıdere hazır hale getirildi. Eceabat-Kilye hattında da dağıtım noktaları açıldı. Ancak buraların İtilaf donanması tarafından bombalanması, dağıtım noktasının Akbaş'a (Bigalı İskeleyi) alınmasına neden oldu.²²⁵

15 Nisan 1915 tarihinden itibaren, İstanbul ve İzmit'te toplanan askerlerin nakli için kullanılmaya başlanan vapurlardan, *Şirketi Hayriye*'ye ait; *İhsan, Şükran, Neveser, Rehber, İkdam, İntizam, Resan, Rüçhan, Tarz-ı Nevin, Süreyya, Şihap, İnşirah, İnbisat, Bebek, Göksu, Tarabya, Nimet, Kal'a-i Sultaniye, Hünkâr İskeleyi ve Sütlüce* vapurları İstanbul'dan 5. Ordu bölgesine asker sevkiyatında kullanıldı. Bu gemiler, Bandırma, Karabiga, Lapseki, Akbaş, Mürefte, Tekirdağ, Soğanlıdere ve İstanbul arasında çalıştırıldı.²²⁶ *Seyrisefain İdaresi* ve *Haliç* şirketi gemileriyle el konulmuş hususi şirket gemileri, İstanbul-Çanakkale-İzmit-Sirkeci-Yeşilköy ve Sirkeci-Haydarpaşa nakliyatı ile Çanakkale Boğazı'nın iki yakası arasında nakliyatı gerçekleştirdi. *Haliç* şirketi 7 gemisini, *Seyrisefain* idaresi Karadeniz nakliyatı dışında kalan bütün gemilerini nakliyat işlerine ayırdı. 2 zırhlı, 16 torpidobot, 10 gambot, 6 motorgambot, 5 mayın gemisi, 1 mayın depo gemisi, 4 vapur, 16 römorkör ve 5 istimbót da sevkiyatta kullanılan vapurları denizaltılardan korumak için görevlendirildi.²²⁷ Taşıt gemilerinin emniyete alınması için ayrıca bir karakol hizmeti ve kıyılarda gözetleme istasyonları kuruldu. Denizaltılarla mücadelede kullanılmak üzere bombacı grupları oluşturuldu. Taşıt gemileri zikzak seyretmek suretiyle,

²²³BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 497-498.

²²⁴BDS, *Çanakkale Cephesi III. Kitap*,..., s. 498.

²²⁵BDS, *Çanakkale Cephesi II. Kitap*, ..., s. 273.

²²⁶*Türk Deniz Ticareti ve Türkiye Denizcilik İşletmeleri Tarihçesi*, Cilt:II, Türkiye Denizcilik İşletmeleri Kültür Yayını, İstanbul 1999, s. 108-109.

²²⁷Figen Atabey, "Çanakkale Muharebeleri Süresince Marmara'da Deniz Nakliyatı" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXV, Sayı:73, 2009, s. 5.

düşman denizaltılarını baskı altında tutup, onlara taarruz olanağı vermeme yöntemi uygulandı. Marmara adasında Nisan ayının sonlarına doğru, Kalimi köyündeki Kodra tepesinde ilk gözetleme yeri kuruldu. Çimenlik'te denizaltıların varlığını tespiti yarayan su altı dinleme aletleri yerleştirildi. Haziran ayının sonlarında Nara geçidinde bir ağ engelinin kurulmasına geçildi. Denizlatılara karşı mayın engelleri oluşturuldu.²²⁸ Alınan bu tedbirlerin yanı sıra geceleri limandan limana hareket edilerek, bazen de nakliyat yelkenliler veya römorkörlerle çekilen mavnalarla limanlara ulaşıldı.²²⁹

Yıl ortasında Sinop'ta faaliyete geçen bir deniz telsiz istasyonu, Doğu Karadeniz'de harekette bulunan gemilerin, İstanbul'a gidiş gelişlerini bir ara istasyonu olarak emniyete aldı. Melekşah köyünde kurulan bu istasyon, Mayıs ayı başından itibaren Okmeydanı telsiz istasyonu ile deneme iletişimine başladı.²³⁰ Ayrıca savaş süresince Karadeniz'den geceli gündüzlü asker, kömür ve erzak nakli yapıldı. Bu sevkiyatlar sırasında Ruslar tarafından bırakılan mayınlar, yapılan nakliyatlar için tehlike oluşturdu.²³¹

Vapurlarla yapılacak sevkiyatlarda ilk olarak asker, İstanbul Haydarpaşa'dan Üsküdar'a oradan da Sirkeci'ye gönderildi. Sevkiyatlar sırasında İngiliz denizaltılarının Marmara denizinde önemli noktalara top atması ve asker taşıyan vapurları torpillemesinden dolayı sigara içilmesi ve konuşulması yasaklandı. Ayrıca vapurların ışıkları da söndürüldü. Torpidobotlar gözetiminde yapılan hazırlıkların ardından Sirkeci istasyonunda hazır bekletilen askerler trenlere bindirilip, İstanbul'dan hareket ettirildi. İstanbul'dan trenlerle hareket ettirilen askerler, Yenikule, Kumkapı, Samatya, Yedikule, Zeytinburnu, Makriköy, Ayastefanos, Küçük Çekmece, Yarımburgaz, Ispartakule, Hadımköy, Çatalca, Kabakça, Sinekli Çerkesköyü, Çorlu, Muratlı, Seyitler Çiftliği, Lüleburgaz, Alpullu, Mandıra, Babaeski, Pavlıköy istasyonlarından geçerek Uzunköprü İstasyonuna ulaşp, burada ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yürüyerek Kavacık, Hamidiye, Karapınar, Haliç, Maltepe, Karaca, Ağıl, Keşan, Karayelli, Tekye, Muruhasan köylerinden geçerek

²²⁸ *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Deniz Harekâtı, I. Kitap*, Cilt: VIII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1976, s. 272- 274.

²²⁹ Liman Von Sanders, *Türkiyede Beş Yıl*,..., s. 104.

²³⁰ BDHTH, *Deniz Harekâtı, I. Kitap*,..., s. 291.

²³¹ *Türk Deniz Ticareti ve Türkiye*,..., s. 116.

Korudağ'a gelmekteydi.²³² Korudağ'a gelen askeri birlikler eksikliklerini giderdikten sonra sıkı bir gece yürüyüşü ile açık bulunan Saroz Körfezi önünden geçip, Maydos ve Gelibolu istikametinde yol alırdı.²³³ Korudağ'dan itibaren yapılan bu yürüyüşlerde düşman zırhlılarının denizde dolaşmasından dolayı sigara içmek, şarkı söylemek ve kaba kaba konuşmak yasaktı.²³⁴ İkmal yollarının Anadolu'nun İstanbul'a bağlantısı genellikle denizden gemilerle, Rumeli tarafından ise Uzunköprü'ye kadar trenle, oradan da yaya olarak sağlanmaktaydı. Yaya olarak sağlanan ikmallerde Uzunköprü'den cepheye yedi günlük bir yürüyüş mesafesi bulunmaktaydı.²³⁵

Erzak, tahıl ve canlı hayvanlar da, Karabiga, Bandırma ve Mudanya'ya getirilip, buradan denizyolu ile Çanakkale'ye sevk edildi. Ayrıca, Balıkesir'e gelen çeşitli yol ve tren hattına ilaveten buradan Gönen-Bandırma-Biga-Çardak-Lapseki-Burgaz kıyısını izleyerek gelen bir yol olmasına rağmen, bu yolun bozuk olması ve onarımının harp sonuna kadar bitirilememesi, Uzunköprü'den Gelibolu'ya gelen yolun da bozuk ve kısmen kıyıyı takip etmesinden dolayı, İstanbul-Çanakkale denizyolu kullanıldı. Denizyolundan yapılan nakliyatın kesilmesi, Çanakkale savunmasını kritik hale sokabileceğinden, bu önemli ulaşım noktasına, İtilaf kuvvetleri denizaltılarını gönderdi.²³⁶

1.3. Birliklerin Cepheye İntikalleri

Tekirdağ'da seferberliğini tamamlayan 19.Tümen, 23-25 Şubat 1915'te Eceabat'a gelmiş olup, 3. Kolordu kuvvesinde gösterildi.²³⁷ 20 Mart 1915'te 3. Tümen'in 39. Alayı Çanakkale'ye doğru yola çıktı. Bu tümen Beylerbeyi'nde bir yürüyüş koluna girerek Haydarpaşa'ya vardı. Akşam saatlerinde *Kızılırmak* vapuruna binerek Çanakkale'ye doğru yol alan tümen, sabaha karşı yani 21 Mart 1915'te Çanakkale'ye ulaştı. Çanakkale'ye ulaşan tümen buradan yürüyüşle Erenköyü'ne vardı. Buradan da Kumkale gerisindeki Çıplakköy'e yerleşti. 23 Nisan 1915'te Alaya Kumkale'ye hareket emri verildi. Gece yarısına doğru bütün alay, üç taburun birer bölümü geride ihtiyatta kalmak üzere, Kumkale'nin solundaki Orhaniye istihkâmları

²³² Mustafa Şefik Efendi, *Çanakkale, Kafas, Gazze ve Sina Cephelerinde Yaşadıklarım*, Şehitkale Yayıncılık, İzmir 2013, s. 47-49.

²³³ Mülâzım Mehmet Sinan, *Harp Hatırlarım Çanakkale-Irak-Kafkas Cephesi*, Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 29.

²³⁴ Mustafa Şefik Efendi, *Çanakkale, Kafas*, ..., s. 50.

²³⁵ Lokman Erdemir, *Çanakkale Savaşı Siyasi*, ..., s. 238.

²³⁶ BDHTH, *Deniz Harekâtı, I. Kitap*, ..., s. 270.

²³⁷ BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap*, ..., s. 39.

ile Yenişehir köyünden daha sola doğru olan sahillere yerleşti.²³⁸ Müstahkem Mevkii Komutanlığı'nın emri ile 9. Tümen birliklerinin Eceabat'a taşınması, ulaştırma komutanlığı ile görüşülerek, elde bulunan araçların elverişliliği ölçüsünde kısa sürede ve zamansız yığılmalar oluşturmayacak şekilde, hızla gerçekleştirildi ve 9. Tümen Karargâhı 24 Mart 1915 sabahı hareketle akşam saatlerinde Eceabat'a ulaştı.²³⁹ 28 Mart sabahından itibaren İstanbul'dan deniz yoluyla taşınmasına başlanan 3. Piyade Tümen muharip birlikleri, 31 Mart'ta Erenköyü'ne intikal ettirildi. Bağımsız süvari tugayının 7. ve 13. Süvari Alayları ve tugay komutanı, 29-30 Mart'ta Keşan'a intikal etti.²⁴⁰ 3. Seyyar jandarma taburu, Kilya iskelesine çıkarılarak, 6-7 Nisan 1915'te 1. Ağır Obüs Tabur Karargâhı'nın bulunduğu *Şahinbey Çifliği*'ne ulaştı. 42. Piyade Alayı'nın 2. Taburu, 11 Nisan'da Çanakkale'ye geldi.

16. Tümen'in üç alayından biri olan 125. Alay Adana'da, 47. Alay Mersin'de, 48. Alay da Dört Yol'da bulunuyordu. 1914'ün Kasım ayında İstanbul'a gitmek üzere 16. Tümen yol hazırlığına başladı. Her kalkıştan önce 125. Alay, sonra 47. Alay, daha sonra da 48. Alay yola çıktı. Dört Yol'dan ayrılıp Tarsus'a yakın Gülek durağında trenden inildi ve Gülek Boğazı yürüyerek geçildi. *Hidiv İbrahim Paşa*'nın Osmanlı ordusunu beklemek için yaptırdığı gizli tabya olan Konalga'ya gelindi. Burada Tren katarı gelmediği için iki gece kalındı. İki gece kalındıktan sonra Tren, Ereğli'den geçerek Karaman'a geldi. Konya, Afyonkarahisar'dan sonra Haydarpaşa'ya gelindi. O gün Kapitülasyonların kaldırılması nedeniyle her taraf bayraklarla donatılmıştı. Aralık ayında 16. Tümen Bakırköy tren hattı üzerindeki boş cephaneliklere yerleşti. Şubat ayında Bakırköy'e gelindi. 47. ile 48. Alay *Hayri Bey Hanı*'nda, boş evlere, boş okullara, 125. Alay da bez fabrikasına yerleşti. O gün İngiliz, Fransız savaş gemileri Çanakkale Boğazını zorlamışlardı. Birliğe aynı gün köyü boşaltma ve Alibey köyü civarında toplanma emri verildi. O gün İstanbul'da izinli pek çok asker bulunmaktaydı. Bundan dolayı İstanbul'da, asker olanların birliklerine gitmeleri için tellal çağrıldı. Ertesi gün Bakırköyü'ne dönüldü. 125. Alay 1 Nisan günü *Gülcemal* Vapuru ile 47. Alay da iki gün ara ile karadan Çanakkale'ye gitmişlerdi. 12 Nisan'da 2. Tabur tren katarına doldu. Çatalca istasyonunda inildi. Akşamüstü Uzunköprü'ye gelindi. Uzunköprü'den yürüyüşe geçen asker deve ile yavaş yürür, ama çok yol

²³⁸ Şükrü Fuad Gücüyener, "Birinci Dünya Savaşında Tanıdığım Kahramanlar Binbaşı Şevki Bey, Taşköprülü Aloş, Bursalı Mehmet Onbaşı, Çerkesli Ömer", *Çanakkale Hatıraları*, Cilt: III, Arma Yayınları, İstanbul 2003, s. 187-190.

²³⁹ BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap*,...,s. 215.

²⁴⁰ BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap*,..., s. 225-226.

alırdı. Yolculuğun üçüncü gününde yorgunluk baş gösterdi. Ayağını sürenler, gerileyenler oldu. Çantalarındaki ağırlığı hafifletmek için yolun soluna sapılarak, renkli gömlekler, donlar, bayat ekmekler atıldı. Çantalarda iğne, iplik, çarık iğnesi, bez, kösele, meşin parçaları, örs, çekiç, kerpeten, kepiler çıkarıldı. Korudağ'ın üzerinden aşan ana şosedan, sola sapıldı. Bir kırdan konaklandı. Gelibolu'ya geldiğinde geceyi şehrin doğusundaki derin bir çukurun batı yamacındaki kuytu in gibi kalkan kayaların altında geçirildi. Geçirilen bir günün ardından 63 numaralı *Şirket-i Hayriye* vapuruna bölük doldu ve Akbaş'a gelindi. Çıkış iskelesi olmadığı için kıyı suları yürüyerek geçildi.²⁴¹ 16. Tümen, Mareşal Liman Von Sanders'in 5. Ordu Komutanlığı'na atanmasından itibaren ve özellikle düşmanın karaya çıkarma yapmaya başlamasıyla birlikte acele takviye birlikleri istemesi üzerine, Başkomutanlıkça Çanakkale Cephesi'ne verildi. İstanbul'da 6. Kolordu kuruluşunda bulunan tümenin, 26 Nisan 1915'ten itibaren 47., 48. Piyade ve Topçu Alayları Uzunköprü'ye demiryolu ile buradan da karayolu ile 16. Tümen'in 125. Piyade Alayı ve Dağ Topçu taburu da üç yolcu vapuru ile Çanakkale Cephesi'ne gönderilmeye başlandı. Cepheye parça parça gelen ve 19. Tümen'in emrine verilen 16. Tümen, 125. Alay hariç, 2 Mayıs 1915'te aldığı emir üzerine 5 Mayıs'ta Kum köyü'ne geldi.²⁴²

2 Mayıs 1915'te 16. Tümen Gelibolu Yarımadası'na kademeli olarak girerken, 15. Tümen'in deniz ulaştırılması büyük kısmıyla tamamlandı. 38. Alay ve 45. Alayın 3. Taburu Akbaş iskelesine indirilerek Eceabat dolaylarına yanaştırıldı.²⁴³ 3 Mayıs 1915'te 15. Tümen'in durumu oldukça karışık ve uzak bölgelere konaklamış gruplarıyla dağınıktı. Tümen'in deniz ulaştırmasından gerisini ayarlamak da mümkün olmadı. Bir kısım piyade birliği tümen topçusu ve diğer bağlı birliklerinden bir kısım lojistik ve idari teşkilleri hâlâ deniz yolculuğundaydı. Bu tümenin 56. Alayı daha önce ileriye sürülen bir taburu Arıburnu'na gönderilip geri kalan kısmı ise Güney Grup Komutanlığı emrine verildi. Bu arada Tümen komutanı *Albay Mehmet Şükrü Bey* Boğaz iskelelerine indirilen diğer birlikleriyle uğraşmaktaydı. 38. ve 45. Alaylarının bir kısmı Akbaş Eceabat arasında konaklamakta, bir kısmı da yürüyüş halindeyken Akbaş iskelesine indirmeler devam etmekteydi.²⁴⁴ 19 Mayıs taarruzuna ayrılmış olan 2. Piyade Tümeni'nin İstanbul'dan vapurlara bindirilmesine 11 Mayıs sabahı

²⁴¹Emin Çöl, *Çanakkale-Sina Savaşları*, 2. Baskı, Nöbetçi Yayınevi, İstanbul 2009, s. 25- 35.

²⁴²BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, I. Kitap*,..., s. 174.

²⁴³BDHTH, *Çanakkale Cephesi Amfibi Harekâtı, II. Kitap*,..., s. 362.

²⁴⁴BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, II. Kitap*,..., s. 363.

başlandı. Tümenin ilk kısmı 13 Mayıs sabahı Akbaş'a ulaştı. Bundan sonra 2. Tümen'in diğer kısmı 14 Mayıs günü Akbaş'a çıkarıldı. 16 Mayıs 1915'te intikal tamamlandı.²⁴⁵

13. Tümen, 25 Haziran 1915 tarihinde verilen emir üzerine bütün birliklerini Çanakkale'nin içine, Karadeniz kıyılarından çekilerek Üsküdar'dan Sirkeci'ye ve Davut Paşa Kışlası civarında açık ordugâha geçti. Kısa bir süre sonra Sirkeci Levâzım Ambarlarından eksikliklerini tamamlayan tümen, trenle Uzunköprü'ye doğru yola çıktı. Keşan'da Başkumandan *Enver Paşa* ve yanında *Fevzi Çakmak* 13. Tümen'i teftiş etti. Ertesi gün karadan Keşan yoluyla Korudağ'a gidilerek, orada verilecek vazifeye göre hareket etme emri verildi. Korudağ her geçen kışın hazırlık ve bekleme mevzii idi. En son noksanlar burada ikmal edilir, bir kolordunun, bir tümenin parçaları burada toplandıktan sonra gece yürüyüşü ile açık bulunan Saroz Körfezi önünden geçilir, Maydos ve Gelibolu istikametinde yol alınır.²⁴⁶ Gece uzun bir yürüyüş yaparak Soğanlıdere'ye varan tümen, üç gün istirahattan sonra 11 Temmuz 1915 günü *Melek Hanım Çiftliği*'ne doğru yol almaya başladı.²⁴⁷

10. Tümen'e, 8 Mayıs 1915'te hareket emri verildi. Alay Kudüs'ten ayrılarak Nablus'a doğru yürüyüşe başladı. Üç günlük yürüyüşten sonra Nablus'a gelindi. Burada kıtalar vagonlara yerleştirilip yola çıkarıldı. Satta, Cenin, Sile istasyonları geçilerek, Dera'ya gelindi. Buradan Şam, Halep, Rayak yoluyla Raco'ya gidildi. Raco istasyonundan sonra tekrardan yürüyüşe geçildi. Mamure istasyonundan trene binilerek Tarsus'a gelindi. Alay yürüyüş dolayısıyla çok yorgun olduğundan, Tarsus'ta beş gün dinlenme emri verildi. 14 Mayıs 1915 tarihinde sabahleyin şafakla beraber 30. Alay yol kolunda Tarsus'tan yürüyüşe başladı. Akşamüzeri Toros üzerinde Çamalan nahiyesi civarında çadırli ordugâh'ta konaklandı. Emirler menzil menzil verildiğinden 10. Tümen'in nereye gittiği resmen Konya Ereğlisi'nde bildirildi. İstasyonları geçerek 14 Mayıs sabahı Tuzla'ya gelindi. Burada asker *Karantihane* temizliğine tabi tutuldu. Gece gelen bir emirle askerin Üsküdar'dan Kabataş'a geçeceği bildirildi. Üsküdar iskelesine gelen askerlerin bindirilmesi

²⁴⁵BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, II. Kitap*,..., s. 184.

²⁴⁶Saroz Körfezi'nden daimi gözetlemede bulunan itilaf savaş gemileri Korudağ'ın doğu ve güney yamaçlarından itibaren Ortaköy'e kadar olan düz ve açık arazide rastladığı en ufak canlı hedeflere ateş açıyor ve zayiata neden oluyordu. Bu nedenden dolayı Korudağ, kıtaların hazırlık ve bekleme yeri olarak kullanıldı.

²⁴⁷Mülâzım Mehmet Sinan, *Harp Hatırlarım Çanakkale-Irak-Kafkas Cephesi*, Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 29-30.

geceleyin ve uçaklara gözükmekten yapılması yönünde emir verilmesine rağmen, vasıtasızlık nedeniyle sevkiyat ancak ertesi günü öğleye kadar tamamlanabildi. Bakırköy'de Baruthane çayırında çadırli ordugâh kurmak üzere İstanbul'un caddelerinden yürüyüşe başlandı. 1915 yılının Haziran ayı içinde henüz savaşa girmeyen Bulgarların, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girecekleri rivayetleri dolaşıyordu. Bu rivayetlerden dolayı tümen Edirne sınıra gönderildi. Burada 19 gün kalan tümen, 27 Haziran günü Çanakkale'ye hareket etti. Uzunköprü'de bir gün kalındı. İlk gece sabahı Karapınar'a ikinci gece sabahı Paşayığit'e, üçüncü gece de Keşan'a varıldı. Güneş doğarken Eksamil'in (Ortaköy) Süleymaniye köyü ile Kavaklı köyü arasındaki köprü geçildi. Bir gece Gelibolu sırtlarında bir gün de Pazarlı'da durakladıktan sonra üçüncü günü Maydos'un ilerisinde Çamburnu mevkiine varıldı.

1. Tümen'in 71. Alayı 27 Mayıs'ta Bakırköy'de akşam saatlerinde trenle hareket ederek ertesi gün sabah saat 9.50'de Uzunköprü'ye vardı. Buradan karayolu ile Akbaş iskelesine oradan da Çanakkale'ye geçildi. Tümen İntepe Erenköy civarlarında bulunduktan sonra tekrar Gelibolu Yarımadası'na dönerek *Melek Hanım Çiftliği* civarına yerleşti. 19 Temmuz 1915 gecesi Güney Grubunda Kirte önündeki müdafaa hattını teslim almak üzere sabaha karşı ihtiyat mevzilerine girildi. Güneş batınca atlarla, Çamburnu'ndan Seddülbahir mıntıkasına hareket edildi.²⁴⁸ 12. Tümen 16 Mayıs 1915 günü saat 9.00'da Akbaş'a vardı ve Güney Grubu emrine verildi.²⁴⁹

24. Tümen, 23 Temmuz 1915 tarihinde Ağaçlı köyünü terk ederek akşam saat 10 civarlarında Çanakkale'ye doğru hareket etti. Gece Kemberburgaz ve Alibey köyünde geçirildikten sonra Silâhtar Ağa çayırına varıldı. Burada askere mola verildi. Bir müddet istirahatından sonra tekrar hareket emri verildi. Rami Kışlası civarındaki meydanda askere tekrar mola verildi. Bir müddet sonra silâhbaşı emriyle hareket edildi. Akşam saat 9'da Makriköy'e ulaşıldı. Asker ve ağırlıklar trene bindirildi. Saat 1'de Makriköy'den hareket edilip, 25 Temmuz 1915 tarihinde Uzunköprü'ye trenle gelindi. 29 Temmuz 1915 tarihinde Uzunköprü İstasyonu'nda hareket edilip, Keşan kasabasına gelindi. Keşan civarında harmanlık bir yerde askere mola verildi. Verilen molanın ardından askere tekrardan hareket emri verildi. Korudağ eteklerinde tekrar mola verildi. Molanın ardından tekrardan hareket edilip Korudağı'nı ve gece Kavak

²⁴⁸Münim Mustafa, "Cepheden Cepheye (1914-1918) İhtiyat Zabiti Bulunduğum Sırada Cihan Harbinde Kanal ve Çanakkale Cephelerine ait Hatıralarım", *Çanakkale Hatıraları*, Cilt: III, Arma Yayınları, İstanbul 2003, s. 356-372.

²⁴⁹BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı, III. Kitap*,..., s. 20.

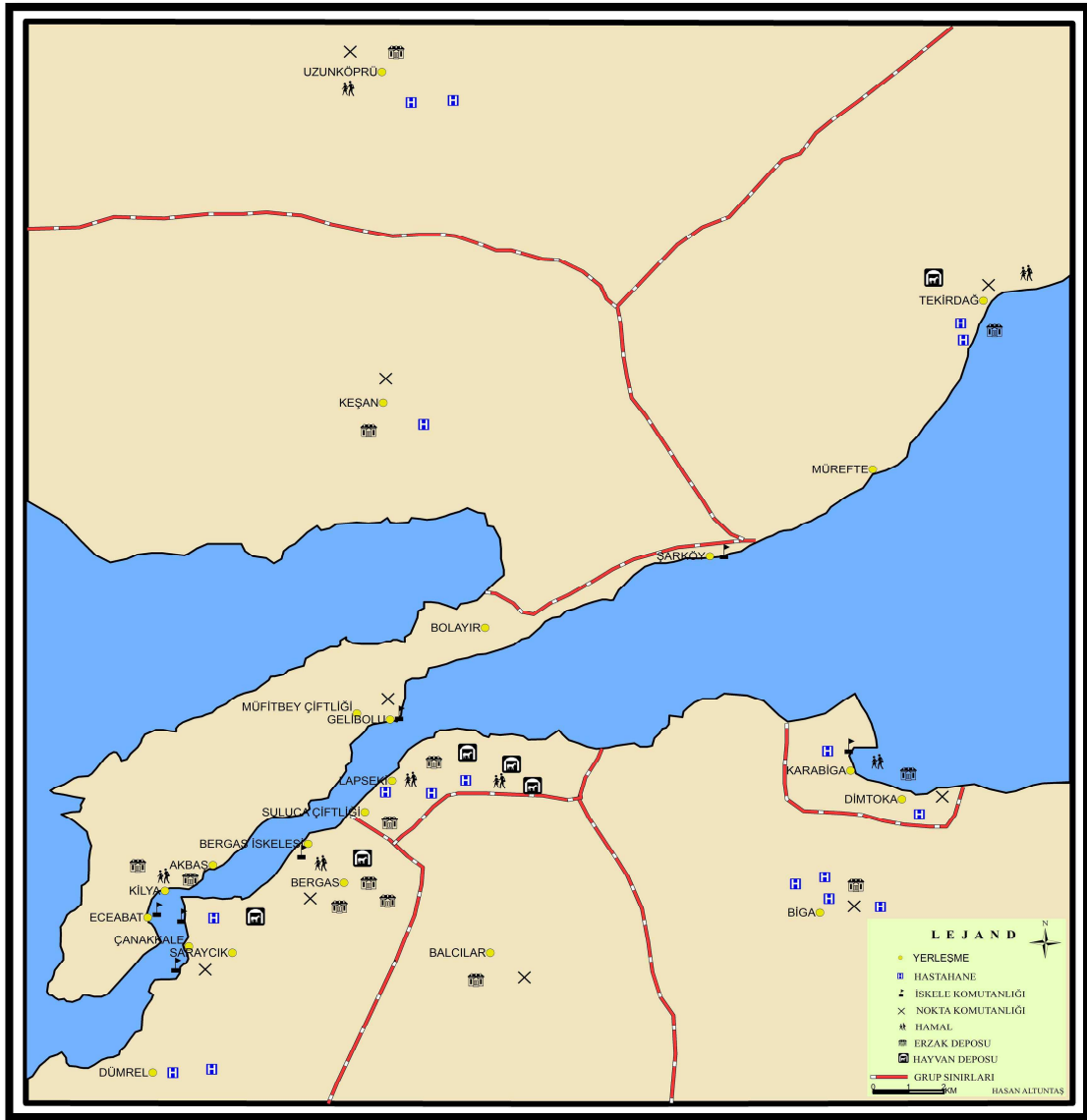
Ovası'nı geçtikten sonra Bolayır'da sabahlandı. Ertesi gün Eksamil'e varıldı. 7 Ağustos 1915 günü kumandanlıktan gelen emir üzerine 13. Bölük olarak Bakla Burnu mevki'ni teslim alındı ve bugünden itibaren 24. Tümen cepheye dahil oldu.²⁵⁰

İstanbul'dan Uzunköprü'ye gönderilen 136. Alay, 18 Ekim 1915'te; İtfaiye Alayı da 24 Ekim 1915'te Bolayır'a geldi ve Kuzey Grubu emrine verildi.²⁵¹ İzmir'deki 42. Tümen de trenle Bandırma'ya deniz yoluyla Çanakkale'ye gönderildi. Bu tümenin ilk birlikleri 22 Ekim 1915'te Çanakkale'ye ulaştı.²⁵² Savaş süresince de birliklerin cepheye intikalleri bu şekilde devam etti.

²⁵⁰İbrahim Arıkan, *Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları Harp Hatıralarım*, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 30-32.

²⁵¹BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı*, III. *Kitap*,..., s. 436.

²⁵²BDHTH, *Çanakkale Cephesi Harekâtı*, III. *Kitap*,..., s. 474.

Harita-4: Çanakkale Cephesi'nin 1915'deki Menzil Teşkilatı ve Konuşu²⁵³

²⁵³ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s. 827.*

Harita-5:1914 Yılı Demiryollarının Güzergahı²⁵⁴

²⁵⁴Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, *Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s. 797.

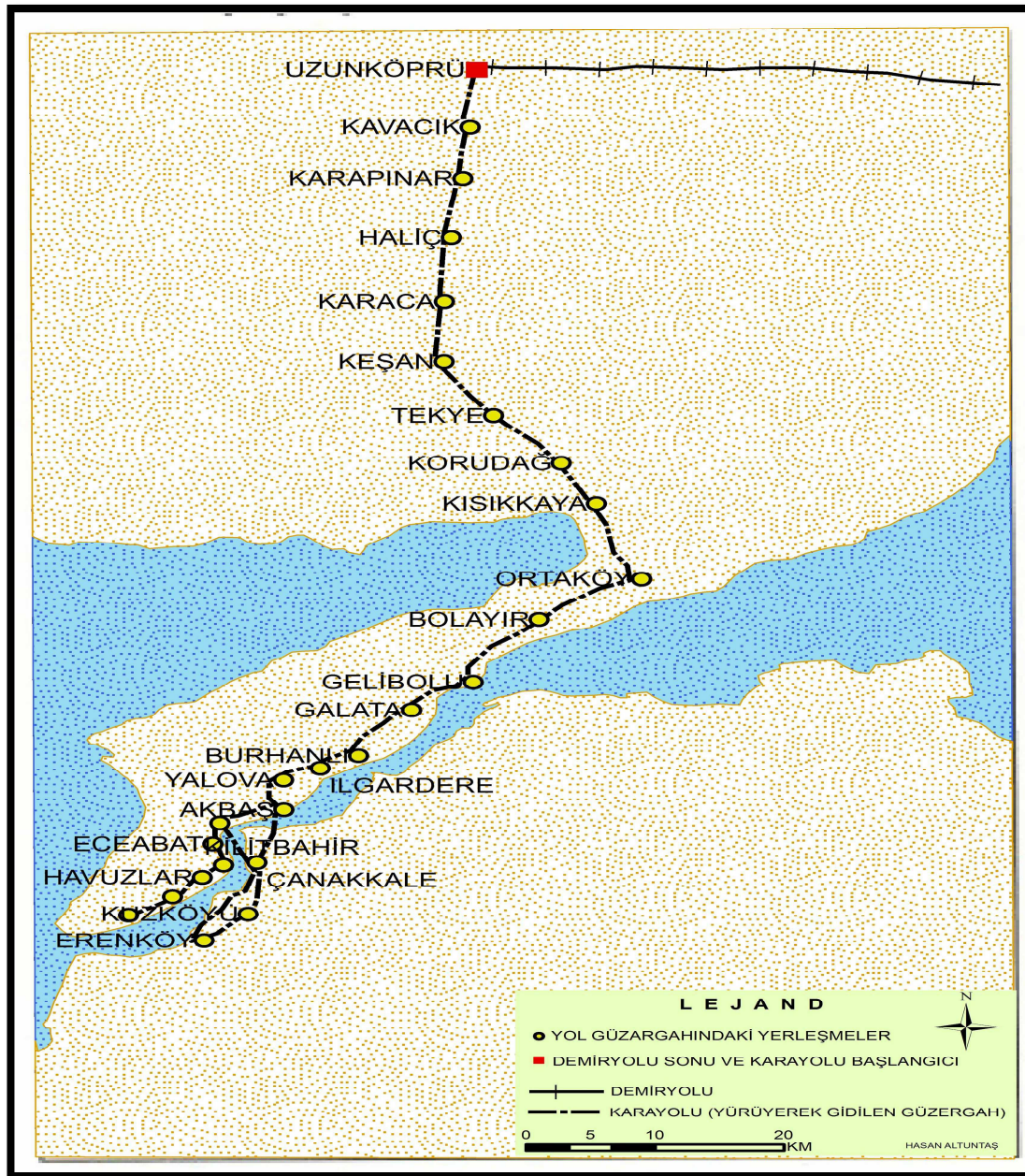
Harita-6: Emlerin Askerlik Şubelerinden Sevk Yerlerine Gönderilmesi²⁵⁵

(1916 Yılındaki durumu gösterir harita)

(Askerlerin şubelerinden tertip yerlerine gönderilmeleri yukarıdaki örnek krokiye göre savaşın başından sonuna kadar bu şekilde devam etti²⁵⁶.)

²⁵⁵ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985. s. 805.

²⁵⁶ TSK, *İdari Faaliyetler ve Lojistik*,..., s. 164.

Harita-8: Uzunköprü'den İtibaren Ulaşım Yolları²⁵⁸

²⁵⁸ Bu haritada Mümin Mustafa ve İbrahim Arıkanın kitaplarından yararlanmakla birlikte, Uzunköprü'den itibaren ulaşım yolları için ayrıca bkz; İbrahim Naci, *Allah'ısmarladık Çanakkale Savaşı'nda Bir Şehidin Günlüğü*, Hazırlayan: Lokman Erdemir, Seyit Ahmet Sılay, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013, s. 43-137.

Harita-9: Marmara Bölgesi'nden Yapılan Deniz İkmal Yolları²⁵⁹

²⁵⁹ Harita eser içinde verilen bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

SONUÇ

Balkan Savaşı'ndan ağır bir yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti, askeri alanda yenileşme hareketlerine yöneldi. Bunun için başta Almanya olmak üzere İngiltere ve Fransa'dan uzmanlar getirildi. Ordu içerisinde yenileşme hareketleri sürerken Avusturya-Macaristan veliahtının suikast sonucu öldürülmesi, sanayileşme yarışındaki Avrupa ülkeleri arasında savaşın patlak vermesine neden oldu. Patlak veren savaşta Osmanlı Devleti, kaybettiği toprakları geri alabilmek ve turancılık fikrini hayata geçirebilmek için savaşta Almanya'nın yanında yer aldı.

2 Ağustos 1914'te seferberliğini ilan ederek savaşta Almanya'nın yanında yer alan Osmanlı Devleti, orduların barış zamanındaki kuruluş teşkilatlanmalarında değişikliğe gitti. Bu değişikliklerin yanı sıra tüm İslam âlemine hitaben cihad ilan edilerek, müslümanlardan Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına karşı savaşılması istendi. Cihadın ilanından sonra müslümanları harekete geçirebilmek için de Türk-Alman heyetleri müslüman ülkelere gönderildi. Bu heyetler cihadın başarısı için çaba harcanmasına karşın, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere İtilaf devletleri tarafından, Arap milliyetçilik fikrinin belirgin olarak hissedildiği, Kuzey Afrika ve Mısır gibi ülkelerde halife'nin *İttihat ve Terakki*'nin esaretinde olduğu, *İttihat ve Terakki*'nin Padişah istemediği halde Osmanlı Devleti'ni Almanya'nın yanında savaşa sokmak istediği, Osmanlı Devleti'ni ve hilafet makamını bu zorbalardan elinden kurtarmak gerektiği yönünde birtakım söylemlerle propagandalar yapıldı. Neticede cihadın ilanı İtilaf devletleri sömürgelerinde ve Araplar üzerinde beklenen etkiyi göstermese de Afganistan ve Sudan'da birtakım ayaklanmaların çıkmasına neden oldu.²⁶⁰ Çıkan ayaklanmaların yanı sıra Libya, Mısır, Tunus, Afganistan, İran, Gürcistan, Azerbaycan, Kırım gibi ülkelere gönüllü olarak gelenler, Çanakkale Cephesi'nde Osmanlı Devleti'nin saflarında savaşa katıldı. Osmanlı Devleti'nden kopmuş, Balkan topraklarında yaşayan müslüman halk ise savaşın patlak vermesiyle birlikte anavatan olarak gördükleri Anadolu'nun elde çıkarması için gönüllü olarak Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Bosna ve Kosova gibi ülkelere trenlerle ya da aç susuz haftalarca süren yaya yolculuklarından sonra Çanakkale Cephesi'nde

²⁶⁰Ömer Umar Osman, *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1930)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004, s. 253-256.

savaşa katıldı.²⁶¹ Yurt içinde ise *Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı* Muvakkati'ne göre askere alınan yükümlüler, ilk önce bulunduğu yerin askerlik şubesine müracaat edip, askerlik şubesi tarafından giyim kuşamı sağlandıktan sonra eğitim görmeleri için depolara, depolardan da ihtiyaç olan yerlere sevk edildi.

25 Nisan 1915 tarihinden itibaren Gelibolu Yarımadası'nda devam eden muharebeler sırasında ise 24 Mart 1915'te kurulan ve Çanakkale Cephesi'nde görev yapan 5. Ordu'nun asker ihtiyacı, kolordu asker alma daireleri ve şubelerinden karşılandı. Oluşturulan ikmal yolları ve menzil müfettişlikleri vasıtasıyla da Çanakkale Cephesi'ne asker sevkıyatları gerçekleştirildi. Gerçekleştirilen asker sevkıyatları sırasında hiçbir ferdin rengi uçmuş değildi. Aksine yürüyüş dolayısıyla fert ve subayın birbirine kaynaşan ruhları daha şen ve yüzleri daha gülekti. Trenlerle Çanakkale'ye gidenler, Haydarpaşa istasyonunda koca bir vapur yaralıyı gözleriyle görmeleri, manevıyatları üzerinde etkili olmuyor, yolun iki tarafını dolduran halkın alkışları arasında, askerler türkû, gazel okuyarak, trenleri bir müzik kervanına benzetiyorlardı.²⁶² Cepheye giden bu askerlerin yüzde doksan dokuzu çiftçiydi ve yine bunların tahminen dörtte üçü evli, çoluk çocuk sahibi ve dörtte biri bekardı. Yaşları 21 ile 35 yaşları arasında idi. Kendilerinin genel olarak görünüşüne bakıldığı zaman metin çehreleri, gûrbûz vücutları görünür ve mensup oldukları müstesna vasıfları, vakur bakışlı gözlerinden okunurdu.²⁶³

Mükellefiyet-i Askeri Kanûn-ı Muvakkati'ne göre asker alımlarını yapan ve 1915 yılı içerisinde yapılan birtakım düzenlemelerle, Çanakkale Cephesi'nin asker ihtiyacını karşılayan Osmanlı Devleti'nin, I. Dünya Savaşı boyunca ulaşım ve askeri malzeme yetersizliğine rağmen gönüllü ya da zorunlu olsun asker bulma konusunda sıkıntı çekmediğini, 14 Temmuz 1915'te yükümlü olmayanlarla beraber yaklaşık 2.000.000'luk bir askeri kuvvete ulaşmasından rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca kabul edilen genel esaslara göre de seferberlikte memleketin genel nüfusunun %10'nun silahlaltına alınması gerekirken, bu savaşta oranın %15-%18'e kadar çıktığı da görülmektedir.²⁶⁴

²⁶¹Ebubekir Sofuoğlu, *Kosova'nın Çanakkale Kahramanları*, Yarımada Yayınları, İstanbul 2007, s. 30-32.

²⁶²Emin Çöl, *Çanakkale-Sina Savaşları*,..., s. 32.

²⁶³Şefik Aker, "*Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27. Alay*", Çanakkale Hatırları I. Cilt, Arma Yayınları İstanbul 2001, s. 213.

²⁶⁴Behiç Erkin, *Hâtırat*,..., s. 160.

KAYNAKÇA

A- Arşiv

Ankara Üniversitesi Gazeteler Veri Tabanı, <https://www.gazeteler.ankara.edu.tr>

Takvim-i Vekayi Gazetesi:

Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkati, 18 Cumadilahir 1332, 1 Mayıs 1330, Numara 1815.

Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkati, 18 Cumadilahir 1332, 1 Mayıs 1330, Numara 1816.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

BOA, Dahiliye Şifreli, Dosya 43, Gömlek 214.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 29.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 30.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 31.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 32.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 33.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 34.

BOA, İrade Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 35.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 36.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 37.

BOA, İrade Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 38.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 39.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 40.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 41.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 47.

BOA, İrade-i Harbiye, Dosya 148, Gömlek 3, sayfa numarası 49.

Düstur, Tertip 2.Cilt 7:Düstur Tertib-i sani, cilt 7, 25 Zilhicce 1332-5 Muharrem 1334,1 Teşrinisani 1330-31 Teşrinievvel 1331, Babialı Sadaretuzma Müdevvenat-ı Kanuniye Müdüriyyeti marifetiyle tertib edilmiştir. Dersaadet, Matbaa-i Amire,1336:

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı muvakkatının 144. maddesinin fıkra-i evveliyesine muaddel kanun-ı muvakkat, Referans No:4254

Hizmet-i askeriye haricinde bulunan efraddan silah isti'maline kabiliyetli olanların suret-i celp ve istihdamı hakkında kanun-ı muvakkat, Referans No:4297.

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı muvakkatına müzeyyel kanun-ı muvakkat, Referans No:4298.

Hicri 14 C. Ahir 1333, Rumi 16 Nisan 1331, Miladi 29 Nisan 1915 16 Cemaziyelahiir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatının 2,3,4,5, maddelerine muaddel kanun-ı muvakkat, Referans No: 4325.

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatının 140. maddesini muaddel kanun-ı muvakkat, Referans No: 4336.

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatının 42. maddesine müzeyyel ve 1310 tevellüdlü efrada mütedair fıkra hakkında kanun-ı muvakkat, Referans No: 4341

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatının 42. maddesine müzeyyel ve Mekatib-i Sultaniye 10. sınıf müdaviminine mütedair fıkra hakkında kanun-ı muvakkat, Referans No: 4342

Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkatının 46,48,69 ve 70. maddelerine muaddel kanun-ı muvakkat, Referans No: 4346.

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı muvakkatının 91. maddesinin fıkra-i ahiresine muaddel kanun-ı muvakkat. Referans No: 4386.

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı muvakkatının 50. maddesini muaddel kanun-ı muvakkat. Referans No:4388.

16 Cemaziyelahir 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı muvakkatının 51. maddesinin fıkra-i ulasını muaddel kanun-ı muvakkat, Referans No: 4406.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi:

ATASE Arşivi, Klasör 64, Dosya 323, Fihrist 1.

ATASE Arşivi, Klasör 64, Dosya 323, Fihrist 1-1.

ATASE Arşivi, Klasör 64, Dosya 323, Fihrist 1-1a.

ATASE Arşivi, Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-8.

ATASE Arşivi, Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-9.

ATASE Arşivi, Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 1-6.

ATASE Arşivi, Klasör 1890, Dosya 59, Fihrist 1-15.

ATASE Arşivi, Klasör 633, Dosya 210, Fihrist 6.

ATASE Arşivi, Klasör 1644, Dosya 26, Fihrist 17-7.

ATASE Arşivi, Klasör 65, Dosya 325, Fihrist 16-5.

B- Kitap, Makale, Günlük ve Hatıralar

Aydemir, Şevket Süreyya. *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa Üçüncü Cilt (Son) (1914-1922)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1972.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2009.

Ahmed Cemal Paşa. *Hatıralar İttihat ve Terakki I. Dünya Savaşı Anıları Cemal Paşa Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Komutanı*, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

Atabey, Figen. “Çanakkale Muharebeleri Süresince Marmara’da Deniz Nakliyatı” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXV, Sayı:73, 2009, s. 5.

Arıkan, İbrahim. *Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları Harp Hatıralarım*, 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.

Aker, Şefik. “Çanakkale-Arıburnu Savaşları ve 27. Alay”, *Çanakkale Hatıraları*, Cilt: I Arma Yayınları İstanbul 2001.

Bayur, Yusuf Hikmet. *1914-1918 Genel Savaşı Kısım: I Savaşın Başından 1914-1915 Kışına Kadar*, Cilt: III, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi, Cilt: I, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekâtı, Cilt:V, I. Kitap Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi Çanakkale Cephesi, Cilt: II, II. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi, Cilt: V, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1980.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Deniz Harekâtı, Cilt: VIII, I. Kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1976.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914 – 25 Nisan 1915), Cilt: V, I. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915-9 Ocak 1916) Cilt: V, III. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2012.

Çöl, Emin. *Çanakkale-Sina Savaşları*, 2. Baskı, Nöbetçi Yayınevi, , İstanbul 2009.

Gücüyener, Şükrü Fuad. “Birinci Dünya Savaşı'nda Tanıdığım Kahramanlar Binbaşı Şevki Bey, Taşköprülü Aloş, Bursalı Mehmet Onbaşı, Çerkesli Ömer”, *Çanakkale Hatırları*, Cilt: III, Arma Yayınları, İstanbul 2003.

Çanakkale-1915: Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş Yıldönümü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

Erat, Muhammet. “20. Yüzyıl Başında Avrupa, Osmanlı Devleti ve I. Dünya Savaşı”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Editör: Muhammet Erat, Kriter Yayınevi, İstanbul 2013.

Erden, Ali Fuad. *Birinci Dünya Harbi'nde Suriye Hatıraları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003.

Erkin, Behiç. *Hatırat 1876-1958*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010.

Erdemir, Lokman. *Çanakkale Savaşı Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2009.

Güler, Zafer. *Gelibolu Müfrezesi Yüzbaşı Mustafa Tevfik'in Ölüm Kalım Mücadelesi*, Truva Yayınları, İstanbul 2007.

Hatemi, Nilüfer. *Mareşal Fevzi Çakmak ve Günlükleri*, Cilt: I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

Karabekir, Kâzım. *I. Dünya Savaşı Anıları Cihan Harbine Neden Girdik? Cihan Harbine Nasıl Girdik? Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik: Irak Cephesi Erzincan ve Erzurum'un Kurtuluşu Sarıkamış, Kars ve Ötesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918) Dördüncü Bölüm Birinci Dünya Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nın Çıkması ve Osmanlı İmparatorluğu*, Cilt: IX, Türk Tarih Kurumları Yayınları, Ankara 1996.

Köksal, Osman. "Osmanlı Devleti'nde Askerliğin Vatandaşlık Mükellefiyetine Dönüşüm Evrimi", *On İkinci Askeri Sempozyumu Bildirileri I Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2009, s. 266.

Mehmet Talat (Paşa). *Talât Paşa'nın Anıları*, 6. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Mustafa, Münim. "Cepheden Cepheye (1914-1918) İhtiyat Zabiti Bulunduğum Sırada Cihan Harbi'nde Kanal ve Çanakkale Cephelerine ait Hatıralarım", *Çanakkale Hatıraları*, Cilt: III Arma Yayınları, İstanbul 2003.

Mustafa Şefik Efendi. *Çanakkale, Kafkas, Gazze ve Sina Cephelerinde Yaşadıklarım*, Şehitkale Yayıncılık, İzmir 2013.

İbrahim Naci. *Allahısmarladık, Çanakkale Savaşı'nda Bir Şehidin Günlüğü*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013.

Sâbis, Ali İhsan. *Birinci Dünya Harbi, Birinci Dünya Harbi'nden Evvelki Hadiseler, Harbin Zuhuru ve Seferberlik ilanı, Harbe Nasıl Sürüklendik*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991.

Sanders, Liman Von. *Türkiyede Beş Yıl*, Çev. Eşref Bengi Özbilen, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Sayılr, Burhan. *Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekât Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Bulundukları Koşullar (Mart 1915-Ocak 1916)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

Sunata, İ. Hakkı. *Gelibolu'dan Kafkaslara I. Dünya Savaşı Anılarım*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Saygılı, Hasip. "Birinci Dünya Harbi'nde Rumeli'nden Osmanlı Ordusuna Müslüman Gönüllü Katılımları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı: 18, 2013, s. 232-236.

Sofuoğlu, Ebubekir. *Kosova'nın Çanakkale Kahramanları*, Yarımada Yayınları, İstanbul 2007.

Şehitlerimiz, Cilt: I-II-III-IV-V, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 1999.

Osmanlı Ordu Teşkilâtı, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 1999.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 6. Kısım (1908-1920), Cilt:III, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1971.

Türkgeldi, Ali Fuat. *Görüp İştiklerim*, 5. Baskı, Türk Tarih Kumu Yayınları, Ankara 2010.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, Cilt: X, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985.

Türk Deniz Ticareti ve Türkiye Denizcilik İşletmeleri Tarihçesi, Cilt:II, Türkiye Denizcilik İşletmeleri Kültür Yayını, İstanbul 1999.

Pierre Renouvin. *I. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918*, (çev. Örgen Uğurlu), İstanbul 2004.

Umar Osman, Ömer. *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye (1908-1930)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004.

EKLER

EK-1**MÜKELLEFİYET-İ ASKERİYE KANUN-I MUVAKKATİ****AHKÂM-I UMUMİYE**

Madde 1: Osmanlı Tab'iyetini haiz her ferd-i zükûr işbu kanun mucebince askerlikle mükelleftir. Sülale-i Âli Osman müstesnadır.

Madde 2: Mükellefiyet-i askeriye sicil-i nüfusta mukayyed bulunan tarih-i vilâdetle, sicil-i nüfusta mukayyed olmayanlar için Meclis-i İdarece tahakkuk edecek olan tarih-i tevellüd esas olmak üzere her ferdin onsekiz yaşını ikmal ettiği seneyi takib eden Mart ibtidasından başlar.

Ondokuz ve yirmi yaşlarında bulunan mükellefin ancak bir harp halinde silah altına alınabilir.

Madde 3: Mükellefinin yirmi yaşını ikmal ettiği seneyi takip eden Mart ibtidasından itibaren tabi olacakları muamelat-ı askeriye hizmet-i mefruza-i askeriye tabir olunur.

Hizmet-i Mefruza-i askeriye sunuf u askeriye tahsis olunacak mükellefinden piyade ve nakliye için yirmi senesi muvazzaf ve beş senesi müstahfız olmak üzere, yirmi beş sene ve sunuf u saire-i berriye ile musika ve jandarma için kâffesi hizmet-i muvazzafa olmak üzere yirmi sene ve Bahriye sınıfı içinde on iki senesi muvazzaf ve beş senesi sunuf u berriyeden mu'dud ve müstahfız olmak üzere on yedi senedir; şu kadar ki, yirmi bir yaşına varmazdan evvel silah altına alınanların silah altında geçirecekleri zamana göre hizmet-i mefruza-i askeriyelerinin sonundan Harbiye Nezareti'nce tensib edilecek miktar tenzil edilir.

Madde 4: Mükellefinin bilfiil hizmet-i askeriye ifa ettiği zamana silah altı müddeti yahut hizmet-i fiilliye-i askeriye müddeti denilir. Bu müddet mükellefinin kıtalarına iltihak ettikleri günden itibaren başlar.

Madde 5: Silah altı müddeti piyade ve nakliye için iki ve sunuf u saire-i berriye ile musika ve jandarma için üç ve sunuf u bahriye için beş senedir. Hidemat-ı muvazzafanın bu müddetlerden fazla kalan kısmı müddet-i ihtiyatıdır.

Madde 6: Ahval-i fevkaladede silah altı müddeti Harbiye nazırının teklifi ve meclis-i vükelânın tensibiyle kıtaatın umumuna veya bir kısmına şamil olmak üzere ba irade-i seniyye temdid olunabilir.

Madde 7: Her sene Mart ibtidasına kadar yirmi yaşını ikmal etmiş bulunan mükellefin, Harbiye Nezareti'nce Teşrin-i evvel zarfında kıtaatda bulunmak üzere sene-i mezkure zarfında ordunun ihtiyacına göre tamamen veya kısmen silah altına avdet olunur.

Hizmet-i Fiiliye-i askeriyelerini bilikmal terhis olunanlar ve bunların hemsinleri olup mezun addedilenler ile [kırk ikinci maddede] musarrah olduğu üzere hizmet-i maksurelerini ifa edenler veya bedel-i nakdi verenler sınıf-ı ihtiyata nakl olunurlar.

Madde 8: Mazeret-i meşruasına mebni arkadaşlarıyla beraber kıtası başına gelemeyenler bir ay zarfında gelirlerse arkadaşlarıyla beraber gelmiş gibi addolunurlar. Bir aydan sonra gelenler geçirdikleri zamana kadar arkadaşlarından sonra terhis olunurlar.

Madde 9: İhtiyat Süvari alayları efradı mükellefiyet-i askeriyelerini nizamname-i mahsusları mucebince ifa ederler.

Ahz-ı Asker Devairi

Madde 10: Memalik-i Osmaniye kolordu ahz-ı asker dairelerine kolordu ahzı asker daireleri fırka ahz-ı asker dairelerine ve fırka ahzı asker daireleri ahzı asker şubelerine münkasımdır.

Ahzıasker ve ihtiyat ve müstahfaz muamelatı işbu devair ve şubatda if'a olunur.

Mükellefi'nin Muayenesi

Madde 11: Her sene Mart ibtidasında onsekiz yaşını ikmal etmiş olanlar, muayene-i ibtidaiyeye ve yirmi yaşını ikmal etmiş olanlar muayene-i intihaiyeye tabidir.

Muayene-i İbtidaiye

Madde 12: Her sene Mart ibtidasında her mahallin meclis-i idaresi ahzıasker şube reisinin iştirakiyle ondokuz yaşına dahil olanların esamesini nüfus memuru marifetiyle nüfus kaydından istinsah ve numunesine tevfikân her karye ve mahalleye

mahsus olmak üzere esamisini havi ayrı ayrı cetveller tanzim ederek o ay zarfında mezkur kura ve mahallata gönderir. Bu cetveller ait oldukları mahalle ve karyelerde herkesin görebileceği vechile cami ve kilise ve havra kapuları ile mücemmi-i nâs olan mahallere ilsak olunur.

Madde 13: Meclis-i idarece her karye ve mahalle için ahzı asker muayene cetvellerinin muayene-i ibtidaiyeye ait haneleri nüfus ve mal kaydı esas olmak üzere numunesine tevfi kan imlâ' edilecek ve sinin-i sabika defterinde muayene ve muamelesi sene-i atiyeye terk edilmiş olan mükellefinin esami ve muamelatıda ayrıca matbu muayene cetvellerine aynen yazılarak işbu cetvele rabt edilecektir.

Meclis-i idare işbu vezaifi ifa etmek üzere içlerinden bir encümen teşkil edebilir.

Madde 14: Her sene Mart ibtidasında onsekiz yaşını ikmal etmiş olanlar isimleri on üçüncü maddede muharrer cetvelerinde dahil olsun olmasın o senenin teşrin-i evveli nihayetine değin karye veya mahalle muhtarları refakatiyle meclis-i idareye müracaat ederek onikinci maddede muharrer cetvelde dahil olsun olmasın o senenin evveli nihayetine değin karye veya mahalle muhtarları refakatiyle meclisi idareye müracaat ederek on üçüncü maddede muharrer cetvele kayıtlarını icra ettirecekler ve efrad-ı âilesinden kanunen muhtacı muavenet olanlar var ise esbab-ı mucibesıyla şifahen veya tahriren beyan edeceklerdir.

Mazeret-i meşrualarına mebni gelemeyen mükellefinin muamele-i kaydiyesi ebeveyni veya karye ve mahallesi muhtarları tarafından ifa olunacaktır.

Madde 15: Meclis-i idare muayene defterine kayıt olunan her mükellefe ve mazeret-i meşrua halinde ebeveyn veya muhtarına kaydı müteakib defter-i mahsusu imza veya tahtim ettirerek bila bedel bir mükellefiyet-i askeriye cüzdanı i'ta etmeğe ve mükellefin bu cüzdanları muhafaza ile muayene-i intihaiyede meclis-i aidine ibraz eylemeye mecburdur.

Madde 16: Mükellefiyeti askeriye cüzdanı devletçe tezkere-i Osmaniye taleb olunan bilumum mahallerde taleb olunabilir.

Madde 17: On dördüncü maddede muharrer cetvelerin muayene-i ibtidaiye kısmından birer suret çıkarılarak kaydı takip eden senenin Mart ayı zarfında karye ve mahalle muhtarlarına gönderilecek ve bu suret herkesin görebileceği mahallere derhal ilsak edilecektir. Her şahıs işbu suretlerde göreceği hata ve mektumatı kendine ait

olsun olmasın o senenin Ağustos'u nihayetine kadar mensup olduğu meclisi idareye bizzat veya bil vasıta bildirmeye salahiyetdardır.

Bu hususta vuku' bulacak müracaat üzerine meclis tarafından tahkikat ve tashihat-ı lazıma icra ve ziri tasdik edilecektir.

Madde 18: Meclis-i idare madde-i sabıkada muharrer tashihatı ikmal ettikten sonra cetvellerin bir suret-i musaddakasını teşrin-i evvel nihayetine kadar ahzı asker şube reisine ve nüfus memuruna irsal ve itaya mecburdur.

Madde 19: On sekizinci maddede muharrer tashihat müddetinin hitamına kadar kaydını icra ettirmemiş olanların müracaatlarında [yüz ikinci madde] mucibince lazım gelen ceza tayin olunmakla beraber meclis-i idaredaki cetvellere kayıtlar, icra ve cüzdanları ita olunacak ve [on sekizinci madde] mucibince suretler gönderilmiş ise ilave edilmek üzere ahzı asker şubeleriyle nüfus memurlarına malumat verilecektir.

Madde 20: Ahzı asker şube reisi meclis-i idareden varid olan cedavil suretlerinin hane-i mahsusları usulüne tevfiқан imlâ' edilip edilmediğini ve hak ve silinti bulunup bulunmadığını ve esbabı muhtelifle dolayısıyla muameleleri ve on üçüncü madde mucibince sene-i sabıkadan devr olunanların yazılıp yazılmadığını tetkik eder ve nevakıs görürse meclis-i idare ile bilmuharebe ikmal ettirir. İşbu vezâifini şubat nihayetine kadar ifa ve ikmale mecburdurlar. Bilahare kayd olunanlar hakkında varid olacak malumatı dahi işbu suretlere peyderpey ilave eyler.

Muayene-i İntihaiye ve Numro Keşidesi

Madde 21: Her sene şehir-i mayısın birinci günü ahzı asker meclisleri tarafından on sekizinci ve yirminci maddelerde muharrer cetveller mucibince Mart ibtidasına kadar yirmi bir yaşına dahil olanların ve sene-i sabıkadan devr edilenlerin muayene-i intihaiyelerine ibtidar olunur.

Madde 22: Muayene-i intihaiyeye her tarafça birden ibtidar edilebilmek üzere Harbiye Nezareti ahzı asker ferman-ı âlilerini Mart ibtidasında kolordulara gönderir ve kolordular fermanı âlileri vaktiyle mahallerine irsal ve ahzı asker meclisinde bulunacak etıbbâ-i askeriyyeyi tayin eder ve adem-i kifayesi halinde memurin-i mülkiye ile bilmuharebe sivil etıbbâ tayinini temin eyler.

Haziran nihayetinde muayene-i intihaiye ile numro keşidesi muamelatının her tarafça ikmal edilmiş olması lazımdır.

Madde 23: Ahzı asker meclisleri zirde muharrer zevatdan teşekkül eder:

Mahallin en büyük mülkiye memuru;

Ahzı asker şube reisi;

Mal memuru;

Müfti ve edyan-ı saire rüesayı ruhaniyesi;

Belediye ve meclis-i idare azay-ı müntehibesinden ikişer zat;

Bunlardan en büyük mülkiye memuru meclise riyaset ve ahzı asker şubesi reisi de muamelata nezaret eder.

Nüfus memurlarıyla şubeye memur zabitan izahat vermek ve sahib-i rey olmak ve tabib (biri sivil olabilir) efradı muayene etmek ve yalnız bu hususta sahib-i rey bulunmak üzere mecliste hazır bulunurlar. Bunlardan başka jandarmaya efrad tefriki için bir jandarma zabiti ve dairesinden bahriyeye efrad verilecek ahzı asker mecalisinde dahi bir bahriye zabiti bulunur. Bunlar yalnız kendi sınıflarına tefrik olunacak efradın intihabında sahib-i rey olurlar.

İstanbul ve bilad-ı selâse her iki şube için birer ahzı asker meclisi olacak ve bunlar vali ile İstanbul vilayetinin mensub olduğu kolordu kumandanı beyinde bilmuharebe işbu zevatdan veya makamlarına kaim olacaklardan teşkil edilecektir.

Madde 24: Ahzı asker meclislerince ittihaz olunan kararlar ekseriyet-i ara ile verilir. Tesavii ara vukuunda reisin bulunduğu taraf tercih olunur. Ekalliyette kalanlar reylerini esbab-ı mucibesıyla muayene defterine derc veya rabt edilmek üzere tahriren dermeyan edebilirler.

Madde 25: Fermanı âlilerin vusulünü müteakib ahzı asker şube reisi mahallin en büyük mülkiye memuruyla bilmuharebe ahzı asker meclisinin yevmi muayyeninde teşkilini ve o senenin dahil-i isnân olanlar ile sinîni sabıkadan kalanların tayin olunan eyyamda celblerini temin eder. Bu babda hükümetçe her karye ve mahalle için birer pusula yazılıp muhtarlara gönderilir.

Madde 26: Davet edilen mükellefin ile bunların askerliğinde alâkadar olup maluliyetleri hasebiyle muhtac-ı muavenet olduklarını iddia edenler meclisin huzurunda bizzat isbat-ı vücud etmeye mecburdurlar. İsbat-ı vücud edemeyecek derecede hasta veya ma'lûl oldukları karye veya mahallesi şهادetnamesiyle sabit

olanlar ve kırkaltıncı maddenin üçüncü, dördüncü fıkralarında muharrer bulunanlar bizzat istab-ı vücut etmek mükellefiyetinden müstesnadırlar. Hastalıkları veya maluliyetleri cihetiyle mecliste isbat-ı vücut edemeyenler ahzı asker muamelesinin hitamından sonra gönderilecek meclis etıbbası tarafından muayene ettirilir ve hastalıklarına dair verilecek rapor üzerine ahzı asker şubesi reisi bu gibilerin ahvalini tahkik ederek iadei sıhhat edenlerin otuzbirinci madde mucibince numrolarını keşide ettirir.

Madde 27: Yevmi muayyende ferman-ı hümayunu alenen kıraat ile mantuku celili ifham ve duayı vacibül edayı padişahi ifa olduktan sonra muamelei intihaiyeye ibtidar olunur.

Madde 28: Meclis evvel emirde muayene defterlerinin usulü vechile imla idülüp edilmediğini ve muayeneleri sene-i sabıkadan sene-i haliyeye terk ve talik olunanların cedavili mahsusasına dahil olup olmadığını ve [otuz ikinci madde] mucibince tanzim olunacak adem-i icabet defterinde mukayyed olanlar hakkında yapılan ta'kibatın derecesini tetkik eder.

Hangi karye veya mahalle efradının muayenesi icra edilecek ise ona ait cetveldeki esami alenen okunur. İsimleri okunanların mevcut olup olmadıkları tayin olunur ve birer birer görülür ve her birinin cüzdanları talep olunarak mukabele edilir. Her mükellefden ahval-i âile ve maliyesi bittekrar sual olunur. Cetveldeki muamelât ile tebayün görülürse bittahkik tashih edilir.

Madde 29: Madde-i sabıkadaki muamelatın ifasından sonra mükellefinin kabiliyet-i bedeniye nizamnamesi ahkamına nazaran ve derece-i maluliyetleri hizmet-i askeriyeyi ifaya olan kabiliyetleri ve talimat-ı mahsusasına tevfikân sunufu muhtelif-i askeriyeden hangisine elverişli oldukları, tayin olunmak üzere meclis huzurunda tabipler tarafından birer birer muayene edilir.

Muayene-i intihaiye neticesinde meclisçe ittihaz edilecek kararlar muayene cetvelinin üç nüshasında da mükellefin künyesinde ve cüzdanlarındaki hane-i mahsusa kaydedilir. Tabibler dahi hastalığın nevini ve marizin derece-i kabiliyetini ve bunun kabiliyeti bedeniye nizamnamesinin hangi maddesine tevafık ettiğini bizzat cetvellere yazar ve zîrini imza ederler.

Madde 30: Mükellefinin askerliğinde alakadar olup maluliyet iddiasında bulunanların muayene-i tıbbiyeleri mecliste bulunan etıbba tarafından icra ve yirmi dokuzuncu

madde vechile cetvelleri bittahrir imza edilerek netice-i muayeneye göre meclis tarafından karar ittihaz olunur.

Madde 31: Ticaret ve tahsil yahut aher bir sebeple kendi kazası haricinde bulunanlar mükellefiyeti askeriye cüzdanları ve müsafereten bulundukları mahallin belediyesinden isbat-ı hüveyeti müşir alacakları varakalar ile bulundukları kazanın ahzı asker meclisinde isbat-ı vücut ederek muayene-i tibbiyelerini orada icra ettirirler.

Bu gibilerin netice-i muayeneleri hakkındaki malumat ile âileleri hakkında dermeyen edecekleri müddeiyat kayıtlarına işaret ve muamele-i mukteziye ifa olunmak üzere numro keşidesi muamelsinden evvel meclis reisi tarafından mükellefin mensup bulunduğu kaza ahzı asker meclisine bildirilir. Malumat-ı mezkure mahallerinin numro keşidesinden sonra vürud eder ise ahzı asker şube reisinin iştirakiyle mecalis-i idare huzurunda merkumunun silahlı veya silahsız hizmet etmek üzere tahsis olunacakları kısım için o sene mensub oldukları kazada numro keşide eden efrad ile kendi adedleri mecmu'unca ayrı ayrı numroyu havi masuralar hazırlanarak bunların dahi numroları otuz sekizinci madde mucibince keşide edilir. Çekilen numrolar evvelce çekilmiş ise cetveldeki isimleri hizasında mükerrer işaretiyle o numro vaz' olunur.

Madde 32: Yirmi altıncı ve otuzbirinci maddeler mucibince isbat-ı vücut etmeyen ve mazeretini bildirmeyen mükellefin ele geçtiklerinde işbu kanun yüz altıncı ve yüz dokuzuncu maddeleri ahkâmı tatbik edilmek üzere künyeleri hizasına şerh verilir ve numune vechile tutulacak adem-i icabet defterine meşruhatıyla beraber kaydedilir ve işbu defterin bir sureti takib ve derdestleri zımında hükümet-i mahalliyeye tevdi olunur. İşbu adem-i icabet defterlerine ahzı asker meclisi ve heyet-i teftişye her sene yirmi sekizinci madde ile elli yedinci maddenin altıncı fıkrası mucibince tetkik ve icabını ifa ederler.

Madde 33: Muayene-i intihaiye esnasında nüfus ve muayene cetvelleri arasında mübayenet görülürse ahzi asker meclisince bittahkik tashih ve kenarına esbabı mucibesi tahrir ve tasdik olunur.

Madde 34: Muamele ve muayeneleri icra edilen efrad bervechi ati dört kısma taksim olunur

1-Silahlı olarak hizmet-i askeriye kabiliyetli olanlar

2- Silahsız olarak hizmet-i askeriye kabiliyetli olanlar

3-Sene-i atiyeye terk olunanlar

4- Bedenen hizmet-i askeriye ifa edemeyecek olanlar

Hizmet-i askeriye silahlı olarak ifa edeceklerin isimleri hizasına kalın kalemle (s) (a) ve silahlı olarak hizmet-i askeriye ifa edeceklerin isimleri hizasına (a) işareti vaz' olunur.

Madde 35: İsmnin izasına (s) (a) işareti vaz olunan efradın adedine göre meclis muvacehesinde suret-i mahsusada dört köşeli kağıtlar kesilerek bir numrodan bed ile her birine sırasıyla numrolar yazılır. Badehu işbu kağıtlar meclisin ve herkesin gözü önünde bükülerek mahsus masuralar derununa idhal ve masuralarda bir torbaya vaz' olunarak torba reis-i meclise tevdi ve teslim olunur.

Madde 36: Münasib ve muhtasar bir dua iradını müteakib ahzı asker meclis reisi yedindeki torbayı ağzından tutup içindeki masuralar iyice karışacak vechile salladıktan sonra ahzı asker meclis nazırı tarafından muayene cetvelindeki karye sırasıyla isimleri kıraat olunan her nefere işbu torbadan bir masura çektirir.

Madde 37: İsmi okunan her nefer meydana çıkıp parmakları açık ve kolu sığanmış olduğu halde sağ elini masura torbasına idhal ederek çıkardığı bir masurayı azayı meclisten birine verir. Mumaileyh dahi masuradan kağıdı çıkarır ve yazılı numroyu alenen kıraat eder ve işbu numro mükellefin ismi hizasındaki hane-i mahsusaya kayıt ve işaret olunur.

Silahla ifayı hizmet edecek efradın numroları bervechi bala keşide olunduktan sonra silahlı ifayı hizmet edecek efrad için dahi otuz beşinci madde vechile ve başka renk mürekeble yeniden ve birden itibaren adetlerine göre numro yazılarak ber minval-i muharrer bunların da numroları keşide ve isimleri hizasına kayd ve işaret olunur.

Fasl-ı mahsusunda zikr olunan esbab-ı kanuniyyeye binaen bilakur'a asker edilen efrad numro keşide etmek hakkında mahrumdur.

Her iki kısım efradın numrolarını havi masuraların hitamıyla numro keşidesi muameleside hitam bulmuş olur.

Madde 38: Muayene-i intihaiyeleri icra olunduğu halde numro keşidesinde mecliste isbat-ı vücut edemiyenlerin numrolarını ebeveyni veya taallukatında biri veyahut karye ve mahallesi muhtarı keşide eder.

Madde 39: Muayene-i intihaiye numro keşidesi muamelesi bu suretle hitam bulduktan sonra muayene cetvelinin üç nüshası zîrine ol kazada muayene ve numro keşidesi muamelelerinin işbu kanun mucibince icra olunduğunu tasdik zımında numunesini vechile bir şerh yazılarak ve ahzı asker meclisini teşkil eden reis ve nazır ve azalar tarafından imza edilerek biri ahzı asker meclis reisine diğeri nazırına ve üçüncüsü nüfus memurlarına teslim olunur.

Madde 40: Ahzı asker şube reisi madde-i sabıka mucibince kendisine tevdi edilecek cetvellerden numunesi mucibince bir istatistik tertibiyle temmuz evasıtına kadar fırkasına göndermeğe mecburdur. Fırka kumandanları bu istatistikleri tevhid ile temmuz gayesine kadar kolordulara ve kolordu kumandanları eylülde evvel vasıl olmak üzere Harbiye Nezaretine gönderecektir.

Efradın sureti tahsis ve tertibinde cetveller esas teşkil edecektir.

Hizmet-i Askeriye Silahlı veya Silahsız İfa edecek Olanlar

Madde 41: Hizmet-i Askeriye silahlı veya silahsız ifa edecek olanlar hizmet-i fiiliye askeriyeyi müddeti tâtme veya maksure veya bedelli nakdi vermek sureti ile ifa veyahut bu müddeti me'zunen imrar ederler.

Müddet-i maksure ile hizmet edecek olanlar Yemen ve Asir ve Hicaz ve Bahriye ve Jandarma mürettebatına verilmez ve bedel-i nakdi verenler de faslı mahsus mucebince muameleye tâbi olurlar.

Hizmet-i Maksure

Madde 42: Müddeti maksure ile hizmet bir senedir. Muayene-i intihaiye esnasında bervechi ati şeraiti haiz bulundukları tebeyyün eden efrad bu müsaadede istifade ederler:

1- Maarif nezaretince musaddak bilcümle mekatibede muallimliği meslek ittihaz etmiş olan daimi mualimler (yedlerinde darülmuallinin şهادetnamesi veya maarif nezareti ve maarif idareleri tarafından musaddak ehliyetname bulunmak şarttır.)

2- Hükümeti darülfünunu ve medresetülguzat ve medresetülvaizin ve kadaastro mektebi ve resmi darülmualiminler ve maliye mektebi ve diğerk mekatibi âliyei resmiye ile programları ve muallimlerinin şهادetnamesi maarif nezaretince musaddak ve imtihanları maarif idaresinden memur heyeti mümeyyize tarafından icra

olunan gayri resmi mekatibi âliye müdavimîn veya müezzinini ve keza hükümet metabi-i sultaniyesi ve yedi senelik idadiyesiyle bu derecede bulunan mekatib-i resmiye-i saire ve programları ve muallimlerinin şهادetnamesi Maarif Nezaretince musaddak ve imtihanları maarif idaresinden memur bir heyet-i mümeyyize tarafından icra olunan mekatibi sultaniye ve yedi senelik idadiye derecesindeki mekatibi gayri resmiye mezunları ile son iki sene müdavimleri;

3- Programları ve tedrisatı maarif nezaretinin tahtı teftiş ve tasdikinde olan ve derecatı ilmiyesi mekatibi sultaniye veya yedi senelik idadiye tedrisatına muadil bulunan mekatibi ecnebiyeden şهادetname ile neşet idüp şهادetnamelerini Maarif Nezaretine veya vilayet ve elviye-i müstakille maarif müdürlerine tasdik ettirenler ile derecat-ı ilmiyesi mekatibi âliye tedrisatına muadil bulunan bu gibi mekatibi ecnebiye müdavimin ve mezunîni;

4- Mekatib-i âliye derecesinde olduğu Maarif Nezaretince musaddak memalik-i ecnebiye darülfünunları ve diğer mekatib-i âliyesi müdavimîn veya ba şهادetname mezunîni ile mekatib-i sultaniye veya yedi senelik idadiyesi olduğu kezâ musaddak memalik-i ecnebiye idadiye mekteblerinden ba şهادetname neşet edenler;

5- Mekatib-i Harbiye ve Bahriye talebesinden iken ihraç olunanlar

6-Talebe-i ulumdan olup dördüncü sene imtihanında isbatı ehliyet edenlerle ruhban ve haham mekteblerinden neş'et edenler.

Bervechi bala hizmeti maksureye tabi bulunan efrad nevi tahsillerine ve kabiliyeti bedeniyelerine nazaran berri ve bahri sunuf u muhtelifi askeriye tefrik olunurlar. Bunlardan ifayı hizmet edenler yedinci ve yetmiş yedinci maddeler mucebince hem sinleriyle birlikte sunuf u ihtiyata nakledilmek ve silah altı müddetinde seferberlik ve manevra olmadıkça tekrar celb edilmemek üzere terhis edilebilirler. İçlerinden zabıtlığe mahsus şerait ve evsaf ı haiz bulunanlar ihtiyat zabiti kanunnamesi ahkâmına tabi tutularak bilahare silki mezkure idhal olunurlar.

Madde 43: Tıp fakülteleri, asker ve sivil talebesi yirmi yaşını ikmal ettiği seneyi takip eden senede hemsinleri efradı saire ile birlikte silah altına celb ve kıtaatda altı ay istihdam edilerek mekteblerine iade olunacaklar ve sivil talebe ikmal tahsilini müteakib ayrıca altı ayda mevakkii askeriye hastanelerinde istihdam edileceklerdir. Eczacılar ile dişçiler haklarında dahi bu yolda muamele olunacaktır.

Efrad-ı Me'zune

Madde 44: Numroları keşide olunan her iki kısım efraddan devletçe matlub olan miktarı numro sırasıyla alındıktan sonra fazla kalanlar lüzum görüldükte silah altına alınmak üzere muvakkaten mezun bırakılırlar. İşbu mezunlar piyade sınıfından ma'duddur.

Madde 45: Efrad-ı mezune müddeti mezuniyetleri esnasında indellüzum silah altına celb ve talim olunurlar ve silah altında bulundukları müddetçe tahsili lazım gelen tekasıt istifa olunmaz.

Muamele ve Muayeneleri Senei Atiye'e Terk Olunan Efrad

Madde 46: Muamele ve muayeneleri sene-i atiye'e terk olunan efrad bervechi atidir:

1- Vücutlarının derecei kifayede neşvü nüma bulmamış olduğu yirmi dokuzuncu madde mucibince tıbben tebeyyün edenler;

2-Müruru zamanla zail olacak illet ve hastalığa mübtela oldukları kezâ tebeyyün edenler;

3- Habs ve muvakkat nefi ve muvakkat kale bendlik ve beş seneye kadar kürek cezasıylamahkum olup ikmal-i müddeti cezaiye etmemiş olanlar;

4-Leyli mekatibi askeriye şakirdanı

Muamele ve muayeneleri sene-i atiye'e terk edileceği fıkratı sabıkada muharrer olanlardan birinci ve ikinci fıkralarda muharrer olanlar dört sene, üçüncü fıkrada muharrer olanlar tahliyelerine kadar ve dördüncü fıkrada muharrer olanlar tahsil müddetince muamele ve muayeneye tabidirler.

Birinci ve ikinci fıkralarda muharrer olanlardan son muayenede maluliyeti devam edenler son muayenelerinden itibaren ve üçüncü fıkrada muharrer olanlardan otuz beş yaşını ikmal ettikleri halde nefi veya kale bendlik cezasını ikmal etmemiş olanlar tahliyelerini takip eden seneden itibaren vergiyi askeri ahkamına tabi tutulurlar.

Madde 47: Hizmet-i maksureye tabi olan efraddan memur olduğu halde silah altına alınanlar mezun ad olunurlar ve maaşlarının vekillerine verilecek miktardan maadası ailelerine ve olmadığı halde kendilerine i'ta olunur.

Hizmeti Askeriyyeyi Fiilen İfa Edemiyecek veya Ettirilemeyecek Olanlar

Madde 48: Bervechi ati efrad silki askeriden ihraç olunur:

1- Hizmeti askeriyyeyi bedenen ifaya mani illetlerden herhangi biriyle malûl oldukları ahzı asker meclisince bilmuayene tebeyyün ederek kabiliyetli bedeniye nizamnamesi ahkamı icabınca silki askerinden ihracı icab edip elli yedinci maddede muharrer teftiş komisyonlarınca tasdik edilenler;

2- Müebbed nefi ve müebbed kale bendlik ve beş seneden fazla kürek cezalarıyla mahkum olanlar.

Muhtacı Muavenet Asker Aileleri Hakkında Ahkâm

Madde 49: Muinsizlik dolayısıyla mükellefiyet-i askeriyeden muafiyet üsulu mülğadır. İnfak ve iaşeleri silah altına alınacak mükellefine münhasır olubda muhtac-ı muavenet olan ebeveyn ve akrabası mükellefinin davete icabetiyle ahzı asker şubesi merkezinde isbat-ı vücut eylediği tarihten terhis emri verildiği ayın nihayetine kadar güzâr eden müddetçe taraf-ı hükümetden şehri nüfus başına otuz guruşdan dun olmamak üzere verilecel maaşla iâşe edilir.

Kırk bir günden fazla müddetle silah altına alınan efradı mezune ve ihtiyatiye ve müstahfaza hakkında aynı vechile muamele olunur. Maaşat-ı mezkurenin tahsis ve ahzine ait muamelat ve evrak her nevi harç ve resimden muaf olacak ve muhtarlar tarafından bu babda ita olunacak ilmuharebeler için ücret aranılmayacaktır.

Madde 50: Mükellefinin muhtac-ı muavenet olup olmadıkları taharri edilecek akrabasıyla bunlara muin olabilecek akraba cetveli atide irae edilmiştir:

Mükellefinin muhtac-ı muavenet olup olmadıklarını taharri edilecek olan akrabası		Mükellefin ma'lûl veya bedenen gayri muktedir pederi ve dul validesi	Mükellefinin zevce-i menkuha veya muteddesi	Mükellefin ma'lûl veya bedenen gayri muktedir ceddi ve dul ceddesi	Mükellefin bakir veya seyyib hemşiresi ve malûl veya bedenen gayri muktedir veyahud on altı yaşından dun biraderleri	Mükellefin bakir veya seyyib kız yeğenleriyle on altı yaşından dun erkek yeğenleri	Mükellefin zatûz zevce olmayan kızlarıyla on altı yaşından dun oğulları
Bunların aledderecat	1	Oğul	Oğul	Oğul	Peder	Peder	Ced
	2	Peder	Peder	Oğlun Oğlu	Ced	Ced	Erkek

Muin olabilecek akrabası							karındaş
	3	Oğlunun oğlu ve Ced	Oğlunun oğlu ve ced	Kızın oğlu	Erkek karındaş	Erkek karındaş	Amca
	4	Kızın oğlu	Kızın oğlu	Erkek karındaş	Erkek karındaşın oğlu	Erkek karındaşı n oğlu	Dayı
	5	Erkek karındaş	Erkek karındaş	Erkek karındaşın oğlu	Amca	Amca	
	6	Erkek karındaşın oğlu	Erkek karındaşın oğlu	Amca	Dayı	Dayı	
	7	Amca	Amca	Dayı			
	8	Dayı	Dayı				

İşbu eşhasdan Peder kazası ve evlad ve birader ve ced ve kain birader karye ve mahalleleri dahilinde diğerleri hanesi altında bulunmağla muin sayılır.

Madde 51: İşbu muinlerin sinleri onsekizinden dun olmamak ve ahvali bedeniye veyahut maliyeleri müsaid bulunmak şarttır.

Leyli mekteb talebesi ve mavkufin ve silah altında ve hayat ve mematı meçhul olanlar muin ad edilmez.

Madde 52: Cetveli sabıkda muharrer eşhasın muhtacı muavenet ad edilebilmeleri için:

Evvela mezkur cetvelde muin olarak irae olunan akrabanın bulunmaması;

Saniyen kazaları dahilindeki rayic-i mahalliye göre nafakalarına kafi miktarda varidat-ı seneviyeye malik olmamaları;

Salisen Ziraat ve ticaret ve sanaat gibi bir işle meşgul bulunmamaları şarttır.

Her ne suretle ve nereden olursa olsun istifa olunan maaş ve tahsisat dahi varidatdan ma'duddur.

Silah altına alınan mükellefin servet ve varidatı muhtac-ı muavenet olan akrabasının servet ve varidatı gibi ad olunur.

Ahız asker meclisleri muayene cetvellerine ve icabında yapacakları tahkikat netayicine göre bu gibilerin muhtacı muavenet olup olmadıklarını tayin eder. Muhtacı muavenet oldukları tebeyyün edenlerden yakın ve uzak akrabaları ve tesahub edecek

kimseleri olmayan yetim ve sağır ve mecnun ve menzûl ve ma'tuh ve esir firaş ve iki gözü âlil ve kötürüm olmak gibi bir suretle başkasının muavemeti fiiliyesine muhtaç bulunanlar maaşı muhassaslarıyla ve mahalli hükümetleri vasıtasıyla belediye veya heyeti ihtiyariye himayesine tevdi olunacaklardır.

Emlak ve arazi sahibi olubda idare ve nezaret edecek yakın ve uzak akrabası olmayan mükellefinin müracaatlarında hükümeti mülkiye bunların nezaretini ve idare ve muhafazasını temin eyleyecektir.

Madde 53: Muhtacı muavemet olmak üzere kanunen kabul olunacak kimselerin muayene-i intihaiyeden evvel emri infakları mükellefin tarafından ifa edilmekte bulunması meşruttur. Bir âdem kendi ailesinden başka ancak bir şahsa muin sayılabilir. Birden ziyade eşhasın muini olması lazım gelenler hangisini arzu ederlerse o şahsın muini ad edilip diğerlerinin muhtac-ı muavenet olup olmadıkları taharri olunur.

Madde 54: Meclisin muhtac-ı muavenet gördüğü efradın esamisi muayene cedavilinden ihraç ve zîri meclis tarafından tasdik edildikten sonra kırkdokuzuncu madde mucibince muamele edilmek üzere mal memurine tevdi olunur.

Ahız asker meclisinin içtima halinde bulunmadığı zamanlar hususatı mezkure mahallin meclis-i idaresince icra olunur.

Madde 55: Efrad-ı aileye tahsis olunacak maaş bila ifate-i vakt mahalle veya karyelerinde heyeti ihtiyariye huzurunda ve heyeti mezkurece musaddak makbuz mukabilinde kendilerine teslim olunmak üzere maliye tahsildarları ma'rifetiyle gönderilecektir.

Teftiş Komisyonu Vezaifi

Madde 56: Ahız asker muamelatının ve ahız asker meclislerinin mukarreratına itiraz edenlerin şikâyetini tetkik etmek için her fırka dairesinde bir teftiş komisyonu bulunur. Bu komisyon bervechi ati zevatdan teşekkül eder:

- 1- Fırka ahız asker kalemi reisi;
- 2- Fırka kumandanı tarafından ümeradan olmak üzere tayin oluncak bir zat;
- 3- Valiler ve evliye-i müstakilede mutasarrıflar tarafından tayin edilecek bir zat.

4- İki askerî tabib.

Bunlar yalnız muayenei tıbbiye aid hususta sahibi reydirler.

Bu komisyonun riyaseti içlerinden en büyük rütbeli asker ve kitabeti fırka kumandanı tarafından sahibi rey olmamak üzere intihab edilecek bir zabıt tarafından ifa edilir.

Teftiş komisyonları fırkaları dahilindeki kaza merkezlerinde numro keşidesi muamelesinin hitamından itibaren eylülün onbeşine kadar ikmali vazife etmiş bulunacaktır. Binaenaleyh her fırka dairesinde teftişe hangi tarihte ve nereden başanılacağı fırka kumandanı ve vali ve liva-i müstakille de mutasarrıflarca bilmuharebe kararlaştırılarak icab edenlere tebliğ olunur.

Heyeti teftişye reisi heyetin vürudundan onbeş gün mukaddem hangi gün nerelerde bulunacağını memurîni mahalliye marifetiyle ahaliye ilan eder.

Madde 57: Teftiş heyetleri reisi ahzı asker şuabatı nezdindeki ve vali veya mutasarrıflar tarafından tayin edilen zevat dahi ahzı asker mecalisi reisleri nezdindeki muayene-i intihaiye cetvellerini alarak bervechi ati icrayı muamele eder ve heyetlerce ekseriyeti ara ile ittihazı karar olunur:

1- Ahzı asker meclisi a'zasından bazısı tarafından usulü dairesinde tahriren dermeyen edilmiş i'tirazatı tedkik;

2- Ahzı asker meclislerinin hizmeti askeriye gayri muktedir olduklarına dair karar verdikleri efradı behemahal yegan yegan muayene-i tıbbiyeden imrar ve gayri muktedir olduklarına kanaat hasıl olanların keyfiyeti maluliyetlerini yedlerindeki cüzdanlara işaretle zîrini tasdik;

3- Muinlerden iddiayı maluliyet edenlerin muayene-i tıbbiyeden imrarı;

4- Muhtacı muavemet olmadıkları ahzı asker meclisince tekarrür edenlerin tekrar vuku bulacak iddialarını tedkik;

Heyeti teftişye husuruna gelemeyecek derecede malül ya hasta olduklarını ihbar edenler heyeti teftişyede dahil bulunan etibba tarafından mahallerinde muayene edilecektir.

5- Muamelatı askeriye dair kâffe şikâyet ve müddeiyâtı tahkik;

6- Sinîni sabıka ahzı asker mecalisinde isbatı vücut etmeleri veyahut isbatı vücut etmedikleri halde arkadaşlarının celb ve sevkleri sırasında dehalet eyliyememeleri ve esnayı sevkde firar etmeleri hasabiyle derdestleri zımnında esamisi hükümeti mahalliyeye tevdi olunan efrad hakkındaki takibat ve icraatın derecesini tedkik;

7- Mazereti meşrua sebebiyle o sene ahzı asker meclisinde isbatı vücut edemediklerini ve mazeretlerini müsebbit şهادetname göndermedikleri de bazı mevani'den neş'et eylediğini iddia edeceklerin iddialarını tedkik ve işbu iddiaları hakkında kanaat hasıl olanlardan senei atıyeye terki lüzum gelenleri tefrik ve numro keşide edilmek icab edenlerin otuz birinci maddenin fıkrai ahiresindeki sarahat dairesinde numrolarını keşide eylemek.

Madde 58: Hidmati askeriye gayrı muktedir olduklarına ahzı asker meclislerince karar verilenlerden teftiş müddetince heyeti teftişye huzurunda isbatı vücut etmemekle beraber mazeretlerini beyan eylemeyenler hükümeti mülkiye marifetiyle celb edilerek muayene-i tıbbiyeleri icra olunmak üzere en yakın alay merkezlerine i'zam edilirler.

Madde 59: Tedkikat-ı teftişye netayici muayene cetvellerinin hane-i mahsuslarına kayıt edilir ve her ahz-ı asker şubesi dairesi teftişatının hitamını müteakib nüshateyn olarak tanzim olunacak mazbata heyeti teftişye tarafından imza edildikten sonra bir nüshası fırka kumandanına diğer nüshası da vali ya mutasarrıfı gönderilir ve ahz-ı asker şubasıyla ahzı asker mecalis reislerinden alınan cetveller iade edilir. Fırka kumandanları heyeti teftişyeden gelen mazbataları daire-i salahiyetindeki muamelatı ifa ve mutalaatını ilave ederek teşrin-i evvel nihayetine kadar kolordularına ve kolordular dahi selahiyettar oldukları muamelatı ifa ve mülahazatını ilave ederek kanunu evvel nihayetine kadar harbiye nezaretine irsal edeceklerdir. Valilerde kendilerine vürud edecek mezabıt üzerine muamelei mukteziyeyi ifa ederler.

Efrad-ı Cedidenin Sureti Taksim ve Tahsisi ve Celb ve Sevki

Madde 60: Silahlı ve silahsız hidematda müstehdem olup her sene alelusul terhis olunacak efradın miktarıyla, kadroyu imla etmek üzere lüzum görülen silahlı veya silahsız hidematda istihdam edilecek efrad-ı cedidenin adedini mübeyyin olarak bilumum kolordu ve müstakil fırka kumandanlıklarıyla, bahriye nezareti ve imalat-ı harbiye müdüriyeti ve umum jandarma kumandanlığı ve devair ve müessesat-ı sairei

askeriye tarafından tanzim olunacak (ihtiyaç cetvelleri) Mayıs nihayetine kadar Harbiye Nezaretine takdim olunmak lazımdır.

Madde 61: Harbiye nezareti işbu ihtiyaç cetvelleriyle kırkinci maddede gösterilen istatistik cetvellerinin vürudunu müteakib tedkikatı lazımeyle ifa ederek kıtaat-ı berriye ve bahriye müessasatı saire için celbi lazım gelecek efrad miktarını yüzde münasib göreceği fazlasıyla nisbeti muayyene dairesinde kolordu ahzı asker devairine taksimini bilicra kıtaatı berriye ve bahriye ve mürettebatı muhtelifeye vechi tahsisini kolordularla devairi saireye tebliğ eder.

Efrad-ı cedide kıtaata teşrini evvelde dahil olmuş bulunacaktır. Askerin celb ve cemi emrini ilan için dahiliye ve hariciye nezaretlerini haberdar eyler.

Kolordu kumandanları Harbiye Nezaretinden alacakları emre nazaran kolordu ahzı asker dairesinden silah altına alınması lazım gelen silahlı ve silahsız efrad miktarıyla o sene numro keşide eden mükellefinden silahlı ve silahsız hizmete tefrik edilenler miktarı arasındaki nisbete göre her fırka ahzı asker dairesinden yüzde kaç nisbetinde efrad celb edileceğini ve mahalli tahsislerini fırkalara ve fırklarda aynı suretle ahzı asker şubelerine ve alay kumandanlarına tebliğ eder.

Madde 62: Ahzı asker şube reisi sevki lazım gelen silahlı ve silahsız hidematda istihdam edilecek efradın karye ve mahalle itibariyle esamesini havi nüshateyn olarak cetveller tanzim eder ve işbu cetvellerde muharrer efradın hangi gün ahzı asker şubesi merkezinde bulunacağını zirlerine işaret ederek o mahallin en büyük mülkiye memuruna tevdi eyler.

Madde 63: Mülkiye memuru aldığı cetvelleri jandarma kumandanına tevdi eder. Jandarma kumandanı dahi efradın hangi tarihte şube merkezinde bulunacaklarını kendilerine ve mevcut olmadıkları halde ebeveyn ve akrabalarına tebliğ etmek üzere bu cetvellerden birini karye veya mahalle heyeti ihtiyariyesine tevdi eder. Ve diğerini işbu heyete tasdik ettirerek ahzı asker şubesine irsal olunmak üzere mülkiye memuruna iade eyler. Mükellef her nerede bulunursa bulunsun işbu tebliğ daveti kanuniye ad olunur.

Madde 64: Yevm-i muayyende med'uv efraddan gelemeyenler olduğu takdirde gelememeleri hastalık ve mevkufiyet gibi bir mazereti meşruadan mütevellid olup olmadığı meclis-i idarece heyeti ihtiyariye ile arkadaşlarından bittahkik bila mazeret gelemeyenler hakkında yüz onuncu madde mucibince muamele olunmak üzere

künyelerine şerh verilir ve bunların esami cetveli ihraç olunarak taharri ve derdestleri zımnında hükümeti mülkiyeye tevdi edilir.

Madde 65: Sevk olunacak efradın tarihi sevk ve mahalli mürettebi cüzdanlarına işaret olunarak gidecekleri mevaki nazaran ayrı ayrı numunesi vechile nüshateyn sevk defterleri tanzim ve efrad ile beraber sevk memurlarına tevdi ve masarîf-ı sevkiyeleri dahi ba sened teslim olunur.

Sevk memuru zabitan veya küçük zabitan dan intihab ve lüzumundan maiyetinde mikdar-ı kafi jandarma terfîk olunur. Ufak kafilelerin yalnız jandarma vasıtasıyla sevki caizdir.

Madde 66: Sevk memuru esnayı tarikde efradı zahmet çekmeyecek suretde konak konak sevk edip, konak mahallerine vusüllerinde münasib yerlere yerleştirir ve yevmiyelerini yeden biyed ita ve ledilhace muaveneti lazıme yi ifa eder. Sevke memur olanlar esnayı sevkde efrada her gûne sui muameleden memnu'dur.

Efraddan firar ederek tutulanlar veya firar edeceği his olunanlar bulunursa bunlar mahalli müretteblerine gönderilmek üzere en evvel dahil olacakları mahallin jandarma kumandanına teslim olunur. Efradın esnayı sevkinde sevk memurlarının müracaatı vuku'nda memurin-i mülkiye ve zabıta muavenet ve teshilat irae siyle mükellefdir.

Madde 67: Efrad kıtaata vasıl oldukça evvelen: Sevkine memur olanların götördükleri defterlerle vasıl olan efradın yoklamalarını bilicra mevcut olanlar teslim edilir ve isimleri hizasına işaretle keyfiyeti teslimi havi nüshateyn cetvellerden birisi bittasdik ahzı asker şubesine verilmek üzere sevk memuruna iade olunur.

Saniyen: Teslim edilen efradın muayeneyi tıbbiyeleri icra edilerek ma'luliyeti tebeyyün edenlerin esbab-ı maluliyetleri tedkik olunur ve bu meyanda askerlikten muafiyet maksadıyla kendilerini cerh ve ta'lil edenler zuhur ettiği halde bunlar hakkında yüz sekizinci madde mucibince muamele olunmak üzere raporuyla evrak icab eden makam-ı askerî askerîye tevdi olunur.

Salisen: İşbu efrad-ı cedidenin tahsis olunduğu kıtaata vusulünden nihayet onbeş gün sonra her alay ve müstakil kıta kumandanı alayı ve kıtasına vürud eden efradı cedidenin ahval-i sıhhiye ve umumiyeleri hakkında numunesi vechile tanzim edeceği cetveli fırkaya ve fırka kolorduya gönderir.

Kolordular bu cetvelleri esas ittihaz ederek senevi silah altına alınan efradın evsafı hakkında bir istatistik tanzim ederler.

Madde 68: Sevk muamelesinin hitamını müteakib sevk olunanlarla efradı mezunenin esamisini havi meclisi idarece ayrı ayrı tanzim olunacak defterler cihet-i maliyeye tevdi edilecek ve tarih-i sevkden itibaren iki ay zarfında efradı mezunenin celbiyle mezun oldukları cüzdanlarına işaret olunacaktır.

Vergi-yi Askeri

Madde 69: Vergiyi askerîye tabi tutulacaklar bervechi âtidir:

1- Kırkaltıncı maddenin birinci ve ikinci fıkralarıyla yüzaltıncı maddenin ikinci fıkrasında muharrer olup fiilen hizmeti askeriye ifa edemeyecekleri taayyün ederek mükellefiyeti askeriye ihraç edilenlerle kırkaltıncı maddesinin üçüncü fıkrasında muharrer olanlardan otuzbeş yaşını ikmal ettikleri halde henüz nefi ve kale bendlik cezasını ikmal etmemiş olanlar ve kırk sekizinci maddenin birinci fıkrasında muharrer olanlar ile ikinci fıkrasında muharrer beş senden fazla kürek cezasıyla mahkumiyetden dolayı mükellefiyeti askeriye ihraç edilenler;

2- Kur'a numrosu sırasıyla aded-i matlubdan fazla kalarak mezunen ve muvakkaten hanelerine bırakılanlar.

3- Ahkamı kanuniyeye adem-i itaat suretiyle olmayub muvakkat haps ve kalebendlikle mahkum olmak veyahut muhacirinden bulunmak sebebiyle otuzbeş yaşını ikmal ettiği halde henüz silah altına alınmadığı inde tahkik anlaşılanlar.

Madde 70: Altmış dokuzuncu madde mucibince vergiyi askeriye tabi olanların vergi ile mükellefiyeti haklarındaki muamelenin ikmal edildiği seneyi takib eden seneden başlar. Madde-i mezkûrenin birinci fıkrasında musarrah olanlar müddeti muvazzafadan yirmi sene ve ikinci fıkrasında musarrah olanlar yalnız silah altından mezun olacakları iki sene ve üçüncü fıkrasında muharrer olanlar sinlerine göre olan müddeti mütebakiye-i ihtiyatileri devamınca mezkur vergiye tabi bulunurlar.

Madde 71: Altmış dokuzuncu madde mucibince vergiyi askeriye tabi olanlardan:

Evvelen teşekkülatı bedeniye ve ahvali sıhhiye yahud kuvvei akliyesi gayri müsaid olmak hasebiyle bizzat kâr ve kisbe muktedir olmamakla beraber kazaları dahilindeki rayic-i mahalliye göre nafakalarına kafi mikdardan fazla varidatı seneviyeye malik olmayanlar;

Saniyen hizmeti askeriyyede iken ifayı hizmeti askeriyyeye gayri muktedir hale gelenler;

Salisen kar ve kisbe muktedir olup maksubatı kazaları dahilindeki rayic-i mahalliye göre nafakalarına kâfi miktardan fazla olmamakla beraber verginin ifasını da temin edecek derecede varidatı bulunmayanlar;

Rabian bedeli nakdi verenler mezkur vergiden muafdırlar.

Madde 72: Vergiyi askeri maktu ve munzam olma üzere iki nev'dir. Maktu vergi senevi elli kuruşdur.

Munzam vergi emval-i gayri menkule vergiyi asliyesinin yüzde beşi ve temettü vergiyi asliyesinin bir rub'u ve muvazene-i umumiyyeye dahil ve gayri dahil bilumum devairi devlet ve müessesat-ı resmiyeden alınan maaş ve muhassasatdan mezkur maaş ve muhassasatın mecmuu seneviyesinin ez gayri tevkifat yüzde biridir.

Verginin cibayeti maliye nezaretince ayrıca bir nizamname ile tavzih ve tayin olunacaktır.

Bir Sene Gönüllü

Madde 73: Ondokuz yaşını ikmal ile yirmi yaşına dahil olan mükellefinden ahzı asker meclisine bilmüracaa senei atıye için bir sene gönüllü suretiyle kayıt olunmak isteyenler bervechi zir şeraiti haiz oldukları halde kabul olunurlar:

1- Emlak ve araziye mutasarrıf eşraf ve a'yanı memleket veya iradeli memurin-i devlet ile bunlardan mütekâid olanların evladı olmak;

2- Ahval-i bedeniyesi askerliğe müsaid olmak;

3- Mahalli haysiyet ahvali sabit ve şayi olmadığı hükümeti mahalliyece tasdik edilmek;

4-Sunuf u gayri rakibe kıtaatına gönüllü gireceklerin yirmi beş lira vereceğini ve sunuf u rakibeye girmek isteyenler dahi ya yirmi beş lira veyahut yirmi beş lira kıymetinde olmak ve şeraiti lazimeyi haiz bulunmak üzere bir hayvan birlikte getireceğini mübeyyin kefalet-i lazimeyi hükümet-i mahalliyeye ibraz etmek;

5- Beş senelik mekatibi idadiyeden ba şهادتname neş'et veya mekatibi sultaniye-i resmiyenin bu derecei tahsildeki sınıflarından tasdikname ahz eylemiş bulunmak veya Maarif Nezaretinin teftiş ve murakabesine tabi yerli ve ecnebi

mekatibin bu derece-i tahsile muadil sınıflarından neş'et ve Maarif Nezaretinin mekatibi resmiyesinde beşinci sene imtihanını i'ta ile resmi tasdikname almış olmak.

Madde 74: Bir sene gönüllüler yirmi beş lirayı hemsinlerinin numro kaşidesine kadar defa'ten veya iki taksitde mal sandıklarına bitteslim arzu ettikleri kıtaat-ı nizamiyede bir sene müddetle ifayı hizmet eder ve liyakatı kafiye gösterenler ihtiyat küçük zabiti olarak terhis olup bunlar meyanında hizmet müddetince daha büyük eser-i likayat ibraz edenler bilahire ihtiyat zabiti nizamnamesinde muayyen olan edvarı tâlimiyede celb ve istihdam olunarak alay kumandanlarının inhasına ve görülecek lüzuma göre ihtiyat zabiti tayin edilir.

Madde 75: Bu suretle gönüllü yazılanlar talim-i vezaifi askeriyenin kaffesinde isbatı vücut etmek şartıyla ve fırkası kumandanlığınca mahalli inzibat görülmezse ta'yinatı sa'yi miri edilmek üzere kışla haricinde yemek ve yatmağa me'zun olabilirler. Efradı merkume elbiselerini kendileri tedarik edeceklerdir.

Efrad-ı Me'zune ve İhtiyatiye ve Müstahfazaya Aid Muamelât

Madde 76: Yedinci madde mucibince sunuf u berriye ve bahriyede silah altı hizmetini bilikmal terhis edilenler sunuf u ihtiyata ve ihtiyat müddetini ikmal edenler müstahfaza nakl olup sınıfına göre ihtiyat veya müstahfaz müddetini ikmal edenler mükellefiyeti askeriye den ihraç olunurlar.

İşbu nakil muameleleri için mükellefinin yirmi yaşını ikmal eylediği seneyi takip eden senenin Martı daima mebdde ittihaz olunur.

Madde 77: Silah altı hizmetini ikmal eden efradın terhisi irade-i seniyyesi bilistihsal Harbiye ve Dahiliye Nezaretlerinden kumandanlıklara tebliğ olunacak emir üzerine icra edilir.

Madde 78: Terhis oluncak efradın cüzdanlarına bölük ve müessesat veyahut mensup bulundukları sefain kumandanlarınca keyfiyeti terhisleri işaret olunacak ve efradın mensup oldukları her ahzı asker şubesi için ayrı ayrı ve numunesi vechile cetvelleri cüz'ü tam kumandanlıklarınca bilimla şüabat-ı mezkureye irsal olunacaktır.

Madde 79: Ahzı asker şubelerince işbu cetvellerde muharrer efradın ve hemsinlerin olup hizmeti askeriyelerini müddeti maksure veya bir sene gönüllü olarak veya bedeli nakdi vererek bilifa terhis edilenlerin ve mezun ve tebdil-i havada bulunanların cüzdanlarına sınıfı ihtiyata nakilleri kayıt ve işaret olunduktan sonra seksen birinci

madde mucibince çekilecek numroların sırasıyla ihtiyat defterine muamele-i kaydıyeleri ifa olunur.

Madde 80: Terhis oluna efraddan memleketlerine gidenler memleketlerine muvasalatlarından itibaren iki ay zarfında mensup oldukları ahzı asker şubesine ve memleketleri haricinde kalanlar nerede ikamet edecekler ise yine iki ay zarfında ikametgâhlarının bulunduğu mahallin tabi olduğu ahzı asker şubesine ve ahzı asker teşkilatı olmayan mahallerde en büyük mülkiye memuruna müracaatla terhis edildiklerini ihbar ve cüz'üdanlarını bilirâe kayıt ettireceklerdir. Memleketleri haricinde kalanların mahalli ikametleri kaydolandukları ahzı asker şubeleri veya mülkiye memurları tarafından mensup oldukları ahzı asker şubelerine bildirilecektir. Efrad-ı mezkureden memalik-i ecnebiyeye gidecek olanlar herhangi bir ahzı asker şubesine kaydını icra ettirdikten sonra azimet edeceklerdir.

Madde 81: Ahzı asker şube reisleri dairelerine mensup olup yetmiş sekizinci madde mucibince terhis olunan efrada mahsus olarak kıtaat-ı nizamiyeden gönderilecek cetvellerin vürudunda gerek bu efradın gerek hemsinlerinden hizmeti maksure ile mükellef veya bedel vermiş olup daha evvel müddet-i muayyene-i fi'liyesini ifa ve ikmal etmiş olan veya me'zun bulunan efradın mensup oldukları sınıfı askeriye göre ayrı ayrı ve gıyaben numrolarını keşide ederek bu numrolar sırasınca her sınıf askeri efradını sınıflar arasında fasıla bırakılmak ve bir defter derununda bulunmak üzere numunesi vechile matbu defterlere kayıt edilir; şu kadarki herhangi sebeple terhisleri hemsinlerinden sonraya kalan efrad hemsinlerine ve sınıflarına mahsus ihtiyat defterlerine geçirilmek üzere defterlerde sınıflarına mahsus numroyu takiben numro çekilerek muamele-i kaydıyeleri icra olunur. Bu suretle ihzar edilecek defterlerde mevcut ve sunuf u muhtelifeye mensup efradı ihtiyatiyenin miktarı ilk tanzim olunacak kuvve-i umumiye cetvellerine idhal olunur. Cetveller de fırkalara ve fırkalardan kolordulara ve oralardan dahi Harbiye Nezaretine irsal olunur.

Madde 82: Her sene ihtiyata nakledilen efrad yirmi bir yaşına girdiği sene ihtiyatı ve müstahfaza nakil olunan efrada yine yirmi bir yaşına girdiği seninin müstahfazı namıyla tevsim olurlar. Mesela üç yüz otuz senesinde terhis edilen üç yüz yedi tevellidli efradın ihtiyata naklinde üç yüz yirmi sekiz senesi ihtiyatı namı verileceği gibi bunların müstahfaza nakillerinde dahi kezaik üç yüz yirmi sekiz senesi müstahfazı itlak olunur.

Madde 83: Her sene ihtiyata nakl eden efrad için tutulacak defter bu efradın müstahfaza naklinden sonra müstahfaz defterini teşkil eder ve muamelatı kaydiye daima bu defter üzerinde icra olunur ve her ne sebebe mebni olursa olsun hemsinlerinden sonra ihtiyat ve müstahfaza nakl edenler defterdeki sınıflarının nihayetine kayıt olunarak kendilerine son numroyu takiben numro verilir.

Efrad-ı Me'zune ve İhtiyatiye ve Müstahfazanın Celb ve Sevki

Madde 84: Hizmeti maksureye tabi veya gönüllü olarak bir sene hizmet ettikten sonra terhis edilen efrad ile efradı mezune ve ihtiyatiye ve müstahfaza umumi ve hususi seferberlik talim ve manevra ve temini asayışı dahili için lüzum ve ihtiyaca göre kısmen veya kâmilan silah altına celb olunabilir. Umumi ve hususi seferberlik için efradın taht-ı silaha celbi iradei seniyye ve manevra ve talim için celbi Harbiye Nezaretinin ve asayışı dahili için celbi de kolordu kumandanlarının emriyle icra olunur ve Harbiye Nezaretiyle kolordu kumandanlarının emriyle vuku bulan celb ba'del-icra her halde arzı atebe-i ulya kılınır.

Madde 85: Efradın celbine bilumum memurîni askeriye ve zabıta ve karye ve mahallâtı muhtaran ve hayât-ı ihtiyariyesiyle vali ve mutasarrıf ve kaymakam ve nahiye müdürleri memurdurlar. Bu hususta rehavet ve müsamahası görülenler kavanin-i ceza'ıye mucibince mücazat olunurlar.

Madde 86: Efradın sureti celb ve cemi ile bu hususta memurine müretteb vezaifin keyfiyeti icrası ayrıca bir nizamname ile tayin olunacaktır.

Madde 87: Silah altına celb olunacak efradın doğrudan doğruya kıtaata ihtihakları emri verilmemiş ise efrad ahzı asker şube merkezinde toplanacaklar ve mahalli meclis idaresi ve ahzı asker şube reisi ve zabitanı huzurunda gelenler ile gelmeyenler hakkında [altmış dördüncü] madde mucibince muamele itâ olunduktan sonra gelenler [altmış beşinci] maddi mucibince künye defterleriyle mahalli müretteblerine sevk olunacaklardır. Davete icabet etmeyenlerin taharri ve derdestleri için defterleri hükümeti mahalliyyeye tevdi olunacaktır.

Madde 88: Seferberlik vuku'unda kabahatle maznun ve mahkûm olanlar ile cünha ile maznun ve bir sene ve daha aşağı habs ile mahkum olanlar terhislerinden sonra mahkemeleri icra veya müddeti mahkumeleri ikmal olunmak üzere hemen silah altına alınırlar ve bu gibilerden hüsnü hizmeti görülenlerin hukuku şahsiyyeye halel gelmemek üzere müddeti bakiye-i mahkumelerinin affına teşebbüs olunabilir.

Hastalık ve bir seneden fazla mevkufiyet gibi mazeretlerden dolayı arkadaşlarıyla birlikte silah altına alınmayanların iade-i afiyet veya tahliye-i sebillerinde suret-i istihdamları ictima'ın nev'ine göre Harbiye Nezaretince tayin olunacaktır.

Efradı Mezune ve İhtiyatiye ve Müstahfazanın Yoklamalarının İcrası Hakkında Ahkâm

Madde 89: Mükellefini askeriyeden müddeti maksure ile ifayı hizmet etmiş veya aher suretle me'zun bırakılmış olanlar ile ihtiyat ve müstahfaz sınıflarında bulunanların Harbiye Nezaretince tayin olunacak zamanlarda senede iki defa ahzı asker şubesi zabitanı tarafından yoklamaları icra olunur.

Yoklama icra eden zabitanı askeri harcirah nizamnamesi vechile harcirah ve yevmiye verilir.

Yoklama muamelâtı şunlardır:

1- Vefat edenlerin tarihi vefatlarını tahkik ve nüfus memuruyla bilmuharebe kayıtlarını terkin etmek.

2- Hizmet-i askeriyelerini ifa edemeyecek derecede malul olduklarını beyan edenleri li eclil muayene ahzı asker şube reisine bildirmek;

3- Mektûmîni zahire ihraç ve bakayayı askeriye ile beraber derdest etmek ve muamelatı kaydiyeleri esbabını temin eylemek;

4- Seferberlik ve talim manevralarda kanunen silah altına alınmayacakları tefrik ve kayıtlarına işaret etmek;

5- Tebdil-i havada bulunan efradın müddetleri hakkında tahkikat icrasıyla iade-i afiyet edenlerin ikmal-i müddetlerinde kıtalarına sevkini ve iade-i afiyet etmeyenlerin berayı muayene en yakın sıhhiye heyeti bulunan mevaki'e i'zamını temin etmek ve gidemeyecek halde olanları ahzı asker şube reisine bildirmek ve me'zun efradın dahi mezuniyetlerini tecavüz ettirmemeleri esbabını istihsal etmek.

Bu suretle vaki olan tahkikat ve cihet-i askeriyece istihsali lazım gelip efradı mükellefeden ve bulunmadıkları halde akrabalarından alınan malumat netayici efradın künyelerine işaret olunacağı gibi yoklama esnasında istihzarat-ı seferiyeye aid veza'if-i saire dahi icra olunur.

Madde 90: Yoklamaların hitamında hasıl olacak netayiç zirinde hulaseten gösterilmek üzere ahzı asker şubesi reisi tarafından numunesi vechile bir kuvvei umumiye cetveli tanzim ve fırkalara irsal olunur. İşbu cetvelleri fırkalar kolordulara ve kolordular da Harbiye Nezaretine gönderirler.

Madde 91: Atide ta'dad olunanlar efradı ihtiyatiye ve müstahfazadan oldukları halde memuriyetlerinin devamı müddetince seferberlik ve talim ve manevra için vuku'bulacak içtimalarda silah altına alınmaktan müstesnadırlar:

Vükela

Müsteşarlar

Meb'usan ve a'yan ile meclis-i meb'usan ve a'yan baş katibleri

Süfera

Sefaret müsteşarları

Sefaret başkatibleri

Baş şehbenderler

Şehbenderler

Şehbender Vekilleri

Valiler ve Mutasarrıflar

Fetva Emini

Meclis-i tedkikat-ı şer'îye reisi

Ders vekili

Kadılar

Müftüler

Şeyhul haram hazreti nebevi

Haremeyni şerifeynin baberât-ı âli cihate mutasarrıf olup bilfiil ifayı vazifeye mecbur olan hademesi

Nefs-i nefis hazret-i padişah-i hizmet-i fahiresinde müstahdem bulunanlardan ba defter esamesi muayyen olanlar

Askerlikte istihdama mani maluliyeti tebeyyün edenler cemaati gayri Müslime patrikleriyle katogikos ve hahambaşı ve metropolid ve serpiskopos ve arhimendrit ve vartabet ve baş hahamlar ve manastırların gominos ve baş rahibler ve hıdematı mezhebiyede müstahdem papas ve hahamlar ve manastırlarda ikamet eden rahib ve keşişler ve Protestan ve Latin ve Musevi kurra-i cemaatlerinin vekilleri ve Musevi cemaat başları ve muayyen kiliselere memur Protestan va'izleri ve bâdefter mikdarve esamisi muayyen diyagos ve mezahib-i saire-i gayri müslimede buna muadil olanlar.

Madde 92: Atide ta'dad olunanlar efradı ihtiyatiye ve müstahfazadan oldukları halde memuriyetlerinin devamı müddetince yalnız seferberlik için vuku bulacak içtimalarda silah altına alınmaktan müstesnadırlar:

Posta- Telgraf ve Telefon Nezareti:

Telgraf Fen Müfettişleri

Posta ve Telgraf merakiz müdürleri

Muharebe memurları

Kefalet i'tasıyla mükellef baş müdüriyet veznedarları ve havale ve paket misillü posta umuru memurları

Mükellif ihtiyat memuru

Posta tatar ve seyyar memuru

Telgraf fabrikasında müstahdem erbab-ı ihtisas ile baş müdiran dairesindeki makinistler, telgraf hututunun muhafazasına memur çavuşlar.

Dahiliye Nezareti:

Kaymakamlar ve nahiye müdürleri

Polis müdürleri

Polis komiserleri

Polis komiser muavinleri

Polisler

Harbiye ve Bahriye Nezaretleri:

Eklamı Harbiye katebesinden orduda istihdam olunacaklar.

Hastane ve idarei askeriyede müstahdem bulunan ketebeden orduda istihdam oluncaklar.

Kömür maden amele-i daimesinden olup silah altına alınmaları kömür ihracatına mani olacağı şirketle bil muharebe tahakkuk ederek isimleri mazbut bulunanlar.

Maliye Nezareti:

Daire-i nezaretde varidat-ı devleti ahz ve sarfa doğrudan doğruya memur olanlar;

Vilâyat:

Defterdarlar

Muhasebeciler

Muhasebe mümeyyizleri

Muhasebe baş kâtibler

Liva vergi başkatibleri

Mal müdürleri

Mal müdür muavinleri

Tahsil memurlarıyla muavinler ve müfredat katibi vazifesini ifa eden refikler muakkibler

Tahsildarlar

Müfredat katibleri

Sandık eminleri

Veznedar ve mu'temedi

Vilayat ve liva ve keza tapu katibleri

Ziraat Bankası:

Ziraat bankası müdürü umumisi ve merkez muhasebeci ve veznedarıyla şube ve sandık memur ve veznedarları

Düyunu umumiye Varidatı muhassasa idaresi:

Baş müdürler

Muhasebe refiki evveli

A'sar refiki evveli

Tezkere kâtibi

Tahrirat kâtibi

İdare kâtibi

İdare tahsildarı

Nafia Nezareti:

Demiryolları idare-i Umumiyesi memurini

Liman komiseri

Rıhtım komiseri

Demiryolu varidat katibi

Evkaf Nezareti:

Rusulü kiram ve enbiya-i izam hazeratının ba berat türbedarlık hizmeti şerifesinde bulunanlardan yalnız biri (en müsinni terk oluncak)

Her cami için yedinde beratı bulunanlardan yalnız birer imam, birer hatip, birer müezzin birer kayyum ile beratı olmayanlardan bilfiil ifayı hizmet etmekte bulunan birer imam (taaddüdları halinde en müsinni terk olunacaktır)

Madde 93: Atide ta'dad olunanlar efradı ihtiyatiye ve müstahfazadan oldukları halde memuriyetlerinin devamı müddetince yalnız talim için vuku bulacak ictima'larda silah altına alınmaktan müstesnadırlar:

Demiryolu şirketleri:

Direktörlük ve müfettişlik devairi memurî ile kalemleri ketebesi

Muhasebe mağaza memurin ve ketebesi

Hareket memuru merkez memuru

İstasyon memur ve muavinleri ve makasçılar

Tren müdür ve muavinleri ve gardöfrenler

Cer dairesi memurin ve ketebes

Makinistler ve ateşçiler

Su memurları ve fabrika müstahdemini

Yol mühendisleri, idare-i merkeziyesi memurin ve ketebes ve yol mühendisleri tamirâtı mütemadiye posta başları ve yol gardiyanları [bunlar seferberlik vukuunda şimendüfer hidematında asker olarak istihdam olunurlar]

Madde 94: Bilumum memurin-i devletten talim veya manevra için celb edilecekleri hîni celbinde bir kalem veya şube-i idare müstahdeminin nısfından ziyadesinin silah altına alınması lazım geldiği halde yalnız nısfı kura ile celb olunur. Nısfından fazla kaç kişi kalırsa onların celbi ikinci bir devreye ta'lik olunacaktır.

Madde 95: Umumi ve hususi hastaneler ve hilali ahmer memurin ve hademesiyle askeri fabrikası ve müessesât usta ve amelesi ve şimendifer amelesinden lüzum görülecek miktarı, fırıncılar, Osmanlı vapur şirketleri memurin ve müstahdemini vesair vesait-i nakliye-i bahriye ve berriye esnafının görülecek lüzuma göre askerliklerinin tecili veya asker elbisesiyle mahallerinde veyahut münasip görülecek mahallerde istihdamları Harbiye ve Bahriye nezaretlerine aittir.

Mükellefinin Seyr ü Seferi

Madde 96: Vilayetleri haricine seyrü sefer edecek bilumum efradı zükur esnayı seferlerinde tezkere-i Osmaniyelelerini bilumum mükellefinde tezkere-i osmaniyeleleriyle beraber cüzdanlarını yanlarında bulundurmağa ve her talep vuku'unda memurini inzibatiyeye ibraz etmeğe mecburdur.

Memurini zabıta hizmeti askeriyesini ifa etmemiş yahut cüzdanını almamış veyahut nüfusça mektum bulunmuş olanlar haklarında olbabda yapılacak ta'limat vechile hareket ederler.

Madde 97: Müstahfazlardan maada mükellefiyeti askeriye dahilinde olup kazası haricine seyr ü sefer edecek olanlar gidecekleri yerlerde on beş günden ziyade ikameti ihtiyar ettikleri halde ikametgâhlarını memâlik ecnebiyede ise en yakın bulunan devlet-i aliye şebbanderlerine Trablusgarb'ta ise naibüs sultana ve Mısır'da ise Devleti Aliyye komiserliğine ve Kıbrıs'ta ise Beyrut vilayeti Valiliğine ve Memalik-i saire-i Osmaniyyede ise ahzı asker şubelerine ve ahzı asker teşkilatı olmayan

mahallerde en büyük mülkiye memurlarına şifahen yahut mektupla bildireceklerdir. Ve ikametlerini tebdil ettikçe tekrar beyan-ı malumat edeceklerdir.

Madde 98: Numro keşide eden efrad sevk tarihine kadar ahzı asker şubesi haricine gidemez.

Madde 99: Yabancı efradın yoklamaları ve ledülicab silah altına celb ve sevkleri hususunda ahzı asker şube reisleri kendi şubeleri efradı hakkında ifasına mecbur oldukları muameleyi aynen tatbik ve ifa ile mükelleftirler.

İşbu yabancı efradın sevk masrafı ciheti askeriyece tesviye edilir.

Şehbenderler mükellefinin silah altına davetini tebliğ ve bunların memleketlerine avdetleleri emrine mümkünül ifa vesait-i teslihiyeyi ifa edeceklerdir.

Madde 100: Her mahalle veya karye...ve muhtararı mahalle ve karyelerine gelmiş olan yabancıları o karye ve mahallenin mensup olduğu ahzı asker şubesine ihbar ile mükelleftirler.

Madde 101: Seferberlik zamanında hükümeti askeriye işbu fasılda mevcut olan ahkamdan başka tedabiri mukteziye ittihazına dahi me'zundur

Ahkam-ı Cezaiye

Madde 102: Mart ibtidasında on sekiz yaşını ikmal etmiş olup o senenin teşrini evveli nihayetine kadar işbu kanun mucibince ismini muayene-i ibtidaiye defterine bizzat veya bilvasıta kayıt ettirmemiş bulunan mükelleflerden bir rubu'yüzlük Osmanlı altınından üç yüzlük Osmanlı altınına kadar ve muayene-i intihaiyeye kadar kayıt ettirmemiş olanlardan iki kat cezayı nakdi alınır.

Madde 103: Terhis olunan efraddan olubda, sekseninci madde mucibince iki ay zarfında cüzdanlarını kaydettirmeyenlerden bir rubu yüzlük Osmanlı altınındandan üç yüzlük Osmanlı altınana kadar cezayı nakdi alınır.

Madde 104: Mükellefinden olubda gidecekleri yerde doksan yedinci madde mucibince on beş gün zarfında ikametgâhını bildirmeyenlerden bir rubu yüzlük Osmanlı altınından dört rubu yüzlük Osmanlı altınına kadar cezayı nakdi alınır. Bu sırada vuku'bulan davete icabet etmeyenler hakkındaki ceza ile mücazat olunur.

Madde 105: Yedlerinde ahzı asker cüzdanı olmayan mükellifini her nevi resmi hizmete kabul edenlerden bir yüzlük Osmanlı altınından on beş yüzlük Osmanlı

altınına ve her nevi hususi hizmete kabul eyleyenlerden yarım yüzlük Osmanlı altunundan beş yüzlük Osmanlı altınına kadar cezayı nakdi alınır.

Madde 106: Herhangi bir mükellefe muayene-i ibtiddaiye defterine ismini kayıt ettirmemekle beraber muayene-i intihaiyede dahi ahzı asker meclisine gelmez veya ma'zeret-i kanuniyesini ihbar etmezse otuz beş yaşını ikmal edinceye kadar ele geçtiği tarihten itibaren hemsinleri defterindeki kaydına işaret ve cüzdanı ita olunarak ahzı asker meclisi mezkur hal içtimada değil ise meclisi idarece bila kur'a asker edilir.

Bu gibiler üç sene inşaat hidematında bulundurulduktan sonra iki sene de bir kıtada istihdam olunurlar.

Şu kadar ki üçüncü seneyi ikmal etmezden evvel efradı cedidenin sevki zamanı hulül ettiği halde inşaat müddetinin ikmaline bakılmayarak efradı cedide ile kıtaata sevk olunurlar.

Ba'del istihdam hemsinlerinin bulunduğu sınıfı askeriye naklolunurlar. Bunlardan ahvali bedeniyeleri hasebiyle hizmeti askeriye gayri muktedir oldukları ahzı asker meclisi veya heyeti teftişiyeye etibbasınca ve bunlar ikmalî vataniye etmiş oldukları takdirde fırkaları heyeti sıhhiyesince tasdik edilmiş olanlar mahalli meclis idaresince servetlerine göre beş yüzlük Osmanlı altınından yüz yüzlük Osmanlı altınına kadar tayin edilecek cezayı nakdi ile beraber yirmi sene müddetle vergiyi askeriye tabi tutulmak üzere mükellefiyeti askeriye ihraç olunurlar.

Otuz beş yaşından sonra ele geçenler hizmeti askeriye muktedir olsalar bile silah altına alınmayıp yalnız beş sene inşaat hidematında istihdam olunurlar mükellefiyeti askeriyelerinin müddeti bakiyesi için vergiyi askeriye tabi tutulurlar.

Madde 107: Yirmi yaşını ikmal ettikleri halde isimlerini nüfus defterine kayıt ettirmemiş olanların mecalisi idarece takdir edilecek sinlerine göre hemsinleri defterine kayıtları icra ve cüzdanları ita olunduktan sonra haklarında yüzaltıncı madde mucibince muamele olunur.

Madde 108: Hizmeti askeriye kısmen veya kâmilten kurtulmak kasdıyla uzvunu sakat eden veyahut ettirenler hakkında kanunu cezayı askeriden muayyen ahkâm başkaca tatbik edilmek üzere yüzaltıncı madde vechile muamele olunur.

Madde 109: Muayene-i ibtidaiye defterine ismini kaydettirdiği halde muayene-i intihaiyede isbatı vücut etmeyenlerden yahut yirmi altıncı madde mucibince usulü

vechile ma'zeretini mübeyyin musaddak ilmuhaber veya şehadetname göndermeyenlerden arkadaşlarının sevkine kadar dehalet eden veya ele geçenler bila ku'ra asker edilerek hemsinleriyle celb ve sevk edilirler ve kendilerinden bir yüzlük Osmanlı altınından beş yüzlük Osmanlı altınına kadar cezayı nakdi alınır. Bu meyanda hizmeti askeriye gayri muktedir zuhur edenlerden yalnız cezayı nakdi alınarak vergiyi askeriye tabi tutulurlar. Arkadaşlarının sevkinden sonra her ne suretle olursa olsun ele geçenler hakkında yüz altıncı madde mucibince muamele olunur.

Madde 110: Kur'a keşide olunarak veya bilakur'a asker olmuş bulunan bir mükellef arkadaşlarının hini sevkinde vuku bulan daveti kanuniye üzerine gelmez ve bu da altmış dördüncü madde mucibince mazereti kanuniyeye müstenid olmazsa veya esnayı sevkinde firar eder ise bir ay zarfında gelenler veya derdest olunanlar kıt'alarınca inzibat cezalarıyla mücazat olunurlar.

Üç ay zarfında gerek kendileri gelsin gerek derdest edilerek sevk edilsin ertesi sene efradı cedidenin sevkine kadar inşaat hidematında istihdam olunduktan sonra sınıfına göre hizmeti fiiliye-i askeriyeleri tamamen ifa ettirilir.

Üç aydan fazla icabet etmeyenler ele geçtiklerinde yüz altıncı madde mucibince muamele olunur. Efrad-ı me'zuneden olubda silah altına davet edilenlerden bila mazeret icabet etmeyenler bir ay zarfında gelir veya tutulursa kıtasınca inzibat cezasıyla mücazat olunur.

Bir aydan fazla gelmeyenler ele geçtiklerinde veya dehalet ettiklerinde arkadaşları kadar kıtaatı nizamiyede ba'del istihdam müddeti hizmetinin bir misli de inşaat hizmetinde kullanılırlar.

Madde 111: Bir mükellef muayene-i intihaiyede yerine bir başkasını sevk eder yahut kur'a keşidesinden sonra hizmeti askeriyesini ifa için bir başkasını gönderir veya muamelatı askeriyesinde sahte şehadetname ve evrak istimal ederse veyahut askerlikten kısmen veya tamamen kurtulmak maksadıyla her ne suretle olursa olsun hâl ve desayış istimal ederse hakkında yüz altıncı madde mucibince muamele olunur. İşbu ef'alde gerek mükellef gerek muin veya şerikleri hakkında kanunen lazım gelen ahkâmı cezaiye başkaca tatbik olunur.

Madde 112: Ahzı askere müteallik defterlere muagiyiri hakikat bir şey derç edilmiş olduğu halde nazar olunur: ihmal ve adem-i itinadan münbais ise failinden bir yüzlük Osmanlı altınından beş yüzlük Osmanlı altınına kadar cezayı nakdi alınır. Kasda

makrun ise sahtekârlık ad olunarak fail veya müşarikleri hakkında takibatı kanuniye ifa olunur.

Madde 113: Mükellefin hakkında mugayir-i hakikat olarak ihbarat ve beyanatda bulunanlar ve vetaik i'ta edenler kanunen terattüb eden ceza ile mücazat olunurlar.

Madde 114: Altmış ikinci maddedeki cetvele kaydı lazım gelen efraddan birinin ismini kayıt etmeyen memurini askeriye askeri ceza kanunnamesi mucibince mücazat olunur.

Madde 115: Esnayı seyr ü seferde doksan altıncı madde mucibince tezkerei osmaniyesini ve müstahfızlardan gayri mükelifini askeriyeden olubda maddei mezkure mucibince tezkerei Osmaniyesiyle cüzdanını ibraz edemiyenler memurini inzibatiye tarafından derdest edilerek hükümeti mahalliyeye teslim olunurlar.

Bu gibilerden işbu kanunun mevaddı sairesi mucibince daha ağır cezayı mucib fiili mevcut olmayanlar bir rubu yüzlük Osmanlı altınından üç yüzlük Osmanlı altınına kadar cezayı nakdi veyahut yirmi dört saatden bir aya kadar hapis cezasıyla mücazat olunurlar ve mükellefinden olanlar hükümeti mahalliye marifetiyle derdest olunduğu mahallin ahzı asker şubesine teslim edilir.

Madde 116: İşbu fasılda ta'yin olunan efalden habs ve kalebendlik ve kürek cezalarıyla yüz altıncı maddede muharrer cezayı nakdî ve maddei sabıkada muharrer cezayı müstelzim efali selahiyetlerine göre muhakimi askeriye veya umumiyei cezaiyede ve bunlardan ma'dası ahzı asker meclislerinde ve bu meclisler mü'akid olmadıkları halde milcisi idarede muhakeme olunur.

Madde 117: Ahz-ı asker meclisleriyle mecalis-i idarece hüküm olunacak cezayı nakdilerin i'tasından imtina vukuunda cezayı nakdî habse tahvil edilmek üzere mecalisi idarece tanzim olunacak mazbata mahalli en büyük mülkiye memurlarının işareti tahririyesiyle licelittenfiz adliye müdde-i umumiyesine tevdi olunur.

Bedel-i Nakdî

Madde 118: Hizmeti fiiliye-i askeriye mukabil bedeli nakdi elli adet yüzlük Osmanlı altınıdır.

Madde 119: Mükellef veya namına âheri tarafından verilecek işbu bedeli nakdi Memaliki Osmaniye dahilinde mal sandıklarınca ve Mısır'da komiserlik ve

Trablusgarb'da naibü's- sultan ve memaliki ecnebiyede sefaret ve şehbenderlikler tarafından makbuz mukabili ahz ve kabul olunur.

Madde 120: Yüzaltıncı maddede muharrer olup arkadaşlarının hıyni sevkinde vuku'bulan davete icabet etmeyen veya esnayı sevkinde firar eden mükellefinden bir aydan sonra ele geçenler ile yüz altıncı madde vechile muamele göreceklenden bedel-i nakdi kabul olunmaz. Binaenaleyh bedel kabulü mükellefinin maddei mezkure mucibince bedellerinin kabulünü mani bir halleri olmadığına dair ahzı asker şubelerinden vesaik istihsal ve ibraz etmeleriyle meşruttur.

Madde 121: Bedeli nakdi ita ettiklerine dair makbuz irae eden veyahut bedelinin tesviye olunduğu resmen iş'ar olunan mükellefin bulunduğu mahalle en yakın bir piyade kıta'sında altı ay ba'del istihdam hemsinleriyle sınıfı ihtiyata nakil edilmek ve silah altı müddetinde kolordusunun umumi seferberliği olmadıkça tekrar celb edilememek üzere altı ayın hitamı günü bila istizan terhis edilirler. Bu gibiler müddeti mezuniyetleri zarfında kolordusunun umumî seferberlik ictimaından gayri hiçbir sebep ve suretle silah altına alınmaz.

Madde 122: Seferberlik ilanı tarihinden itibaren hali hazari avdet edinceye kadar bedel-i nakdi kabul olunmaz.

Madde 123: Kıtaatda müstahdem efraddan bedel-i nakdi verecekeler piyade ve nakliye ve istihkam ve jandarma sınıflarına mensub iseler tarihi duhüllerinden i'tibaren altı mah müddeti ikmallerinde terhis olunur. Sunuf u sairei berriyeye mensub olubda hizmeti askeriye bir seneye baliğ olmayanlar en yakın piyade kıtasına nakl ile ayrıca altı mah talim gösterildikten ve sunuf u bahriye mensubîninden olubda üç sene hizmetten evvel bedel verenler kezaik ayrıca altı mah piyade kıtasında talim ettirildikten sonra sinlerine göre efrad-ı me'zune veya ihtiyatiye meyanına nakil ettirilirlir. Hidematı müteferrikada ve me'zuniyet ve tebdili hava ve firar ve mevkufiyette geçecek müddeti hizmeti talimiyeden ad olunmaz.

Madde 124: Efradı ihtiyatiye ve müstahfazadan bedel-i nakdi kabul olunmaz

Madde 125: Bedel-i nakdi i'ta edenler memurinden iseler müddet-i talimiyeleri devamınca mezun ad olunurlar.

Madde 126: Silah altında müstahdem olanların gayri mükellefinden gerek Memalik-i Osmaniye ve gerek memalik-i ecnebiyede bulunubda bedeli nakdi verenlerin talimleri teşrini evvel zarfında başlar. Bunlardan arzu edenlerin ertesi sene aynı zamanda

gelmek üzere hizmeti talimiyeleri te'cil olunur. Ertesi sene teşrini evveli zarfında bila mazeret icabet etmeyenlerin müddeti talimiyeleri taz'if olunur. İki sene geçinceye kadar bila mazeret talime gelmeyenler tam iki sene hizmeti fi'iliye ile mükellef tutulurlar ve bedel-i nakdileri iade edilmez.

Madde 127: Bervechi ati ahvalin tahakkukunda bedel-i nakdi ita eden mükellefinin bedel-i nakdileri iade olunur:

1- Silah altında veya tebdili havada iken vefat etmek veya silk-i askeriden ihracı müstelzim maluliyet kesb eylemek;

2- Talimlerini icra etmekte bulunanlardan müddet-i muayen-i talimleri hitam bulunduğu halde bazı esbab-ı mücebbire dolayısıyla terhis edilememek (bu gibilerin silah altı müddeti ikmal ettirilir);

3- Bedel veribde talimleri ertesi seneye tâlik edilenlerden bedellerinin tarih-i itasından itibaren altı mah mürur etmeksizin vefat etmiş olmak veya silki askeriden ihracını müstelzim maluliyeti tebeyyün eylemiş bulunmak;

4- Bedel-i nakdinin tarih-i i'tasından itibaren altı mah mürur etmeksizin seferberlik ilanından dolayı silah altına alınmak (bu gibilerin silah altı müddeti ikmal ettirilir).

Madde 128: Bedelin iadesi keyfiyeti mükellefin veya varisleri tarafından vuku bulacak talep ve istid'a üzerine kolordu mürettebatı için bir ay ve mürettebat-ı hariciye için üç ay zarfında bittedkik kolordusunca ciheti maliyeye tebliğ ve tarihi tebliğinden itibaren dahi bir mah zarfında ikmal olunur.

Madde 129: Bedel-i nakdi i'ta edenlerden ahzı asker muamelatınca mensup olduğu kolordu mıntıkasında ta'lim görenlerin memleketlerine avdeti masarısı kendilerine ve kolordusu mıntıkası haricinde talim görenlerin ciheti askeriye aittir.

Madde 130: Bedel-i nakdi ita edenlere talimleri müddetince maaş ve ta'yin ve elbise verilir.

Madde 131: Silah altından firar eden efraddan bedel-i nakdi kabul olunmaz, verilmiş ise iade olunur.

Madde 132: Silahsız hidematda müstahdem olanlardan veyahut silahsız hidemata da tefrik edilenlerden bedel-i nakdi vereceklerin hizmet-i talimiyeleri silahsız hidematda ifa ettirilir.

Madde 133:Mecalis-i idarede işbu kanun mucibince ifa edilecek muamelat esnasında ahzı asker şube reisi mecalis-i idarenin izayı tabiyesindendir.

Madde 134:Yirmi bir yaşına vusulden evvel tahtı silaha alınanlar terhislerinde hemsinleriyle beraber muamele görmek ve vergiyi askeriye tabi olmamak üzere mezun ad edilirler.

Madde 135:Evvel ve ahir gelmiş ve gelecek bilumum muhacirin tarihi hicretlerinden itibaren altı sene sonra sinlerine göre muamele-i askeriye tabi tutulurlar.

Aşayiri seyyareden iskan olunanlar hizmeti askeriden muaftırlar.

Madde 136:Teb'a-i Devlet-i Aliyyeden bir kadın teb'a-i İraniyeden biriyle tezevvüc etmiş ise bu misüllerden mütevellid olanlar hizmet-i askeriye ile mükelleftirler.

Madde 137: Bir kimsenin muamelat-ı askeriyede müte' ehil addedilmesi Müslümanlarda akdin, gayri Müslimlerde bilumum izdivac-ı merasinin icrasıyla ve muayene-i intihaiyede zevc ile zevcenin bir hanede bulunmalarıyla meşruttur.

Madde 138:Üç veya daha ziyade oğlu olubda bunlardan ikisi hizmeti fiiliye-i askeriyede vefat etmiş olan bir pederin veya dul validenin dahil-i esnan olan üçüncü ve mütebaki oğulları hizmeti maksureye tabidir. Bu hususta tebdil-i havada vefat etmiş olanlar hizmet-i fiiliye-i askeriyede vefat etmiş ad olunurlar.

Madde 139: Tebdil-i hava için gönderilip iade-i afiyet ederek kıtasına avdet edenlerin tebdil-i hava müddetinden yalnız bir senesi hizmet-i fiiliye-i askeriye addedilir.

Madde 140: Muayene-i ibtidaiyeden sonra tashih-i sin muamelat-ı askeriyede muteber değildir. Kayıtlarıyla şahısları mütenasib olmayanların tashih-i sinine ahzı asker meclisleri selahiyetdardır.

Madde 141:Milel-i gayri müslimeden hizmeti- fiiliye-i askeriyesini ifa etmeyenlerin sıfat-ı ruhaniyesi askerlikçe nazar-ı itibara alınmaz.

Madde 142:Talebe-i ulumun ilk dört senelik imtihanları için medaris-i ilmiye nizamnamesi mucibince teşekkül edecek imtihan meclislerinde fırka kumandanlarınca tayin edilecek mümeyyiz dahi hazır bulunur.

Madde 143:Bir kimsenin talebe-i ulumdan olabilmesi medaris-i ilmiye nizamnamesi ahkamına tabi bulunmasına meşruttur.

Mevadd-ı Mevkute

Madde 144: İşbu kanun üçyüz otuzbir senesi Martına değin Harbiye Nezaretince kısımlar kısımlar mevki-i tatbikiye vaz' olunmak üzere tarihi neşrinden itibaren mer'idir.

Ancak kanunun tarihi neşrinden mukaddem bedel-i nakdi verenlerin kanunu sabıkdaki hukuku bakidir. Bakaya olup işbu kanunun tarih-i neşrinde silah altında bulunan efrad-ı nizamiye hakkında kanunu sâbık mucibince muamele olunur.

Şu kadar ki hizmet-i zecriyede beş seneyi ikmal edenler terhis olunurlar.

Madde 145: İş bu kanun tarih-i neşrinden mukaddem bedel-i nakdi verenlerden maada bilumum mükellefin yirmi yaşını ikmal ettikleri seneyi takip eden marttan bilhisab bu kanunda muharrer hizmet-i askeriye müddetinin taksimatına göre sınıf ve senelere nakil edileceklerdir. Silah altında bulunanların muamele-i nakliyesi ba'det terhis icra olunur.

Madde 146: Minelkadim hizmeti askeriyeden müstesna olan veya her ne sebebe mebni olursa olsun nail-i muafiyet olmuş bulunan ahali-i Müslime ile anasır-ı muhtelif-i osmaniyeden bin ikiyüz doksan dokuz ve ondan sonraki seneler tevellidleri işbu kanun tarih-i neşr ve ilanından itibaren hemsinlerinin bulundukları sınıflara kayıt edilirler ve bunlardan bedenlen hizmet-i askeriyeye muktedir olmadıkları bilmuayene tebeyyün edenler ile bin ikiyüz doksan dokuz senesinden evvel tevellid etmiş bulunanlar kırk yaşını ikmallerine kadar yetmiş ikinci madde mucibince vergiyi askeriye tabi tutulurlar.

Madde 147: üçyüz üç, üçyüz dört, üçyüz beş, üçyüz altı, üçyüz yedi, üçyüz sekiz, üçyüz dokuz tevellidli mükellefinden olubda her ne sebebe mebni olursa olsun hizmeti askeriyeleri bedelen veya bedenlen ifa ettirilmemiş olanlar şeraiti atiyeyi haiz oldukları takdirde muinli veya muinsiz olduklarına bakılmaksızın silah altına alınacaklardır.

1- Darülfünun medresetül guzat, medresetül vaizin ve kadastro mektebi, darülmualimin-i âliye kısmı ve maliye mektebi ve diğer mekatib-i aliye-i resmiye ve hususiye ve ecnebiye ve memalik-i saire mekatib-i aliyesinde ikmal-i tahsil etmiş olanlar;

2- Mekatib-i sultaniye ve yedi senelik mekatib-i idadiye resmiye ile bu derecedeki hususi ve ecnebi mekteblerinden şهادetname almış olanlarla son iki sınıflarında tahsilde bulunmak dolayısıyla te'cil edilenler;

3- Talebe-i ulundan ahzı-asger kanunu sabıkı mucibince altıncı sene imtihanını vermiş olanlar;

4- Birinci fıkrada muharrer mektebi aliye resmiye ile hususiye ve ecnebiyede

5- Talebe-i ulumdan henüz altıncı sene imtihanını vermemiş olanlar medaris-i ilmiye nizamnamesi mucibince mezkur imtihanlarını i'talarını müteakib.

Bunlardan bir, iki, üçüncü fıkrada muharrer olanların zıkr olan bir sene hizmetleri üçyüz otuz senesi eylülünde; dördüncü beşinci fıkrada muharrer olanların ikmal-i tahsillerini veya medaris-i ilmiye nizamnamesi vechile altıncı sene imtihanlarının itasını müteakib ifa ettirilecektir. Talebe-i mezkureden mektebce kayıtları terkin edilenlerle müddeti muayyene zarfında altıncı sene imtihanını vermemiş olanlar iki sene müddetle silah altına alınacaktır.

Bu suretle silah altına alınacaklardan bir kalem veya şube-i idare memurinden olanlar iki nefer ise içlerinden kura ile birisi ve ikiden fazla ve çift iseler mecmuunun ve tek iseler birden maadasının nısfı alınır. Diğerlerinin celbi sene-i aiteye te'hır olunur.

Madde 148:Madde-i sabıka mucibince silah altına alınacak olanlardan memur bulunanlar askerlikleri müddetince mezun ad edilirler ve maaşlarının vekillerine verilecek mikdarından ma'adası ailelerine ve olmadığı halde kendilerine i'ta olunur.

Madde 149:Yüz kırk yedinci maddedeki evsaf ve şeraiti haiz bulunanlardan işbu kanunun neşri günü muallimlikte müstahdem bulunanlar madde-i mezkuredeki bir senelik hizmet-i askeriyeden muaftırlar.

Madde 150:Mevadd-ı sabıka mucibince tahtı silaha alınacak mükellefin nev-i tahsillerine ve kabiliyet-i bedeniyelerine nazaran sunuf u muhtelif-i askeriyeye tefrik olunacak ve zabıtlığe mahsus evsaf ve şeraiti haiz bulunanlar ihtiyat zabitanı kanunnamesi ahkamına tevfikân ihtiyat zabıtlığı silkine idhal olunacaklar ve evsafı mezkureyi haiz olamayanlar derece-i kabiliyetlerine göre ihtiyat küçük zabiti nasb olunabileceklerdir.

Madde 151:Yüzkırk yedinci maddedeki evsaf haiz olanlar madde-i mezkure vechile hangi sene silah altına alınmaları icab ediyorsa sene-i merkume eylülü nihayetine kadar mensub oldukları ahz-ı asker şube merkezinde isbat-ı vücud etmeğe mecburdurlar. İsbatı vücut edemiyecek derecede hasta olanlardan Mısır'da komiserlikçe, Trablusgarb'da naibüs-sultanca vesair memaliki Osmaniye de bulundukları mahallin ahzı asker şubelerince memalik-i ecnebiyede iseler sefaret veya şehbenderliklerince musaddak vesaiki göndereceklerdir. Silah altına alınmaları lazım gelen sene eylülü nihayetine kadar isbatı vücut etmeyenler veya vesaiki mezkureyi göndermeyenler ihtiyat zabıtlığı hakkında sakıt olacaklar ve müddeti muayeneden itibaren ve bila mazeret iki sene zarfında isbatı vücut etmeyenler iki sene neferlikle istihdam edilirler.

Mevadd-ı İntihaiye

Madde 152:İşbu kanun ahkamına muhalif bulunan bilcümle kavanin ve nizam ve evamir mülğadır.

Madde 153:İşbu kanun icrayı ahkâmına heyet-i vükela memurdur. Meclisi umuminin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu layihai kanuniyenin mevkii meriyete va'zını ve kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

16 Cumadil ahire 1332 29 Nisan 1330

Mehmed Reşad

Harbiye Nazırı : Enver

Nafia Nazırı: Mahmud

Şeyhülislam ve Evkaf-ı Hümayun Nazırı: Hayri Halil

Şurayı Devlet Reisi:

Sadrazam ve Hariciye Nazırı: Mehmed Said

Adliye Nazırı: İbrahim

Ticaret ve Ziraat Nazırı: Süleyman Elbistan

Posta ve Telgraf ve Ticaret ve Ziraat Nazırı ve Telefon Nazırı

Maliye Nazırı ve Dahiliye Nazırı Vekili: Cavid

Bahriye Nazırı: Ahmet Cemal

Maarif Nazırı: Ahmed Şükrü

EK-2

**1915 YILINDA MÜKELLEFİYETİ ASKERİYE KANUN-I
MUVAKKATİ'NDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER**

**Numro 155 - 16 Cemadilahir 1332 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı
Muvakkatinin 144'ncü Maddesinin Fikra-i Evveliyesine Muaddel Kanun-ı
Muvakkat**

23 Rebihülahir 1333 25 Şubat 1330

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 27 Rebihülahir 1333, 1 Mart 1331 - numro 2111]

Madde 1: Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkati 144'ncü maddesinin fikra-i evveliyesi bervechi zir tadil edilmiştir:

“İşbu kanun üç yüz otuz iki senesi martına deyin Harbiye Nezaretince kısım kısım mevki-i tatbiki vaz' olunmak üzere tarihi neşrinden itibaren mer'idir”

Madde 2: İşbu kanun icray-ı hükmüne Harbiye Nazırı memurdur.

Meclis-i Umuminin içtimahında kanuniyet teklif olunmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten vukuh mertebe vaz'ını ve kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

23 Rebihülahir 1333 25 Şubat 1330

Mehmed Reşad

Sadrizam

Harbiye Nazırı

Mehmed Said

Enver

Numro 198 – Hizmet-i Askeriye Haricinde Bulunan Efraddan Silah İsti'maline Kabiliyetli Olanların Suret-i Celb ve İstihdamı Hakkında Kanun-ı Muvakkat

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlan: 22 Cumadelevvel 1333 25 Mart 1331 numro 2135]

Madde 1: Mükellefiyet-i Askeriye Kanunu Muvakkati ikinci maddesinde fıkra-i ahiresi mucibince silah altına alınması.....olan on dokuz ve yirmi yaşlarındaki efraddan silah altına alınmasına lüzum görülmemiş olanlara da şamil olmak üzere hizmet-i mefruza-i askeriye haricinde bulunan efraddan silah istimaline kabiliyetli olanların hudut ve seva-ilin Müdaafası veyahud asayiş....temin için lüzum görüldükçe ve ihtiyacen devam-ı müddetine munhasır olmak şartıyla celp ve istihdamına harbiye nezareti mezundur.

Madde 2: İşbu kanun tarih neşr ve ilanından itibaren Bu seferberliğin hitamına kadar mer'ülahiredir.

Madde 3: İşbu kanunun icra-i ihkamına harbiye ve dahiliye nazırları memurdur.

Meclis-i Umuminin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevki meriyete ve sai ve kavanini devlet-i selavesi iredi eyledim.

20 Cemadilevvel 1333 23 Mart 1331

Mehmed Reşad

Sadrizam

Harbiye Nazırı

Dahiliye Nazırı

Mehmet Said

Enver

Talat

**Numro 199- 16 Cumadilahir 1333 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı
Muvakkatına Müzeyyel Kanun-ı Muvakkat**

2 Cumadilahir 1333 23 Mart 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 22 Cumadilevvel 1333 25 Mart 1331- numro 235]

Madde 1: Haval-i Harbiye, dolayısıyla Harbiye Nezareti lüzum ve ihtiyaç görürse şimdiye kadar gelmiş ve bundan sonra gelecek olan bilumum muhacirini müddeti hizmetleri seferberlik hizmetine münhasır olmak üzere memaliki Osmaniyeye tarihi vürudlarından itibaren üç ay sonra sinlerine göre efrad-ı saire gibi silah altına celb ve davet edebilir.

Madde 2: Efradı merkumeden ihtiyat ve müstahat.... bulunup bedel vermek isteyenlerin 21 şubat 1330 tarihli kanun mucibince bedel-i nakitleri kabul olunur.

Madde 3: İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer-i icradır.

Madde 4: İşbu kanunun icra-i ihkamına harbiye ve dahiliye nazırları memurdur.

Meclis-i Umumi'nin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere layiha-i kanuniyenin muvakkaten mevkıh mer-i ve sair ve kavanini devlete ilavesi irade eyledim.

20 Cemadilevvel 1333 23 Mart 1331

Mehmet Reşad

Sadrazam

Harbiye Nazırı

Dahiliye Nazırı

Mehmed Said

Enver

Talat

**Numro 226 – 12 Cumadilahire 1332 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı
Muvakkatinin 2,3,4,5’nci Maddelerine Muaddel Kanun-ı Muvakkat**

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 14 cumadilahir 1333 16 Nisan 1331 numro- 2161]

Madde 1: 29 Nisan 1330 tarihli mükellefiyet-i askeriye kanun-ı muvakkatinin 2’nci maddesi bervechi a’ti tadil edilmiştir.

“Mükellefiyet-i askeriye sicil-i nüfusta mukayyed olanlar için tarih vilayet ve sicil-i nüfusta mukayyed olmayanlar için sicil-i kanuna tevkiken tahkik edecek tarih-i vilayet esas olmak üzere her ferdin on sekiz yaşı ikmal ettiği seneyi takip eden mart ibtidasından başlar ve kırk beş yaşı ikmal ettiği seneyi takip eden senenin teşrin-i evvelinde nihayet bulur on sekiz ve on dokuz yaşlarını ikmal etmiş olanlar ve yirmi yaşı ikmal ettikleri halde silah altına alınmamış bulunanlar ancak bir harb halinde ve irade-i senniye istihaliyle Silah altına alınabilirler”

Madde 2: 29 Nisan 1330 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı muvakkati 3’ncü maddesi bervechi a’ti adil edilmiştir:

“ Mükellefin yirmi yaşını ikmal ettiği seneyi takip eden mart ibtidasından itibaren tabi olacakları muamelat-ı askeriye hizmet-i mefruz-i askeriye tabir olunur. Bu hizmet-i muvazzaf ve müstahfiz olmak üzere iki kısımdır. Hizmet-i muvazzafa piyade ve nakliye sınıfları için kırk yaşını ikmal ettikleri seneyi takip eden senenin teşrin-i evveline ve sınıf u saire-i berriye ile musika ve jandarma ve sanai sınıfları için otuz sekiz yaşını ikmal ettikleri seneyi takip eden senenin teşrin-i evveline ve sınıf u bahriye için otuz yaşını ikmal ettikleri seneyi takip eden senenin teşrin-i evveline kadar hizmeti müstahfaza dahi tevari-i mezkureden itibaren kırk beş yaşı ikmal ettikleri seneyi takip eden senenin teşrin-i evveline kadar devam eder. Sınıf u bahriyede müstahafaza nakil edilenler piyade müstahfazasından mu’duddur. Efradı ihtiyatiyeyede şamil olmak üzere memalik harada sebv edecek hizmet-i müddetinin her senesi için hizmet-i muvazzafanın sondan bir sene tenzil olunur. Bir seneden eksik olan küsur altı ay ve daha ziyade olduğu takdirde tam sene itibar olunur. Altı aydan dun olan müddet için tenzilat icra edilmez. Madde-i sabıkanın fırka-i ahiresine tevfiiken harb halinde silah altına alınanların ahvali adiyede kanunen silah altına alınmaları lazım gelen zamana kadar tahtı silahta geçirecekleri müddete göre hizmet

muvaazafa-i askeriyelerinin sonradan harbiye nezaretince münasib görülecek miktarda tenzilat icra edilir.”

Madde 3: 29 Nisan 1330 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkati 4’ncü maddesi bervechi a’ti tadil edilmiştir:

“Hizmeti muvaazafanın ihtiyata kadar olan kısmına hizmet fiiliye-i askeriye denilir. Bu hizmeti mükellefiyenin kıtalarına ittihak ettikleri günden itibaren başlar.”

Madde 4: 29 Nisan 1330 tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkati 5’nci maddesi bervechi a’ti tadil edilmiştir:

“ Hizmeti fiiliye-i Askeriye müddeti piyade ve nakliye sınıfları için iki ve sınıf u saire-i berriye ile musika ve jandarma ve sanai sınıfları için üç sınıf u harbiye için beş senedir. Hizmeti muvaazafanın bu müddetlerden fazla kalan kısmı müddet ihtiyatıyedir.”

Madde 5: İşbu kanunu tarihi neşrinden itibaren meri’dir.

Madde 6: İşbu kanunun icrasına heyet-i vükela memurdur.

Meclisi Umumiyenin hitematında kanuniyeti teklif olunmak üzere olunmak üzere işbu layihayı kanuniyenin muvakkaten mevki-i meriyete ve sai kavanine devlete ilavesi irade eyledim.

14 Cumadilahire 1333 17 Nisan 1331

Mehmed Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

**Numro : 237 16 Cemaziyelahir 1332 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı
Muvakkatinin 140'ncı Maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat**

2 Recep 1333 4 Mayıs 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 6 Recep 1333 7 Mayıs 1331 – numro 2177]

Madde 1: 29 Nisan 1330 tarihli Mükellefiyeti Askeriye kanununun 140'ncı maddesi bervechi a'ti tadil edilmiştir:

“Muayene-i ibtidadiyeden sonra tashihi sin muamelat askeriyede muhteber değildir. Şu kadar ki muayene-i ibtidaiyesi icra edilmiş olsun olmasın kayıtlarının irae ettiği sinle şahısları mütenasib olmayanların tashihi sinlerinin merciinde talep için madde-i umumiye müracaat'a ahzı asker meclisleri veya ahzı asker..... salahiyyettedir. Cihet-i askeriye'nin talebiyle sinleri tashih olmayanlardan sin.... icabınca emsali henüz muayene intihaiye görmemiş veya görmekte bulunmuş olanlar hakkında alel usul muamele-i askeriye askeriye takib olunur. Emsali muayene-i intihahiye görmüş bulunanlardan yirmi üç yaşına ikmal etmemiş olanlar yalnız hizmet-i fiiliyelerini madel.... sinleri meyanına almak ve daha ziyade sinlerde bulunanlar yüz altıncı madde hükmüne tabi tutulmak üzere asker edilirler”

Madde 2: İşbu kanun tarih neşrinden itibaren mer'idir.

Madde 3: İşbu kanunun icrasına heyeti vükela memurdur.

Meclisi Umuminin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevki meriyete vaz'ını kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

2 Recep 1333 4 Mayıs 1331

Mehmed Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Nafi'a Nazırı: Abbas, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Enver, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

**Numro 242 – 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyet-i Askeriye Kanunun-ı
Muvakkati 42’nci maddesine Müzeyyel ve 1310 Tevellüdlü Efrada Mütedair
Fıkra Hakkında Kanun-ı Muvakkat**

12 Recep 1333 10 Mayıs 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 17 Recep 1333 11 Mayıs 1331 – numro 2188]

Madde 1: Mükellefiyet-i Askeriye Kanunun 42’nci maddesine fıkra-i a’tiye tadil olunmuştur:

“Üç yüz on tevellütlü efraddan muayene-i İntihaiye girdikten sonra hizmet-i askeriye celb ve sevklerinden evvel işbu maddede muharrer evsaf..... hizmet-i maksura hakkına nail olacaklardır.

Madde 2: İşbu kanun tarihi neşrinden muatterdir.

Madde 3: İşbu kanunun icrasına heyet-i vükela memurdur.

Meclisi Umuminin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevki-i icrayaya ve sai ve kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

13 Recep 1333 14 Mayıs 1331

Mehmed Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

Numro 243 – 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 42 ‘nci Maddesine Müzeyyel ve Mekatib-i Sultaniye 10. Sınıf Müdaviminine Mütedair Fıkra Hakkında Kanun-ı Muvakkat

13 Recep 1333 14 Mayıs 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlan: 18 Recep 1333 19 Mayıs 1331 – numro 2189]

Madde 1: Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 42’nci maddesine fıkra-i a’tiye tezil olunmuştur:

“Muayane-i intihaye-i esnasında mektabi sultaniyenin 10. Sınıfında bulunanlarda hizmet-i maksure hakkına nail olacaktır.”

Madde 2: İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 3: İşbu kanunun icrasına heyet-i vükela memurudur.

Meclisi Umumiyyenin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevki meri’ete veza’il kavanini devlete irade eyledim.

13 Recep 1333 14 Mayıs 1331

Mehmed Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

**Numro 247- 16 Cumadilahir 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı
Muvakkatinin 46'ncı 48'nci, 69'ncu ve 70'nci Maddelerine Muaddel kanun-ı
Muvakkat**

16 Recep 1333 18 Mayıs 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 22 Recep 1333, 23 Mayıs- 1331 – numro 2193]

Madde 1: Mükellefiyeti Askeri Kanun-ı Muvakkatinin 46'ncı maddesi bervechi a'ti tadil edilmiştir:

“ muamele ve mayeneleri seneyi atiyeye terk olunan efrad bervechi a'tidir:

- 1- Vücutlarının derece-i kifayede neşvü nüma bulmamış olduğu yirmi dokuzuncu madde mucibince tıbben tebeyyün edilir.
- 2- Müruru zamanla zail olacak illet ve hastalığa mübtela oldukları keza tebeyyünedilir.
- 3- Müidi nefi ve kale bendlik kürek cezalarıyla mahkum olanlar ile hasbi adi ve muvakkat nefi ve muvakkat kale bendlik ve muvakkat kürek cezalarıyla mahkum olub muayene-i intihaiye icra edilen senenin teşrin-i sanisi nihayetine kadar ikmal müddet haraiye etmemiş olanlar
- 4- Leyli mekatibi askeriye şakirdanı

Muamele ve muayeneleri seneyi atiyeye terk edileceği fikreti sebikada beyan olanlar adem-i kabiliyet ve maluliyetleriyle terklerini icab ettiren esbabın zail olub olmadığı tahkik olunmak üzere her sene teşkil edecek ahzı asker meclislerinde muayeneleri icra ve ahvalleri tahkik olunur. Maluliyetleri ve ahvalleri baki olduğu tebeyyün edilenler sene-i atiyeye terk olunurlar. İşbu muayene ve muameleleri kifayeti birinci ve ikinci fıkralarda muharrer olmaları için dört sene, üçüncü fıkroda muharrer olanlardan müebbed-i nefi ve müebbed-i Kale bendlik ve müebbed-i Kürek cezasıyla mahkum olanlar hakkında afu a'li sadır olursa afları hakkındaki irade-i seniye'nin şer-i..... kadar ve diğerleri hakkında tahliyelerine kadar ve dördüncü fıkroda, muharrer olanlar tahsilleri müddetince devam eder.

Birinci ve ikinci fıkralarda muharrer olanlardan dört sene muayeneleri zarfında maluliyetleri zail olanlar ve üçüncü fıkroda muharrer olanlardan herhangi suretle

tahliye edilenler ve dördüncü fıkrada muharrer olanlardan ikmal tahsil etmeksizin ihraç olanlar ilk teşkil edecek ahzı asker meclislerinde bilmuayene asker edilerek kanunen muayyen olan hizmet fi'iliyeleri ifa ettirildikten sonra hem.... Meyanına alınır. Ancak üçüncü fıkrada muharrer olup tahliye edilenlerden müddet-i mahkumiyetleri beş sene ve daha ziyade olanların işbu hizmet-i fi'iliyeleri inşaat hizmetinde ifa ettirilir ve atiyen hizmeti tevcihinde dahi bu suretle istihdam olunurlar. Birinci, ikinci fıkralarda muharrer olanlardan son muayenelerinde maluliyetleri devam edenler derece-i maluliyetlerine nazaran ya muvakkaten ya kat-iyen ihra olunurlar. Muvakkaten ihraç olunanlar son muayene tarihinden itibaren beş sene sonra ahzı asker meclislerinde tekrar muayeneye alınarak haklarında karar kat'i verilir. Katiyen ihraçlarına karar verilenler ihraçlarını takip eden seneden itibaren hitam-ı mükellefiyetlerine kadar vergiyi askeri ahkamına tabi tutulurlar.

Madde 2: Kanun-i mezkurunin 48'nci maddesi bervechi tadil edilmiştir:

“Henüz silah altına davet edilmemiş olan efraddan hizmeti askeriye bedenen ifaya mani illetlerden biriyle malul oldukları ahzı asker meclislerince muayene tebeyyün ederek elli yedinci maddede muharrer heyet-i teftişye komisyonlarınca ve silah altına davet olunmuş veya müstahdem bulunmuş efraddan kezalik hizmeti askeriye bedenen ifa edemeyecekleri la akıl iki askeri tabib muayenesiyle biltebeyyün kolordu ser tabiblerce tasdik edilenler kabiliyet-i bedeniye nizamnamesi icabınca ihraç olunurlar”

Madde 3: Kanun-ı mezkurenin 69'ncu maddesi bervechi a'ti tadil edilmiştir:

“ Vergiyi askeriye tabi tutulacaklar bervechi atidir:

1- Kırk altıncı ve kırk sekizinci maddelerin birinci ve ikinci fıkralarıyla yüz altıncı maddenin fıkra-i ahiresinde muharrer olup fiilen Askeriye ifa edilmeyecekleri tayin ederek Mükellefiyeti askeriye den ihraç edilenler.

2- Kura numrosu sırasıyla adedi matlubtan fazla kalarak mezunen ve muvakkaten hanelerine bırakılanlar”

Madde 4: Kanun-ı mezkurunun 70'nci maddesi bervechi tadil edilmiştir:

“Altmış dokuzuncu madde mucibince vergiyi askeriye tabi olanların vergi ile Mükellefiyeti haklarındaki muamelenin ikmal edildiği seneyi takip eden seneden başlar ve bakiye-i müddet mükellefiyetlerinin hitamına kadar devam eder. Maddeyi

meskurenin ikinci fıkrasında musarrah olanlar yalnız silah altından mezun olacakları iki sene vergiye tabi tutulurlar”

Madde 5: İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer’idir.

Madde 6: İşbu kanunun icra-i ahkamına heyet-i vükela memurdur.

Meclisi Umumiyenin içtimasında kanuniyeti teklif olmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevk-i mer’iyete vesa’i ve kavanini devleti ilavesini irade eyledim.

16 Recep 1333 18 Mayıs 1331

Mehmed Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

**Numro 287 – 16 Cumadilahir 1333 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Muvakkati
Kanun-ı Muvakkati 91’nci Maddesinin fikra-i Ahiresine Muaddel Kanun-ı
Muvakkat**

6 Ramazan 1333 6 Temmuz 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile neşr ve ilanı: 11 Ramazan 1333 11 Temmuz 1331 – numro 2241]

Madde 1: 29 Nisan 1330 tarili Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatin doksan birinci maddesinde bervechi tadil edilmiştir:

“ Cemaat gayri müslimeden ba beratı ‘âli mensup patrik ve katuyanus ve haham başı ve ser piskopos ve metropolid ve ... ve... ve baş haham ile bunların mevzulleri ve sureti daimada elbise-i ruhaniye ihtisa eden piskoposlar ve....ve rahibeler ve..... menzu-i kişileri ve sunuf u muhtelifeden papaz ve hahamlar ve hükümetçe mensup Protestan ve ve Latin vekilleri ve kıra-i cemaat başısı ile muayyen fermanlı kiliselere mensup Protestan vazileri”

Madde 2: İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer’ilicradır.

Madde 3: İşbu kanunun icrasına heyet-i vükela memurdur.

Meclisi Umuminin in’i kadında kanuniyeti teklif edilmek işbu lahiya-i kanuniyenin mevki-i mer’iyete vaz’ını ve kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

6 Ramazan 1333 6 Temmuz 1331

Mehmet Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

Numro 289 – 16 cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkati 50’nci maddesini Muaddel Kanun-ı Muvakkat

6 Ramazan 1333 6 Temmuz 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 12 Ramazaan 1333 12 Temmuz 1331 – numro 2242]

Madde 1: 29 Nisan 1330 tarihli mükellefiyeti askeriye kanun-ı muvakkati 50’nci maddesi bervecchi a’ti tadil edilmiştir:

“ Mükellefin muhtac-ı muavenet olup olmadıkları taharri edilecek akrabasıyla bunlara muin olabilecek akraba cetveli atide irae edilmiştir:”

Mükellefinin muhtac-ı muavenet olup olmadıklarını taharri edilecek olan akrabası		Mükellefin ma'lül veya bedenlen gayri muktedir pederi ve dul validesi	Mükellefinin zevce-i menkuha veya muteddesi	Mükellefin ma'lül veya bedenlen gayri muktedir ceddi ve dul ceddeleri	Mükellefin bakir veya seyyib hemşiresi ve malül veya bedenlen gayri muktedir veyahud on altı yaşından dun biraderleri	Mükellefin bakir veya seyyib kız yeğenleriyle on altı yaşından dun erkek yeğenleri	Mükellefin zatüz zevc olmayan kızlarıyla on altı yaşından dun oğulları
Bunların aledderecat Muin olabilecek Akrabası	1	Oğul	Oğul	Oğul	Peder	Peder	-----
	2	Peder	Peder	Oğlun Oğlu	-----	-----	Ced
	3	-----	-----	-----	Ced	Ced	-----
	4	-----	-----	Erkek karındaş	Erkek karındaş	Erkek karındaş	Amca
	5	-----	-----	-----	-----	Erkek karındaşın oğlu	Dayı
	6	Erkek karındaş	Erkek karındaş	Amca	Amca	Amca	
	7	Erkek karındaş	Erkek karındaşın oğlu	Dayı	Dayı	Dayı	
	8	Amca	Amca				
	9	Dayı	Dayı				
	10		-----				

İşbu eşhastan peder ve..... Valide kıssas ve evlad ve birader ve cedd ve kayın peder karye ve mahalleleri dahilinde diğerleri hanesi dahilinde bulunmaya muayyen sayılır.

Madde 2: İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 3: İşbu kanunun icra-i ahkamına heyet-i vükela memurdur.

Meclisi Umuminin kesaında kanununiyeti teklif edilmke üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevki mer'iyete vaz 'ı ve kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

6 Ramazan 1333 6 Temmuz 1331

Mehmet Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı: Hayri, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı Vekili: Talat, Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı: Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Reis Vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

Numro 307 – 16 Cumadilahire 1332 Tarihli Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkatinin 51’nci Maddesinin Fıkra-i Ulasını Muaddel Kanaun-ı Muvakkati

27 Ramazan 1333 27 Temmuz 1331

[*Takvim-i Vekayi* ile Neşr ve İlanı: 5 Şevval 1333, 3 Ağustos 1331 – numro* 2261]

Madde 1: 29 Nisan 1330 tarihli Mükellefiyeti Askeriye kanaun-ı Muvakkati 51’nci maddesinin fıkra-i evvelası bervecchi tadil olunmuştur:

“İşbu muayenelerini on sekiz yaşından dun olmaması pederlerin muayyen adında ahval-i bedeniyelerinin ve pederden miada muayyen ihtihaz olunacak eşhasta ahval-i maliyelerinin müsait bulunması şarttır”

Madde 2: İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 3: İşbu kanunun icrasına heyet-i vükela memurdur.

Meclisi Umuminin içtimasında kanuniyeti teklif olunmak üzere işbu lahiya-i kanuniyenin muvakkaten mevk-i mer’iyete vaz’ını ve kavanini devlete ilavesini irade eyledim.

27 Ramazan 1333 27 Temmuz 1331

Mehmet Reşad

Şeyhülislam ve Evkaf-i Hümayun Nazırı, Dahiliye Nazırı ve Maliye Nazırı vekili:
Talat

Nafia Nazırı: Abbas, Ticaret ve Ziraat Nazırı :Ahmet Nesim, Sadrazam ve Harbiye Nazırı: Mehmed Said, Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı vekili: Enver, Adliye Nazırı ve Şuray-ı Devlet Veis vekili: İbrahim, Maarif Nazırı ve Ticaret ve Ziraat ve Posta ve Telgraf ve Telefon Nazır Vekili: Ahmed Şükrü

EK-3**TEŞKİLÂT-I UMUMİ-Yİ ASKERİYE NİZAMNAMESİ**

Madde 1- Ordu daimi nizamiye kolordularıyla, müstakil nizamiye firkalarından müteşekkildir.

Madde 2- İki ve daha ziyade kolordu ile icabına göre müstakil fıkralardan bir ordu müfettişliği teşkil olunur.

Madde 3- Ordu müfettişlikleri bervechi a'ti aksam-ı askeriye haizdirler.

Birinci Ordu Müfettişliği: 1, 2, 3, 4, 5'nci Nizamiye Kolordularını

İkinci Ordu Müfettişliği: 6, 8'nci Nizamiye Kolorduları ile Hicaz müstakil firkasını

Üçüncü Ordu Müfettişliği: 9, 10, 11'nci Nizamiye Kolordularını

Dördüncü Ordu Müfettişliği: 12, 13'ncü Nizamiye Kolordularını havidir.

Müfettişliğe merbut olmadan Yemen Vilayetinde 7'nci Kolordu ve Asir Müstakil firkası bulunmaktadır.

ORDUYU HUMAYUNUN TEŞKİLÂT NİZAMİYESİ

Madde 4- Orduyu Hümayunun Kuvve-i Nizamiyesi 13 Nizamiye Kolordusu ile iki müstakil fıkradan ibarettir.

Madde 5- Bir Kolordu aksam-ı a'tiyeden terhib eder.

İki veya üç Nizamiye Firkası

Bir Nişancı Alayı (yanlız Yemen'deki Kolordunun Nişancı Alayı mevcut değildir)

İki veya üç Alaylı ve icabına göre ilhak olunan süvari topçusunu havi bir süvari livası (7'nci ve 11'nci Kolordu'da birer alayı süvari vardır)

Bir istihkâm taburu

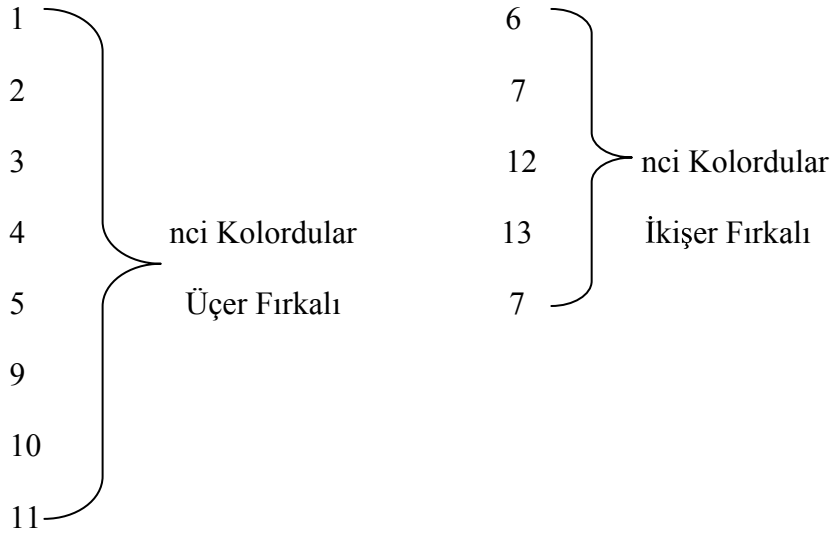
Bir telgraf bölüğü

Bir nakliye taburu

Ve icabına göre ilhak olunan ağır topçu taburundan teşekkül eder. 7'nci Kolordu ve Asir fırkası teşkilât-ı hususiyeye haizdir.

3'ncü müfettişliğe merbut 9, 11'nci Kolordular mıntıkasında bulunan aşiret fırka ve livaları mezkur Kolordulara merbuturlar.

Madde 6- Kolorduların kaçar fırkadan mürekkeb bervechi a'ti geldiği gösterilmiştir.

Binaenaleyh aliye 13 kolordu; 34 fırkadan ve iki müstakil fırkanın ilâvisiyle toplam kuvveti 36 piyade fırkasından ibarettir.

Madde 7- Bir nizamiye fırkası aksam-ı a'tiyeden terkib eder:

Üç piyade alayı

Bir nişancı taburu

İki veya üç taburlu bir topçu alayı

Hususiyet-i muvakkayyisine mebni bazı fırkaların teşkilâtça farkları vardır, tafsilâtı nizam harbinde irae edilmiştir.

Madde 8- Hangi Kolorduların hangi numrolu fırkalardan teşkil edeceği bervechi zir irae olunmuştur:

Kolordu NumrolarıFırka Numroları

1	1,2,3
2	4,5,6
3	7,8,9
4	10,11,12
5	13,14,15
6	16,26
8	25,27
9	17, 28, 29
10	30, 31, 32
11	18,33,34
12	35,36
13	37,38
7	19,20
Asir	21
Hicaz	22

Bilahire teşkil edilmek üzere şimdilik 23, 24 numrolu fırkalar mevcut değildir.

Madde 9- Her Ordu müfettişliği dairesinde ayrıca mevcut kıta'tın ismiyle hangi makamlara merbut olduğu zeyl-i irae olunmuştur. (zeyl bilahire tebliğ olunacaktır)

Madde 10- Mevkii müstahkeme ve hudut bölükleri mıntıkasında bulundukları kolorduya merbutturlar.

Madde 11- Kolordular dairesi dahilindeki piyade ve süvari alaylarının numroları nizâm-ı harbte irae olunmuştur.

Sahra topçu alayları, nişancı taburları merbut oldukları firkaların;

nişancı alayları, istihkâm, nakliye, ağır topçu taburları ve telgraf bölükleri merbut oldukları kolorduların numrolarını taşırlar.

Madde 12-Piyade alayları her biri dörder bölüklü, iki ve icabına göre üçer taburla alay numrosunu taşıyan birer mitralyöz bölüğünden; süvari alayları beşer bölükten ve bazı süvari alaylarında ayrıca birer mitralyöz bölüğünden; sahra topçu alayları esasen üçer bataryalı iki sahra ve bir dağ taburundan mürekebtir. Bazı firkalarda bu nismet tahvil eder. Tabur ve bölükler alayları dahilinde birden itibaren idarî sıra numrosunu alır. Piyade alaylarındaki mitralyöz bölükleri alayın son taburuna merbuttur..

Madde 13- Alayları 3'er taburlu olan firkalara 10'ar taburdan, alayları 2'şer taburlu olan firkalar 7'şer taburdan mürekkebtir.

DAİRE-İ ASKERİYE

Madde 14-Memalik-i Osmaniye Ahzı Asker malumatı ve redif ve mustahfaz teşkilâtı hususunda kolordu dairelerine münkasımdır.

Madde 15- Her Nizamiye Kolordusu kendisine müktefi efradı tedarik edeceği belirli Ahzı Asker teşkilâtını havi dairelere maliktir. Sefer teşkilâtını kendisine tahsis olunan mıntika dahilinde icra ve temin eder. Yalnız Askerî Mükellefiyeti Askeriye Kanunu'nun bugünkü tatbikinden hariç bulunan yedinci kolordu ile asir ve hicaz müstakil firkalarına ve bir kolorduya ait olmayıp tekmlil ordunun jandarma, bahriye, imâlatı harbiye gibi ihtiyacat gereken efrad diğer kolordu devairlerinden tedarik ve ita olunur.

Madde 16- 12 Nizamiye Kolordusuna tekabül eden 12 Daire-i Askeriye Kolordu numrolarının zikriyle ve bervechi a'ti tevsim olunur.

1'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

2'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

3'ncü Kolordu Ahzı Asker Dairesi

4'ncü Kolordu Ahzı Asker Dairesi

5'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

6'ncı Kolordu Ahzı Asker Dairesi

8'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

9'ncu Kolordu Ahzı Asker Dairesi

10'ncu Kolordu Ahzı Asker Dairesi

11'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

12'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

13'nci Kolordu Ahzı Asker Dairesi

Madde 17- Kolordu Ahzı Asker Daireleri Korduların havi olduğunu nizamiye fırkaları adedince Fırka Ahzı Asker Dairelerine ayrılır. Bu daireler de dahinizamiye fırkalarının numroları ile yâd olunur. 25'nci Fırka Ahzı Asker Dairesi, gibi yalnız, nüfusun derece-i keşafıtına nazaran bir nizamiye fırkasına tahsis olunan Ahzı Asker Şubeleri'nin bir merkezden idare-i kabul olamayacağını anlaşılan mahallerde o fırkaya mensub olmak üzere birden ziyade Ahzı Asker Kalemi bulunabilir ve bunların ayrımı için numrolarıyla birlikte merkezleri yâd olunur. 25'nci Fırka Ahzı Asker Dairesi gibi.

Madde 18- Fırka Ahzı Asker Dairesi ve Ahzı Asker Şube dairelerine münkasımdır. Hangi Ahzı Asker Şube Dairelerinin hangi Fırka Ahzı Asker dairesine teşkil edeceği harita ve cetvel mahsusasında irae konmuştur.

Madde 19- Kolordular ile fırkalar ve şubelerde bulunacak Ahzı Asker heyetlerinin kadrosu ... cetvelde irae edilmiştir.

Madde 20- Bu nizamname tarih-i neşrinden itibaren yürürlüğe...hakimdir.

Madde 21- İşbu nizamnamenin icrasına Harbiye Nazırı memurdur.

İşbu nizamname layihasının mevki... ve...ve nizam-ı devlete ilavesini irade eyledim.

11 Muharrem 1332, 28 Teşrinievvel 1329

Mehmed Reşad

EK-4**AHZI ASKER ŞUBESİ KADROSU²⁶⁵**

1	Binbaşı veya Kolağası veya Kıdemli Yüzbaşı
2	Yüzbaşı
2	Mülâzımevvel
1	Depo Memuru Mülâzımevvel
1	İdare Memuru veya Muavini (Katip veya muavini)
1	Yazıcı Çavuş
1	Depo Muavini Çavuş
4	Yazıcı Onbaşı veya Çavuş

FIRKA AHZI ASKER KALEM KADROSU

1	Fırka Ahzı Asker Reisi Miralay veya Kaymakam
1	Alay Kâtibi
1	Mülhak Mülazımevvel
1	Sivil Kâtip (sınıf 3)
2	Yazıcı Çavuş

KOLORDU AHZI ASKER DAİRESİ KADROSU

1	Kolordu Ahzı Asker Reisi (Mirliya veya Miralay)
1	Erkân Harp Zabiti, (Kaymakam veya Binbaşı)
1	Alay Emini
1	Mülhak Yüzbaşı
1	Kısım-ı Selase Mümeyyizi
1	İkinci Sınıf Kâtip
2	Yazıcı Çavuş

²⁶⁵BOA, İ.HB., Dosya 148, Gömlek 3.

EK-5**ÇANAKKALE CEPHESİNDE GÖREV ALAN BİRLİKLER²⁶⁶****Kolordular**

Kolordular	Görev Süreleri
1 Nizamiye Kolordusu	Ocak 1915-Temmuz 1915
2. Kolordu	Nisan 1915- Temmuz 1915
3. Kolordu	Mayıs 1914- Eylül 1915
4. Kolordu	Ekim 1914-Aralık 1915
5. Kolordu	Nisan 1915-Temmuz 1915
6. Kolordu	Haziran 1915-Ağustos 1916
14. Kolordu	Ekim 1914-Ağustos 1918
15. Kolordu	Mart 1915-Eylül 1915
16. Kolordu	Mart 1915-Ekim 1915
17. Kolordu	Nisan 1915-Mart 1916
18. Kolordu	Mart 1915-Ekim 1915

Tümenler

Tümenler	Görev Süreleri
1.Tümen	Mart 1915-Ekim 1915
2. Tümen	Şubat 1915-Haziran 1916
3. Tümen	Nisan 1915-Temmuz 1916
4. Tümen	Nisan 1915-Ağustos 1915
5. Tümen	Ekim 1914-Eylül 1915

²⁶⁶ Cengiz Eroğlu, Hülya Yazar, İ.Göktuğ Demiröz, *Osmanlı Ordu Teşkilâtı*, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara 1999, s. 128.

6. Tümen	Mart 1915-Ekim 1915
7. Tümen	Şubat 1915-Eylül 1915
8. Tümen	Nisan 1915-Ekim 1915
9. Tümen	Mayıs 1914-Ocak 1916
10. Tümen	Mayıs 1915-Ekim 1915
11. Tümen	Mayıs 1914-Mart 1916
12. Tümen	Mart 1915-Ekim 1915
13. Tümen	Mayıs 1915-Ağustos 1915
14. Tümen	Şubat 1915-Ekim 1915
15. Tümen	Şubat 1915-Mart 1916
16. Tümen	Şubat 1915-Eylül 1915
17. Tümen	Şubat 1915-Ekim 1915
19. Tümen	Eylül 1914-Eylül 1915
20. Tümen	Temmuz 1915-Şubat 1916
24. Tümen	Mayıs 1915-Haziran 1917
25. Tümen	Mart 1915-Mart 1916
26. Tümen	Haziran 1915-Eylül 1916
32. Tümen	Ağustos 1915- *
36. Tümen	Mayıs 1915 - *
38. Tümen	Ekim 1915- *
42. Tümen	Mayıs 1915- Ocak 1918
45. Tümen	Şubat 1915-Eylül 1915
47. Tümen	Temmuz 1915-Mayıs 1916
50. Tümen	1915-Temmuz 1915
51. Tümen	Mayıs 1915-Eylül 1915

52. Tümen	Mayıs 1915-Eylül 1915
53. Tümen	Mayıs 1915-Eylül 1915
56. Tümen	Nisan 1915-Mart 1916

Piyade Alayları

Piyade Alayları	Görev Süreleri
1.Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1915
2. Piyade Alayı	Haziran 1915-Şubat1917
3. Piyade Alayı	Haziran 1915-Şubat 1917
4. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ağustos 1915
5. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ekim 1915
6. Piyade Alayı	Mart 1915-Ağustos 1915
8. Piyade Alayı	Haziran 1915-Aralık 1915
9. Piyade Alayı	Ocak 1915-Ağustos 1915
10. Piyade Alayı	Mayıs 1915- Temmuz 1915
11. Piyade Alayı	Nisan 1915-Ağustos 1915
12. Piyade Alayı	Nisan 1915-Ağustos 1915
13. Piyade Alayı	Ocak 1915-Ağustos 1915
14. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1915
15. Piyade Alayı	Mart 1915-Ekim 1915
16. Piyade Alayı	Şubat 1915- Ekim 1915
17. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ekim 1915
18. Kafkas Alayı	Mart 1915-Ekim 1915
19. Piyade Alayı	Ekim 1914-Eylül 1915
20. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ekim 1915

21. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ekim 1915
22. Piyade Alayı	Ekim 1914-Ekim 1915
23. Piyade Alayı	Mart 1915-Eylül 1915
24. Piyade Alayı	Ocak 1915-Ekim 1915
25. Piyade Alayı	Mayıs 1914-Ocak 1916
26. Piyade Alayı	Mayıs 1914-Ocak 1916
27. Piyade Alayı	Şubat 1914-Ocak 1915
28. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ağustos 1915
29. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ağustos 1915
30. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ağustos 1915
31. Piyade Alayı	Ocak 1915-Temmuz 1915
32. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Eylül 1915
33. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ekim 1915
34. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1915
35. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Eylül 1915
36. Piyade Alayı	Mart 1915-Ekim 1915
37nci Piyade Alayı	Mayıs 1915-Eylül 1915
38. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1915
39. Piyade Alayı	Mart 1915-Ağustos 1915
40 ncı Piyade Alayı	Nisan 1915-Temmuz 1915
41. Piyade Alayı	Mayıs 1915- Ekim 1915
42. Piyade Alayı	Nisan 1915-Temmuz 1915
43. Piyade Alayı	Nisan 1915-Temmuz 1915
44. Piyade Alayı	Nisan 1915-Temmuz 1915
45. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1915

46. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ağustos 1915
47. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1915
48. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ekim 1915
49. Piyade Alayı	Şubat 1915- Eylül 1916
50. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1916
51. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1916
52. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1916
53. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1916
54. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1916
55. Piyade Alayı	Şubat 1915-Eylül 1916
56. Piyade Alayı	Nisan 1915-Eylül 1915
57. Piyade Alayı	Ekim 1914-Ekim 1915
58. Piyade Alayı	Nisan 1915-Mayıs Mayıs 1917
59. Piyade Alayı	Haziran 1915-Mayıs 1916
60. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ağustos 1915
61. Piyade Alayı	Temmuz 1915-Eylül 1915
62. Piyade Alayı	Temmuz 1915-Eylül 1915
63. Piyade Alayı	Temmuz 1915-Eylül 1915
64. Piyade Alayı	Ekim 1914-Eylül 1915
65. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ağustos 1915
66. Piyade Alayı	Şubat 1915-Ağustos 1915
67. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ekim 1915
68. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ekim 1915
69. Piyade Alayı	Mayıs 1915-Ekim 1915
70. Piyade Alayı	Mart 1915-Ekim 1915

71. Piyade Alayı	Mart 1915-Ekim 1915
72. Piyade Alayı	Ekim 1915-Ekim 1915
73. Piyade Alayı	Mayıs 1915-1916
74. Piyade Alayı	Mayıs 1915-1916
75. Piyade Alayı	Haziran 1915-Mayıs 1916
76. Piyade Alayı	Haziran 1915-Mayıs 1916
77. Piyade Alayı	Ekim 1914-Eylül 1915
78. Piyade Alayı	Eylül 1915-Ağustos 1916
124. Piyade Alayı	Ocak 1915-Ağustos 1915
125. Piyade Alayı	Mart 1915-Aralık 1915
126. Piyade Alayı	Ekim 1914-Ekim 1915
127. Piyade Alayı	Şubat 1914-Ağustos 1915
143. Piyade Alayı	Temmuz 1915-Şubat 1917
170. Piyade Alayı	Ağustos 1915-Mayıs 1916
171. Piyade Alayı	Eylül 1915-Ekim 1916
172. Piyade Alayı	Nisan 1915-Mart 1916
173. Piyade Alayı	Nisan 1915-Mart 1916
174. Piyade Alayı	Nisan 1915-Mart 1916

Takvim-i Vekayi Gazetesi'nde Yayımlanan Mükellefiyet-i Askeriye

Kanûn-ı Muvvakkati

تَقْوِیْمُ الْوَقْتِ

دولت علیه مشایه تک جریه رسمیه سید

[هر کونه نشر اولتور]

تاریخ تائیس ۱۲۴۷

مقام اجرا و دفتر خانی اعلاظرفده
طوباً بکری و دیگر اعلاتک
پرسطرنل ایک فروش آلتور

تکرار اصله تاریخی
۱۳۲۶
استانبول ولایات ایچون سه لک
پوسته اجراییه برابر آتی آلتور
۱ بچون مجدیده
مقام اجید ایچون سه لک
۴۰ فرأقدر
شماره ۱۰ بارده

۱۸۱۵

چهارشنبه ۱۷ جادی الآخره ۱۳۲۲ و ۳۰ نیشان ۱۳۳۰

تورم: ۱۸۱۵

ماده: ۳۹ مدیونه تبلیغ اولان اخبارنامه تک مدت قانونیه سنک
مروندن مقدم اموال غیر منقوله سنک و مدیونک اموالی قاجیرمقده
اولدینی دائره اجراه قساعت بخش صورتده اثبات ایدلیدی تقدیرده
اموال منقوله سنک دخی جزی جائردر .

ماده: ۴۰ حکوم علیک معلوم راقامتکاهی اولدینی و کندیسی
دخی میدلده بولندینی تقدیرده برماء ظرفده اثبات وجود ایچی و بو
مدت ظرفده اثبات وجود ایچدی تقدیرده معاملات اجراییه قشیت
اوله جفته دائر اجرا دیسک قراریه تنظیم اوله حق اعلان ورقسی دائره
اجرا دیوانخانه سه ور نسخه مدیونک اوله اعلات ایچدی حکم
مناسب برموقته تعلیق و اوراق حواله درج ایدلیدی اوله توقفاً
اعلان اولتور . مدت مذکورک اقتضاسته حکوم علیه اثبات وجود
ایچدی تقدیرده حکم اعلامی بالرضا اجراء امتناع ایش عد اوله درق
اعلام دیگ کورک اجرائه قشیت اولتور . مدیونک مدت اعلان ظرفده
اموال منقوله و غیر منقوله سی جزی اوله بیلیرسه تلف و ضیاعی محتمل
اولدینی صورتده اقتضای مددن اول فروخت اوله ماز .

ماده: ۴۱ ماده سابقه فوجیه غالب حقه معاملات اعلانیه
اجرائسندن سوکره ایشو قانون حکمنه توفیقاً کنایسته اجرایی ایجاب
ایدن تبلیغات سائر ایچون دخی تکرار بر ماء مدله اعلان کیفیت محل
اولیوب اجرا ایدلیدی جک تبلیغات حقه قاتو تأمین ایشولان مددن
جادی و معتبردر .

ماده: ۴۲ بر اعلامک ساوی اولدینی حکمی حکوم علیه کنه
وضایله اجرا ایدلیدی تقدیرده رضایه بولمیشترین ایشو قانونک تعیین
ایچدی صلاحیت دائر سنده او حکم اجراء ایدلیدی معرفیه اجرا ایدلیدی .

ماده: ۴۳ بعد الحکم وقوع یولان تبدل ید معاملات اجراییه
حائز تأثیر اولیوب حکم اعلامک لعلی ایدلیدی محل کنک بدنده ایسه
آندن استرداد و یا تخلیه سی اجرا اولتور . تخلیه سی ایجاب ایدن محله
حکوم علیدن ماعد دیگر اشخاص مقیم بولتورده بولنر دائره اجراه
بالمراجعه اقامتلی حکوم علیه تیباً ویا آنک اعاده و اجاره سیله اولیوب
مستقلاً ایدوکنه دائر اوراق نبویه اراده ایدر لسه محکمه به مراجعه
اجرائک تأخیری شمنده قرار استحضال انجک اوزده کنیدلیرنه مناسب مهل
اعطاوله درق نتیجه حاله کوره معامله اولتور .

ماده: ۴۴ دائره اجراه تخلیه اولسان محله ظهور ایدوب

تذکیر و نکات

جزا قانون موقتی
(مابعد و ختام)
اوپنچی باب
اصول اجرا حقه دور

ماده: ۳۷ اجرای حکمی طلب اولان اعلات آریجه عرفحال
علاسه حاجت اولقشیزین طوغریدن طوغری به اجرا دائر سنه تودیع
نوب تودینی متعاقب دفتر مخصوصه قید اوله درق مستدعی به قید
نوموسی مین علم و خبر اعطا اولتور .

ماده: ۳۸ مدود اعلامک سره نوموسی آتنده بر دویه
تکلیل انجک اوزده ضبطامدی تنظیم ایدیلوب اول امرده محکوم لهک
کلم اعلامک اجرایی حقه درق طلی درج اوله درق زری امضا بولدر .
پایکی اعلامک تاریخ و نوموسی خلاصه حکمی و عاتکی حکمنه دن
رویلدی و طرفیک اسم و شهرتی و اعلامک و مدیونه گوندیلر جک
انار نامه تک تاریخ تبلیغلی قید و املا و معاملات متعاقبه اجراییه ایله
دایره اجراه اتخاذ اوله درق بالجله مقررات سره سیله درج اولتور .
اعلامک اجرای حکمی استدعای مخصوص ایله طلب اولدینی صورتده
ضمانتک آریجه محکوم له امضا ایدلیریسی اقتضا ایچر .

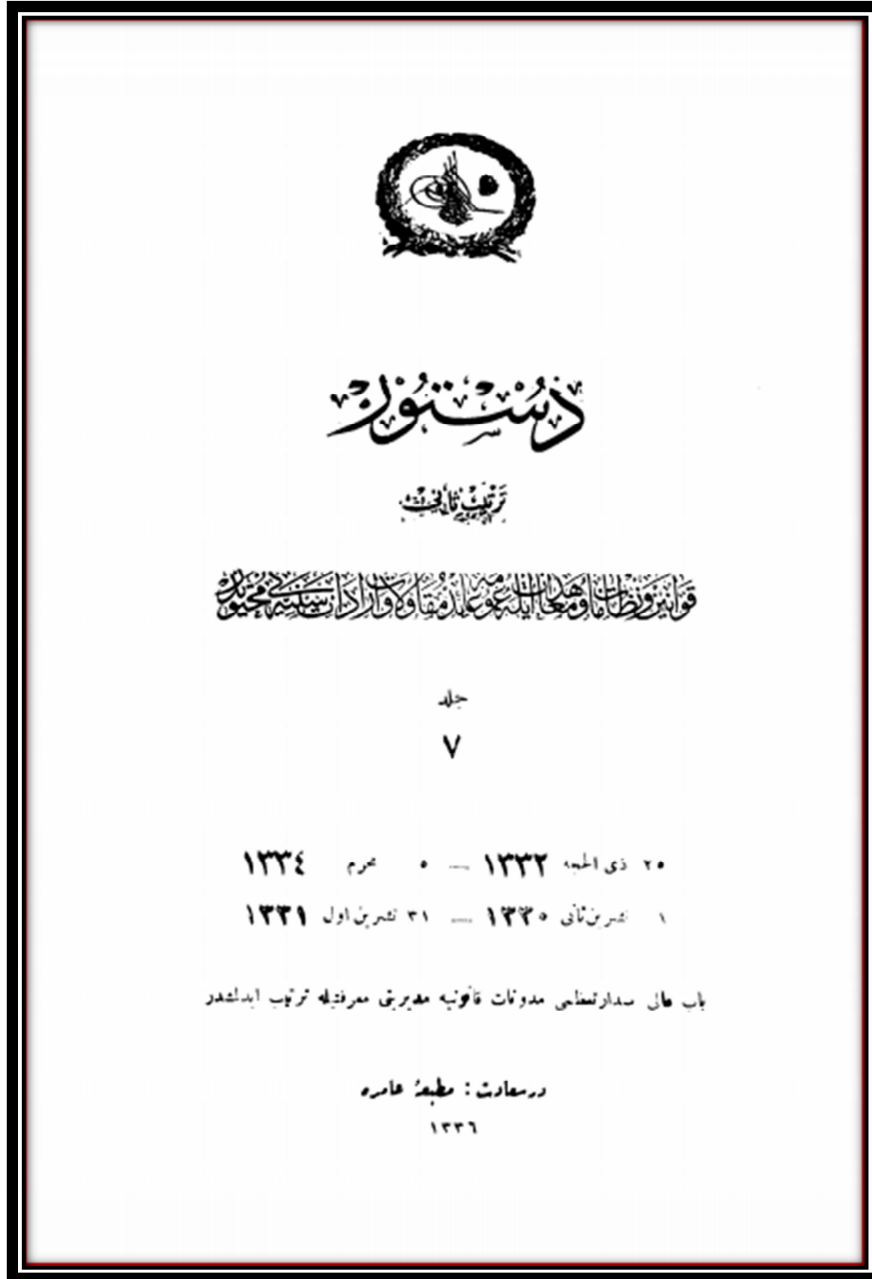
ماده: ۳۸ محکوم به مواد عادی دن ایسه بر حقه و تلف و ضیاعی
تبدل اولان ایشو تبلیغی کی مواد مستعجله دن ایسه یکری درت ساعت
رقده حکم اعلامی بالرضا ایفا و تأخیری مستلزم اعتراضی اولدینی
صورتده بیان ایچدی اجرا دائر سی مهریه مختوم اخبار نامه ایله محکوم
له اخبار اولتور .

ماده: ۳۹ ایشو اخبار نامعه محکوم له محکوم علیک اسم و شهرت و اقامتکاهی
ایلامی ویرن محکمنه تک اسمی و محکوم بهک جنسی و مقدادی دخی
آریجه مندرج بولنقی لازم کایر و مدیونه ویریلن مهل اخبار نامه تک
درج تبلیغندن اعتبار اولتورده محکوم علیک کنیدیسته تبلیغ ایدیلن اخبار نامه
من خارجنده آریجه امهالی حقه درق طلی سبب مشروعه مستند
ایضه مسوع دکدر . بر اعلامک اجرای موقت حکمی حاوی بولنقی
واد مستعجله دن عدنی استلزام ایچر .

۱۸ صبه	قیم و قبیح	۳۰ بیان	قیم و قبیح	۱۹ صبه
معتبره کسه اولیان سوز اذکار ایلجه قدیم ایلش اولان بر دات ایله ائن ایستیلیر . بولارده شبنم احرانه سمدارن ناموردور . ۱۰ جادی الاولی ۱۳۳۲ ۱۸ مارن ۱۳۲۰	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد
۲۷ رمضان ۱۳۹۴ تاریخ ولایت بلدی قانونک ؛ نجی مادمنی معلل قانون موقت ماده : ۱۰ ۲۷ رمضان ۱۳۹۴ تاریخ ولایت بلدی قانونک ؛ نجی ماده می روزی زور تعزیر اولمشور . بلدی مجلسی اولن طغوزنجی ماده کوستورلیکی وجهه مجلسه انتخاب املاکش ونبه غایتدن اولن اوزره مجلسک جماعته و قوسنک کیزنه کوره اهالی طرفدن دین سب ایچون منتخب آیدین اولن اکیزه قدر اعضادن ترکیب اولور و بلدی جملاندن موقت اولن اوزره اوزر اقداردن بر دات وبلدی ریاسته نصب و تعیین فلور . بلدی انتصابی فخری اولور خدمت ایدر و هر اکی سنده فسخ تبدیل اولور . ماده : ۲۰ اشو قانون تاریخ نشرین ایشار امری الاجرادر . ماده : ۳۰ اشو قانون احرانه داخله بلدی ناموردور . مجلس عمومیک انتصابده قانونی تکلیف ایدنک اوزره اشو لائحه قانونیک موقت احرانه وضعی و قوانین دوله غلاموسی اراده ایدر . ۱۰ جادی الاولی ۱۳۳۲ ۲۸ بیان ۱۳۲۰	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد
قسطون ولایتی داخلده کوره نایبک اوجنهی صنف قضایه محلی حنده قانون موقت ماده : ۱۰ قسطون ولایتک سبب مستحاجه مروط کوره ناجیسی اوجنهی صنفن قضایه محول ایلشدور . ماده : ۲۰ بوقون تاریخ نشرین معتبردور . ماده : ۳۰ بوقون احرانه داخله بلدی ناموردور . بولایحه قانونیک مجلس عمومیک کشلده قانونی تکلیف ایدنک اوزره موقت احرانه وضعی و قوانین دوله غلاموسی اراده ایدر . ۱۰ جادی الاولی ۱۳۳۲ ۲۸ بیان ۱۳۲۰	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد
دیوان حرب عریضه ویرلان حکمک تال غیر اولمیلده دائر قانون موقت ماده : ۱۰ دیوان حرب عریضه ویرلان حکمک تابع تیز دکدر . ماده : ۲۰ اشو قانون نشری تاریخ نشرین معتبردور . ماده : ۳۰ اشو قانون احرانه احران احکام حربی بلدی ناموردور . مجلس عمومیک انتصابده قانونی تکلیف ایلن اوزره اشو لائحه قانونیک موقت احرانه وضعی و قوانین دوله غلاموسی اراده ایدر . ۱۰ جادی الاولی ۱۳۳۲ ۲۸ بیان ۱۳۲۰	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد
مکلفیت عسکره قانون موقی اعلام عموم ماده : ۱۰ محالی المعنی حاکم فرورد کور اشو قانون موجب عسکرک مکلفدور . ملاه آل غیاث مستلذدور . ماده : ۲۰ مکلفیت عسکرک مسجل قوسده مبد وبلان تاریخ ولایت سجل قوسده مبد اولمیلن ایچون مجلس احرانه محلی ایدنک اولان تاریخ تولد اساس اولن اوزره هر فردک اولن سکر بلدی اکیل ایستیک سابق تعین ایدن مارن ایشاندن باشلار . اولن طغوز ویکری باشلرده وبلان مکلفن ایلن بر حرب جالده سلاح آتله آله بیلور . ماده : ۳۰ مکلفیت بکری بلدی اکیل ایستیک سابق تعین ایدن	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد
مدن ایشاندن اعتبار تابع اولمیلن مملات عسکرک خدمت عزومه عسکرک غیر اولور . خدمت نظرمه عسکرک مصروف عسکرک مخصوص اولمیلن مکلفندن یاده وبقیه ایچون بکری سمنی موقت و بش سمنی مستحفظ اولور و بکری بش سمنی مصروف سارزه بره ایله موبینه اولور ایچون کله می خدمت موقت اولن اولور بکری سمنی و غیره سمنی ایچون ایشانکی سمنی موقت و بش سمنی مصروف بر دین معبود مستحفظ اولن اوزره اولن بدی سارزه ؟ شو قدرک بکری ریاست وایر اولن اولن سارح آتله ایشانک سارح آتله بکری زما کوره خدمت موقوفه عسکرک بلدی مصلحت کونن حاکم تعزیر کتب ایچونک مقدار تدریل ایدیلر . ماده : ۴۰ مکلفیت ایلن خدمت عسکرک ایضا ایستیک زما سارح آتله مصلحت خدمت فعله عسکرک مدنی دیتیلور . بومدن مکلفیت فعله لایحه ایستیک کونن ایشار باشلار . ماده : ۵۰ سلاح آتله مدنی یاده وبقیه ایچون بکری مصروف سارزه بره ایله موبینه و زما ایشانک ایلن اوج و مصروف بکری ایچون بش سارح . خدمت موقوفه کونن بومدن فسخه قانن قسی مدت ایستیلور . ماده : ۶۰ احوال فوق مادهده سلاح آتله مدنی حربیه بلدی تکلی و مجلس وکلاک تسبیله فسخه عزم و بر فسخه شانس ایچون اوزره ایلر ایلر سمنی تعزیر اولمیلر . ماده : ۷۰ هر سارح ایستیک قدر بکری بلدی اکیل ایستیک وایک مکلفن حربیه نظارجه نشرین اولن طرفده فسخه بوقون اوزره سارح کور نظر فسخه ایدر وایک ایستیک کوره تمام و قسما سارح آتله نوت اولور . خدمت فعله عسکرک بکری بالاکل جنس اولمیلن و بوقون هر سارح اولور مالدون عه ایدیلر ایل (فرق ایستیک مادهده) مصرح ایچون اوزره خدمت موقوفه بکری ایضا ایدیلر وایک قدری و بر طرف ایستیک قیل اولور . ماده : ۸۰ معدود مشروعه منی اولمیلن بر ایلر فسخه ایک کمالی بر ایل طرفده کور ایلر اولمیلن بر ایلر کیش کی عه اولور . بر ایلن سکره کور بکری زما قدر ایدیلر اولن سکره آرخ اولور . ماده : ۹۰ احوال سوار اولور اولور اولور اولور اولور نظامه مخصوص سوار موجب ایلر ایدر . ماده : ۱۰۰ مالک غایت قبول ایدر اولور اولور اولور اولور ارو ایلر عسکرک اولور اولور اولور ایلر عسکرک اولور اولور عسکرک اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور ایضا عسکرک اولور اولور اولور اولور اولور اولور اولور کوره کی خطا و مکلفیت کیده غلاموسون اولور اولور	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد	مدراظم مفسد

EK-7

**1915 Yılında Mükellefiyet-i Askeriye Kanûn-ı Muvakkati'de Yapılan
Değişiklikler
DÜSTUR²⁶⁷**

²⁶⁷ *Düstur*, Tertip 2, Cilt 7: *Düstur Tertib-i sani*, cilt 7, 25 Zilhicce 1332-5 Muharrem 1334, 1 Teşrinisani 1330-31 Teşrinievvel 1331, Babıali Sadaretuzma Müdevvenat-ı Kanuniye Müdüriyyeti marifetiyle tertib edilmiştir. Dersaadet, Matbaa-i Amire, 1336.

— ۴۵ —

صورتندہ تصحیحی مجلس وکلا و شورای دولت قرارلہ تسبیب ابدلشدہ .
بو ارادہ سنہ ۱۳۴۳ اجراستہ نافہہ ناظری مأموردہ .

۴ جادی الاولی ۱۳۴۳ ۷ مارت ۱۳۴۱

محمد رشاد

شیخ الاسلام و اوقاف ہایں ناظری	صدراعظم و خارجہ ناظری
خیری	محمد سعید
داخلہ ناظری و مالیہ ناظر وکیل	حریہ ناظری و بحریہ ناظری وکیل
طلعت	انور پاشا *
نافہہ ناظری	عدلیہ ناظری و شورای دولت رئیس وکیل
عباس	ابراہیم
تجارت و زراعت ناظری	معارف ناظری و پوسٹہ و تلفراف و تلفون ناظر وکیل
احمد نسیمی	احمد شکری

نومرو ۱۹۸ — خدمت عسکرہ خارجندہ بولتان افراددن سلاح استعمالنہ قابیلیت اولانلرک
صورت جاب و استندای حقندہ قانون موقت

۲۰ جادی الاولی ۱۳۴۳ ۲۴ مارت ۱۳۴۱

[تدریم وقایع ایله نشر واعلامی ۲۴ جادی الاولی ۱۳۴۳ ۲۵ مارت ۱۳۴۱ = نومرو ۲۱۳۵]

مادہ : ۱ مکلفیت عسکرہ قانون موقتک ایکنجی مادہ سنک فقرہ اخیرہ سی
موجبہ سلاح آلتہ آلتہ مجاز اولان اون طغوز و یکریمی یاسلرندہ کی افراددن
سلاح آلتہ آلتہ لزوم کورلماش اولانلرک شامل اولمق اوزرہ خدمت مفروضہ
عسکرہ خارجندہ بولتان افراددن سلاح استعمالنہ قابیلیت اولانلرک حدود و سواحک
مدافعمی و یاخود آسایش عملی تأمین ایچون لزوم کورلدیکہ و احتیاجک دوامی مدتنہ
منحصر اولمق شرطیلہ حلب و استخدامنہ حریہ نظارتی مأذوند .

مادہ : ۲ اشبو قانون تاریخ نشر و اعلانندن اعتباراً بو سفر برلکک ختامنہ قدر
مرعی الاجرادہ .

مادہ : ۳ اسبو قانونک اجرای احکامنہ حریہ و داخلہ ناظرلری مأموردہ .

* بولتہ سادی

ستور • عرب • قی • حلق • ۷ فورمہ : ۳۵

Hizmet-i askeriye haricinde bulunan efraddan silah isti'maline kabiliyetli olanların
suret-i celp ve istihdamı hakkında kanun-ı muvakkat.

